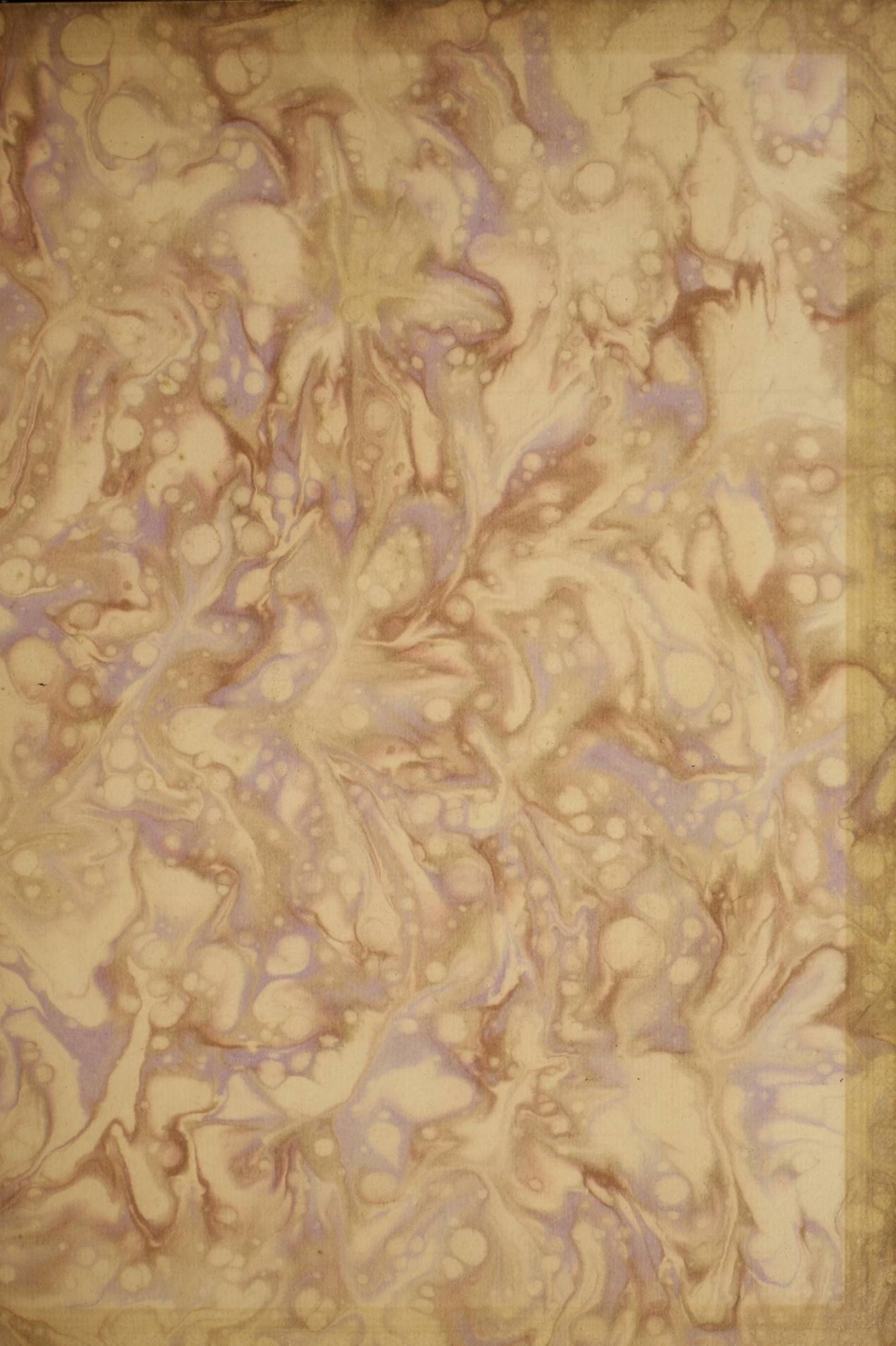

le ne fay rien
sans
Gayeté
(Montaigne, *Des livres*)

Ex Libris
José Mindlin

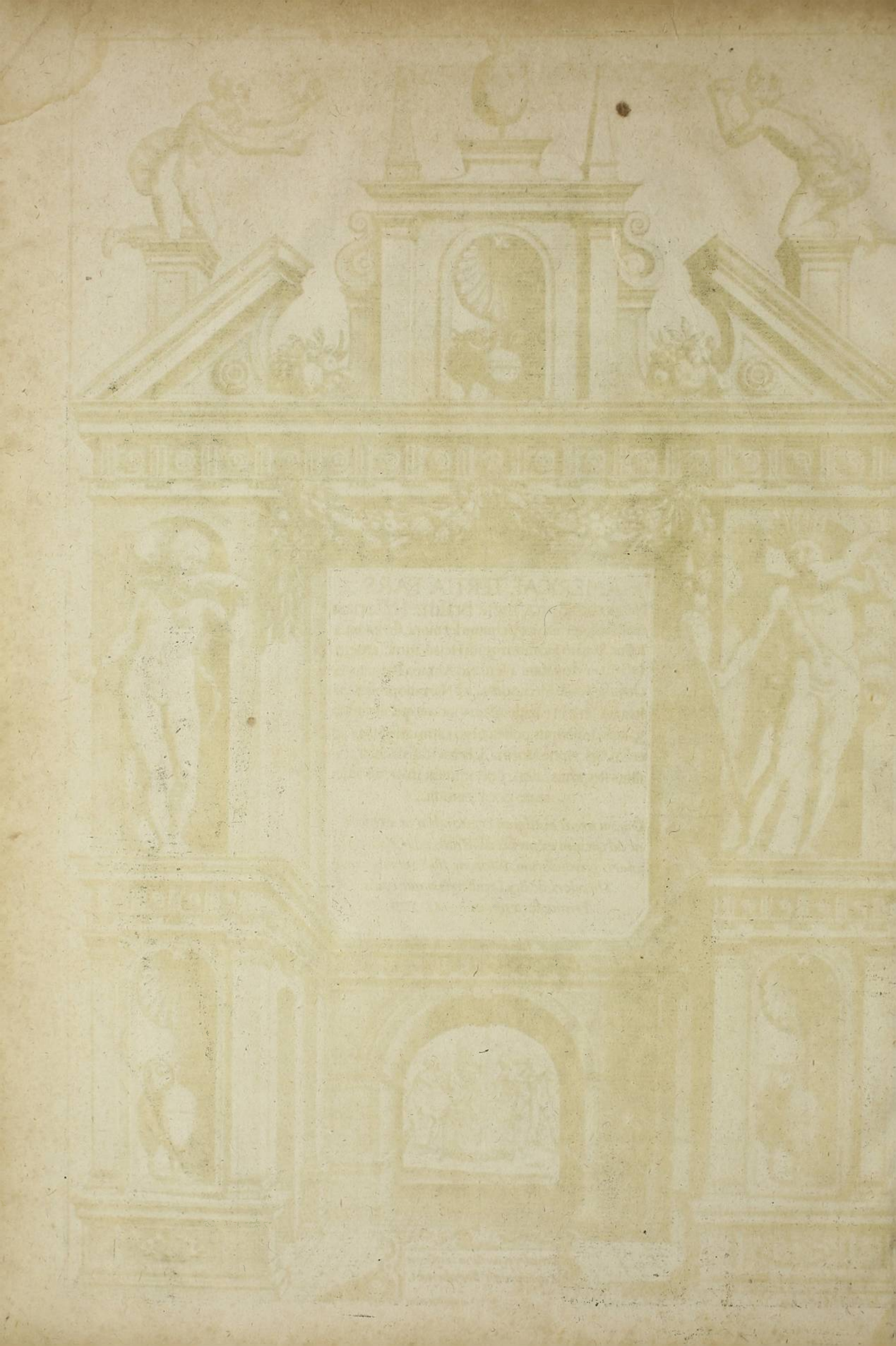

AMERICAE TERTIA PARS

Memorable provinciae Brasiliae Historiam continēs, germanico primum sermone scriptam à Ioāne Stadio Homburgensi Hefso, nunc autem latinitate donatam à Teucro Annæo Priuato Colchanthe Po: & Med: Addita est Narratio profectiois Ioannis Lerij in eandem Provinciam, quā ille initio gallicè conscripsit, postea verò Latinnam fecit. His accessit Descriptio Morum & Ferocitatis incolarum illius Regionis, atque Colloquium ipsorum idiomate conscriptum.

Omnia recens evulgata, & eiconibus in æs incisis ac ad vitrum expressis illustrata, ad normam exemplaris praedictorum Autorum: studio & diligentia Theodori de Bry Leodienfis, atque civis Francofurtensis anno MDXCII.

Venales reperitur in officina Sigismundi Feirabendii.

SERENISSIMO PRINCIPI
AC DOMINO, DOMINO
GVILLELMO, COMITI PALATINO AD
RHENVM, ET VTRIVSQUE BAVARIÆ
Duci, &c. Domino suo Clementissimo.

IDIIT *Ser^{ma} U. C. Virginia Historiam, vidit & Flo-
ridæ, utramque ipsius nomini consecratam; priorem
Gallico, alteram Germanico idiomate scriptam: nunc
tertiã adfero BRASILIAM, Latino sermone lo-
quentem, quam non minus gratam Ser^{ma} U. C. fu-*

Epistola dedicatoria.

turam confido, quam duæ superiores, quas adeo benigne excipere dignata est, quandoquidem illis auctior hæc est, & rerum varietate utramque aliam longe superat.

Conscripta est autem a diuersa nationis hominibus; priore Germano, qui ante quadraginta annos in ea regione captus, multas erumnas passus est: altero Gallo, qui aliquot post annos in eandem regionem uentus, plurima incommoda, præsertim in reditu, pertulit. Vtrumque tamen Deus pro sua immensa benignitate è tantis periculis eripuit.

Magnum porro inter incolas istarum Regionum est discrimen, cum in cultu, tum in moribus & Religione. Nam priores uerecundi magnam corporis partem tegunt, pacis amantes sunt & proni ad ueram Religionem (si monitorem nanciscantur) amplectendam, quandoquidem animorum immortalitatem credunt: Alii uerenda quidem tegunt, sed reliqua parte corporis nudi incedunt, uasri & uindictæ cupidi Solem adorant. Hi uero abiectò omni pudore, omnino nudi semper ambulat tam uiri quam femina, ne minima quidem ulla corporis parte tecta, & tam efferata sunt rabie, ut quotquot hostes in ipsorum potestatem ueniunt, pecudum instar mactent, atque insuper uorent: nullum præterea numen agnoscunt, præter fructum quendam iniectis lapillis crepitantem, ita a suis Sacerdotibus persuasi.

Ceterum ut nitidior in lucem prodiret hæc Historia, illam multis figuris affabre in æreas tabulas incis, illustraui, quas nemo aestimet quantis meis impensis, & quanto meo meorumque liberorum labore constiterint: nam singula figura multo plura continent, quam ulla superiorum. Adieci præterea Chorographiam non modo totius illius Regionis, sed etiam vicinarum Prouinciarum summa diligentia concinnatam, ut Historiæ plus ornamenti & lucis accedat, & Lectores tanto facilius Regionis illius situm obseruare possint.

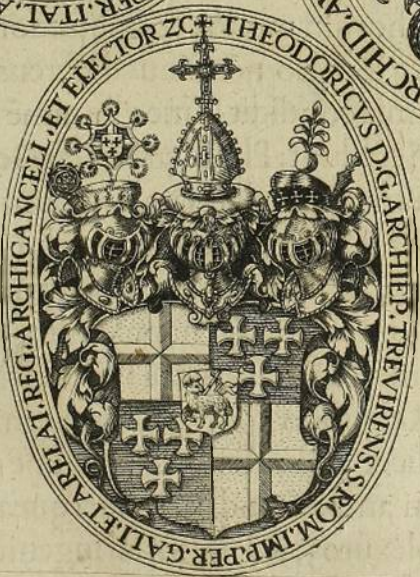
Benigne ergo excipere dignabitur Ser^{ma} V. C. hanc BRASILIANAM Historiam ipsius nomini consecratam, perinde atque duas superiores, & me meosque apud ipsam clementer commendatos esse patietur.

DEVS opt. max. omni felicitatis genere prosequatur Ser^{mam} V. C.
Francofurti ad Mœnum, Kal. Martij, M D XCII.

Ser^{mæ} V. C.

humilimus cliens

THEODORVS de BRY
Leodiensis.

THEODORVS de BRY LECTORI

VANDO QUIDEM, beniuole Lector, Diuino instinctu Primam & Secundam Americæ partem euulgavi, Deique beneficio hanc Historiam cum prioribus VIRGINIÆ & FLORIDÆ descriptionibus plurimam affinitatem habentem nactus sum: mei officii esse putavi illam denuo in lucem dare, eiconibus tamen ad viuum expressis, & à me meisque liberis in æs incisis, non mediocriter illustratam, quemadmodum & superiores, ad facilius demonstrandum, quanta sit in feris his hominibus diuersitas, cum in moribus & vitæ ratione, tum in corporis ornatu, ita vt nullo negotio (licet nudi incedant) dignosci possint. Nam Virginiam incolæ, gallinaceæ cristæ instar capitis capillos præscindunt, obscænasq; corporis partes tegunt viri & feminae ab umbilico aut supra, ad genua vsque. Floridenses cõtra comam alunt, quam in nodum colligant, vt petasum capiti imposuisse videantur, verendaque tegunt, viri quidem cingulo è pelle ceruina confecto, feminae vero arborum musco; & differenter vtraque natio punctiunculis corpus pingit, vt obseruare potuisti in eorum Historia. At quos tibi nunc propono: vulsis crinibus caput nudant, occipite excepto, cuius capillos tondent monachorum modo, & sine pudore omnino nudi incedunt viri & feminae. Ipsorum Religio nõ minus differens est: Virginienses enim Deum esse credunt, qui omnia condidit, sine vlla tamẽ eius notitia, nisi quod mortuorum resurrectionem credunt: Floridenses, aliũ Deum non agnoscunt præter Solem & Lunam: Isti autem in nullam rem credunt, sed magnum rotundumque quendam fructum instar oui Struthiocameli (ita à suis Sacerdotibus persuasi) pro numine habent, tanta ignorantia premuntur miseri isti homines. Moribus præterea valde inter se differũt: nam Virginiam incolæ placidi sunt, simplices, & ad recipiendam veritatem proni: Floridenses vafri & maligni, quique difficulter ad veræ Religionis cognitionem pertrahi possunt: Brasiliiani adeo pertinaces sunt, vt (licet à dæmonibus sæpissime cædantur & torqueantur) nulla ratione ad fidem amplectendam induci queant: verum quidem est, subinde polliceri illam amplexuros, sed statim ad ingenium redeunt, in tantum furorem euadunt, vt sese mutuo vorare non vereantur, quemadmodum ex huius Historiæ lectione deprehendes.

Hæc porro sunt immensa Dei opera, è quibus, qui communi iudicio non carent, si cõsiderabunt quantum à Dei cognitione absint miseri isti homines,
amplam

Ad Lectorem Præfatio.

amplam inueniant materiam gratias illi agendi, ipsumque celebrandi, quod diuina sua prouidentia illis veram salutis viam patefecerit. Nostrum igitur est, ô Christiani, hæc diligenter perpendere, Deoque gratias agere, pro ingenti misericordia, qua erga nos vsus est, & cottidie adhuc vtitur. Cuius sane exemplum insigne apparuit in vtroque nostro Auctore, primo Germano, altero Gallo, qui, ob collocatam in Deum fidem, à tam variis mortis periculis sunt liberati.

Quia vero prior, vt diximus, Germanus fuit, in communis patriæ gratiam, Cæsareæ Maiestatis, Serenissimorumq; Principum Electorum insignia in æs incîdi, quæ huic Historiæ præfigerentur. Tuum igitur est, candide Lector, eo quo tibi offeruntur animo hæc accipere, aliaque à me expectare maioris momenti, si Deus huius lucis vsuram diutius concesserit; quem rogo, vt omnia prospera tibi largiatur, gratiamque Sancti sui Spiritus communitet, quo perfectiore eius notitia adepta, gratias immortales illi agere queas.

EXEMPLAR CAESAREI Priuilegij.

VDOLPHVS II. Diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, Germania, Hungaria, Bohemia, Dalmatia, Croatia, Sclauonia, &c. Rex, Archidux Austria, Dux Burgundia, Styria, Carinthia, Carniola, Wirtembergæ, &c. Comes Tyrolis, &c. Recognoscimus & notum facimus tenore presentium uniuersis, nobis & Imperio dilectum Theodoricum de Bry, ciuem Francofurti ad Mœnum, humiliter nobis exponendum curasse, quod magna cura & magnis sumptibus Incolarum America habitus, ritus & mores in aneas tabulas incidere, quod opus libenter in lucem emittere cuperet, demisse etiam supplicasse (quandoquidem nemini id aduersum, sed multis gratum futurum sit, magniq; in eam rem sumptus sint ipsi faciendi) ut Casareo nostro priuilegio eum munire clementer dignemur, ne cuiquam alteri, qui suum commodum cum ipsius summo detrimento querit, aneas istas tabulas aut icones vel hoc opus imitari aut exprimere liceat. Nos illius humilibus precibus annuentes, ex certa nostræ Casareæ Maiestatis scientia & autoritate hanc gratiam & priuilegium prædicto Theodorico de Bry concedimus, ut prædictos typos & icones in lucem edat, & ne intra quadriennium ab huius operis editione supputandum, quisspiam, quicumque tandem ille sit, istas icones ad imitationem excudat, aut sic impressas inuehat, importet, aut vendat. Quapropter inhibemus singulis nostris & sacri Imperii subditis & fidelibus, cuiuscunque dignitatis, status & conditionis sint, præsertim autem omnibus Typographis, bibliopolis, aliisque librariam negociationem exercentibus, nisi nostram indignationem & grauem pœnam incurrere uelint; & uetamus, ne quis eorum, aut alius eorum nomine, prædictas aneas tabulas & icones, quas sæpe memoratus Theodoricus de Bry excudet, intra dictum quadriennium ad imitationem imprimat, aut sic impressas circumuehat, uenales proponat aut quoquo modo distribuatur, alios uel id faacre permittat, sub pœna nostræ indignationis & amissionis singulorum exemplariū dictæ impressionis, quæ sæpe dictus Theodoricus de Bry, ubicumque locorum nactus fuerit, per se, uel suos, propria autoritate & sine impedimento sibi uendicare, atque illis pro suo arbitrio uti poterit, libere, & sine detrimento.

Debet tamen sæpe præfatus Theodoricus de Bry, nisi hac nostra gratia & priuilegio priuari uelit, tria præfatæ impressionis exemplaria propriis impensis ad nostram Imperialem Cancellariam transmittere. Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri impressione munitarum, Datum in nostra Regia arce Pragæ, uigesima quarta Martii, Anno Domini Millesimo quingentesimo & nonagesimo, Regnorum nostrorum Romani decimoquinto, Hungarici decimo octauo, & Bohemici etiam decimoquinto.

Rudolphus.

Iacob Kurz von
Senftenau.

Ad mandatum sacre Cæs^æ
Ma^{is} proprium

A. Erstenberger.

AMERICA PARS MAGIS COGNITA

LA FLORIDA
 Suala Mons.
 TERLICHIMICHI
 TOVA
 GACOC
 MEXICO
 GULFO MEXICANO
 CARIBANA
 TISNADA
 PERUVIA
 BRASILENSIS
 CHILIA
 PATAGONIA
 ARCHIPELAGO MINORE

Chorographia nobilis & opulenta Peruvianae Provinciae, atque Brasiliae, quas à decimo ad quintum & quinquagesimum fere gradum ultra Aequinoctialem in longitudinem patet, diligenti observatione deprehensum est: ex Auctorum, qui eas Provincias perlustrarunt, scriptis recens à Theodoro de Bry concinata

Caesareo Mag^{ca} privilegio ad quadriennium. M.D.XCII.

Ex Geographico calculo tres gradus continet haec Leuca Gallicae, sive CXXI miliaria Italicæ: fingit ergo gradus fere XXX in Leuca Gallica, verò LXXX miliaria comprehendunt.

Hæc maris pars plena est insularum, brevibus et pulchris, valde insularum.

Hanc insulam Hispani nuncupant ex parte tenent, atque inde aurum arantissimum vim trahunt.

Hæc Magellanus gigantes in ventis se pedum longitudine

Proponit Lævius Paganus, præsertim C. de S. Donato

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI
AC DOMINO, DOMINO
PHILIPPO, LANDGRAVIO HASSIÆ,
Comiti Cattimelibocensi, Ditzij, Zigenhanij & Niddæ, &c.
Domino & Principi suo clementis.

ILLVSTRISIME ac clementissime Princeps, Regius ille
Propheta David in Psalmo suo CVIII. magnifice in hæc ver-
ba canit:

*Qui descenderunt mare in nauibus, perficient es ne-
gociationem in aquis multis;*

*Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia eius in profundo:
Dixit, & stetit Spiritus procella, & exaltati sunt fluctus eius;
Ascendunt vsque ad calos, & descendunt vsque ad abyssos: ani-
ma eorum in malis tabescebat.*

*Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum
deuorata est;*

*Et clamauerunt ad Dominum, cum tribularentur, & de neces-
sitatibus eorum eduxit eos:*

Et statuit procellam eius in auram, & siluerunt fluctus eius:

*Et letati sunt, quia siluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis
eorum.*

*Confiteantur Domino misericordie eius, & mirabilia eius filiis ho-
minum.*

*Et exaltem eum in ecclesia plebis, & in cathedra seniorum lau-
dent eum.*

Pares & me referre gratias Deo, Conditori omnipotenti caelestium & ter-
restrium omnium, & eorum quæcunque mare vastum ingenti complectitur
aluo; pares quoque filio eius Iesu Christo, & Spiritui Paraclero grates agere
me, æquum est, pro inexhausta illa misericordia, quæ in me præter omnem
humani ingenii captum collata fuit, dum immanissima nouem mensium ca-
ptiuitate pressus, in summo versarer vitæ discrimine, & virtute Sacrosanctæ

Præfatio.

Trinitatis multa grauissima mala & pericula superans, vitam inter homines traherem ferocissimos, in regione Brasiliensium, cuius incolæ sunt Tuppin Imbæ, genus in homines ipsos crudelissimum, & *αιθροπρόραρον.*

Nec vero me quisquam ingratum, & huius beneficii vnquam arguet immemorem, quod videlicet post diuturna & varia hæc exantlata pericula, tuæ ditioni, Princeps clementissime, & patriæ meæ longæ charissimæ tandem sim redditus sospes & incolumis. Hos itaque itineris mei siue nauigationis labores humillimè Illustrissimæ V. C. expositos volui, quos in compendium redegì, vt Ill. V. C. tempore sibi maxime opportuno ex eorum lectione intelligat, quænam maria circumuectus, in quas terras delatus, & quæ dictu audituq; miranda, diuina gratia aspirante, expertus sim. Ne verò Illma V. C. de meæ narrationis fide dubitet, meas salui conductus, vt vocant, litteras (quæ huic narrationi multum lucis adferre possunt) eidem Illma V. C. ipsemet offerre decreui. Soli DEO gloria. Datum Wolfshagij 20. die Iunii, Anno Domini 1556.

Illma V. C.

humillimus subditus,

Ioannes Stadius Hombergensis
Hessus, cuius modo
Wolfshagij.

GENEROSO DOMINO,
DOMINO PHILIPPO, COMITI
NASSAVIÆ ET SARBRVCK, DOMINO

SVO CLEMENTISSIMO S. P. D.

Ioannes Dryander.

INSTITIT apud me honestus & egregius vir Ioannes Stadium, auctor huius operis, siue Historiolæ suæ recens publicandæ, ut eam, antequam in manus Lectoris veniret, censuræ meæ submitterem, tum reuidendo eam, tum corrigendo, & sicubi opus foret, etiam reformando & restituendo. Huic petitioni multis sane de causis locum dedi. Quarum vti prima, ita præcipua est hæc, quod pater huius auctoris iam circiter annos quinquaginta mihi familiariter notus fuerit: est enim is popularis meus, siquidem vterq; nostrum Wetteras, oppidum Hassiæ, patriam & nutricem nostram agnoscimus. Illum vero ego non tantum Wetteris in patria, sed & Hombergæ Hessorum (qua ciuitate nunc donatus est) semper virum bonum, honestum, & egregium ciuem cognoui, qui mediocriter etiam in literis humanioribus versatus sit. Quod itaque venustissime & grauissime Poëta canit:

Est in iuuenis, est in equis patrum

Virtus, nec imbellem feroces

Progenerant aquila columbam,

non temere & hunc Ioannem nostrum Stadium, laudati patris filium, virtute & pietate parentis vestigiis insistere iudicabimus.

Deinde & hunc censuræ laborem animo aiacriore & promptiore subeo, quod plurimum delectet Historiis, quæ cum Mathematicis disciplinis aliquid commune habent, qualia quidem Cosmographica exercitia censeri debent, quæ delineationem & dimensionem regionum, terrarum & urbium, locorumq; distantias multifariam proponunt, ut in hoc opusculo non pauca eiusmodi leguntur. Magis autem afficior hoc argumenti genere, si candorem historiæ, & fidem relationis deprehendo; quemadmodum de hoc nostro Stadio minime dubitare velim, quin Historiam suam, & profectioem minime aliorum relatu, sed sua ipsius experientia comprobata, bona fide, sincere & ingenue proferat, absque omni fuce, siquidem eam animo nec ambizioso, nec gloriæ alicuius auido, sed in gratam saltem commemorationem beneficiorum suæ redemptionis, & in honorem diuinæ maiestatis conscribat, & in lucem edat; ut palàm fiat, quam præter omnem spem & expectationem, solius Dei beneficio ac nutu liberatus, & in Hassiam patriam suam charissimam, incolumis reductus sit, ex tyrannide crudelissimorum hominum, inter quos nouem menses vitam

Præfatio.

miferrime traduxerat, singulis momentis atrocissimam mortem expectans, & se deuoratum iri existimans.

Hæc reputans, & vt animum DEO gratum pro ineffabili misericordia, beneficiorumq; memorem declararet, historiam suam in testimonium diuinæ celebrationis publice prostare voluit. Sed dum honestum hoc institutum in effectum deducere cogitat, ordo postulat, vt seriem actorum & peregrinationis nouem annorum, quibus à patria abfuit, consequenter obseruet.

Accedit etiam hoc ad fidem huius historix asserendam, quod stilo adeo humili & simplici, nec vllis verborum phaleris siue ampullis, vel argumentorum argutia & apparatu vlllo vtatur. Quod si vtique falsa pro veris reponeret, quid quæso commodi illum sperare inde credas?

Incolunt sedem fixam & stabilem in his oris, tam auctor ipse quam ipsius parentes; nec agyrtarum aut circulatorum more circum oppida & regiones oberrat: vnde si vim veritati inferret, nullo negotio à viris peregrinātib; quibus res ea aliter perspecta esset, conueniri, & mendacii conuinci posset.

Nitor autem maxime sequenti argumento, quo veritatem huius relationis asserere non dubito, quod tam accurate circumstantias describat, locum, tempus, &c. in quo ingeniosissimi & celebratissimi Poëtæ, Eobani Helli filius, Heliodorus nomine (quem iam longo tempore inter peregrinos abesse norūt omnes, nec fere nostri in viuis superesse crediderunt) secum conuersatus fuerit in exteris illis mundi partibus, & is præsens spectarit, quam misere in manus ferocium istorum inciderit, adeoque abreptus sit. Quod si Heliodorus hic serius ocys, quod precamur, in patriam reuertatur, & narrationem hanc fabulosam comperiat, certe futilem hunc virum arguere, illumq; infamem reddere non immerito posset.

Sed hæc hætenus in fidem certitudinis pro auctore nostro adducta sint. Nunc causas breuiter explicabo, quæ fiat, quod eiusmodi narrationibus fides adeo derogetur.

Principio id fit propter absurda & impudentissima vanissimorum hominum erronum mendacia: nam cum illi præter nugas nihil proferant, in causa sunt, vt viris fide dignis, qui peregrina loca perlustrarunt, simul fides abrogetur. Hinc vulgo obiicitur: quandoquidem fidem nemo in iis tantopere expectat, vt eam propria experientia vel oculari obseruatione probatam velit.

Hæc vero ad rem ipsam nihil omnino faciunt, siquidem iniquissimum erit, vt veritas pro mendacio luat. Quare hoc potius considerandum, plurima esse vulgo quidem incredibilia, quæ intelligentibus tamen certissima & probatissima esse demonstrantur.

Eam rem vno atque altero exemplo ex Astronomia petito declarabo. Qui habitamus Germaniæ superficiem, vsu edocti callemus, quo anni spacio æstas ferueat, quo hyems rigeat, & quæ reliquorum vices sint. Nouimus item solstitiorum metas & dimensiones in nostro horizonte. Si vero auditum fuerit esse in orbe loca, in quibus Sol per semestre non occidat, ita vt dies longissimus apud illos orbis incolas sex mensibus continuetur (quod similiter de bru-

mx tem-

Præfatio.

mæ tempore accipi debet) item aliquibus in locis quatuor anni tempora duplicata recurrere vno eodemq; anno, ita vt hyems illic certo bis redeat, & æstas similiter secundo reuoluatur, &c. item solem & reliquas stellas, licet minutissime humanis oculis appareant, orbem tamen terrarum mole sua longe superare, atque alia eiusmodi complura: hæc si vulgus audit, risu excipit, contemnit, & impossibilia censet.

Sed hæc naturaliter se ita habere à Mathematicis adeo luculenter demonstratum est, vt nemo artis vel mediocriter peritus de iis ambigat.

Proinde non necessario infertur, quod quæ vulgo fabulosa creduntur, re vera falsa esse deprehendantur.

Pessime sane cum Astronomiæ studio ageretur, nisi demonstrationes corporum cælestium edocere, & ex certis fundamētis Ecclipses eorum multis ante seculis exacte prædicere nosset; quæ deinceps per ipsam experientiam liquido comprobantur. Sed audi caluam ignorantia excusationem. Quis cælum (inquiunt) ita digito attigit, & tam præcise ea delineauit? His respondetur, quoniam experientia quotidiana demonstrationibus correspondet, tam hæc vera esse necesse est, quam quod tria & duo iuncta quinque efficere notorium sit. Ex iisdem etiam artis fundamentis certa iniri potest supputatio, quanta sit hinc ad Lunarem globum distātia, & inde ad reliquos Planetas, postremo ad ipsum vsque firmamentum: quanta etiam Solis & reliquorum cælestium corporum sit amplitudo, tum collatione proportionali facta Astronomiæ cum Geometria, præcise elicimus terreni globi quantitatem, secundum omnes suas dimensiones. Quæ sane omnia vulgo abscondita sunt, & tanquã absurda æstimantur.

Hæc vero licet supina ignorantia, rudi forsan plebeculæ facile condonari posset, vt quæ non admodum de Philosophicis studiis sollicita sit: sed quod viri auctoritate graues, & in liberalibus disciplinis non mediocriter versati, hunc errorem tuentur, illud profecto non minus noxium & damnosum, quam absurdum est & ridiculum, siquidem vulgus imperitum illorum auctoritate nititur, & his ignorantia tam crassa patrocinantibus, non veretur veritatem hisce & similibus argumentis confidenter ac palam oppugnare, ad eum modum inferens; quod si hæc se ita haberent, non confutata esset opinio à tantæ auctoritatis hominibus: sequitur ergo, &c. D. Augustinus & Lactantius Firmianus, vterque sanctitate & doctrina insignes, & in artibus liberalibus viri probe exercitati, in dubium vocant, & negant posse fieri, vt Antipodes in orbe reperiantur, hoc est, esse quosdā homines, qui in altera orbis parte nobis aduersa habitent, & ex opposito versis contra nos pedibus inambulent, capite & reliquo corpore deorsum versus cælum vergente, nec tamen de statione decidant. Auribus quidem hæc insueta sunt; nihilominus tamen doctis ea probantur, & re vera ita se habent, quantumuis id viri tam sancti, tamq; eruditi, quos modo citavi, impugnent. Necessario enim & indubitato sequitur, eos qui ex diametro per centrum terræ habitent, esse Antipodas. Vera item est propositio. *Omne versus cælum vergens ubicunque locorum, sursum est.* Nec opus habemus, vt in orbe inferiore Antipodas quæramus, siquidem & in hac superficie superiore præsto sunt.

Præfatio.

Si enim extremas occidentis oras, hoc est, Hispaniam opponas finibus orientis in India, videbis hos vtrinque extremos hominum, quandam Antipodum rationem habere.

Hinc aliqui ex Theologis colligunt, petitionem matris filiorum Zebedæi ratam esse factam, quæ CHRISTVM rogabat, vt alter filiorum ad dextram, alter ad sinistram eius sederet. Diui enim Iacobi Apostoli in Compostella non procul à Celtico siue Nerio Promontorio, quod vulgo Capo de finis terræ dicitur, sepulchrale monumentum extare, & magna in veneratione haberi: alterum in India, hoc est, in Oriente, sepultum conquiescere.

Et hoc pacto eiusmodi Antipodes iam ante multa secula in nostro hemisphærio extiterunt. Nec obstat quod America siue nouus ille orbis, qui ex diametro in inferiori parte terræ nobis oppositus est, tempore Augustini nondum cognitus fuerit: possunt enim eo quo dixi modo & alii demonstrari. Quidam Theologorum, præcipue vero Nicolaus Lyra, qui aliàs vir excellens est, contendunt globum terræ ita aquæ innatare, vt alterum hemisphærium, quod à nobis inhabitatur, supra aquam sese exerat, alterum vero demersum in aquis subsidat, & ob id nullo modo habitari possit.

Hæc omnia cum Cosmographiæ demonstrationibus aperte pugnant, & à frequentibus Hispanorum & Lusitanorum nauigationibus secus multo esse compertum est, orbem videlicet terrarum ab omni parte habitabilem esse, imo sub Zona etiam torrida colli; cui tamen paradoxo veteres vno ore reclamarunt. Aromata, quæ nobis quotidiano in vsu, saccharum, vniones & eiusmodi mercimonia ad nos ex illis regionibus aduecta, manifeste ea omnia conuincunt. Multa sunt & alia, quæ huic meæ sententiæ suffragantur, quibus recensendis modo supersedeo, ne Epistola hac verbosiore nauseam & tædium generosa tuæ Clementiæ conciliem.

Sufficiant ergo duo illa paradoxa huic instituto, quorum alterum de Antipodibus, alterum de dimensione corporum cælestium tractat, quæ non sine causa hoc loco explicanda mihi proposui.

Et legentur eiusmodi complura in libro *Reuerendi & Clarissimi viri Casparis Goltwurms G. V. C.* Superintendentis vigilantissimi in Weilpurga: is in sex tomos distinctus, varia miraculorum & prodigiorum genera, cum Paradoxis insolentibus, qualia præteritis seculis, & hac etiam nostra ætate obseruata sunt, explicabit, & breui lucem videbit. Ad hunc ergo miraculorum Thesaurum, & alios eiusdem argumenti libros, quales sunt *Galeotti scripta De rebus vulgo incredibilibus*, lectorem remitto, vnde vberiore horum cognitionem petere poterit.

Satis itaq; superq; demonstratū esse arbitror, veritatē rei non ex vulgi iudicio pendere, qualis quidem hæc est Historia, quæ homines eius regionis plane nudos commemorat, qui nec iumenta alunt, nec alia vitæ necessaria comparant, quib. nos in humanos vsus abūdamus, vtpote vestimentis, lectis plumeis, equis, porcis, bubus, imo nec vino illi, nec cereuisia, sed suo more vitæ vtcūq; sustentant.

Nunc ergo Præfationem ad vmbilicū deducturus, perstringam prius causas, quibus auctor ad editionem vtriusq; sui Itinerarii siue Nauigationis impul-

Præfatio.

fus fuit. Multi enim sinistre hoc factum interpretabuntur, non aliter ac si inanem nominis inde gloriam venetur. Ego vero multo secius ex ipso auctore intellexi, & animum eius longe diuersum esse deprehēdi, quod passim per totam Historiam videre est. Is enim propter tot exhausta pericula, totque aduersitates, & labores exantlatos, cum maximo sæpe vitę discrimine, vnde nec fumum, quod dicitur, de patriis laribus, nec vllam libertatis spem ne somniare quidem potuisset; diuinæ tamen Maiestatis nutu atque numine, cui soli se precibus ardentissimis semper commendabat, non solum hostium immanitatem effugit, sed precibus suis tantum apud Deum valuit, vt non vno modo Deus se inter infideles hosce & Barbaros patefecerit, se verum & æternum numen omnipotentia & maiestate sua etiam nunc suis præsto esse. Satis constat, preces fidelium Deo nullo modo præscribere: sin Deo visum fuit, omnipotentiam suam per Ioannem hunc Stadium inter homines illos efferos & indomitos ad eam rationem exerere, quis refragabitur? Cui nõ abunde animaduersum est, ærumnas, tribulationes, fortunam aduersam, animiq; & corporis ægrotudines, quam maxime homines ad diuinum auxilium implorandos adducere? & longe ardentioribus votis in ipso discriminis articulo, quam extra periculi aleam positos, DEVM exposcere? Itaque ne hic Ioannes Stadius vllò ingratitude vitio laborare, neve tantorum beneficiorum immemor esse putetur, Deo opt. max. per hanc historię suæ commemorationem, & eiusdem publicationem gratias agere, animoq; homine Christiano digno, opera & mirabilia Dei, quæ ipsi cõtigerunt, publica esse, & in ore populi decantari voluit. Et nisi ad hunc scopum tam laudabilem tamq; honestum respexisset, à laboribus & impensis, quæ non leues in editionis huius adorationem, ob iconum apparatus, & sumptus typographicos factæ sunt, à curis item molestiisque abstinere potuisset.

Licet vero Historia hæc per auctorem ipsum humiliter dedicata sit Illustrissimo Principi ac Domino, Domino Philippo Landgrauio Hassiæ, Comiti Cattimelibocensi, Ditzij, Zigenhanij & Niddæ, &c. Principi ac Domino suo Clementissimo, in cuius ditione viuit: multo tamen ante tempore ab eodem Principe & Domino nostro Clementiss. tum in mea ipsius, tum in aliorũ multorum præsentia, Ioannes Stadius super ea accurate interrogatus, & de singulis itineris & captiuitatis suæ articulis specialiter, probe, & diligenter, examinatus fuit: quod ipsum iam pridem tum G. T. Cel. tum aliis viris heroicis abunde aliquoties commemorauit: nihilominus tamen cum dudum obseruauerim, G. T. C. singulari studio ac beneuolentia prosequi hæc Astronomiæ & Cosmographiæ exercitia, hanc meam Præfationem ipsius nomini consecrare, & officiose dedicare volui. Quod Generositas tua pro sua clementia tantisper boni consulat, donec maius aliquod opus sub eiusdem nominis tui celebritate

in lucem proferam. Hisce ergo me simul, meaque G. T. Cel.

officiose offero. Datum Marpurgi, feriis D.

Thomæ Apostoli, Anno

ARGVMENTVM TOTIVS NARRATIONIS.

I.

Summatim describuntur duo itineraria naualia, quæ confecit Joannes Stadius intra nouennium.

Primum ex Portugallia in Brasiliam instituitur.

II.

Secundum ex Hispania, in noui orbis America Prouinciam, Rio de Plata, suscipitur.

III.

Sclopetarii vicem obit Joannes Stadius, & arci ab incurſu hostili defendendæ præficitur, in Brasiliæ quadam parte cuius incolæ Tuppin Ikinſi sunt, & Lusitaniæ Regi subest.

IIII.

Capitur ab hostibus Barbaris & misere abripitur, ubi nouem mensium captiuitatem sustinet, non nisi in cruentam hostibus escam referuatus.

V.

Liberatur tandem miraculo potius diuinæ Maiestatis, quam ullo vel rationis vel humanitatis beneficio, & incolumis patriæ suæ dilectæ redditur.

*Ipse DEVS vigili nisi muniat oppida cura;
Proficiet vigilum prouida cura nihil:
Et Deus in medio nisi dirigat equore classem;
Vana gubernantum sollicitudo perit.*

ARGUMENTVM

Primæ partis Historiæ Brasiliæ Joannis Stadij Hesi, in qua summatim describuntur eius duo itinera, quæ cōfecit intra nouennium. Horum primū e Lusitania in Brasiliam instituitur.

CAPVT I.

Primum iter Nauale Joannis Stadii, factum ex Ulyssibona Portugalliæ in Brasiliam, Indiæ Orientalis, siue America Prouinciam.

IOANNES ego cognomēto Stadius, patria Hornbergensis, natione Hesus, Indiam perlustrare in animo meo proposueram. Bremam itaque Westphaliæ oppidum transiens, Hollandiam petii, eò delatus, offendi in vrbe Campensi naves, quæ falsis inuehendi causa in Portugalliam nauigabant: iis ego me socium adiungo, & mensē integrum continuando, ad tertium Kal. Maij Anni 1547. appello, ad urbem Setubal dictam: Hinc emensis quinque milliaribus veni Vlyssibonam. Istic aliquandiu commoratus, hospiti meo, viro ex Germania oriundo, propositum meum expono, ex quo cum intelligo classē regiam iam ante aduentum meū soluisse, rogo, vt ad aliam me classē promoueat, vtpote cui idioma eius gentis familiare foret. Eius ope nauem conscendo, in qua sclopetarii vicem obirem. Capitaneus eius classis, qui Pintiadus erat nomine, negotiationis ergo Brasiliam petebat: illi potestas à Regia Maiestate naves, quas in Barbaria cum infidelibus commercia instituentes, & quæcunque Gallorum nauigia cum Brasiliensibus contrahentia offendisset, hostiliter adoriendi, atque deprædandi facta erat: adhæc captiuos secum ducebat quosdam Regios, qui capitis damnati, ad colonias in nouas illas prouincias deducendas deportandi referuabantur. Classis nostra erat instructissima, ab omni apparatu bellico, qui in naualibus vsui esse solet. Tres autem omnino erant Germani inter ceteros in navi nostra, Ioannes videlicet Brachusius, Henricus Brandt Bremensis, & Ioannes ego Stadius.

CAP.

C A P V T II.

*De ijs quæ acciderunt circa primam naviga-
tionem.*

A 2

City of Gel

Oluimus Vlyssibona, & naui alia minore adiuncta, quæ sub eodem nostro erat Capitaneo, deferimur primum ad Insulam, cui Madera cognomen. hæc Portugalliæ Regem agnoscit, & à Lusitanis incolitur, vini & sacchari fertilis: prope oppidum huius Insulæ quod Funtschallum dicunt, nauim nostram commeatu denuo instruximus. Hinc in Barbariam ad urbem Capo de Gel, (quæ nûc Mauritanorum cuidam Regi Scheriff dicto pareret, Regi Portugalliæ ab eodem vi erepta) prouecti, in spem erigebamur, fore, vt istic in naues cum infidelibus contrahentes incideremus: offendentes autem quandam piscatorum Castilienfium multitudinem, certiores reddimur naues quasdam apud eam urbem esse. Dum aduehimur, vela ex portu facit quædam probe oruista, ea nos potimur vi, sed quos vehebat homines, scapham ingressi, sibi fuga consuluerant. Interea vacuam lintrem peropportune in litore conspiciamus, quam naui captæ pro præda deportanda, quæ ex saccharo, amygdalis, dactylis, corio caprino, & gummi Arabico constabat, jungimus. Mauritani in magna copia pro lintre defendenda equis aduolabant, sed re infecta tormentis nostris bellicis repulsi sunt. Hac præda potiti repetimus Insulam de Madera, celocem nostram versus Vlyssibonam præmittentes, nunciatum Regi factum, & simul quid de præda nobis facto opus sit, consultum. Valentinorum enim & Castilianorum mercatorum erant eæ merces, quas in potestatem redegeramus.

Rex vt relicta in ea Insula præda, iter nostrum prosequamur, mandat, donec interea temporis Maiestas sua de circumstantiis penitius edoceatur. Nos dicto audientes, & iter versus Cape de Gel remensi, sed aduerso vento luctâtes, incassum prædam vltius prosequimur.

*Albakore.
Bonitte.
Dorado.*

Nocte Kal. Nou. præcedente, impetuoso turbine acti Barbaria relicta Brasiliam contendimus: cum nunc quadringentis miliaribus à Barbaria in altum prouecti essemus, multi pisces ad nostrum nauigium adnatarunt, quorum pleurosque hamis cepimus, nautæ maiores eorum Albakore dicunt, minores Bonitte, alios vero Dorado. Aderat & aliud piscium genus, Halecis instar, sed vtrinque alatum more vespertilionis, hisce reliqui maiores piscium admodum infesti erant: proinde simul ac à tergo sibi instantes hostes animaduertissent, supra mare ad duas orgyias eleuati, alii supra summam aquam tatum, cateruatim volabant, & intra conspectum nostrum vndas repetebant, non raro per noctem in naues delapsos offendimus. Hi Portugallensium lingua vocantur Pisce Bolador, hoc est, Piscis volans.

Pisce Bolador.

Deinde ad altitudinem lineæ æquinoctialis peruenimus, quæ quia circa tempus diei meridionale nobis verticalis erat, æstum duplicabat. Venti per dies aliquot plane siluerunt, nisi quod noctu interdum tonitrua imbribus & vento permixta subito exoriebantur, repente etiam sedabantur: quos attente admodum obseruare necesse erat, ne nos sub velis latentes improuiso obruerent.

Exoriens autem denuo ventus, tempestatem nobis aduersam per aliquot dies excitauit, quæ metum nobis attulit (si diu persisteret) ne fame perichitaremur

mur. Propterea Deum orare cœpimus secundum ventum nobis immitteret. Sed ecce, dum impetuosiores ventorum procellæ quadam nocte irruerent, & multum laboraremus, apparuerunt nobis in naui multæ flammulæ, coloris cærulei, quales à me prius visas non memineram: in ipsa autem prora, qua fluctus maxime aestuabant, conspiciebantur. Portugallenses omen hoc faustum agnoscentes, & cælum serenum prædicentes (nec enim sine numine in summo discrimine ea apparere aiebant) DEO gratias egerunt; precibus exactis simul illa luminaria, quæ Santelmo, siue Corpora sancta vocant, disparuerunt.

*Santelmo,
Corpora
sancta.*

Postquam illuxisset, serena se cæli facies explicauit, ventique secundi aspirarunt, ita vt manifeste videremus, eiusmodi lumina admirandum Dei opus esse. Secundo igitur vento delati, ad 28. Ianuarij in conspectum nobis venit terræ quidam angulus, Capo de Sanct Augustin vocatus, vnde ad octo millia progressi portum Fernanbuco intrauimus, octuaginta octo dies inter fluctus continue versati.

*Promon-
torium S.
August.*

Portugallenses eo in loco oppidulum extruxerant, cui Marino nomen indiderant. Præerat hinc Artus Coellius, cui captiuos aduectos cum mercibus quibusdam aliis tradidimus, & illic nos expedientes, iam vltius vela tendere constituimus, ad locum videlicet, in quo naues mercibus instruere animus erat.

Marinum

C A P V T I I I.

*Siluestres in Fernanbuco, seditione orta, ad quoddam
Portugallensium oppidum deuastandum
accinguntur.*

Garasu.

Ccidit interea, vt siluestres incolæ eius loci contra Lusitanos insurgerent, cuius seditionis ipsi Lusitani auctores erant: nam antehac nihil eiusmodi in ipsos tentatum fuerat. Præfectus itaq; nos precibus suis sollicitauit, vt oppidum Garasu (quod à Marino milliaria circiter quinque abest, & à Barbaris tum oppugnabatur) præsidio nostro defenderemus. Incolæ Mariniani nihil suppetiarum vicinis suis afferre poterant, siquidem & ipsi similem obsidionem metuebant. Nos itaque Garasuans cum 40. viris ex nostris hominibus in defensionem concessis, & scapha eo legatis subuenimus. Oppidum illud in sinu maris, quod ad duo miliaria in continentem protendebatur, erat conditum. Omne in eo præsidium, ex 90. viris Christianis, & 30. Æthiopibus ac mancipiis Brasiliensibus constabat. Qui vero nos oppugnatum venerant, ad octo millia barbarorum censebantur. Nos qui obsidebamur nullo alio propugnaculo, præterquam sepe ex perticis erectis contexta circumuallabamur.

C A P.

CAPVT IIII.

De modo obsidendi, & obsessos oppugnandi.

Ilua obsessum cingebat oppidum, in ea hostes duas munitiones è truncis arborum construxerant, in quas noctu se reciperent, si forte eruptione facta illos adoriri nobis libitum fuisset. Oppidum ipsum circumquaque latibulis effossis occupauerant, in illis latitabant interdiu, & incursionibus in nos pugnabant. Petiti telis nostris, proni ad terram omnes prosternebantur, si qua teli jactum ad eum modum declinare valerent. Omnem autem aditum nobis intercludentes ad ipsa mœnia appropinquabant, & missis in altum jaculis relapsu eorum nos ferendos putabant. Tela insuper bombace & cera religata atque incensa in ædificiorum tecta spargebant, minis nos territantes, & quam crudeliter nos dentibus dilaniaturi forent, si victoria potirentur, significantes.

Dum hæc geruntur, victus in castris nostris fere jam defecerat. nam pro consuetudine eius regionis singulis diebus, aut ad summum alternis radices recenter effodiunt, ex quibus farinam molunt, ac liba pinsunt, sed hostes vias omnes præcluserant, quo minus illæ peti possent. Videntes ergo victus penuriam, duas scaphas ad conquirendam in vico Tamaraka annonam instruimus. Hostes gregatim vtrinque ripas tenentes grandes arbores transuersas flumini obiecerant, quæ nobis progressis impedimento essent. Nos vi illorum molimina perrumpimus. Interea æstu nos deserente in sicco hæsimus, nihil tamen ab hostibus detrimenti afferri poterat. Ipsi autem ligna arida confertim inter ripam & nauim nostram conijciunt, quibus incensis, illud genus piperis quo terra ea abundat, inspergere, & fumo hinc exundante nauibus nos exturbare tentabant. Sed conatus illorum fuerant irriti. Interea æstu marino redeunte, in vicum Tamaraka incolumes peruenimus, à cuius incolis commeatu accepto, ad oppidum obsessum reuertebamur: sed hostes eodem, quo prius loco iter denuo obstruxerant, hoc quidem pacto. Arbores vt ante trans flumen strauerant, ripam vtrinque occupantes, tum alias item duas fere resectas non omnino inciderant, ad earum cacumina religatis lentis quibusdam sarmentis Sippo illis dictis, lupuli sarmentis non absimilibus, nisi quod paulo sint crassiora, extremitates huiusmodi funium in oppugnaculis suis retinebant, eo videlicet animo, vt cum obiecta rursus perrumpere tentaremus, arbores incisæ, tractis funibus in naues nostras corruerent. Nos adremigantes obiecta deturbamus, illi arbores nutantes in ruinam attrahunt: corruit vna versus munitiorem ipsorum, altera præcise post nauem nostram vix elapsam in flumen concidit.

Priusquam vero obiectum illud in flumine obstaculum demoliri conaremur, alta voce socios nostros obsidione cinctos in clamabamus, vt subsidio nobis adessent: quanto nos vocem acrius intendebamus, tanto intensius hostes clamorem tollebant, adeo vt non exaudiremur à quoquam nostrum. obiecta enim silua nostrum conspectum illis adimebat, alioquin voci audiendæ satis vicini, si absque hostium clamoribus fuisset. Annona in oppidulum inuecta, cum hostes viderent se molimine suo frustratos, pactis induciis, re infecta do-

mum

mum repetunt. Obsidionis tempus fere ad mensem integrum trahebatur. Cederunt quidam ex hostibus, sed nullus ex nostris desideratus. Pacatis ergo iam Barbaris, ad nauem nostram onerariam reuertimur, quæ ante Marinum in anchoris hærebat, illic aqua dulci & farina radicis Mandiocæ in naues assumptis, & Præfecto qui nobis humanissime grates egit, salutato digressi sumus.

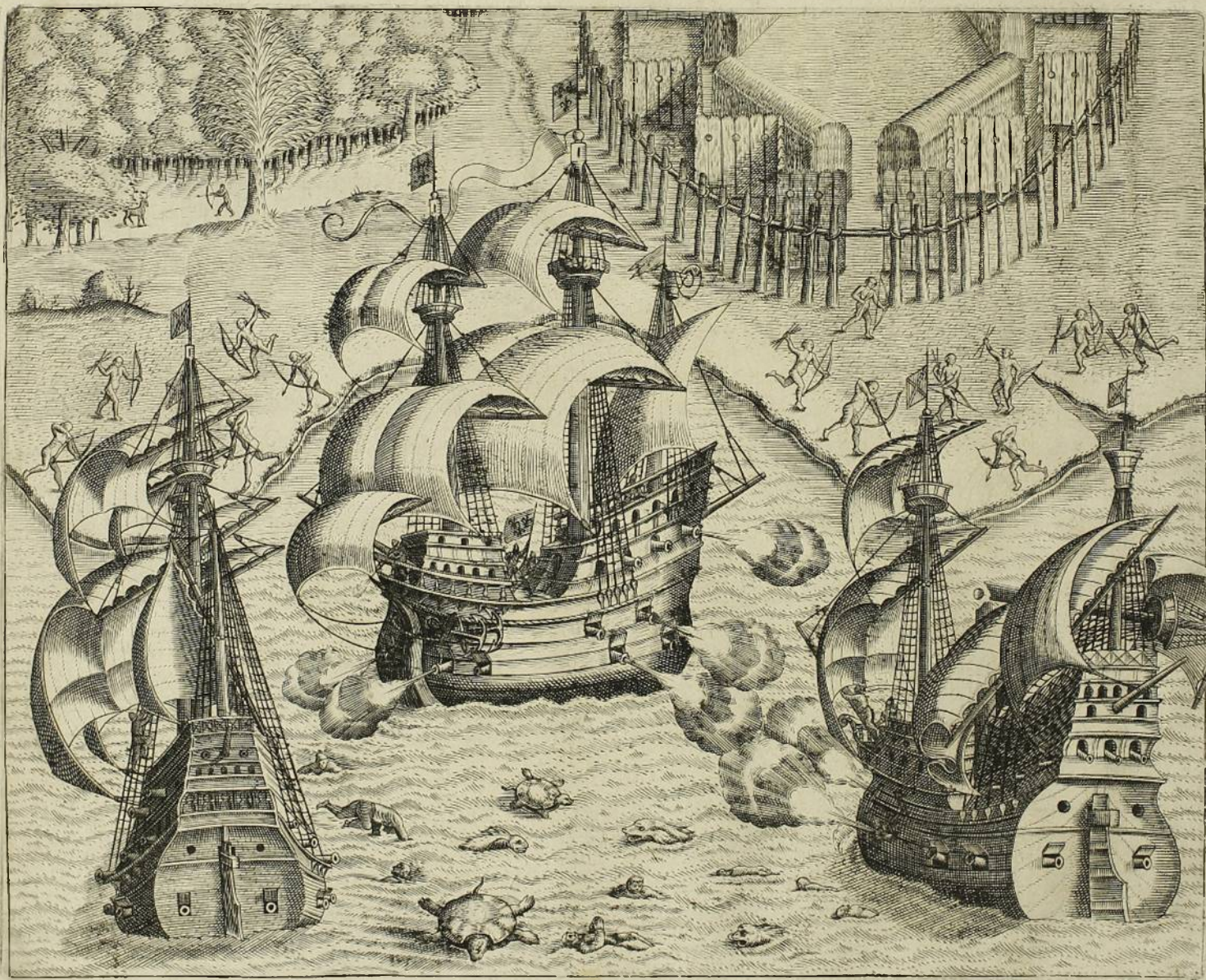
B

CAPVT V.

*Ex Fernanbuco digressi petimus regionem Buttugaris, sed in
nauem Gallicam incidentes, praelio cum ea
decertabamus.*

Hinc

Inc soluentes, & circiter miliaria quadraginta emensi, in portum nomine Buttugaris intramus, vt nauem ibi ligno Brasílico oneremus, & annonam à Barbaris redimamus. Ingressi nauem Gallicanam, ligno Brasílico onustam conspicimus, eam hostiliter inuadimus, potiri ea sperantes; verum maiorem nauis nostræ malum tormenti per illos emissi ictu corruerunt, & vela confregerunt. Pars nostrorum nautarum globulis pixidariis vulnerata fuit, pars traiecta occubuit.

His actis constituimus cursum in Portugalliam conuertere, quia venti nobis erant aduersi, vt portum, in quo annonam conquirere in animo erat, ingrederemur. Victu ergo admodum tenui Portugallia repetitur, fame adeo conflictamur, vt pars nostrorum coria hircina, quibus nauis onerata erat, deuoraret. Cuilibet in diem sextarius aquæ dulcis præbebatur, & modicum farinæ radicis Brasiliænæ. Dies centum & octo in pelago versati, ad 12. Augusti in Insulas *lus Acores.* Acores vulgo nuncupatas deferimur, quæ Regis Portugalliæ Imperio subsunt. Iacta hic anchora respirantes piscando tempus fallimus. Interim in mari nauim conspicimus, & piraticam esse agnoscentes vi adorimur, & strenue sese defendente superiores facti capimus, piratis ipsis in cymba elapsis versus insulas. abundabat ea nauis vino & pane, quibus vires restaurantes in alias insuper quinque incidimus, quæ ad Regem Portugalliæ pertinebāt, missæ vt redeuntes ex India iuxta has Insulas opperirentur, & eas in Portugalliam deducerent. Quibus nos adiungentes, vnam ex India reuersam in Insulam Terceram dictam deduximus, *Tercera.* ibique substitimus. Plurimæ interim ex noua India reuertentes istuc congregatæ, quarum aliæ Hispaniam, aliæ Lusitaniam petebant. Naues circiter centum numero socio agmine ex Tercera soluentes, Vlyssibonam ad S. Idus Octobris Anni 1548. deuenimus, Mensibus sedecim in ea nauigatione insumtis. Vlyssibonæ me aliquantulum quieti dedi, donec animum inducerem, cum Hispanis in nouas, quas occuparunt orbis partes, nauigationem instituere. Conscendi ergo nauem quædam Anglicam, qua ad urbem, cui Portus S. Mariæ nomen est, in Bætica sitam, delatus sum, quo in loco ii qui aduenerant, nauem vino onerare constituerant. Hinc in urbem Hispalim pergo, vbi tres naues instructas ad iter in Regionem Americæ, quæ ad flumen Rio de Platto dictum sita est, suscipiendum reperio. Sunt autem Regio illa ad flumen Argenteum sita, & regnū illud Peruanum auro fertilissimum, & Brasilia ipsa perpetuum continens, non Insulæ mari circumfusæ, vel in pelago sparsæ.

Ante annos iam aliquot naues in eam Regionem dimissæ erant, vt eam porro occuparent: vna ex iis redierat, quæ auxilia relictis mitti petebat, & multa de auri fertilitate huius regionis magnifice prædicabat, quæ auxilia apparabantur, indicta trium nauium classe, cuius Præfectus Don Diego de Senabria dicebatur: illi à Rege Præfectura in eam Regionem commissa erat.

Tota ea classis erat instructissima, cui & ego me comitem adiungo.

Secunda pars.

ARGUMENTVM.

Stadius secunda Navigatione ab Hispali in eam America partem, qua Flumine vulgo dicto Rio de Plata irrigatur, profisciscens, post longos errores Naufragium patitur.

CAPVT VI.

Secundum iter Nauale, susceptum in Prouinciam America Rio de Plata, ex Hispali Hispaniarum vrbe institutum.

S. Luca.

Hispali ergo soluens ad S. Lucam portum peruenimus, vbi Bætis fluuius Hispalim alluens, in mare se exonerat. Hic ventos secundos opperiri constitutum erat.

Anno ergo 1549. feria quarta à festo Paschatis à S. Luca soluentes, aduerso flante vento Vlyssibonæ portum ingressi sumus: secundis deinde flantibus ventis ad Insulas Canarias cursum dirigimus: anchoram autem prope Palmam (quæ & ipsa vna est ex prædictis) in profundum demittentes, aquas illic dulces pro classe nostra haurimus. Naucleri quoque scopum sibi definiunt, ad quem nimirum se colligerent, si forte tempestatibus acti in mari dispergerentur, videlicet gradum 28. ad latus meridionale lineæ æquinoctialis.

Capo Verde.

Ex Palma nauigantes Hesperion cornu, quod vulgo Capo Verde, id est, Caput viride dicitur, vento petimus: is locus in Æthiopia situs est, & parum abfuit, quin istic naufragium faceremus: sed & hinc progressi Cossam nostram sequebamur. Ventus aduersus aliquoties nos terræ Guineæ allidebat, quæ similiter ab Æthiopibus incolitur. Tandem ad Insulam S. Thomæ deferimur, quæ Regi Portugalliæ subest, & saccharo abundat, sed aer in ea parum salubris habetur. Eam Portugallenses habitant, qui multa secum ex Æthiopum genere mancipia alunt: nos aqua hausta iter institutum prosequimur. Interea duæ nostræ naues sociæ nocturno turbine è conspectu nostro sublatae solos nos destituerant: venti autem nobis valde aduersi erant. Ea enim est natura illorum

Insula S. Thomæ.

in hoc

in hoc mari, vt sole peragrante latus septentrionale æquatoris, à meridie flent; fin vero Sol ad meridiem declinet, venti à Septentrione irruant. Et hunc quoque morem constanter tuentur, vt per quinque menses continue ex vno loco profient. ita factum est vt moram quatuor mensium ducere, necessum habuerimus: nec enim aliter Cossam nostram directe instituere nobis possibile fuerat. Mense itaque Septembre iam ingruente, venti conuersi à Septentrione spirabant. Cossam itaque inter Austrum & Austro-africanum dirigentes, versus Americam cursum tenuimus.

CAPVT VII.

*Ad altitudinem 28. graduum peruenientes, Americam contin-
gimus: Portum autem unanimi consensu designatum,
non agnoscimus: exoritur turba insolens
circum littora.*

AD 18. Nouembris diem, Nauclerus altitudinem graduum explorat, seque ad 28. peruenisse deprehendit. Nos itaq; in occasum vergentes, terram inuestigamus. Ad 24. mensis iam memorati diem apparet tellus. Sex menses mare inter grauissima pericula emerientes, & iam continenti viciniore facti, nec oram eam, nec portum à Nauclero designatum agnoscimus; nec tutum remur ignotum portum ingredi. Secus tellurem ergo radentes oras cursum tenebamus: ventus interea ingrauescebat in tantum, vt de vita nobis in istis scopulis certo periclitandum videretur. Proinde dolia puluere tormentario implemus, eaque obturamus, & illis arma nostra alligamus, vt si fors naufragium faciendum foret, & aliqui euassissent; ij arma sua in littore requirerent, siquidem doliis à fluctibus eiectis affixa essent.

Velis obliquis nauigare cœpimus, vt oras terræ declinarem, & in altum efferri possemus, sed nihil profecimus; ventorum enim impetu in scopulos fluctibus coopertos, & ad quatuor orgyiarum altitudinem subtus vndis latitantes impellimur, ac propter æstum maris nimium intumescens, ad terram tendere cogimur, nihil aliud æstimantes, quam nos fluctibus hauriendos.

D E O tamen aliter prouidente, vicini scopulis facti, quidam ex sociis nostris portum vicinum ex insperato conspicit, in quem illabimur. Ibidem conspecta Cymba quædam fugit, & post insulam è conspectu nostro se abdidit, vt quænam illa fuerit non licuerit tum cognoscere, nec eam vltius insequeremur, sed iacta anchora Deo pro liberatione benedicentes quieuimus, & vestimenta desiccata refecimus.

Circiter secundam pomeridianam anchoram jecimus. Vespera ingruente, aduentarunt ad nauem nostram onerariam plurimi eius oræ incolæ, aduerti in scapha satis capace, qui cum sermones nobiscum miscere cuperent, à nostris ægre, & ex parte tantum intellecti accipiebant quosdam cultellos & hamos, quibus se domum recipiebant. Eadem nocte & alia denuo scapha ad nos nudis istis hominibus onusta adnauigat, ac inter cæteros duo Lusitani; hi quærunt ex nobis qui simus, & vnde, respondemus nos Hispania aduenisse: hoc audito, dicebant, oportet vos Nauclerum admodum sagacem & peritum habere, qui portum eum ingredi ausi fueritis: se quidem portum perspectum habere, sed tali cælo nunquam id tentaturos. Nos factum illis exponimus, ventos & fluctus naufragium minitatos fuisse, & cum iam de nobis actum crederemus, insperato portum apparuisse, **D E V M** nobis ducem adfuisse, & à naufragio seruasse. Nobis vero ne nunc quidem constare, quo nam locorum ageremus. Perceptis ijs, in admirationem adducuntur, & **D E O** acceptum referentes, portum eum Suprawai dici aiebant, & abesse nos ad octodecim circiter miliaria ab Insula S. Vincentii, quæ imperium Portugalliæ Regis agnosceret, cuius se esse inquilinos affirmabant. Tum vero eos, quos in scapha se post Insulam abdere paulo ante conspexissemus, credidisse nos Gallos fuisse, & ob id sibi fuga prospexisse innuebant. Porro de situ & distãtia Insulæ S. Catharinæ quæsiti, quod eo nobis proficiscendum esset, respondebant eam ad triginta miliaria abesse, ad

meridiem sitam, nationem Barbarorum istic esse Carios nuncupatorum, quos
circumspecte admodum cauisse oporteat, Barbaros qui circa portum præsen-
tem habitent, Tuppin Ikinsios appellari, quibus familiariter ipsi vtantur, nec ab
illis quicquam nobis imminere periculi. De altitudine item Solis in ea regio-
ne ex illis sciscitantibus, 28. graduum esse nobis indicatum, quod qui-
dem ita se habebat. Ceterum & alia nobis eius oræ digno-
scendæ signa & notas perhumaniter com-
monstrarunt.

CAP.

CAPVT VIII.

*De regressu ex portu supra Way, & inuestigatione
terrae nobis definitæ.*

Silente Vulturno, quem nauæ Septentrionales Ost Sud Ost appellant, tempestas serena cooritur, ventus autem Aquilo proflabat. Nos itaque plenis velis iter remetimur, portum determinatum inuestigantes, verum toto biduo nullo modo eum deprehendimus, terra tamen ipsa indicium erroris faciebat, & nos præteruectos arguebat. Sole enim sub nubibus latentante, de altitudine eius apparebat. Ad hæc ventis infestantibus acti, diuersi huc illuc errabamus.

DEVS vero, qui in angustiis consolatur, nobis in auxilium vocatus adfuit, siquidem exactis vespertinis precibus, quibus à Deo veniam petebamus, & antequam nox irruisset, nubes ex meridie, qua nos vento abacti eramus, cõdensantur; Aquilo quidem adeo conticescere, vt vix in sensus incurreret. A meridie vero Auster procedens, qui sub id tempus rarissime suum imperium exercet, tantis tonitruis & fulgetris ingrauescere, vt horrorem mortalibus incuteret. Mare erat æstuosissimum, siquidem Auster & Boreas certatim vtrinque fluctus inspirare; Tenebræ insuper tantæ oboriri, vt omnem oculis conspectum eriperent. Tum vero mortales quotquot aderant, & ipsi nauæ quoque consternati coruscationes tam formidabiles, & horrenda illa tonitrua expauescere, vt quid prius quid posterius in conuertendis velis corripere, dubii plane & incerti ambigerent, nec aliter vnicuique persuasum erat, quam omnibus ea nocte simul pereundum esse. Sed tempestas ea Dei beneficio paulo post sedata viam velis præbebat, vt iter quod de die factum erat, de nocte illa retro legeremus, & de integro portum nostrum requireremus, sed nullo nobis indicio eum dignoscere concedebatur, quando quidem plures Insulæ propter continentem istic essent. Post vbi 28. gradum denuo contigimus, Præfectus noster Naucularum post insulam nauem deducere, & anchoram istic figere iubet, exploraturus quidnam terrarum occurrisset. Duas itaque vtrinque positas tellures medio transeuntes, portum amœnissimum intramus, & anchoram fundo affigimus, constituentes cymba demissa portum eum vltcrius explorare.

CAPVT IX.

*Cymba speculatum missa, quidam nostrorum portum
explorantes, crucem in scopulo positam
reperiunt.*

Hinc

Eriis D. Catharinæ Anno 1549. anchoram fundamus, & eodem die quidam ex nostris probe instructi, speculatum in nauicula mittuntur portus illius opportunitatem. Videbamur enim intrasse flumen Sancti Francisci, quod in illa prouincia etiam est: quo longius progredimur hoc latius patet portus. circumactis ergo circumquaque oculis sicubi fumum cōspiceremus, sed nullus apparuit. Interea tuguria prope desertum conspiciamus in conualle: accedimus, videmus casas quasdam ruinosas, hominibus desolatas: pergimus, interea nox ruit. Erat in flumine Insula non ita magna, ad quam tendimus, vt istic noctem traduceremus, siquidem custodiam commodius istic disponi posse credimus, sed ob noctis tenebras non satis tutum erat terræ nos exponi, vt quiete in ea reficeremur: erant qui nihilominus insulam circumirent, sed neminem inueniunt. focum ergo instruimus, palmam arborem incidimus, encephalum eius comedimus, & istic pernoctauimus. Mane summo diluculo iter instamus. nec enim absistere propositum erat, priusquam de hominum præsentia constaret: ex indicio enim conspensorum tuguriorum facile de incolis colligere erat. Dum propositum vrgemus, casu lignum procul conspiciamus in scopulo erectum, formam crucis referens, quod multis absurdum videbatur. Appropinquantes videmus ingentem crucem esse ligneam, lapidibus impactis in scopulo firmiter hærentem, cui tabulæ pars de dolii orificio alligata erat, in tabula characteres incisi visebantur, non admodum legibiles. Miramur quænam naues hoc monumētum statuissent, dubii de portu, vtrum determinatum ingressi fuerimus nec ne. Progredimur hinc longius, assumpta tabula illa dolii: dum vehimur, quidam literas tabulæ insculptas examinans, paulatim eas colligit, & sensum elicit. Erant autem Hispanico idiomate hæc verba in ea consignata: Si ven por ventura aqui la armada de su Majestad, tiren vn tire y averan recado. quorum sensus est: Si forte Maiestatis suæ naues huc delatæ fuerint, eæ prodant se disploso tormento bellico, & certiores fient de reliquis. Confestim ergo locum crucis repetentes, incenso tormento, quod Falconetum dicunt, signum præsentia nostræ damus, porro remigantes nihilominus. Conspiciamus interea quinque scaphas plenas Barbarorum, illæ nos rectâ petunt: nos pixides nostras sulphureas directe illis opponimus. Vbi appropinquassent, videmus hominem stantem in prora, barbatum & vestitū, agnoscimus esse Christianum, inclamamus eos vt consistant, & vna scapha præmissa in colloquium ille adueniat. Aduectum interrogamus de portu: Respondet, dici eum Barbaris Schirmi rein, sed vt rectius assequamini, esse Portum Sanctæ Catharinæ; quod nomen illi ab inuentoribus inditum sit.

Gratulamur ergo inuicem nobis de inuenta statione, quam inscii in ipso S. Catharinæ die appulissimus. Hinc sane euidenter constat, quantum valeant preces afflictorum apud Deum, si ex animo proueniant.

Quarenti de aduentu nostro, significamus, nos esse Regis Hispaniæ, & petere prouinciam Rio de Plata, affuturas & alias propediem naues, si DE o ita visum foret: constituisse enim in eo portu conuenire. Hæc audiens nobis gra-

tulatur, & simul commemorat, quod ante triennium ex prouincia illa Rio de Plata à loco qui Assumptio vocatur, & Hispanis paret, descendisset per trecenta miliaria ad mare, vbi nunc ageret, vt nationem eam Barbarorum, quæ Carios dicitur, & bene cum Hispanis conuenientem, hortaretur ad radices colendas, quas Mandiocas vocant, vt naues eo delatæ, si penuria premerentur eo in loco, com meatu à Barbaris petito reficerentur. Quod Capitaneus Salasar, qui Hispanis de rebus Indicis retulerat, ita fieri curasset. Is Capitaneus in nauibus nostris sociis iam reuertebatur.

Demum cum homine illo ad tuguria illorum deuecti, humanissime pro more & facultate eius gentis accepti sumus.

CAP.

CAPVT X.

*Scaphaplena Barbaris mittor ad nauem nostram
onerariam.*

Ein Capitaneus hospitem nostrum rogat, vt scapha instructa aliquem ex nostris ad nauem onerariam relictam mittat, eam adductum.

Mittor ego, iussu Capitanei. iam triduum abfueramus, fociis quid de nobis actum esset ignorantibus.

Vbi intra teli iactum ad nauem accessi, qui inerant, clamore sublato ad arma accelerant, arcentes me cum Barbarorum comitatu; inclamāt, & quæ hæc noua sit facies exquirunt: vbi reliqui hæreant: vt quid solus ego cum tot Barbaris adueniam. Conticesco, nec respondeo quicquam. Capitaneus enim me informarat, vt vultu essem tristi, quo videret quid qui in nauì tentarent. Illi cum nihil à me responsi ferrent, turbantur, inuicem dicentes, non salua hæc res est, reliqui procul omni dubio interierunt, hunc autem solum adducunt, aliis forsitan in insidiis locatis, quo nauem tali apparatu occupent. Hæc versantes, ad tormenta in nos dispergenda accinguntur, denuo tamē me inclamant. Hic demum subridens illos placide alloquor, & melius sperare iubeo bonum omen nuncians, faciant modo accessum liberum, vt quid apportem intelligant. Accedo, rem enarro; illi præ gaudio exultant. Barbari interea domum remeant. Nos nauem castris Barbarorum subducimus, & iacta anchora reliquorum, qui per tempestatem dispersi erant, aduentum expectamus.

Vicus in quem Barbari nos exceperunt, Acutia vocatur. quem offenderamus inter illos virum, Ioannes Ferdinandus erat, Cantaber ex Bilbao oppido oriundus. Natio illa Carios dicta, ferinam & pisces in copia nobis offerebat, pro quibus nos hamos ferreos rependimus.

CAP.

CAPIT XI.

*Socianauis quæ vento abacta erat, aduentat: illa
Nauarchum vehebat.*

Ribus illic septimanis exactis venit in portū nauis, quæ Nauarchum vehebat. Sed tertia quæ nobis socia fuerat, perierat, nec quicquam de eā relatum fuit.

Nauibus ergo in sex menses annonæ instructis, itineri, quod trecentorum miliarium restabat, perficiendo accingimur. Paratis iam rebus omnibus nauem onerariam in ipso portu amittimus, quo casu insperato, mora nostræ profectio iniecta.

Hæsimus biennium in deserto illo loco, fame conflictantes. Esca erant lacti, glires, cochleæ petris affixæ, & alia insolita.

Barbari qui primo victum sufficientem ministrarant, postquam satis mercium sibi parauerant, in diuersas oras commigrabant, nec satis erat tutum illis per omnia fidere.

Pertæsi ergo & loci & penuriæ, vnanimiter decernimus vt maior pars pedibus iter in Prouinciam Assumptionis nomine insignitam conficeret, (aberrat illa ad trecenta miliaria) reliqui in nauis residua subsequerentur.

Capitaneus delegit quos secum nauis auerere constituerat. Qui pedestre iter ingressi erant, victum pro deserti transitu capiebant, iunctis sibi quibusdam ex barbaris. Pars illorum fame in itinere perierat, reliqui ad metam deuenerant, quod ex aliorum relatu nobis postmodum innotuit.

Sed nec nauis ferendis omnibus, quos Capitaneus referuarat, satis capax
erat.

CAPVT XII.

De Consilio inito Insulam S. Vincentij petendi, quam Lusitani possident, spe nauem ab ipsis obtinendi, atque itineri ita finem imponendi: sed orta tempestate naufragium facimus, celi locique ignari.

Dortugallenses tenent Insulam, nō longe à continente sitam, quam vocant S. Vincentii, Barbari vero Urbioneme: is locus ad 70. miliaria aberat: proponimus nobis cursum eo dirigere, vt nauem à Lusitanis conduceremus, qua in Prouinciam Rio de Plata iremus, nec enim ea quæ restabat omnibus sufficiebat. Delecti ergo qui duce Salasare eam Insulam peterent, nec erat quisquam, qui hoc iter prius tentasset, præter quendam Romanum nomine, is videbatur sibi, se iter hoc relegere posse.

Vela itaque ex Portu Byassape facimus, qui ad 28. gradum & dimidium ab Æquatore positus est, intra biduum ad Insulam ferimur, quæ de Alkatrafes dicitur, 40. circiter miliaribus distātem ab eo loco vnde solueramus: venti autem aduersi nos ad anchoram fugere compellunt. In hac Insula frequens est genus auium marinarum, Alkatrafes eas vocant, nullo labore capi possunt, & forte sub id tempus aduecti eramus quo pullos ex ouis excludere solent.

Ingredimur, & quærentes fontes aquarum dulces, reperimus casas desolatitas, & ollarū testas hinc inde sparsas: inuenimus et̄ venam exilem seu scaturiginem aquæ, è rupe promanantem. Aues quas commemoravi in magna copia captas cum ouis naui inferimus, & dapes ex iis instruimus. Postquam iam cibo refecti eramus, consurgit Auster tanta cum violentia, vt vix anchoram reduxerimus; solliciti ergo, ne ad scopulos ventorū impetu allideremur, & vespera iam ingruente, portum tamen Carinee contingere præsumimus. Nox autem nos anteuertit, proinde littus declinantes, in maximo versabamur periculo: fluctus nauem tanta importunitate verberabant, vt de naui actū putarem, siquidem fluctus ad oras terræ magis intumescunt, quam in alto. Ea nocte tanto intervallo à littore abacti sumus, vt orto sole ne conspectus quidem eius appareret.

Redit tandem tellus in conspectum, tanta tamen erat turbinis importunitas, vt vix subsisteremus. Romanus ille credebat se insulam S. Vincentii agnoscere: vela eō dirigimus, sed terra nubibus ac nebulis cooperta atque inuoluta, dignoscenda non erat. nauem ergo propter procellarum impetum exonerare cogimur, supellectile grauiore submersa. His cōstituti in angustiis vela vtcunq; facimus, quærentes portum Portugallensium; sed labor omnis incassum abit. Disiectis vtcumque nubibus, Romanus portum illum in conspectu esse affirmat, nobis modo recta in scopulos iter instituendum, post quos ille lateret. Aduecti nihil præter diræ mortis horrendam contuemur imaginem; nam & portus omnis aberat, & in oppositam terram recta incursum erat propter ventos impellentes, & naufragium faciendum. Procellæ littus tanto impetu feriebant, vt horrorem animis incuterent. Deo ergo iam supplices, ac delictorum veniam atque animæ salutem rogantes præsentī animo in periculum incuitabile accingimur. Littori viciniore facti, adeo in fluctibus sublimes ibamus, vt cernui in profundū nō aliter ac de muro prærupto despiceremus. Nauis primo ictu ad littus collisa tota fathiscit. Pars saltu corpora in mare mittentes, tranādo euadit, pars in tabulis correptis ad littus adigitur, & omnes tandē diuina seruati omnipotentia incolumes terram contingimus, ventis autē, & imbribus omnes diriguimus.

CAPVT XIII.

*Certiores reddimur de loco & regione Barbarorum,
in qua naufragium feceramus.*

Terra

Erræ incolumes redditi, Deo grates soluimus, solliciti admodum de finibus. Romanus eam Regionem non satis agnoscebat, vnde de situ Insulæ S. Vincentii nihil plane affirmare norat, nec leuis nos metus Barbarorum terrebat, si qui ex vicinia forsân nobis imminerent. Interim quidam fociorum temere per littus discurrens, vt agitatione & motu membra excalesceret (erat is Claudius nomine, Gallus natione) pagum post siluam conspicit, in quo ædificia ad formam Christianorum constructa erant: accurrit, videt esse castellum quod Portugallenses incolunt: Nomen illi est Itenge Ehm, & duo miliaria ab Insula S. Vincentii dissidet. Edocet ergo incolas de naufragio nostro, & madidos omnes horrere, nec quo se refocillent, habere conqueritur. Illi intellectis nostrorum miseris, obuiam nobis procurrunt, ædibus suis nos excipiunt, & necessaria pro vestitu conferunt. Hic respirantes per aliquot dies commorati sumus.

Post, S. Vincentii Insulam pedestri itinere petimus, vbi à Portugallensibus honorificentissime excepti, aliquandiu publicis sumptibus vitam sustinemus, tandem vnusquisq; se certo vitæ generi applicat, vnde vitæ necessaria pararet.

Destituti iam omnibus nauigiis, Capitaneus noster quendam ex Portugallensibus ad focios in Byasape relictos ablegat, qui illos aduehendos curaret. Et factum est quod imperauerat Capitaneus.

D 2

C A P V T X I I I I .

De situ Insulae S. Vincentij.

VÆ S. Vincentii nomine fertur, ea Insula est continenti fere iuncta: sunt inibi extructa duo Castella, quorum alterum Portugallensibus quidem S. Vincentii, Barbaris vero Orbione, alterum circiter sesquimiliare distitum Barbaris Ywawa-Supe dictum est: Sunt & tuguria quædam, *Ingenio* vocata, saccharo præparando destinata. Habitat a Portugallensibus, qui amicitiaæ fœdus colunt, cum natione, qui Tuppin Ikinsij nomen habent. Regio eius nationis, quam incolunt, patet in interiorem continentem, ad octuaginta miliaria, sed ad mare extenditur in quadraginta.

Natio ea vtrunque ad Meridiem videlicet & Septemtrionem vicinos sibi infestos habet; qui meridionales sunt Carios, qui vero Boreales Tuppin Imbæ appellantur. Ipsi vero Tuppin Ikinsij ab vtrisque suis hostibus Tawayar, quod hostem sonat, appellantur. Hoc posterius Tuppin Imbarum genus multa sæpe & magna damna intulit Portugallensibus, & in hunc quoque diem ipsis metui atque terrori existit.

Tertia

Tertia pars.

A R G V M E N T V M.

*Sclopetarij vicem obit Joannes Stadius, & arci ab incurſu
hoſtili defendendæ præſicitur, in Regione cuius incolæ Tup-
pin Ikinſij ſunt, & à Portugallorum Rege gubernatur.*

C A P V T X V.

*De Situ & Nomine loci, ex quo Tuppin Ikinſis plus damni
ab hoſtibus, quam ex aliis infere-
batur.*

ST locus ad quinque miliaria à S. Vicentio ſitus, Brickioca illi nomen eſt, illic primum cōgregabantur hoſtes Tuppin Ikinſiorum, & iter medium inter Inſulam S. Marci & continen- tem tenentes, illac tranſire aſſueuerant

Hunc tranſitum hoſtibus præcludere conabantur quin- que fratres germani, patre Luſitano & matre Braſiliana nati, religionem Chriſtianam amplectentes: callebant autem vtriuſque gentis, tam Chriſtianorum, quam Barbarorum mores, ingenia, & idiomata. Nomina eor- um hæc ſunt, 1. Ioannes, 2. Diego, 3. Dominicus, 4. Franciſcus, 5. Andreas. Patri etiam Diego, omnibus ſimul cognomen erat de Praga.

Hi quinque fratres iunctis aliquibus Barbaris, qui illis confœderati erant, conſtituerant biennio ante meum aduentum, munitionem in eum locum cō- tra hoſtium incurſus conſtruere, more & forma Barbaris uſitata, & quidē exe- cuti illud iam fuerant.

Idcum viderent aliqui Luſitani, eo commigrarunt & ipſi: erat enim a- mœnus & peropportunus locus. Hoc Tuppin Imbæ hoſtes illorum explora- rant, & ſe in ſua regione, cuius fines circiter quinque miliaria inde abſunt, omni apparatu bellico, pro more gentis probe inſtruxerant, ac ſeptuaginta ſcaphis noctu aduectis, mane hora vna ante diluculum, quod uſitatum illis eſt, hos ad- orti fuerant. Quinque ergo illi fratres, cum Portugalleniſibus domum quan- dam ex luto confectam occupantes, in hoſtes fortiter pugnarunt. Reliqui qui

adfuerant Barbari coniunctim in tuguriis suis se defenderunt, dum vires sufficerent, & donec plurimi hostium occubuissent. Tandem hostes superiores facti vicum Brickioca incendio vastant, & Barbaros capiunt. Christiani, quorum octo vel circiter fuerant, & fratres illi quinque; nihil damni tulerant. nam se strenue in domo illa gesserant: Deus enim illorum protector erat. Barbaros autem, quos ceperant, absque mora dissectos inuicem distribuerant, & in patriam suam hoc peracto facinore remeantes discesserant.

CAP.

CAPVT XVI.

Portugallenses post restorationem Brickioca, Propugnaculum quoque in Insula S. Maro instruunt.

DEuastato eo vico, Seniores & ipse populus Portugallensium, vnanimi consensu decernunt locum dirutum denuo restaurare, & quam possint munitissimum reddere: nec enim consultum videbatur, vt desertus relinqueretur, siquidem solus tanquam murus, pro tota ea regione in hostes opponebatur. Restauratur ergo Brickioca.

Hac re ab hostibus animaduersa, munitionem eam firmiorem videlicet factam, quam vt expugnari ab illis posset, noctu nihilominus transitum illac scaphis tentant, & simul vi secum abripiunt, quemcunque capere possent, in confinio S. Vincentij.

Qui in medio regionis habitabant, securos se viuere propter Brickiocam restauratam & munitam existimabant, sed hæc confidentia seu securitas ipsi damnosa erat.

Commodum ergo videbatur incolis, vt aliud quoddam propugnaculum quoque struerent, in vicina insula S. Maro (quæ e regione Brickioca est) ad fluminis ripam, & tormentis illud æneis, ac præsidio firmo instruerent, vt hostibus transitus eo expeditius intercluderetur.

Cœperant illud moliri, sed imperfectum reliquerant: causa erat, vt ab ipsis mihi relatum fuit, quod nemo Sclopetariorum Portugallensium, se illi credere auderet.

Ego speculatum illud eo: incolæ vbi me Germanum intellexissent, & aliquam rei tormentariæ peritiam habere, instant vt tuendi Propugnaculi curam suscipiam, & si ita opus facto esset in hostes strenue depugnarem, promittentes se socios mihi addituros, & honesto stipendio donaturos. Addunt simul fauorem & Regis beneuolentiam pro meritum, si id muneris obirem, siquidem Rex esset benignissimus in omnes, qui in regionibus istis recens inuentis consilio atque ope sua ipsi adesse non vererentur.

Pacificor cum illis in menses quatuor, dum Capitaneus ex Hispania à Regia Maiestate cum classe missus aducheretur, & ex lapidibus illud Propugnaculum instauraret & perficeret, quod postea in effectum deductum fuit. Ego, adiunctis saltem duobus, assidue fere me contineo in propugnaculo, instructus

aliquot tormentis, non tamen sine ingenti periculo, propter imminentes Barbaros. Ædificium per se non satis erat munitum, & excubiæ noctu maxime agenda, ne hostes tenebris freti clam præterirent, quod licet aliquoties tentarent, ab excubantibus tamen obseruati sunt. Elapsis aliquot mensibus Capitaneus, cuius supra facta est mentio, à Rege legatus aduentat. Senatus enim Regem per literas monuerat, de insolentia hostium, ab illa parte, tum de amœnitate loci, qui non temere deserendus esset. Quare vt consuleret huic malo, Capitaneus, Thomas de Sufe, cum Regia potestate missus, locum collustrat, de quo muniendo populus scripserat.

Adhæc exponunt Capitaneo præstita à me officia, in domo illa protegenda, quod nemo tentare ausus fuerit, ob loci & ædificii infirmitatem.

Is laudabat factum, & se apud Regem negocium meum diligenter acturum pollicitabatur, vbi Deo volente Portugalliam repeteret, meque re ipsa cogniturum pondus aliquot suæ commendationis fuisse.

Pactum tempus Præfecturæ meæ elapsum erat, peto ergo officium resignari. Sed Capitaneus & ipsi Primores populi me hortantur solliciti, vt in officio persistam. Obtempero precibus illorum, & in biennium meam addico operam, ea tamen conditione, vt elapso termino cum prima quaque naue in Portugalliam reuerti absque tergiuersatione permittar, & precium meritorum accipiam. Capitaneus illud nomine Regis signatis literis ratum facit, & priuilegio mihi cauet, qualiter Sclopetariis Regiis petentibus illud fieri moris & iuris est:

Instauratur ergo propugnaculum ex lapidibus, & maioribus tormentis instruitur; ego præficio, & de excubiis & officio commisso sedulo obeundo admoneor.

CAP.

CAPVT XVII.

Statis quibusdam anni temporibus, hostes ob certas causas accuratius obseruandi erant.

Vobus præcipue anni temporibus, hostes nostri frequentiores imminebant, & violenta manu suorum inimicorum fines ingrediebantur. Primum Nouembri mense accidebat, cum fructus illis Auati dicti maturescunt, ex quo illi potum Kaawy ^{Auati.} ^{Kaawy.} coquunt, cui interdum miscent radicem Mandioca, quæ apud illos in copia prouenit. Is potus causatur expeditionem eam, circa tempus messis seu maturitatis Auati, quem reuersi ex prælio in immolatione captorum hostium solenniter potent. Illud tempus per totum anni circulum magno desiderio expectunt.

Deinde Augusto etiam mense impressiones plerunque faciunt, quando videlicet genus quoddam piscium sequuntur, quod ex mari conscendit in flumina aquarum dulcium, & in illis concipit: Barbaris Bratti, Hispanis vero Lyffes ^{Bratti.} ^{Lyffes.} dicuntur. Circa iam dictum mensem armati, & cum vicinis depugnare parati, fines egrediuntur, vt penum instructiorem reddant, & frugalius victitent.

Capiuntur ab aliis, reticulis, ab aliis sagittis petuntur, post tosti domum reportantur. Sunt qui ex tostis illis piscibus farinam molant, quæ Pirakui nuncupatur. ^{Pirakui.}

E

Quarta pars.

A R G V M E N T V M.

Capitur ab hostibus Barbaris, & misere abripitur, ubi novem mensium captiuitatem sustinet, non nisi in cruentam hostibus escam reseruatus.

C A P V T X V I I I.

Quo modo, & qua ratione in hostium manus inciderim.

Habe-

Abenam Barbarum mancipium è natione Carios oriundum, quod mihi feras in mensæ vsum venabatur, nec dubitabam & ipse illo comite nemus ingredi. Forte tum me Hispanus ex S. Vincentij Insula inuiserat, quæ miliaribus quinq; à S. Maro abest, simul Germanus quidam illum comitatus aduenerat, is erat Heliodorus Hessus, ingeniosissimi Poëtæ Eobani Hessi *Heliodorus Hessus.* sanctæ recordationis filius, qui in S. Vincentio in INGENIO, quo nomine feruntur tuguria, vbi saccharum conficitur, negocia sua curabat. Illud vero Ingenio spectabat ad Genuensem mercatorem Iosepe Ornio, alias Iosephum Ornionem vocitatum. *Iosepe Ornio.* Heliodorus autem illi à rationibus & negotiis erat. contraxeram iam ante cum illo familiaritatem; naufragium enim cum Hispanis passus, admodum hospitaliter ab eo habitus sum. Is ergo aduenerat, vt de valetudine mea cognosceret, qua me aduersa frui forsân relatu acceperat, Pridie mancipium meum in siluas venatum ire iusseram, postridie captam prædam ipse petiturus, vt mensa hospitibus meis instructior foret & lautior: nec enim Regio ea fert alias lautitias præterquam quas silua præbet.

Dum igitur per siluam iter facio, vtrinque ingentem clamorem pro Barbarorum more, exaudio, vno simul omnes impetu in me feruntur: agnosco hostilia agmina, illi me circumfluunt, spicula intendunt, & ea in me conijciunt. Voce igitur ad Deum miserabili sublata, in manus tuas, ô Deus, exclamo, commendo spiritum meum. Vix finieram; humi verberibus me prosternunt, telis ac icibus in me furentes, quanquam, Deo ita prouidente, præterquam in femore vulnus nullum accipio. Illi vestibis mihi detractis, alter pallium, alter pileum, tum interulam alius auferunt: oriuntur contentiones, & rixantur quis prior in me impetum fecisset: dum illi altercantur, ceteri me arcibus suis probe contundunt. Tandem duo præcipue me sibi vendicant, terra subleuant, & brachiis vtrinque innexis, quam poterant ocyssime ad scaphas suas in littore absconditas accelerantes me abripiunt, præcurrētibus aliis, aliis à tergo insequentibus. Vbi ad mare ventum est, video intra vnum atque alterum teli iactum scaphas eorum in siccum subductas, & post sepem ac dumeta abditas, & ingentem simul cateruam in custodiam illarum relictam. Illi me conspecto gregatim in aduentum occurrunt, cristis omnes pro more gentis ornati, & dentibus frendentes, ac in lacertos mordicus impressis, minitabantur similiter de me futurum esse.

Præcedit me Regulus, gestans clauam, qua captiuos obruncant, & conceptis verbis talibus profatur; Captum nunc te Perot (qua appellatione Portugallenses notant) & mancipium vilissimum in potestate nostra constitutum habemus, nunc tu mortem amicorum nostrorum, quos tui vmbri demiserunt, condigno lues supplicio.

Postquam ad naues accessum fuit, pugnis petor: illi inuicem feruent, & naues in flumen promouere contendunt, quoniam sibi metuebant à tumultuantibus Brickiocacensibus, qui ceruicibus, vt euentus probauit, imminebant. Priusquam scaphæ in vndas reductæ essent, manus vinculis innectunt. Qui

aderant non ex eodem vico progressi omnes erant. Ergo male quosdam habebat, quod præda vacui domum reuerti cogerentur, exoptulantes cum fratribus illis duobus, qui me asseruabant, quoniam æque vicinos se fuisse in capiendo aiébant, hinc sibi quoque partem prædæ deberi contendunt, & simul in cōspectu me obtruncare festinant.

Ego inter sacrum saxumq; constitutus Deum inuoco, & clauam anxie respiciens in mortis discrimine versor. Tandem Regulus, in cuius eram potestate, talibus inquit: Viuum deducamus eum domum, vt & coniuges nostræ hoc spectaculo recreentur; deinde Kawi pepike morietur, hoc est, adornaturi illud porionis genus quod victimis solenne est, festum celebraturi, & publico epulo exhibito illum manducaturi sumus. Huic sententiæ acquiescunt, & quatuor funes à collo religant, in scapham me protrahunt, & extremitates quatuor illorum funium ad oras scaphæ expansas affigunt in littore constituti, tandem in flumen eas protrudunt, & domum repetunt.

C A P V T X I X.

Dum Aues Uvaras speculatum regrediuntur, nostri homines adueniant, qui me recuperare certant: sed illi, in quorum potestate eram, conuersi cum illis congregiuntur, & aperto Marte decertant.

Icina Insulæ, vbi in manus hostiles incidi, est quædam alia non perinde magna: in ea nidulantur aquaticæ quædam aues, rubris velatæ corpora pennis, quas Vwara vocant. Sciscitantur ex me, nunquid Tuppin Ikinsij hostes sui eâ illo anno ingressi, ceperint grandiores pullis incubantes: affirmo factum: illi nihilominus insulam adire instituunt, quia pennæ illarum magno aestimantur, & omnis eorum ornatus vt plurimum ex plumis constat. Insuper hoc proprium est auibus istis, vt pullis primum cinerei coloris plumæ succrescant, post adultis commutentur in fuscum colorem. Hoc colore induti annum circiter integrum vagantur, tandem conuertuntur in elegantem rubrum colorem. Has itaque captatum ibant. Dum ad vnus atq; alterius displosi globi spacium progressi forent, conspiciuntur à tergo aduenientes conferto agmine Tuppin Ikinsios, & illis mixtos Portugallenses. Namque mancipio comitatus in siluam abieram: illud me capto fuga sibi consulens vicinos euocarat, qui pro me recuperando accelerarent.

Iamq;

Iamq; instantes prouocant Tuppin Imbas, vt si viri essent congregiantur. Conuertunt ergo scaphas in hostes, & hinc inde sagittis & tormentis acerrime certant. Ibi manus meas vinculis exsoluunt, funibus tamen à collo stricte liga-

tis. Tradunt mihi pixidem sclopetariam, & modicum sulphuris, quam à Gallis pro ligno Brasiliano acceptam gestabat Regulus meus, eam in hostes displodere cogor. Dum hæc geruntur, verentur Tuppin Imbæ, ne hostes scaphis allati suppetias aliis ferant, & per flumen se insequantur. Vela igitur conuertunt, tribus nihilominus ex ipsorum numero globo plumbeo læsis, ac Brickiocacense propugnaculum, cui ego præfectus fueram, intra Falconii tormēti displosi spacium præterlabuntur. In transitu erectum me in scapha sistunt, vt à nostris conspicerer. qui in propugnaculo erant, nos duobus maioribus globis petunt, sed breuius æquo iactum collimant. Iamque aderant Brickiocacenses in lintribus, sed Tuppin Imbæ acriter insistentes remos fortiter impellebant. Sic re infecta Brickiocacenses absistunt.

C A P V T X X.

*De ijs quæ acciderunt in itinere versus fines
Tuppini Imbarum.*

BI Brickiocam ad 7. miliaria versus fines suos Tuppini Imbarum prætergressi erant, quantum ex solis altitudine conici poterat, imminebat quarta pomeridiana. Illo ipso quo me ceperant die allabuntur ad Insulam, in qua pernoctare constituerant, subducunt scaphas, meque in solum pertrahunt: terræ expositus nec oculis cernere, ob faciem verberibus tumidam, nec pedibus insistere ob vulnus femori inflictum, valeo: illi me in arenam proiec tum circumstant, & acerba de me deuorando minitantur.

His calamitatibus expositus, voluebam in animo meo, quæ sane nūquam prius in mentem venerant, quam ærumnosa hæc vita esset, quam caduca & fluxa: & obortis lachrymis, ex intimis animi penetralibus melodiam insequentis Psalmi canere incipio.

*Dum vita in medio conuertitur anxia luctu,
Imploro superi numinis æger opem.*

*Tu DEVS atque hominum Rector miserere precantis,
Et patula querulas aure reconde preces.*

& reliqua quæ sequuntur.

Hæc audientes Barbari: Ecce, inquit, iam lamentatur, & sortem suam infelix deplorat.

Sed locus is non videbatur commodus pernoctationi: terram igitur continentem repetunt, vbi tuguria quædam deserta occupant, ab ipsis antea extructa (nox autem intempesta aduentantes præoccupauerat) scaphas in terram subducunt, focumque instruunt, cui & me admouent. Deinde in pensilem reiformem lectum cubitum deducunt, hoc Barbaris Inni vocatur: nec enim lectos plumeos in vsu habent. Inni illud ad duos palos supra terram, sin in siluis egerint, ad arbores suspensum alligant; funes quos collo gestabam, ad arborem colligant, & circum circa accubant, tum illudêtes, tum sua lingua captum incessentes, Schere Inbau ende, quod idem sonat ac si dicas: Tu es bestia mea, quam vinc tam detineo. Antequam illucesceret iter ingrediuntur, & toto eo die remos impellunt: restabant duo miliaria ad locum, vbi pernoctandum erat,

cum

tum aduersperaseret. Consurgit interea nubes densissima, & formidanda nos pone sequens: illi eam cernentes, vt tempestatem euitarent, remos qua possunt agilitate impellunt. Sed vbi illam effugere se non posse vident, his me verbis agrediuntur: Ne mungitta dee Tuppando Quabe, amanasu y, an dee Imme Ranni me sis se. quorum sensus hic est: Tu precibus apud Deum tuum effice, ne tempestas hæc nos obruat. Conticebam & clam preces ad Deum in animo fundens his verbis inuoco: Omnipotens æterne Deus, cæli terræq; Monarcha, qui omnes nomen tuum inuocantes exaudis, & à periculis protegis vel inter medios etiam infideles, fac mecum misericordiam tuam, vt videam quod tu Deus præsto mihi sis, & gentes hæc, quæ te non cognorunt, intelligant, quod preces meas exaudias.

Hæc orans in naui vinctus & proiectus iacebam, nec ceruices ad nubem inflectere potis eram, reliqui autem assidue respectantes, O qua moa amanasu, inquit, id est, tempestas illa tremenda retrorsum agitur. Hæc audiens subleuo me paulum, sed agre admodum, & nubes dissipari videns, Deo ex animo grates agebam. Postquam ad terram appulimus, pristinos illi mores retinentes, ad arborem me colligant, & circum excubant, & se postridie sub noctem ad suos reuersuros lætabundi gloriantur.

Verum ego non admodum mihi de
eo gratulabar.

CAPIT. XXI.

Quid eo die mecum designarint, quo ad eorum mansiones deuentum.

Ubssequentis diei pomeridiano tempore, cum sol ad occasum inclinaret, conspiciamus habitationes petitas, triduo integro in reditum insumpto: triginta enim miliaribus aberamus à Brickioca, quo in loco in manus hostium incideram. Vicini facti, video esse vicum non perinde magnum, septem tuguriis duntaxat constantem, cui Barbari nomen fecerant Vwattibi. Scaphas ad littus appellimus, istuc in vicinia vxores horum inter radices Mandioca agebant, occupatae eis euellendis. Eas me his verbis compellare iubent: A Iune sche been ermi vramme, quod est; En adsum vobis ego esca vestra. Nobis è nauibus egressis, omnes cateruatim ex tuguriis, tam senes quam iuuenes spectatum me confluunt. Viri armati arcibus & pharetris ad tuguria procedunt, & me mulieribus tractandum committunt. Illae medium assumptum, pars praebant, pars pone sequebantur, cantantes, & ad numerum saltantes, vt solent cum captiuos mactationi destinatos comitantur. Cum iam me ad tuguriorum suorum mcenia, illis Ywara dicta, quae ex crassis perticis ac contis erectis constant, & sepiis hortum ambientis instar extructa sunt, ad sua habitacula contra hostes defendenda, perduxissent: ingressum mulierculae cateruatim incurrunt, & pugnis miserum male mulctant, tum barbam vellicant lingua illis familiari dicentes: Sche innamme Pepike a, e, hanc plagam luis nomine amici mei, quem hostes nostri, inter quos vixisti, interemerunt.

In habitaculum deductus in Iuni lectum pensilem componere me debui: mulieres autem vndiquaque nunc tundeabant, nunc vellicabant miserum, & me deuoratum iri minitabantur.

*Kaawy.
Tamma-
raka.*

Viri alio in loco simul congregati potione Kaawy se exhilarabant, numina sua, Tammaraka vocata, apud se habentes, quibus honorifice accinebant, pro responso tam veraci, quod praeda se potituros praedixissent.

Cantus quidem exaudiebam, sed intra horae mediae spacium, nullus virorum me adiit, sed à solis mulierculis & pueris mirum in modum exagitabar.

CAPVT XXII.

*Uterque herus significant mihi se dono dedisse me cuidam amicorum,
qui me asseruaturus, & ad solennitatem Epularum, quan-
do opportunum videatur, ipse obtruncaturus sit.*

Ores huius gentis non tam perspectos prius habebam, quam post edoctus didicerim: credebam ergo viros interea apparare ea, quæ mactationi vsui forent. Sed non longe interuallo accedunt me duo illi fratres, qui me primi ceperant, alter Iepippo Wasu, alter vero Alkindar Miri nomine, significant quod me amicitia ergo dono dederint patruo suo Ipperu Wasu, in cuius custodia posthac futurus, & à quo, si tempus epularum adueniat, obtruncandus sim: vnde nominis aliquam gloriam adipiscatur. Anno præterito ceperat mancipium quoddam idem Ipperu Wasu, quod beneuolentia gratia Alkindari Miro concesserat, qui eade illius nomen acquisierat, sed ea tamen lege, vt primum, quemcunque Alkindar capiat, in vicem Ipperu patruo remuneret. Huic pacto soluendo me modo fors parum fida destinarat. Præterea hoc mihi commemorant: iam aderunt tibi mulierculæ, & deducunt te Aprasse. Eius verbi sensum non assequebar, sed nostra lingua, saltare, est. Restibus ergo ceruici innexis me in aream protrahunt, quæ ante tuguria strata erat. Confluent quotquot in septem illis tuguriis erant mulierculæ, & nudum pro libitu contrectant. Viris aliò abscedentibus, aliæ brachiis me comprehendunt, aliæ funibus ceruici innexis ductitant, adeo stringentes vt ægre respirarem: deducor ignarus quid de me fieri deberet. Hic subiit miseranda imago sacrosanctæ passionis Domini ac redemptoris nostri I E S V C H R I S T I, qui sub perfidissimis Iudæis mortem ignominiosissimam pertulit. hac consolatione erigebam, & sufferebam æquiore animo tribulationes. Promoueor interea ad mansionem Vratinge Wasu Reguli, id si nomen interpretaris, magnâ & candidam auem sonat. In vestibulo seu proscenio terræ recens fossæ cumulus aggregatus erat, cui me imponunt, & ne corruerem, erant quæ me sustentarent. Hic mortem sane in oculis esse credebam, & circumspiciebam an claua Ywara Pemme, qua homines mactare solêt, parata esset: sciscitor, num mihi illico moriendum sit, negant; accedit mulier fragmentum cristallinum ligno infertum inflexo, tanquam vimini gestitans, eo instrumento mihi palpebras superciliis deradebat. Barbam autem eodem refecare tentantem repuli, cum barba, dicens, moriar; illæ relicta barba respondent nondum instare tempus cædis, nihilominus paucis diebus post forcipe à Gallis acceptam detondebant.

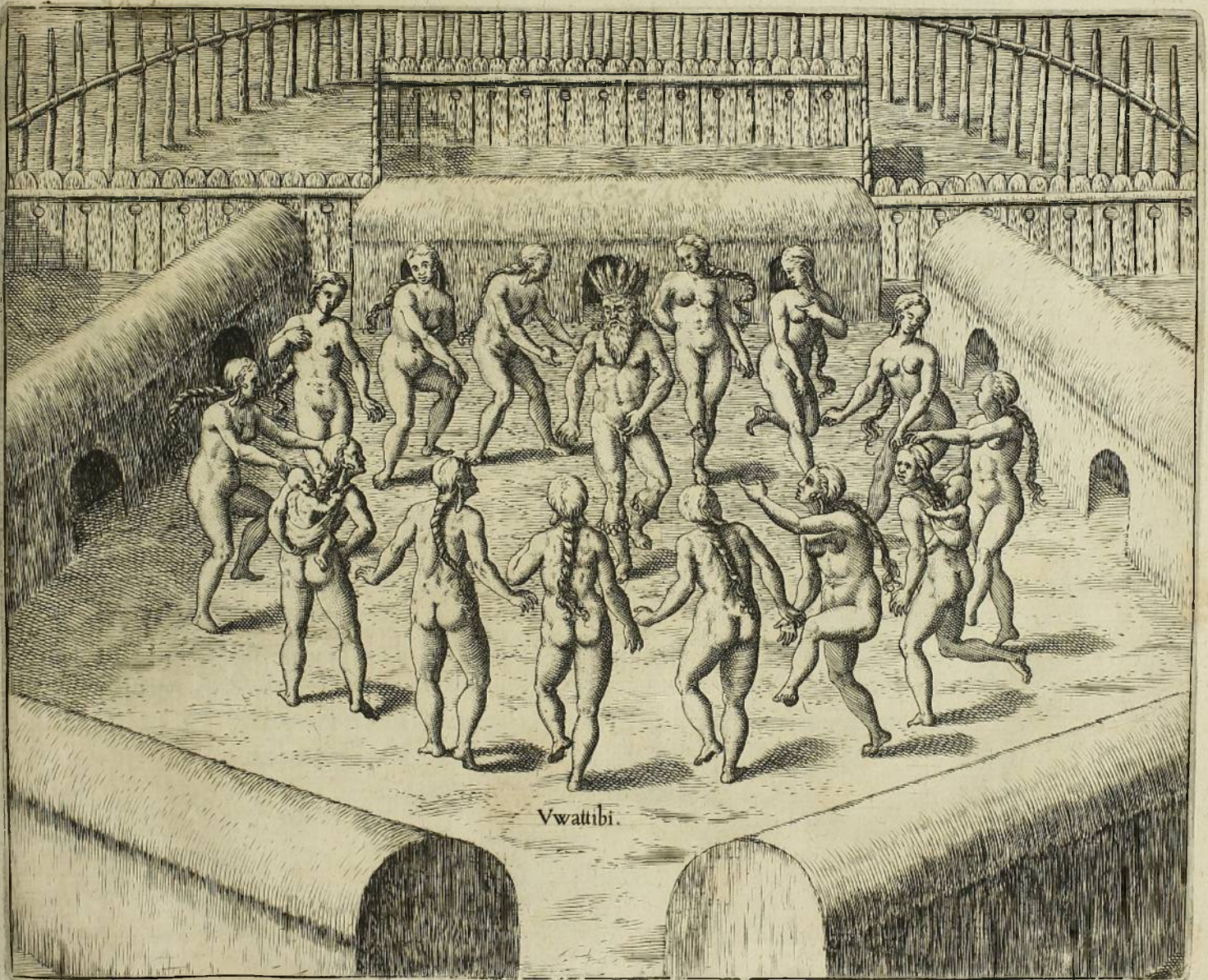
CAP.

CAPVT XXIII.

Choreas mecum instituunt ante tuguria, in quibus Tammara numina illa sua seu idola reposita asseruabant.

Inc relinquentes locum tonstrinæ procedunt in vestibulum
tabernaculi, in quo idola sua Tammaraka reposuerant. Ibi in
circum me cingunt, in medio cum duabus mulieribus à late-
re vtrunque positis constitutum: tum ad crura religant quæ-
dam crepitacula, ex filo pendentia, post tergum ad ceruices
flabellum ex cauda auium quadrata forma concinnatum, &
Arafoya supra ceruices eminentes annectunt, quod illorum idiomate Arafoya nomina-
tur. Dehinc mulierum turba vno ore cantiones inchoat; ego ad vocis concen-
tum pedibus, quibus crepitaculâ innexuerant, terram ferio, vt crepitacu-
lorum resonantia cum concentu illarum congrueret, quan-
quam crus ex accepto vulnere, nec dum religato,
tantopere doleret, vt ægre sub-
sisterem.

CAP.

CAPIT. XXIIII.

*Post Chorearum ritus deducor ad Ipperu Wasu,
qui me mactaret.*

Initis choreis trador in manus Ipperu Wasu; ille significat mihi, superesse adhuc tempus aliquod vitæ meæ: deinde in publicum producunt idola illa seu numina sua, quotquot in tabernaculo habebant, & me in medio illorum cōstituto, affirmant, horum numine & responso prædictum fuisse Lusitanum siue Portugallensem captum iri.

Ego contra arguebam, nullum esse numen idolorum istorum, nec ea vocis beneficio esse prædita, mentiri etiam in hoc, quod me ex Portugallia oriundum prædicent, esse enim amicum Gallorum & cōfœderatum, patriam meam Alemaniam dici. His auditis, mentiri me illis dicebant, siquidem si amicus Gallorum forem, ut quid inter Portugallenses versatus sim. Sibi satis constare Gallos æque cum Portugallis inimicitias exercere atque seipsos. Gallos etiam quotannis aduectos commutare cum ipsis cultros, secures, specula, pectines & forfices pro ligno Brasiliano, Bombace, pipere, & preciosis auium suarum pen- nis ac plumis. Ab his Portugallenses multum dissidere, & longe aliter in se affectos, utpote qui iam ante annos aliquot, eas oras ingressi, cū hostibus suis amicitias contraxerint, & domicilia in illorū Regione extruxerint, quæ etiamnum incolant. Post ad se Tuppin Imbas quoque commerciorum gratia nauibus progressos, ad quorum nauigia dum animo nihil sinistri suspicante aduecti, & ea ingressi essent (non aliter ac nunc quoque ipsis Gallis cōuersari assueuerint) post ubi illi naues hospitibus complerint, tum comprehensos vinculis constrinxisse, atque in manus hostium tradidisse, à quibus trucidati & deuorati sint. Multos insuper ex Tuppin Imbis, globulis pixidariis traiectos procubuisse, & ut rem verbo expediam, Portugallenses damna intulisse ipsis plurima, cum summa insolentia. Adhæc cum hostibus sæpius pugnatum, seque captatum venisse.

C A P V T X X V.

*Illi in quorum custodia eram animo indignante mihi conqueruntur
de trucidato patre suo à Portugallensibus, quod factum
in me vlcisci statuerint.*

Ommemorabant mihi fratres illi duo, qui me captiuum detinebāt, vt Portugallenses patrem suum brachio vno cum pixidario globulo truncharint, ex qua plaga vitam finierit: quem parentis sui interitum, ego iam deberem luere. Respondeo, vt quid in me hoc vlcisci velint, me non esse ex ea natione; sed paulo ante cum Castilionensibus ex naufragio eo delatū, hoc modo inter ipsos hæsisse.

Aderat adolescens quidam ex hoc ipso hominum genere, qui Portugallensium mancipium ante fuerat. Nam ea natio Barbarorum, inter quos Portugallenses habitant, armata manu Tuppin Imbarum dominium ingressi integrum pagum ceperant. Seniores ex captis deuorant iuniores quosdam, quorum ex numero & hic adolescens in confinio Brickiocæ apud herum suum ex Gallicia oriundum, Anthonium Agodinum nomine, seruitutem seruietat. Hic ante tres menses ab iisdem, à quibus & ego denuo captus fuerat.

Sed quod esset ex eorum genere, vitam illi condonarant: ex hoc igitur, vt cui à facie notus eram, de statu meo sciscitabantur, is affirmabat nauem in illa ora periisse, & qui euaserint Castilionenses appellatos, quibus cum Portugallensibus amicitia intercederet, meque vnum ex illis tum fuisse, nihil vltius sibi de me constare.

Cum ergo audirem, quod & ante iam perceperam, inter hos homines versari Gallos, qui eo nauigare solerent, constanter protestabar me ex Gallorum confœderatis esse, ne me proinde mactarēt, priusquam à Gallis agnitus forem. custodiunt me interim magna cum diligentia.

Versabantur autem inter ipsos aliquot Galli, qui à negotiatoribus piperi colligendo istic relictii fuerant.

CAPVT XXVI.

Gallus quidam à negociatoribus istic relictus me inuisit, is deuorandum me esse pronuntiat, falso me Portugallensem dicitans.

Vatuor à tugurio meo miliaribus aberat Gallus, is accersitus ingreditur tugurium illud, quod mihi è regione positum erat. Barbari igitur ad me accurrentes; Venit iam, aiebant, homo Gallus: hinc nobis cõstabit, vtrum & tu Gallus sis nec ne.

Ego equidem mihi de aduentu eius gratulabar, reputans vtique hominem esse Christianum, nec fieri posse quin pro me sententiam ferat.

Deducor ad eum nudus plane, nulloque velamine tectus: video hominem iuuenem, Karwattuware ab illis vocitatum: eius me compellantis Gallice verba non satis assequer. Barbari circumfusi auscultabant: vbi non exacte responsum expedire videt, Barbaris illorum lingua ait: occidite hunc, & deuorate hominem nequam. Lusitanus est, vtrisque nostrum & hostis & infestus.

Hæc verba satis intelligens, per sacra rogo hominem, vt cum illis agat, ne me dilanient: ille autem, deuorabunt te, referebat.

Tum alte suspirans, recordabar verba Ieremiæ Prophetæ, vbi ait Cap. 17. Maledictus qui confidit in homine. atque ita summa animi consternatione digrediebar.

Humeros forte tunc integebam panno linteo, quem ab illis acceperam, quamuis vnde haberent non constabat: eum inde deripiēs, ad pedes istius Galli proiicio: si vtique mihi moriendum, dico, ad quid carnem meam alterius ingluuiei referuauero?

Reducor inde in tuguriolum meum circumspecte custodiendus, illic me in stratum retiforme coniicio. Deum testem facio, quibus angustiis animus tum contristatus fuerit, inchoo voce admodum lamentabili paragraphum hymni subsequens primum:

*Sanctum precemur Spiritum
Vera beare nos fide,
Vt nos in hac referuet:
In sine nempe vitæ*

*Hinc quando commigramus
Doloribus soluti,
Kyrie eleison.*

Ecce inquit, vere hic Portugallensis, iam horrore mortis eiulat. Gallus prædictus biduum in tuguriis illis commoratus, tertio demum die perrexit. Barbari autem primo quoque die simul ac omnia in promptu haberent, neci me tradere decreuerant. Interea asseruabar accuratissime, sed & ab omnibus petulantissime proscindebar.

CAP.

CAPVT XXVII.

Grauiſſimis dentium doloribus diuexor.

DUm tot in ærumnis vitam traho, verū esse quod dicitur, nullum malum euenire solum, re ipsa comperio. Namq; ex dentis dolore adeo laborabam, vt marcescerem. Herus percontabatur me, quī fieret quod tam parce cibum sumerem, respondeo, me dentis cruciatu infestari. Affert instrumentum ligneum, quo dolentem euelleret, ego dolorem sedatum iam desisse dico. Ille nihilominus extrahere instat. Resisto ego quantum poteram maxime, donec incœptum relinqueret. Monet ergo vt comedam, nam nisi probe saginer occumbendum ante iustum tempus. O quoties, si ita visum fuisset superis, inopina morte intercidere optabam, saltem ne impiam eorum & infatiabilem exple-rem ingluuiem!

G

CAPUT XXVIII.

Sistor coram Rege Konyan Bebe, qui in reliquos omnes eius nationis Regulos imperium obtinebat, ubi varijs modis excipior.

Diebus aliquot elapsis, in vicum Arirab ad summum eorum Regem Konyan Bebe deducor, qui reliquis omnibus imperabat.

Spectatum eo conuenerant plures, tanquam ad solenne quoddam festum, ipse etiam ex Regis mandato adueneram.

Cum appropinquarem tugurio, ingens tubarum clangor & exultantium iubilatio exauditur. ante vestibulum præfixa in contis seu perticis capita circiter quindecim erigebantur, ab hostibus suis deuoratis, quibus Markayas nomen est, ablata: hæc inter deducendum mihi cõmonstrabant, gloriantes has exuuias hostibus suis Markayas detractas. Totus equidem angebar animo, de me similiter agendum suspicans. Ingredientem tabernaculi portam, præcurrit quidam ex custodibus mihi adhibitis, alta voce exclamans: Producimus in conspectum vestrum m̃ncipium Portugallense. Persuasum enim habebant egregium quippiam esse, hostem suum in potestate habere.

Hæc ergo & alia multa blaterans me coram Rege sistit, qui simul cum reliquis in potando erat strenuus, donec ex potione illa simul incalcescerent; illi vero toruum me intuentes dicebant: venisti tandem ô hostis noster. quibus refero, Veni quidem, sed animo minime in vos hostili. quo audito & mihi poculum hauriendum præbuerunt.

Pridem iam mihi innotuerat fama Regis huius Konyan Bebe, quod & vir magnus esset, & tyrannus in vorandis humanis carnibus crudelissimus. Videbam autem quem inter illos ex cõiectura Regem esse suspicor, accedo & compello hominem idiomate ipsis familiari, sed verbis satis inconditis, & utcunque in buccam venerant: Tune, inquam, es Konyan ille Bebe, & aura adhuc velceris? Viuo ego equidem refert ille. tum laudes illius prædico. nomen tuum, dico, valde celebratur, & magnanimitas tua multum laudis meretur. His auditis, fastu intumescens, assurgit, & in conspectu meo obambulat.

Ex labiis eius pendeat pro more gentis lapis crassus viridis, haud exiguæ magnitudinis: ex collo suspenderat monile globulis, è cochleæ marinæ genere quodam confectis, & serie quadam iunctis ad orgyiarum fere sex lōgitudinem, quod mihi indicium fecit, vt inde eum vel ex primoribus aliquem esse conijcerem, vel Regem ipsum.

Rex interea denuo sessum iuit, deinde ex me quærebat, quid hostes sui Tuppin Ikinsij & Portugallenses consilii contra ipsum capiāt, & cur nam eum globo

globo bombardico petere in confinio Brickiocæ non sim veritus, rescuerat enim illic me sclopetarium egisse. Responsum fert, me per Portugallenses in eam stationem locatum, & mandato meo munere ac officio perfunctum fuisse. Sed & me Portugallensem dictitabat, adducens testem Gallum illum, quem filii nomine dignabatur: (erat ille, qui supra in colloquium ad me vocatus venerat) cuius me linguam non callere dicebat, & ob id me vere Portugallensem etiam natione esse. Affirmo, me quidem linguæ Gallicæ non perinde peritum, quod diuturna absentia eam dediderim. Sed se quinque iam cepisse & deuorasse Portugallenses, aiebat, qui similiter falso se Gallos venditarint. Vnde de salute desperans Deo me commendo, omnes enim pariter mihi moriendum esse innuebant. Rex plura percontabatur, de Portugallensibus, quidnam de ipso sentirét, aut quem virum eum existiment, num & illis formidini terrorive foret. Verum esse aio, quod satis experti sint, qui vir fiet, & quas ipsis clades inferat, verum Propugnaculum Brickiocacense iam validius esse, & munitum firmitus assero: infert ille, eodem ergo modo eos, quo & ego fuerim, per siluas aucupandos esse. Ad hæc præmoneo ipsum: Hostes tui, dicens, Tuppin Ikinsij 25. scaphas expediunt, quibus propediem te aggredientur (quod euentus paulo post probauit. Illo sciscitante reliqui auscultant, & vt rem expediam, multa quæritans, multa iactitans de variis gloriabatur, præsertim quot iam ex Portugallensibus, & reliquis hostibus fudisset.

Potus interea eius tugurii exhaustus fuit, quare ad aliud procedunt, vbi similiter quod biberent in promptu erat: vnde finis colloquio nostro impositus est.

Tugurium ingressi, variis me scommatibus & ludibriis denuo proscindunt. Reginus in eo filius tribus nexibus alternatis crura mihi religauerat: & ita constitutum plano pede per solum insultare cogebat: illi risu dissolui, dicentes, Ecce subsultantem nostram hanc escam. Compello herum meum, qui me adduxerat, & num eo in loco mihi moriendum sciscitor: negat is quidem, sed hos tamen ritus de more institui cum mancipiis exoticis dicebat.

His actis vincula laxarunt, & circumfusi membra mea petulanter contretant, hic capitis cutem, alter femoris carnem sibi destinando.

Nec hæc satis, cantantem quoque me audire volebant, canto, quos solitus, hymnos pro tempore sacros: eos vt interpretarer hortantur; ego me laudes Deo meo concinuisse aio; illi Deum meum impurum conuitiantur, quod illorum lingua Teuire sonat. Ægerrime profecto hoc ferens, animo meo immensam Dei indulgentiam in hos reputabam.

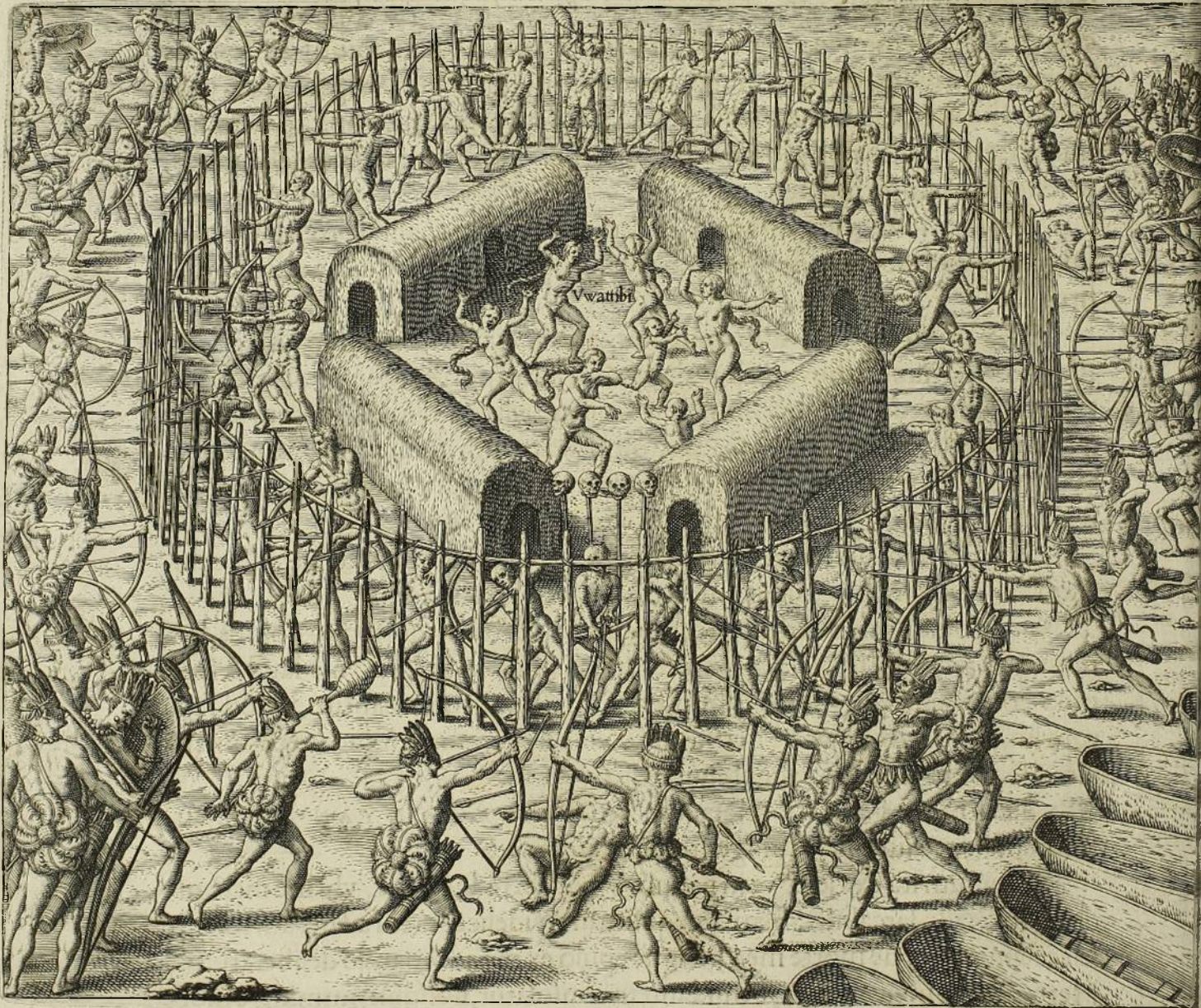
Finito eo per vicum spectaculo, postridie REX KONYAN BEBE custodibus meis iniungit, vt diligenter me obseruent.

Eductum ita ex vico, vt in pagum Vwattibi reducerent, vbi me maectandum volebant, sarcasms amaris insequuntur, videlicet breui ad herum meum se accessuros, & de morte mea, deque epulo ex me adornando deliberaturos. Herus autem meus assidue formidantem consolatur, nondum imminere mortem dicens, iubetque animo esse æquiore.

CAPVT XXIX.

*Tuppin Jkinsij, de quibus Regem pramonueram, pagum in
quo diuertebam oppugnant, & tabernaculum, in
quo morabar, diripere aggre-
diuntur.*

Interea

Nterea 25. scaphis aduecti Tuppin Ikinsij, hostes huius nationis & cum Portugallensibus confœderati (quos supra antequam reducebar, dixi expeditionem in hanc oram adornare) summo diluculo pagum, in quo detinebar, hostiliter adoriuntur, & ad casas nostras diripiendas accelerant : volant iam vtrinque tela, illi in tectis trepidabant, & mulieres se in pedes conijcere decreuerant.

Tum eos his verbis aggredior: Vos quidem me hostem vestrum creditis, suppeditate iam nunc arcum mihi atque sagittas, & laxate vincula, & me tuguriorum vestrorum protectorem modo strenuum experiemini. Illi arma expediunt, ego exhortando, inclamando, & tela dispergendo quibuscunque modis poteram, illorum ritus & mores imitabar egregie. Hortor vt forti & præsentî animo hostium impetum sustineant, nihil imminere periculi. Sed nihilominus paratus eram crates seu cancellos obtensos perrumpere, & ad hostes transire, quibus satis iam ante innotueram, & quod ibi detinerer eos non latebat, sed nimis diligenter obseruabar.

Videntes ergo Tuppin Ikinsij conatus suos irritos, & se spe frustratos, cymbas repetunt, & abeunt. Pulsis & fugatis hostibus, ego pristinae reddor custodiae.

C A P V T X X X.

*Primores populi ad Lunam vesperi conuentus
agunt.*

Odem quo hostes depulsi erant die, sub vesperam Luna exorta, in aream intra tuguria patentem, conueniunt, deliberant, & tempus decernunt, quo me solenniter maectent, ipsum quoque in medio statuunt, & deluso multa minantur atrociam. Cōtristabar & lunam fixis oculis intuens, Deum ex animo rogebam, vt finem tandem beatum malorum horum omnium largiatur. Interrogant illi me, vt quid Lunam tam intente suspiciam: respondeo, apparet in ea manifeste, quod admodum ira commota sit, (figura enim quæ in orbe Lunæ cernitur, aspectu tam formidabilis mihi videbatur, vt DEO simul & omnibus creaturis me infensum crederem) Regulus Ieppipo Wasu, qui comitia de capite meo instituerat, rogat cuinam Luna indignaretur. Tuā, inquam, habitationem respicit, ob quod responsum verbis me asperis obiurgat.

Ego vt effata alio detorquerem: Non equidem tibi indignari existimo, sed Caryos illud seruile genus (sunt enim & ipsi Barbarorum quædam natio) toruo & concitato vultu intuetur. Sic esto, inquit ille, & omnino eos pessime perdat.

C A P.

CAPVT XXXI.

*Tuppin Ikinsij pagum Mambukaben in transitu
igne deuastant.*

D Ostero die nūciatur nobis de pago Mambukabe, quem Tup-
pin Ikinsij in transitu oppugnarint, & incolis fuga elapsis, vno
duntaxat relicto puero, quem abripuerunt, ædificia illorum
incensa destruxerint. Ieppipo Wasu penes quem omne ius
mei erat, quique me inclementissime tractabat, eo proficisci-
tur, vt amicis & confœderatis, in restaurandis tuguriis subue-
niret, adiungit sibi plerosque omnes, quos domi habebat consanguineos, & si-
mul proponit lutum figulinum, & farinam radicum in sollempnitatem ex me in-
stituendam inde aduehere. Discedens diligenter me commendat Ipperu
Wasu, cui dono me miserat (ab futuros enim se vltra quindecim
dies) & quæ festo celebrando opus erant,
conquireret.

CAPVT XXXII.

Navis ex S. Vincentij insula aduentans, de statu meo sciscitatur, sed responsum frigidum refert.

Interea

Nterea ex Brickioca Lusitanorum nauis appellit, ea in vicinia anchoram iacit, atque aduentum tormento disploso indicat, quo Barbari audito in colloquium aduentarent. Illi animaduersa naue, hisce me alloquuntur: Adsunt amici tui Portugallenses exploratum forsan, num superstes adhuc sis, & precio te redempturi. Respondeo, fratrem forsan meum adesse: facile enim mihi persuadebam, si qua Portugallensium naues isthac praterirent, eas quo in statu viuerem quæsituras. Ne vero Barbari me Portugallensem suspicarentur, prætendebam fratrem meum inter Portugallenses versari, natione similiter Gallum, quem aduenisse fingebam. Illi autem me non alium nisi vere Portugallensem semper credebant. Ad nauem ergo in colloquium aduecti, quid de me fieret interrogantur, sed responsum adeo frigidum reddunt, vt vltterius nihil ex ipsis quæsitum sit. Nauis discedit, persuasum forsan habens, me iam pridem è medio sublatum. Quis mihi tunc animus talia cernenti fuerit,

Deum testem habeo. Barbari autem mutuo sibi gratulantes, inuicem dicebant, hic ipse est quem volumus, quemque habemus:

naues in eius gratiam missæ exploratum
veniunt.

H

CAPVT XXIII.

*Frater Reguli Jeppipo Wasu, ex pago Mambukabe reuersus, conque-
ritur de fratre suo, de matre, & reliquis simul omnibus agro-
tantibus, petit vt cum Deo meo agam, quo va-
letudini restituantur.*

DUm indies aduentum eorum, qui necessaria in mei immola-
tionem conquisitum profecti erant, anxie expecto; exaudio
interea eiulatum in absentis Reguli tugurio. Trepidabam e-
quidem valde eos iam reuersos existimans (Barbarorum e-
nim consuetudine, si vel per quatrimum absens reuertatur,
eum cum lachrymis & ploratu præ gaudio excipiunt) Non
longo interiecto interuallo accedit ad me, qui indicaret aduenisse fratrem heri
mei, nunciãtem reliquos omnes grauiter decumbere. hoc audito; gaudeo in si-
num tacite, & Deum aliquid miraculi operaturum confido. Paulo post idem
frater Reguli me conuenit, assidet, & plorans conqueritur fratrem ipsum, ma-
trem, & fratris liberos omnes morbo correptos esse, se autem missum vt dice-
ret, quo apud Deum meum pro salute ipsorum intercederem. Frater meus, in-
quit ille, plane sibi persuasum habet, Deum tuum ira in ipsum suosque admo-
dum commotum esse. Omnino vobis, inquam, Deus irascitur, qui me homi-
nem vobis amicum deuorare instituitis, in quem finem etiam profectioem in
Mambukaben suscepistis, vt istic necessaria comparetis. Adhæc me Portuga-
lensem dicãtatis, cum nihil minus sim. Iubeo autẽ ad fratrem abeat, & illi nun-
ciet, vt reuertatur ad tugurium suum, vbi cum Deo acturus sim, vt plane con-
ualescat. Respondet ille, viribus eum adeo prostratis esse, vt mutando loco non
sufficiat, se tamen esse eius fiducia, & satis ex antea actis perspexisse, si precibus
saltem cum Deo agam, aut animo in ipsos essem beneuolo, valetudini pristinae
restitutũ iri. Affirmo, tantum illi virium superesse, vt ad domum suam redeat,
istic salutem plene recuperaturum. Hoc accepto responso regreditur
in pagum Mambukaben, qui miliaribus circiter
quatuor aberat.

CAP.

CAPVT XXXIIII.

*Jeppipo Wasu Regulus æger cum suis domum
reuertitur.*

Iebus aliquot elapsis, domum reuertuntur omnes ægri: sistor coram Ieppipo Wasu vocatus, is enarrat, vt omnes valetudinem amiserint, cuius rei præcius fuerim: se enim recordari verba mea, qui Lunam irasci suis ædibus prædixerim. Audito hoc eius sermone, ipse mecum reputo, plane nutu diuino factum esse, quod de Luna sub vesperam illam vaticinatus fuerim. Lætabar admodum, & Deum hoc ipso die manifesto numine mihi præsto esse agnoscebam. Annuo ergo, & aio, omne hoc malum ex eo esse, quod me, cum hostis non sim, nihilominus deuorare velit. Ille fidem facit me saluum posthac & tutum fore, efficerem modo vt valetudini reddatur. Hærebam dubius quid prius facerem. cogitabam enim, si conualuerit, æque mihi pereundum erit; si morietur, dicent ceteri; Occidamus hunc, priusquam nobis plus mali ab eo immineat. & hi quidem sermones inter ipsos iam tum spargebatur. Quapropter Deo rem omnem committo. Ieppipo instat apud me precibus, vt ipsis in hoc discrimine præsto esse velim: circumibam, & manus in capita eorum imponebam, quando quidem ita fieri ipsi à me flagitabant, sed Deo visum erat aliter: illi animas paulatim efflant. Infans primum expirat, dehinc mater eius mulier admodum decrepita: hæc occupata fuerat in parandis vasis fictilibus ad potiones coquendas necessariis, quando epulum ex me institueretur. Aliquot dierum interuallo post frater illius decedit, & infans alius; mox frater item alius, is nimirum, qui primus nunciarat, illos ægros esse. Ieppipo videns liberos, & matrem cum fratribus iam mortuos, de sua & coniugis salute admodum sollicitus, orat me vti Deum rogem, quo iræ suæ moderaretur, nec odiis vltius tenderet, vitam reliquam ipsi condonet: cōsolor ipsum magnifice, & melius sperare iubeo; saltem ne de me trucidando posthac vbi melius habuerit, in animum inducat. Negat se id facturum, & simul omnibus per tugurium illud serio edicit, ne mihi posthac negotium facebant, neve mortem minitentur. Decubuit is quidem adhuc aliquanto tempore: verum valetudini integrę vna cum coniuge tandem redditus est. Perierant autem circiter octo, sanguine huic Regulo iuncti, præter ceteros, omnes dum viuerent, mihi molestissimi.

CAP.

CAPIT XXXV.

*Duo præterea Reguli ex ceteris tugurijs me advenientes somnia
visa enarrant, mitius ipse ab illis deinceps
tractor.*

PRæerant præterea duo Reguli, alter Vratinge Wasu, alter vero Kenrimakui nomine. Vratinge ille Wasu in somnis viderat, me coram ipso comparentem mortem ipsi prædicere: is summo mane me accedit, & somnium recitat. Ego melius ipsum sentire iubeo, & si in meam internecionem non consentiat, nec reliquos consilio iuuet, ipsum euasurum incolumem dico: protestatur ergo se nec consilia sua conferre, nec damni mihi quicquam inferre in animum inducturum, maxime cum videat eos, qui me cepissent, se continere: aut si utique immoler, se tamen ab esu carniū mearum abstinere decreuisse.

Viderat & alter Kenrimakui somnium, ex quo admodum cōsternebatur: aduocat me in tugurium suum, & conqueritur, quod Portugallensem aliquādo à se captum, & occisum, tam auide manducasset, ut ex eo etiam nunc pectoris angustia laboraret, proinde posthac illorum carnes se non appetiturum. Nunc vero somnium adeo horrendum de me illi apparuisse, ut sibi mortem inde præfagiat. Hortor ego eum, ut sibi nihil inde metuat, modo ne carnibus humanis posthac vescatur.

Vetulae præterea mulierculæ, quæ passim per tuguria minis, vellicationibus & plagis me plurimum diuexarant, iam me Scheraeire vocant, quod idē sonat ac si dicas, mi fili esto saluti meæ propitius. Namque quod de modis tam indignis tractauimus, factum id fuit à nobis persuasis te Portugallensem fuisse: illud enim genus hominum extreme odimus. Nam & nos Portugallenses iam aliquot absumpsimus, nec tamen illorum Deum adeo irritauimus. Hinc vero nobis iam liquido constat, te non esse Lusitanum.

Inter illos ergo aliquandiu versor, incertos vtrum Gallus an Lusitanus essem: barbam enim rubere mihi instar Galli dicebant, visos autem sibi Portugallenses, barbam plerunque nigras alere.

Incusso hoc illis terrore, & hero meo iam conualescente, conticebant reliqui de esca ex me sibi paranda: Interim nihilo secius custodibus adhibitis obseruor, nec libere inter illos vagari etiam dum mihi concedebatur.

C A P I T U L U M XXXVI.

*Gallus, qui me Barbaris manducandum prodiderat, reuersus
rogatur, ut me sibi adiuncto abitum paret: verum
neuter herus permisit.*

Allus Karwattware, postquam, ut supra monui, Barbaris comitantibus, à me discessisset, & colligendis mercibus in ea regione natis, utpote piperi, & cuidam plumarum generi, ab aubus apud illos etiam vulgaribus vullis, varia iam loca peragrasset, illi transeundum erat in reditu per pagum mansionis meæ, si loca maritima Mungu Wappe & Iterro enne vocata, ubi naues appellere solent petere destinaret. Is digrediens primo non aliter colligere poterat, quam quod me deuoraturi essent, ut præceperat, & quia diutius iam abfuisset, plane me deuoratum esse existimabat. Is reuersus in tugurium meum, alloquitur me vinculis solutis libere incedentem, lingua barbara, & quid adhuc in viuis supersim rogat: annuo, & id Deo acceptum ferre me dico. Quoniam vero à Barbaris intellexisset, ut facile colligere poteram, quid interea temporis acciderit, seorsim eum auoco, ne colloquium nostri Barbari obseruarent, & in hanc sententiam compello. Vides o amice, inquam, quod ex diuina gratia supersim, nec sim ex Portugallia oriundus, sed Germanus natione, cum Hispanis autem naufragium passus ad Portugallenses euaserim: propterea Barbaros ea de re plenius edoce, quod videlicet ex confœderatis Gallorum amicis originem traham, & ad nauium stationem, quã petis, me adiuncto proficiscere; metuebam enim (nisi hoc diceret) mendacii me insimulaturos, & tandem, cum ira corripere, me necaturos. Adhæc lingua ipsum Barbaris familiari obtestor, ut ingenue pronunciet, quid senserit, num animum Christianæ charitatis igniculo delibutum habuerit, siue futuræ vitæ memoriam recoluerit, quod cædis meæ autorem se & reum fieri non fuerit veritus. Ille resipiscens respondit, sibi non aliter persuasum, quam me Lusitanum esse, qui adeo crudeles sint, ut si quos Gallorum in Brasiliã prouincia obseruent, illico suspendio eos afficiant. & res se non aliter quidem habet. Adhæc tempore hoc in loco esse inferuendum, ac multa ferenda ac facienda in Barbarorum gratiam, quorum sententiæ & consuetudini tractandis hostibus suis, æquũ sit acquiescere, quandoquidem illi forent Portugallensium hostes infensissimi.

Tantum ergo preces meæ valuerunt, ut me Barbaris excusaret, qui principio ab ipso non agnotus fuerim, & Alemannum natione Gallis amica esse diceret

ceret, cupere etiam me sibi comitem ad nauium stationem habere. sed ab heris meis responsum, non me dimissum iri, nisi pater meus aut fratres ipsimet adueniant cum naue instructa ex securibus, speculis, cultris, pectinibus & forficibus, quibus redimere me filium suum velint: esse enim me modo seruū ipsorum & mancipium, siquidem in hostium territorio per ipsos captus sim.

His perceptis, satis, inquit, assequeris, quod te non dimittent: obsecro itaq; hominem, ut curet me prima classe auocari, & in Galliam deportari: ille data fide, hoc se curaturum recipit, & Barbaris, ut mei rationem habeant, & saluti cōsulant, hortatur, affuturos enim propediem cōsanguineos meos, & magno me redempturos: quibus finitis ad iter ille accingitur. Post abitum Galli istius que- rebat ex heris meis alter, Alkindar Miri, quidnam ab Karwattuware Gallo acceperim dono? & nunquid conterraneus meus ille fuerit? annuo fuisse. pergīt animo concitato, ut quid ergo cultellum, aut quid eiusmodi tibi non tradidit, quod mihi offerres?

Illi omnes tandem valetudini pristinae redditi, denuo succensent, & animo in me abalienato murmurant; Gallos simul & Portugallenses eiusdem farinae esse dicentes.

C A P V T X X X V I I .

Manducant captiuum quoddam mancipium, & mespectatum illud sibi adiungunt.

Liquot diebus post, captiuum quendam, quem habebat epulandum, apparant, in pago Tickquarippe, ad sex miliaria ab eo loco, vbi captiuus detinebar, dissito: qui ex nostro tugurio illis epulis interesse cupiebant, me sibi comitem adiungunt. Mancipium esca futurum, natione Markaya erat. Scapha ergo eo vecti sumus.

Vbi tempus potationi destinatum aduenit (mos enim est vt hominem deuoraturi, potionem Kawi appellatam è radicibus conficiant, qua epota, demum victimam cadant) sub vesperam quæ præcedebat diem victimæ, accedo & compello eum: Age tu, inquã, iam probe neci accinctus es? Affirmat subridens, & omnia sic satis parata, ait, præter Mussuranam (ea est retinaculum seu funis deuinciendis captiuus ex Bombace contortus, & digiti crassitudinem excedens) quæ a quo breuior sit, & sex orgyis eam longiorem esse cõueniat, qualis quidem in patria, vt aiebat, sua, multo foret excellentior. Verbis eiusmodi festiuus ille tanquam sacris aut ludis affuturus animum demulcebat suum.

Habebam forte librum in manibus, lingua Portugallica scriptum, quem Barbari in naui ope Gallorum capta acceperant, mihi que obtulerant. Relinquo captum illum hominem miserum, & librum lego; sed dolens vicem eius, reuertor paulo post ad eum denuo, (est enim natio ea Markayas amicitiaæ fœdere Lusitanis iuncta) & his verbis consolor eum: O amice, ne putes me tui vorandi causa huc aduentasse, sum enim perinde captiuus ac tu: sed heri mei huc me perduxerunt. Tum ille, Satis, inquit, mihi constat, vos humana carne non vesci.

Addo etiam animum illi, quia carnem duntaxat eius deuoratum iri, animam vero aliõ (quo nimirum & nostræ solent, vbi gaudia infinita regnent) commigraturam. Quærit ille, num vera commemorem? omnino affirmo: sed Deum se oculis, ait, nunquam vidisse: at in futura vita id contingere respondeo, & finem colloquii faciens digredior.

Oboritur sequente nocte tanta tempestas, ventique tanto impetu cõsurgunt, vt tecta ædificiorum partim diruerent.

Barbari

Barbari indignari, atque sua lingua dicere: Apo Meiren geuppauoy wittu Wasu Immou, hoc est, Scelestus ille homo diuinator hos ventos causatur. Vidimus eum heri pelles tonitruum reuoluere (hac periphrasi librum à me inspectum describebant) quoniam uictima sit ex amicis Lusitanorum, ut eo pacto tempestatibus coortis festiuitas impediatur. Verum ego Deo supplicans his uerbis precabar: Domine, fuisti hactenus protector meus, ne subtrahe manum tuam, quoniam fremebunda Barbarorum turba in me consurgit ferociter.

Sol mane sereno cælo procedit, illi potiones suas animo pacato pro more euacuarunt. Redeo ad mancipium cædi destinatum, & Deum in præterita uentorum procella animum eius ablatum uenisse significo. Postridie eius diei cæsus ille & deuoratus fuit.

Quos uero ritus inter hæc sacra obseruari mos sit, lector beneuolus in secundo libro, capite 29. requireret.

I

C A P V T X X X V I I I .

*Deijs quæ acciderunt in reditu post comestum illud
mancipium.*

Eracta ea solennitate, habitationes nostras repetimus: herus meus portionem assæ carnis in reditum assumpserat. Triduum autem in itinere, quod aliàs vnus diei erat, insumpsimus. Ventus enim vehemens nobis aduersabatur, & pluuia erant continuæ. Sub noctem primi diei cum tuguriola in siluis parabamus, instabant Barbari, vt efficerem, quo tempestate dissipata cæli serenitas effulgeret. Erat puer inter nos, qui carnes ossi ex epulis reseruato adhuc inhærentes dentibus rodebat, quod cernens, iubeo illud proiicere. Ille autem & simul reliqui fremebūdi respondent, has esse laucias ipsorum.

Iam quartam miliaris partem duntaxat domo aberamus, sed ob ventos aduersos, & fluctus æstuanes vltius tendere non licebat. Scapham ergo subducimus, post die domum in ea reuersuri, si æstus maris placaretur: sed tempestas nihil remisit. Conuenitur de itinere pedibus ingrediendo, & scapham pulsibus nubibus reducendo.

Dum itineri paramur, quisque quod in promptu erat comedunt. Puer, quem supra dixi, os suum rodebat gnauiter, donec probe rosum tandem proijceret. Illo proiecto, pedibus iter facimus, cælum renitescit. Videtis iam nunc, aio, nunquid illuserim vobis, cum Deum iratum dicerem, ob puerum, humanū os illud rodentem? illi respondent, nihil futurum fuisse periculi, dummodo me in scio comedisset.

Vt in tugurium redii, interrogat me alter eorum, in cuius potestate eram, Alkindar nomine, nūquid vidissem, quid in hostes suos statuerent? vidisse quidē aio, sed epulas illas multo crudeliores, quam mortem ipsam me existimare: Ita est, inquit, & hunc morem in ipsis etiam Portugallensibus obseruamus.

Erat Alkindar ille mihi admodum infestus, atque optasset, vt cui dono me dederat, me occideret. Nam Ipperu Wasu, vti dictum est, eidem donauerat mancipium, cædendum, vt maiorem nominis gloriam ex eo cæso sibi adquiret. Alkindar contra se primum quemcunque cepisset, illi donaturum promiserat. Quod pactum cum in me non exsoluere ipsi liceret, nihilominus grata ipsi cædes mea fuisset: sed obstabat frater, qui sibi plura infortunia inde metuebat.

Insuper, priusquam ad festiuitatem epularum superius institutam cum reliquis proficisceretur, denuo mortem minitatus mihi erat Alkindar.

In absentia mea tantopere ex oculis laborare occæperat, vt decumbere cogeretur, ad tempus plane cæcutiens. Urget ergo me assidue, vt cum Deo agam de oculorum suorum valetudine. Adsentior, sed ea lege, ne post-

hac iterum in me irriteretur: quod vbi promisisset, visum

paucis diebus præteritis recuperat.

CAPVT XXXIX.

Alia denuo navis à Lusitanis ad statum meum explorandum mittitur.

Mensem

Ensem iam quintum inter miseras hæc vitam ægerrime traheram, cum denuo alia nauis ex Insula S. Vincentii aduentabat. Lusitani enim etiam hostium suorum fines, probe tamen instructi ingredi solent negotiationis ergo, permutantes cultros & falces messorias pro farina Mandiocæ, quæ apud Incolas illas abũde quibusdam locis asseruatur. Hac maxime indigent Lusitani, qui mancipiis abundant, quorum opera ad coquendum saccharum vtuntur, vt ea sustentare possint.

Moris autem est, dum qui in nauibus sunt, negotiationem cū Barbaris exercēt, vt vnus atq; alter ex Barbaris in scapha ad eos accedant, & merces suas quã possunt ocys offerāt, reposcentes vicissim, quæ sibi maxime vsui videtur, quæ à Lusitanis accepta expedite auferunt. Interim dum duo isti in contrahendo occupantur, aliæ adhuc scaphæ Barbaris refertæ è longinquo hos obseruant, donec se expediant, quo factò Barbari sparsis iaculis sæpius acriter cum Lusitanis ex scaphis præliantur, & tum demum reuertuntur domum.

Nauis, quam supra diximus, tormentum bellicum in aduentus sui indicium explodit: Barbari scaphis appropinquant, ex quibus an adhuc ego supersim quarunt. his affirmantibus, vt in conspectum venire petunt: esse enim cistam penes se mercibus plenam, à fratre meo etiam Gallo, qui ea in naui simul aduectus sit, mihi apportatam.

Erat autem in naui inter Portugallenses quidam natione Gallus, Claudius Mirandus nomine, quo antehac familiariter vsus fueram: cum ego fratrem meum dicitabam, & cum illis quæsitum me aduentasse, vtpote qui in proxima nauigatione quoque iam ante adfuisset.

Reuersis itaque & referentibus mihi fratrem meum cum cista mercibus referta denuo aduentasse, & conspectum meum expetere, peto vt à lóge me ad nauem vehant, vt in fratris colloquium venirem. Portugallenses nostram linguam non assequi posse. Illi quoque me iniuncturum dico, vt reuersus domũ, patrem hortetur, quo naue probe instructa, variis mercibus me redemptum veniat. Illi quidem contentierant, sed verebantur, ne nostrum colloquium etiam Portugallenses assequerentur, quandoquidem graue bellũ ad mensẽ Augustum proximum in oras Brickiocacenses apparabant, & quod omnium illorum consiliorum particeps essem, metuebant ne quid ipsis proderem. Sed constanter affirmantem Portugallenses nostræ linguæ plane ignaros, intra lapidis iactum me ad nauem aduectant, nudum plane, vti semper inter ipsos versabar.

Aduectus saluto eos, & vt vnus quispiam ipsorum solus mecũ colloquium instituat, hortor, nec non nisi me Gallum profiteatur. Incipit quidam Ioannes Sanches Cantaber, mihi familiarissime notus, his verbis: Tui gratia, ô frater optatissime, aduenimus, dubii de incolumitate tua, quãdoquidem prior nauis in hoc missa, plane nihil de te nobis relatum affirmare poterat.

Brascupas Capitaneus, qui in Sancto est, nobis iniunxit, vt si te superstitem videremus, de redimendo te actionem instituamus, sin hac non procedat, vt quosdam ex hostibus capiamus, quorum permutatione te recuperare liceat.

Respondeo, Deum hoc officii recompensaturum, me quidem in extremo ver-
fari periculo, nec scire quid de me posthac statuere velint, & nisi Deus tam cle-
menter auertisset, iam dudum ipsorum esca fuisset; de redimendo me ne cogi-
tent, saltem constanter me natione Gallum dicent, & hamos ac cultros pro-
pter Deum mihi communicent. Offerunt illi prompte quod rogabam: & Bar-
barorum quidam scapha ad nauem aduectus merces oblatas excipit.

Animaduertens autem non ulterius mihi per Barbaros colloquium con-
cedi, præmoneo Portugallenses de bello, quod denuo contra Brickiöcaceses
magno apparatu adornent, ad quæ & illi similia respondent: nihilo segnius e-
nim etiam suos Barbaros idem moliri, qui recta ad pagum, in quo ego detinear,
deuastatum venturi sint, proinde iubent esse animo forti, Deum omnia in me-
lius dispositurum, me ipsum satis intelligere, modo nihil cum fructu posse con-
fici. ad quæ talibus respondeo: cum hæc peccatorum meorum culpa sit, satius
esse in hac vita eam, quam in futura luere. Intercedant & ipsi pro me apud De-
um, ut liberum ex his malis me pro sua clementia eripere dignetur. Hisce collo-
quium abrumpens, licet illi protrahere cuperent, valedico illis, siquidem Barba-
ri domum me abducentes id verabant.

Cultellos autem & hamos ipsis trado, quæ à fratre meo Gallo me accepisse
affirmo. Quærunt ex me, quidnam frater meus tam longo sermone sibi volue-
rit, & quid ego responderim? dico, fratri me iniunxisse, ut à Portugallensibus
aufugiat, ac patriam repetat, ubi nauem mercibus oneret, quibus me redimat,
quoniam vos viros probos experior, qui me satis humaniter tractetis, quæ pro
beneficio gratiã allata naue vobis relaturus sim. Hac ratione omnia, quæ ipsis
arridebant loquendo, mihi deliniendi erant, idque maximopere ipsis gratum
erat.

Hinc se vltro inuicem compellantes, dicebant: Reuera Gallus est æstimandus,
eaque de causa clementius deinceps cum eo erit agendum. Sic ergo tem-
pus inter illos terens, frequenter nauem propediem affore inculcabam, tra-
ctent modo me interim humanius. Siluas ergo libere cum illis fre-
quentabam, tum si quid conficiendum erat, & ego in par-
tem laboris simul adhibebar.

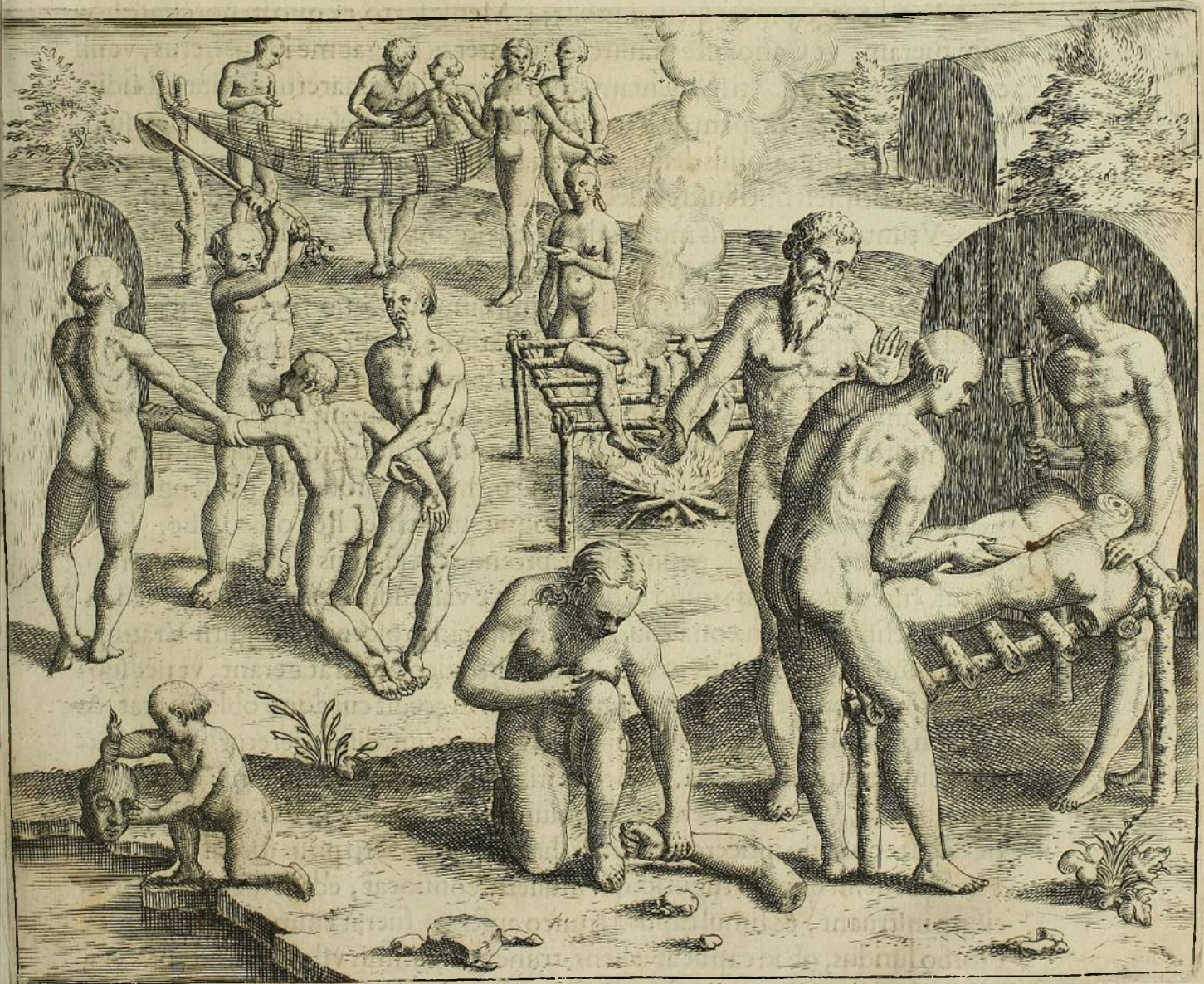
CAP.

CAPVT XL.

Mancipium quoddam me apud Barbaros frequenter calumniabatur, optans, ut ab illis deuoratus perirem; vice autem versa id ipsum casum, me presente, voratur.

Gebat inter illos mancipium natione Carios, qui & ipsi inimicitias agunt cum Barbaris, quibus Lusitani amicis vtuntur. Aufugerat autem iste à Lusitanis, in quorum potestate fuerat, & ad hos se receperat. Nec vero ad se confugientes occidunt, nisi quid magni designarint, sed pro seruis habentes, illorum opera atque ministerio vtuntur.

Carios ille iam per triennium inter Tuppin Imbas vitam traduxerat, affirmabat nihilominus impudentissime, quod me inter Portugallenses vidisset aliquoties globis petentem Tuppin Imbas, quando militatum eò aduentassent.

Lusitani ante annos aliquot traiecerant globo quendam ex Regulis Tuppin Imbarum: id per me factum: ille mentiebatur, & vndiquaque calumniandi occasionem captabat, vt me occiderent: esse enim me ex ipsorum infensissimis hostibus, seque testem horum oculatum assererat, cum tamen omnia malitiose essent conficta. Nam ille iam triennium inter istos vixerat, ego vero vix anno elapso in S. Vincētii insulam delatus fueram, vnde iste aufugerat. Deum itaque assidue rogabam, vt ab improbo hoc calumniatore me defenderet.

Accidit ergo præter spem anno 1554. Mense sexto, ex quo in potestate horum fueram, vt Carios iste grauiter ægrotaret. Rogat me ipsius herus, vt illi consulam, & ægrotanti subueniam, quo feras nobis venaretur in vitæ subsidiū, quippe qui me participem quoque prædæ faciat, quotiescūque cepisset quippiam: Sin de salute ipsius desperem, alteri cuidam amico dono daturum, qui cæde eius nomen sibi illustret. decubuerat autem iam dies circiter decem.

Vtuntur in curandis morbis dente, ex ore animalis, cui Backe nomen est, desumpto: illum solerter acuunt, illoque cutem, vbi sanguis molestus est, incidunt, ex qua sectione sanguis profluens imminuitur, quod perinde est atque si apud nos quispiam cucurbitulis seu scarificatione vtatur.

Ego arrepto dente conabar illi venam brachii dextri, quæ media est, siue hepaticam, incidere; sed instrumentum hebetius erat, quam vt penetrare posset. circumfistebant autem me plurimi: deferentem ergo agrum desperatum, rogitant, num valetudini restitui queat? Dico, me nihil profecisse, nec sanguinem more debito potuisse elicere, ipsos quoque præsentem hoc obseruasse. Ergo actum est, vt videmus de eo, inquiunt, proinde occidamus eum, priusquã moriatur. Interdico id illis, quod forsan pristina valetudini restitui posset. Sed incassum resisto illorum conatibus. Protrahitur in proscenium tugurii Vratinge Wasu, duo nutantem sustentant: Vires enim adeo prostratæ erant, vt nec subsisteret, nec quid de se fieret animaduerneret. Accedit cui dono oblatum erat, & clauam tanto impetu occipiti impingit, vt cerebrum dispergeretur. Hoc peracto relinquunt eum in area, & necessaria ad epulandum apparant: quod cum prohiberem, & cadauer verius morbosum quam hominem fuisse dicerem, vnde & ipsi contagio inficerentur, dubii hærent quid facto prius fore arbitrentur. His superuenit ex meo tugurio, qui mulieres conuocat, edicit focum secus occisum instruunt, & simul caput à trunco aufert: fuerat enim vnoculus, & ex morbo luridus, ob id caput abiiciens, truncum flammis vstulabat, ad cutis vsq;

decortica-

decorticationem, post in æquales partes sectum distribuit pro more inter reliquos comedendum, excepto capite & intestinis, à quibus abhorrebant, quod morbosus fuisset.

Dum per tuguria obambulo, & hic crura, istic brachia, alibi segmina lumborum supra prunas torrerer video, simul illis hæc commemoro: Carios ille, inquam, dum viueret, studio me apud vos assidue calumniatus fuit, dictitans me ex amicis vestris quosdam globis peremisse, dum inter Portugallenses egerim, quod mendacium sane impudentissimum fuit: nam me nunquam istic conspexit. Omnibus autem vobis abunde constat, & notorium, quod iam annos aliquot vobiscum iste transegerit, valetudine vsus satis commoda. Is mendacio suo Deum meum irritauit, qui ipsi morbum immisit, & vt casus à vobis comederetur, animos vestros incitauit. Hoc exemplum Deus in omnes peruersos statuet, qui mihi molesti extiterunt, aut in posterum negocium faceissent. Hæc audientes multi ex ipsis consternebantur. Ego vero Deo omnipotenti grates immensas agebam, qui in omnibus se tam præsto, tamque propitium mihi exhiberet.

Hæc scribens beneuolum lectorem obtestor, vt attendat meæ narrationi: nec enim hæc quod animus nouis delectetur, in lucem protuli, sed vt mirabilia Dei, & beneficia in me collata palam confitear, quod quicquid huius laboris est, subire non grauatus fui.

Interea tempus militiæ appropinquabat, cui sese tribus iam mensibus præparant, & sperabam fore, vt domi me cum mulieribus relinquerent: quod si fecissent, ego fuga in illorum absentia elabi decreueram.

K

CAPVT XLI.

*Appellit nauis Gallica: qui inerant, redimunt à Barbaris Gos-
sippium, & lignum Brasilicum. huic ego me commit-
tere optabam, sed Deus non per-
misit.*

Ctiduo circiter ante, quam domo egredi militatum decreuissent, naus quædam ex Gallia aduenerat, & ingressa erat Portum, Portugallensium lingua Rio de Ienero, Barbaris uero Iteronne uocitatum, ad miliaria octo à mansionem meam distans, ubi Galli plerumque lignum Brasilianum nauibus auhendum conquirunt. Aduentant ergo lintre ad vicum in quo eram, & piper, Cercopithecus & Psittacos à Barbaris commutatione accipiunt. Quidam è nauis in terram descendit, Iacobus nomine, qui Barbarum idioma callebat, is contrahebat cum ipsis. Ego precibus apud illum insto, ut me in nauem suscipiat; sed heri mei abnuebant: nec enim me nisi magno redemptum dimittere statuerant. Ago cum illis, ut ipsi me ad naues comitentur, ubi mercium abunde ab amicis meis accepturi sint; negant se facturos: nec enim hoc esse, qui uere mihi amici sint; siquidem ii qui lintre aduenerant, uel me sic nudum incedentem interula aliqua donassent, sed uides, inquit, quod te non admodum curent (id res ipsa docebat.) Ego id in nauis oneraria futurum dico, ubi accesserim: sed illi nauem non tam cito soluturam, sed expeditionem prius conficiendam aiunt, quibus peractis, comitatus ad nauem accedere deberem.

Cymba abutum parante, quæ una nocte ad anchoram hæserat prope vicum nostrum, sic mecum rationes instituo: Si & hæc nauis me relicto discesserit, procul dubio mihi inter hos erit pereundum, qui longe sunt perfidissimi. Hæc ita uolens simul tuguria desero, littus sequor: at illi præsentientes, insequuntur, & præcurrentem occupare contendunt: proximum ego quinque uis repello, & licet me subsequerentur omnes eius uici incolæ, euado tamen, & tranando ad lintrem peruenio, quam ubi conscendere tentabam, repellor à Gallis, uerentibus ne si me inuitis Barbaris suscepissent, contra se illi hostili animo insurgerent. Ergo ripam anxius renatando repeto, & Deo uisum esse diutius me hæc mala tolerare statuo: qui nisi uere fugam tentassem, me ipsum incusassem, & in culpa fuisse credidissem.

Ad terram reuersum cum uident, gratulantur sibi. Salua, inquit, res est, ultro ad nos reuertitur. Ego uero succensens illis: putatis ne tam perfide me au fugiturum, inquam. Accessi ad lintrem, & conterraneos præmonui ut se parent, quo mercibus uobis offerendis instructi sint, quando ex bello reuersi me illis sistetis: probant illi factum, & animo in me placato, tali responso placide acquiescunt.

K 2.

CAPVT XLII.

*De expeditione à Barbaris suscepta, cui me socium faciunt,
& de ijs qua in itinere acciderunt.*

Inter

Ntra proximum octiduum congregatæ ad vicum nostrum scaphæ quædam, quæ expeditioni accinctæ erant. Adfuit & supremus ille Konyan Bebe, stipatus suorum caterua, herus meus & me in hoc bellum socium sibi esse vult; ego vt me domi relinquat in isto, quod quidem factum fuisset, nisi Konyan Bebe secus sensisset. Volebam vtrique videri inuitus quasi consentire, ne si me promptum intellexissent, de fuga suspicio illis oboriretur, vbi ad fines hostium ventum esset. Si vero domi me reliquissent, nauem Gallicam requirere, & eam conscendere omnino mecum decreueram. Profectus ergo cum exercitu triginta octo scaphis instructo, quarum singulæ viginti octo milites plus minus vehebant, & erant qui responsa ab idolis suis super hac expeditione quæsierant, alii somniauerant, alii nescio quid ineptiarum pro more consuluerant, vnde animo alacriore, & fiducia pleno expeditionem hanc suscipiebant. Constituerant autem fines Brickiocacenses, vbi me ceperant, rectâ ingredi, & per siluam circa oppidum latitando, obuios quosque corripere, & secum auerere.

Hæc expeditio suscepta circa 14. Augusti diem, Anno 1554. quo tempore genus quoddam piscium, vt supra monui, alueum maris relinquens, in flumina aquarum dulcium conscendit, vt in illis concipiat. Vocantur autem pisces illi Lusitanis Doynes, Hispanis Lysses, Barbaris vero Bratti & Leitpirakaen. Circa illud tempus, vtrinque fines suos Barbari egressi, armata manu hosce insequuntur, vt captos in victus commoditatem referuerit. In profectioe remos leniter ducunt, sed reuertentes quanta possunt contentione eos impellunt.

Interim sperabam fore, vt nobis obuiam procederet ea quoque Barbarorum natio, quæ Portugallensibus confœderata est, quæ similiter in horum fines impressionem facere constituerat, vt supra ex Portugallensibus intellexeram.

Inter nauigandum frequenter ex me sciscitantur, quid mihi de hac expeditione videatur, num aliquos ex hostibus capturi simus? Ego ne crabrones irritarem, affirmo ita fore, & hostes obuiam nobis processuros prænuncio. Pernoctabamus tum forte in loco, cui idem cum vico, in quo commorabar, nomen erat Vwattabi. Illic pisces Bratti, qui mediocris Lucii piscis magnitudinem æquant, in magna copia capiebamus. Ventus ea nocte fuit admodum vehemens, super quo illi varia ex me sciscitantur. Respondeo eam ventorum procellam multa hominum cadauera perflare. Namque alia eiusdem nationis caterua lintribus militatum nos præcesserat, aduerso flumine Paraibe in interiora continentis progressa. Forsan ergo, inquiunt, socii & amici nostri iam hostes adorti sunt, & pars illorum procubuerunt, quod post euentus probauit.

Itinere iam vnus diei distantes à loco, in quem expeditionem destinarant, castra disponunt per siluam prope Insulam S. Sebastiani Lusitanis, Barbaris May enbipe dictam. Vespera ingruente, supremus Rex Konyan Bebe per castra incedit, & hanc orationem habet: Iam fines hostium vicini sunt, proinde singuli somnium suum per eam noctem diligenter obseruent, curentque, vt ea sint

prospera. Finita concione, saltarunt cum idolis suis, in multam noctem; deinde cubitum se contulerunt omnes. Herus meus cubitum iturus, iubet vt & faustum aliquid somniem: ego somnia inania & fallacia, nec me de iis sollicitum esse dico: At tu nihilominus cum Deo tuo agas, inquit, vt hostes frequentes capiamus.

Orto sole primores militiae ad patinam coctis piscibus plenam conueniunt, pisces comedunt, & somnia visa exponunt, quæ satis concinna & apposita illis visa. Alii interea choreas cum idolis instituunt. Animus autem erat eo die fines hostium contingere, & ingredi circa locum quendam, Boy Wassu kange nominatum, eo in loco ad vesperam vsque commoraturi.

Deferentes mane locum May-enbipe, denuo sciscitantur quid sentiant: tum ego in euentum pronuncio hostes prope Boy Wassu kange affuturos, & vt animo sint forti exhortor. Statueram autem vbi illuc ventum esset aufugere, quia locus, vbi ab ipsis captus fueram, tantum sex miliaribus istinc aberat.

Dum lirtus legimus, cernimus post infalam quandam scaphas nobis aduersum procedere. Nostri acclamant: En hostes nostros Tuppin Ikinsios. scaphas tamen post rupem abscondere tentant, vt improuiso illi in nos inciderent; verum obseruauerant nos Tuppin Ikinsij, ideoque in patriam fuga sibi consulere tentant. Nos ocysissime remis ad 4. horas cōtinuas actis eos insequimur, nec abstitimus, donec illos assequuti, manus confereremus. Quinque erant omnino scaphæ, & omnes qui iis vehebantur Brickiocacenses, optime mihi noti. vna illarum sex vehebat Christianos Brasiliانا matre natos, sacro Baptismatis fonte ablutos, inter quos duo fratres, Iacobus & Dominicus de Praga, vterque in hostes strenue se gessit, alter quidem sclopeto, alter arcu pugnantes, & soli ad duas horas hostium impetum, in pluribus quam triginta scaphis ipsos oppugnantium fortissime sustinuerunt, donec iaculis omnibus dispersis à Tuppin Imbis obruti caperentur. Pars cæsa quam primum & iaculis transfixa procubuit: Fratres illi duo illæsi quidem perstiterunt, sed duo alii ipsorum sodales cum quibusdam ex Tuppin Ikinsijs, & muliere quadam grauiter vulnerati & abrepti sunt.

CAPVT XLIII.

*Quomodo captiuos in reditu suo tracta-
rint.*

D duo miliaria satis ampla in altum subuecti erant, vbi in manus hostium inciderant. Tuppin Imbæ hac præda potiti, magna contentione & studio cymbas impellunt, vt in eodem loco denuo pernoctarēt, in quo priorem noctem transegerant. Vbi ergo fines May-enbipe contigimus, iam ad uesperascebat, & sol in occasum inclinauerat.

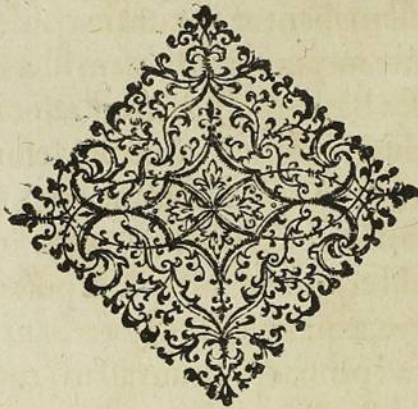
Captiuos quisque suum in domicilium sibi destinatum deducunt: qui vero lethaliter sauciati erant protractos in terram obruncant, & in partes (pro suo more) sectos assant. Inter eos, qui ea nocte tosti sunt, duo erant Christiani; alter Portugallensis, Georgius Ferrero Capitanei filius, quem ex femina Brasiliana susceperat; alter Hieronymus consanguineus Iacobi de Praga, quem ceperat Barbarus quidam eiusdem, in quo habitabam, domicilii, Parwaa dictus: is noctu assabat Hieronymum inter vnus passus spacium à meo cubili.

Sub eam vesperam, vbi se stratis reliqui composuerant, ingredior tugurium, in qua fratres illi duo asseruabantur, vt cum iis conferrem sermones: amici enim mei non vulgares ante meam captiuitatem fuerāt in Brickioca. Quærunt illi ex me, num & ipsi esca Barbaris futuri sint? respondeo, id penes Deum esse conditorem, & filium eius Dominum nostrum Iesum Christum, qui pro peccatis nostris crucifixus sit, & in cuius nomine cum ipso simul in mortem baptisati simus: illi nos fidere decere, qui me hucusque inter infideles clementissime protexerit. Quicquid ergo de nobis ipse in posterum pro sua benignitate statuatur, illi nos acquiescere, æquum esse. Quærebant insuper de Hieronymo suo consanguineo. eum ad prunas positum assari, tum partem etiam de filio Ferreri iam manducari vidisse refero. Hæc audientibus lachrymæ oboriuntur; sed erigebam illos vicissim consolatione, me illis exemplum proponens, qui iam ad menses circiter octo inter hos diuina fauente gratia cōseruatus sim, quã & ipsis, si fiduciam suam in Deum collocent, contingere non impossibile sit. Addo etiam quod ea calamitas me propius tangat, qui ex remotissimis orbis partibus aduenerim, insuetus rituum & ferociæ tam immanis, ipsos verò istic natos, ac à teneris hisce moribus assuefactos: sed illi me iam ad ea mala adeo obduruisse dicebant, vt negligere.

Dum hæc cum illis communicabam, Barbari me iubent secedere, & quidnam tam prolixè cum illis egerim rogitant. Miserebat me illorum, moneo itaque, vt euentum omnem Deo committant: ante oculos enim omnibus esse positum, quales & quantæ miseriæ in hac lachrymarum valle nobis subinde deuorandæ sint. illi se nunc demum intelligere respondent: proinde cum fataliter morti obnoxii sint, animo hoc æquiore eam oppetere decreuisse, quod me sibi socium adhuc superstitem videant. Talibus tugurium illud desero, & reliqua castrorum tentoria peragrans, visitabam passim omnes captiuos, solus nullo custode inambulans. Et fuisset quidem tum commodissima fugæ occasio, siquidem prope Insulam May-enbipen confederamus, quæ circiter decem miliaria à Brickioca abest, sed propter captiuos Christianos, quorum adhuc quatuor in viuis erant, nihil eiusmodi tentant, sic colligens, si in pedes me con-

iecero, irritauero Barbaros, & Christianos simul ad vnum omnes internecioni tradent; atqui forsan omnes diuina clemētia seruati, simul liberabimur: quare apud illos hærere, & consolando subleuare confternatos (quod sedulo & cōstanter à me factum) in animum propono meum. Ego equidem Barbaros habebam admodum beneuolos, quod forte fortuna ipsis vaticinatus essem aduentum hostium, qui cum prædictioni respondisset, certiore me prophetandi spiritu præditum esse, quam Maraka sua prædicabant.

CAR.

CAPVT XLIIII.

Chorea cum hostibus instituta in loco ubi pernoctandum erat.

Ostridie non longe à finibus patriis, ad præaltum montem, Occarasu vocatum, peruenimus. Illic per nocte castra figunt. Ego tentorium summi Regis Konyan Bebe ingredior, & inquirō quid in Christianos captos statuatur. Respondet ille, in escam sibi futuros, & mihi simul colloquium cum illis interdicat, seque illis valde succensere, quod se hostibus ipsius adiunxissent, cum domi illis hæere licuisset. Moneo eum, ut vita illis condonata, amicis diuendat, sed frustra intercedo, quippe qui illos epulis destinaret.

Rex ille Konyan Bebe ingentem corbem humanis carnibus plenam sibi appositam habebat, & femur mandebat, quod ad os meum admouens, rogat, num liberet manducare. Respondeo, nec bruta quidem animalia vix sese mutuo vorare: quæ ista est immanitas, ut homo hominē deuoret? Ille dentes carni infigans, ait laware sche: Tygris ego sum, & his fruor delitiis. Tum illum suis relinquens moribus digredior.

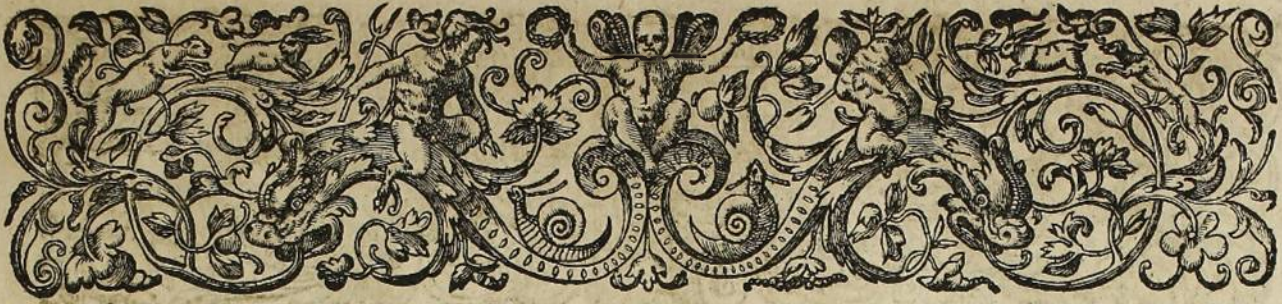
Sub vesperam edicit, ut quisque suum captiuum in planitiem prope siluam ad ripas fluminis producat. Illi parètes dicto, in magnum se & amplum circum cogunt, captiuos in medio sistunt, quos simul concinere, & crepitacula cū idolis seu numinibus suis Tammaraka pro more insonare iubent. Cantionibus absolutis, capti hæc verba simul omnes ordine magna audacia pronunciant: Nos egressi sumus fines nostros tanquam viri strenui, vos hostes nostros captaturi, & deuoraturi: victoria autem penes vos stetit, & redegitis nos in potestatem vestram, quod equidem parum nos sollicitos habet: viri enim bellicosi & fortes in hostili terra gloriose & viriliter occumbunt. Regio insuper nostra satis ampla est, & viris habitata pugnacibus, qui cædem nostram inuitam nō sinent. Tum reliqui ad ea respondent: Imo ex nostris iam complures sustulistis, quod nunc in vobis vliscemur. Finitis his sermonibus, quisque suum in stationem reducit mancipium.

Tertio demum die sedibus nostris redditi domum suam quisque repetit, & simul quos ceperat abducit. Qui pagum Vwattibi, ubi ego commorabar,

incolebant, illi octo Barbaris viuis potiti erant, & tribus illis Christianis, videlicet Iacobo, ipsius fratre, & Antonio, quem herilis filius ceperat. Præterea duos alios Christianos iam aflatos domum retulerunt, istic vorandos: vndecim omnino diebus in expeditionem insumpsis.

CAP.

CAPVT XLV.

Nauis Gallica nondum abitum parauerat, ad quam me deducere promiserant, ubi ex bello reuersi essent.

Eueros rogabam, vt ad Gallorum nauem me abducerent, quoniam & militatum cum ipsis profectus essem, & eos in capiendis hostibus iuuissem, à quibus satis cognorint, me minime Lusitanum esse. Consentiunt, vbi prius tamen respirarint, & se cum Mokaen refecerint, hoc est, carne tosta Christianorum.

CAPVT XLVI.

*Alicrum ex tostis Christianis comedunt Georgium Ferrerium,
Capitanei apud Lusitanos filium.*

Regulus Tatamiri directe è regione nostri tugurii habitans, affauerat Ferrerium. Is potiones pro more gentis confici curat, conueniunt plurimi, compotant, concinunt, & genialiter cõ- uiuantur. Postridie carnem tostam denuo bullitione coquunt, absumunt. Hieronymi autem caro ad tres septimanas in calatho supra focum mei tugurii pependit, & fumo indurata fuit fere ad tres septimanas, vt tam arida quam lignum redderetur. Causa dilationis erat, quod Parwaa, ad quem spectabat, radices pro potionibus in solennia pocula conficiendis, conquisitum peregre abierat. Nec enim ante ad nauem me comitari statuerant, quam Hieronymicarnes solenniter epulati essent. Interea Gallorum nauis discedit, quæ circiter octo miliaria à nostris mapalibus abfuerat. Quod nuncium ubi accepi, non mediocriter contristatus sum: sed cum Barbari quotannis ipsorum aduentum se expectare dicerent, perferendum fuit.

CAP.

CAPVT XLVII.

Prodigium diuinitus factum.

Rucem ex transuerso ligno in vestibulo nostri tugurii erexeram, ad hanc prostratus sæpe preces ad Deum fundebam. Edixeram autem Barbaris, ne eam demolirētur, nisi infortunium sibi accersere vellent: illi securi mea verba contemnunt. Forte cum illis piscatum aliquando procedo, femina quædam euulsam crucem viro offert, vt sibi sphæras ex cochleis marinis confectas in ligno eius læuigaret, ob commoditatem formæ rotundæ. Ægre id tuli admodum: Interim magni cadunt imbres, & venti aliquot diebus perflant. Accedunt illi me, & rogant, vt à meo Deo pluuiarum finem impetrem, ne plantationem cuius tempus instabat, impedirent. Culpam pluuiarum in illos regero, & coortas ob reuulsam lignum, cui factò Deus meus succenseat, pluuias eas affirmo, quod id signum, vbi colloquia cum Deo instituerem, fuisset. Illis ita à me persuasis, herilis filius in alia erigenda mihi auxilio fuit, circa horam primam pomeridianam. Ea erecta, simul nubes discedunt, & cælum serenum effulget. Illi admiratione suspensi, plane sibi persuadebant, Deum à nutu meo torum pendere.

C A P V T X L V I I I .

Dum sub vesperam cum Barbaris piscibus retia tendo, Deus miraculose pluuijs & tempestatibus ad preces meas imperat.

Arwaa qui Hieronymum torruerat, & ex primatibus erat, adiuncto me & alio quodam tertio, piscibus retia tendit. Sub vespertinum crepusculum pluuiæ largæ decidunt, cum ingenti fragore, nec longe à nobis, sic vt eas venti in nos propellerēt. Instant apud me socii cum meo Deo agam de auertendis pluuiis, vt piscatio feliciter procedat: non enim me esse ignarum, nullam amplius in mapalibus superesse annonam. His motus Deo ex animo supplico, vt omnipotentiam suam manifestet Barbaris id petentibus, quo suum numen semper mihi propitium, & præsto esse intelligant. Vix preces finieram, ventus propellit ad nos nubes & imbres magno impetu, intra tamen sex passus à loco, in quo constiteramus, persisterunt. Tum Parwaa ad me: nūc manifeste intelligo, quod apud Deum tuum intercesseris pro nobis. Retibus ergo pisces aliquot, ad vitæ subsidium includimus.

Reuersi in habitationem, vterque quid factum esset reliquis exponunt, entimerantes singula ordine: quod in magnam admirationem eos rapuit.

CAP.

CAPVT XLIX.

*Ut alterum è carnibus Hieronymi epulum
instituitur.*

Arwaa instructus ab omnibus quæ necessaria erant, potiones Hieronymo depotando conficit. Illis exhaustis, adducunt ad me duos illos fratres captos, & Antonium, quem herilis filius ceperat, & quatuor nobis Christianis iunctis propinant, nos priusquam biberemus, Deo supplices pro animis defunctorum, & ut nobis ipsis in hora mortis propitius sit, oramus. Barbari sermones nobiscum conferunt, & animo erant hilari; at nos crudelitatem inuententes epularum non admodum lætabamur. Postridie carnes ebullitione recoquunt, & breui spacio, vniuersas absument. Eo ipso die alio abducor alteri donandus. Discedentem me rogant fratres illi duo, ut Deum votis meis pro salute ipsorum sollicitarem: ego vero & id me facturum polliceor, & demonstro simul viam, quam per montium deuia sequerentur, si fuga forsan elabi possent, ne à Barbaris inuestigati deprehendantur: perspecta enim habebam omnia montium diuerticula. Illos dictorum memores, vinculis solutis, fuga sibi consuluisse postmodum intellexi, sed num salui euaserint, ne dum quidem comperitum habeo.

CAP.

CAPVT L.

Deducor alteri dono offerendus.

DEducor in vicum Tackwarasutibi, vt Regulo isti dono cederem. Dum scapham aliquatenus promoueram, conuerto me respiciens vicum vnde excesseram, animaduerto supra illud formidabiles nubes consistere. Eas sociis commonstro, & Deum ob Christianorum carnes deuoratas iratum dico. Vbi ad locum destinatum venimus, tradunt me Regulo Abati Boffange, & simul illi iniungūt, ne vel ipse me molestet, vel per alium mihi negocium facessat, siquidem Deus ille, quem diuino cultu afficiam, grauiter puniat omnes, qui mihi vim inferant: manifesto iudicio sibi id constare, dum inter ipsos vixerim. Hortor & ipse Regem, ac fratrem meum cum naui prope onusta propediem affuturum dico, agant proinde mecum humaniter, me fratris aduentu mercibus id abunde compensaturum. Certo autem mihi constare, Deum secundo vento fratris nauem, non longo interiecto tempore feliciter in portum deducturum. Rex delectatus hac oratione, filii appellatione me dignatur: & libere per siluas venatum progressus, filiis Regiis comitatus incedo.

M₂

C A P V T L I.

*Barbari commemorant mihi de abitu navis
Gallorum.*

Significat mihi Barbari illi, nauem Gallorum, quæ Mariæ Bellete nomine insignita erat, & à Diepa aduenerat, merces iusto oneri sufficientes, ab illis accepisse, utpote ligna Brasiliana, piper, Xylon, plumas, Cercopithecus, Psittacos, & alia eiusmodi, quæ apud illos proueniunt. Adhæc quod nauem Portugallensem in portu Rio de Ienero vi occuparint, & captum quendam Lusitanum donarint Regulo Itawu, qui eum vorarit. Tum Gallum eum, qui Barbaris iniunxerat, ut me deuorarent, in ea nauis patriam suam repetere. Erat autem hæc ea ipsa nauis, quam supra commemoravi, ad cuius lintrem profugus adnataueram, sed à Gallis repulsus fui. Perierat autem ea dum domum repetit: nec enim quicquam de eius reditu in patria constabat, cum Diepam perueni, ut postea dicetur.

Quinta

Quinta pars.

A R G V M E N T V M.

*Liberatur tandem miraculo potius diuinæ Maiestatis, quam
ullo vel rationis, vel humanitatis beneficio, & incolumis
patriæ suæ dilectæ redditur.*

C A P V T LII.

*De alia naui, quæ breui post ex Gallia ad eas oras appulit, Catharina
Uattavilla dicta: tum quomodo ab ijs, qui in naui
erant, diuina prouidentia motis re-
demptus sit.*

Doste equam quindecim diebus in vico Tackawara Suttibi vi-
xissem, apud Regulum Abbati Bossange; Barbari quidam nū-
ciant, ex auditum esse displosum tormentum, ex Iteronnen-
si portu, qui aliàs Rio de Ienero vocatur. Certus ergo quandam
nauem aduenisse, peto vt me eo deducant; forsan enim fra-
trem ea vehi. Assentiuntur illi quidem, sed nihilominus id per
dies aliquot differunt.

Interea Galli qui aduenerant, certiores de statu meo redduntur. Capita-
neus duos sociorum, & aliquot Reges Barbarorum (quibus amice utebantur,
& in naui simul aduenerant) ablegat in vicum vbi commorabar. Aduentan-
tes ingrediuntur mapale, cuius Regulus Sowarasu vocatus erat, contiguum tu-
gurio in quo versabar. nunciatur mihi illorum aduentus per Barbaros : hoc au-
dito gratulor mihi ex animo, accedo, & saluto homines Barbarorum lingua.

Illi intuentes miseriam meam, sortem miserantur, & vestes suas mihi com-
municant. Sciscitor ex illis vt quid aduenerint. Respondent in mei gratiam
aduectos, & habere in mandatis, vt quibus possint modis & rationibus, effici-
ant, quò nauem eam conscendam. Hæc audienti, animus de ingenti miseri-
cordia Dei effuse lætatur. Tum alterum illorum Perottum nomine, qui Barba-
rorum linguam didicerat, talibus instruo, vt videlicet se fratrem meum simulet,
& attulisse mihi cistas quasdam mercibus plenas, ac petere vt nauem ingressus,

eas accipiam. Tum instruo eum vt simulet, fore vt istic inter Barbaros mihi commorandum sit, ad piper & alia id genus congerenda, donec anno sequente naues reuertantur. His ita compositis, impetrat mihi liberum in nauem ingressum, sed & herus meus ipsemet comitabatur me. Quotquot in ea erant, aduenienti condolent, & omnia in opi humanitatis officia deferunt.

Diebus circiter quinque in naui transactis, quærit ex me herus & Regulus meus Abbati Bossange, vbinam cistæ istæ sint, eas mihi tradi iuberem, quo tempestiue domum redeamus. Ego Præfecto nauis mentem Reguli expono, is monet vt quas possem morandi causas necerem, donec iusto onere & sufficientibus mercibus nauis instructa esset, vt expeditis sibi, minus ab illis metuendum sit, si forsan irritati vim molirentur, aut turbas alicui mouerent, si videant mihi in naui retento nõ reuerti licere. Est enim genus hominum infidum, nec vlla virtute præditum. Herus vero meus non aliter persuasum habebat, quam se domum rediturum. Ego verbis eum ductito, & ne tantopere festinet oro, ipsum non latere, aio, amicos fures esse temporis, qui si inter peregrinos conueniant non facile diuelli inuicem, causasque moræ vndiquaque conquirere. quando vero naui instructa iam itineri accingentur, tum & nos domum reuersuros, his rationibus ipsum distinui.

Tandem paratis iam omnibus, Galli in naui simul omnes in vnum congregantur, accedo & ego, illisque me adiungo: aderat etiam herus meus Regulus cum ea Barbarorum turba, quæ ipsum comitata fuerat. Capitaneus Regem Barbarorum talibus per interpretem alloquitur: Se pro magno id beneficio ducere, quod vitæ capti pepercerint, quem inter hostes suos ceperint: addit præterea, vt me honestius ab ipsis abduceret, ea lege me in nauem vocatum, vt merces quasdam mihi communicaret, quibus tam fidam & liberalẽ custodiam recompensarem: tum quod decreuerit, alias apud me merces deponere, ac cõstituerit, vt diutius, quoniam moribus & lingua illorum iam assuetus essem, inter ipsos hærerem, ac piperi atque aliis ipsis necessariis colligendis interea occuparer, donec ipse anno elapso reuertatur. Sed conuentum erat inter nos, vt decem plus minus nautæ, qui quodammodo facie me referrent, vno ore me fratrem suum dicitent, ac vnanimiter atque pertinaciter me repetant secum in patriam reduendum. Proponitur ergo Barbaris hæc nostrorum sententia, videlicet fratres meos nullo modo concedere velle, vt in terram reuerterer, sed recta in patriam pergerem, vrgerẽ, quoniam pater conspectum meum desideret antequam moriatur. Capitaneus se Barbaris ad eum modum excusat: Se quidem Præfectum classis esse dicens, & maluisse, vt hero comitatus reuerterer: verum se solum, fratres autem meos numero complures, quibus omnibus resistere non valeat. Sed hic prætextus in eum tantum finem fiebat, vt saluo honore, & amicitia à Barbaris commodissime discederet. Tum ipse quoq; hero meo Regi sic me purgo, cupere me utique cum ipso regredi, sed importuna fratrum meorum flagitatione impediri.

Vbi ergo hac ordine percepisset, lamentari & eiulare occipit, quod si utique me ducere velint, orat, vt proxima nauigatione me reducant, se filii me loco di-

co dilexisse, & grauiter indignari in incolas Vvattibicenses, qui mortem mihi comminati fuerant.

Aderat vna ex vxoribus Regis, eam me lachrymis suis pro more gentis prosequi Rex ipse iubet: tum ego, eisdem ritus obseruans, eiulatus inuicem reddebam. Finitis ergo ploratibus, Capitaneus Regi offert nonnullas merces, quæ precium quinque scutatorum æstimari poterant, cultros videlicet, secures, specula, & pectines: quibus assumptis, ad terram, & in habitacula sua redeunt.

Hunc ad modum omnipotens & misericors Dominus, DEVS Abraham, Isaac & Iacob, de potestate & truculentia tyrannorum immanissimorum me clementissime eripuit: cui soli laus, honor & gloria, per CHRIS-
TVM IESVM filium eius dilectum, & redempto-
rem nostrum, Amen.

CAPVT LIII.

*De nominibus Praefectorum in nauis, & cuius ea fuerit: Item de
ijs, quæ acciderunt antequam portum relinqueremus;
& quantum temporis in Galliam redeundo
insumptum.*

Omen Præfecti eius Navis erat Wilhelmus de Moner : Naucleri, Franciscus de Champs : Navis ipsius, Catharina de Vatauilla, &c.

Dum nauem instruunt vt Galliam repetant, nec dum portu tamen Rio de Ienero egressi essemus, conspecta nobis summo mane nauicula Portugallensium, quæ merces cum Barbaris ijs commutarat, quos sibi deuinctos habent, & Markayas vocitantur: sunt autem vicini Tuppim Imbarum, quibus Galli familiariter vtuntur, quæ ambæ nationes inuicem inimicitias exercent. Erat ea ipsa nauis, quæ me ante quæsitum venerat, vt supra monui, spectans ad Petrum Rosselium curatorẽ negotiorum pro mercatoribus quibusdam. Videntes igitur Galli, eam è portu egredi tentare, tormenta per lintrem disponunt, nauiculam inuadunt animo deprædandi. Adiungunt etiam me, vt illos de deditioe compellarem: congregimur ergo, sed repellimur, & quidam ex Gallis traiecti procumbunt, quidam sauciantur; sed & ipse multo grauius vulnus accipio, quam quisquam sauciorũ. In hoc discrimine cõstitutus (nec enim nisi mortis angustiis circumdatus eram) Deum imploro, & ardētib. votis exposco, vt vitã mihi suppeditare dignetur, donec inter Christianos beneficia in me collata pleno ore deprædicare liceat, quãdoquidem me ab immanissima tyrãnide liberarit. Restituor ergo pristinẽ valetudini, quod sane beneficium soli Deo Opt. Max. acceptum refero, cuius laus & gloria in æternum.

Anno 1554. vltimo Octobris die vela in portu Rio de Ienero expãdimus, iter versus Galliam instituẽtes. Ferebamur ventis adeo prosperis, vt nautis ipsis admirationi esset, & pro singulari Diuinæ Maiestatis beneficio, ventis tam secundis metam vsquequaque contingere agnoscerent: quod manifesto etiam miraculo Deus in medio mari nobis comprobauit.

Pridie enim Natalitiorum Saluatoris nostri Iesu Christi, Delphines magno agmine ad naues nostras alludebant, eos in tanta copia capimus, vt ad dies aliquot nobis sufficerent. Similiter quinta Ianuarii pisces ad satietatem nobis se offerunt. nec enim fere alius victus, præterquam qui ex mari obuenerat, nobis suppetebat.

Tandem ad 25. Febr. Anno 1555. appellimus ad Regnũ Gallix prope oppidulũ Honflor in Normandia, nec vlla per totũ iter nobis tellus, totis fere quatuor mensibus apparuerat. Nauem itaq; exonerantibus, & ipse operam meam locabam. Hoc demum labore confecto, omnibus gratias ago pro beneficiis mihi præstitis immortales, & tandem à Capitaneo veniam & literas rogo liberi trãsitus. maluisset is quidem me iter denuo in eas oras cum ipso suscipere, sed vbi me induci non posse videt, impetrat mihi à Governatore Normandiæ, Domino Admirallio siue Thalassiarcha, vt honesto testimonio dimitterer, qui de aduentu meo certior redditus, vocat me in colloquiũ, & ipse literas signatas præfenti mihi tradit. Capitaneus vero meus de viatico mihi prospicit.

Venia ergo impetrata, Honflor, Hableneuf, & inde Diepam proficiscor.

C A P V T L I I I I .

*Diepa ingredior ades matrona, cuius coniux erat Capitaneus
in nauis Bellete, quæ velis nos ex Brasilia præcesserat,
sed nec dum quidem in patriam re-
uersa erat.*

IN vrbe Diepensi, à qua exierat nauis Bellete, quæ vehebat interpretem illum, qui me Barbaris deuorandum propinauerat, & similiter in Galliam tendebat, spectās ad eos qui me profugum à lintre repulerant, cuius etiam Capitaneus Barbaris Lusitanum ad deuorandum donauerat (vt ipsimet Barbari retulerant) occupata nauis quadam Portugallensibus erepta, vt supra monui. Ea nauis nondum, sub aduētum meum in patriam redierat, quamquam tribus mensibus præcessisset nauem Vattauillam, quæ me redemptum vehebat.

Illorum quos nauis Bellete vexerat, vxores & consanguinei accedunt me, & rogitant, num obseruassem eos: omnino, respondeo, sunt ex iis multi homines impii, quocunque demum locorum agant, tum commemoro, quendam ipsorum, qui inter Barbaros vixerit, & nauim eam conscenderit, Barbaris suasisse, vt me deuorarent, sed diuina tamen prouidentia seruatum fuisse. Addo etiam vt lintre ad tuguria nostra accesserint, permutantes merces pro pipere & Cercopithecis, ipse vero à Barbaris profugus ad lintrem tranārim, sed ab ipsis nulla mei miseratione commotis repulsus, terram Barbarorum repetere coactus fuerim, quod sane me extreme cruciarit.

Insuper Barbaris obtulisse virum Christianum Portugallensem deuorandum. Ex quibus me iam colligere, id ex singulari Dei prouidentia factum, vt præcederem illos incolumis, & redux vobis nuntiarem quæ euenerint.

Appellant illi quandocunque licuerit, interea augur vobis ero, non impunitam illis fore tyrannidem illam & crudelitatem, quam in me exercuerint, in media illa barbarie, quocunque demum id fiat tempore: manifestum autem esse preces meas ardētissimas Deum ipsum in cælis exaudiuisse. Tum recenseo quam secūdis in reditu fuissent vsi ventis, qui me à Barbaris precio redemptum in naues assumpserint, quod sane res ipsa docuit. Deus enim calum nobis serenissimum, ventosque secundissimos largitus est, & in medio mari pisces abunde in vitæ subsidium suppeditauit.

Hæc.

Hæc audientes animis prorsus fuerant consternati, sciscitantes anxie, quid tandem ergo sperare ipsos iubeam, num qua spes salutis ipsorum & reditus adhuc superesse putandum sit. Ego, ne plane desperarēt, fieri posse aio, vt patriam contingant reduces: pleriq; tamē nostrum firmiter credebamus, nauem ipsam cum hominibus periisse.

Finitis tandem hisce omnibus, digredior ab illis, & reliquis aduentum meum, vbi sospites patriæ fines contigerint, annunciare iubeo.

Diepam ergo deserens, Londinum Angliæ metropolim naue aduehor, illic diebus aliquot transactis Selandiam peto, & tandem Antuerpiam.

Atque hæc est mea peregrinatio, qua, confectis & exhaustis immensis malis & laboribus, ex solius numinis omnipotētia, superata, in dulce patriæ solum saluus & incolumis reductus sum, cui laus & honor in secula.

Precatio qua in Barbarorum potestate constitutus, & destinatus epulis, Deo supplex fiebam.

O immensa Dei omnipotentia, per quam cælum ipsum & terra fundata sunt! O Deus maiorum nostrorum Abraham, Isaac & Iacob, qui populum tuum Israeliticum valida manu eduxisti de potestate hostium per rubri maris aquas, qui inter leones seruasti Prophetam Daniel, te æternum mundi gubernatorem rogo, per dilectum filium tuum Iesum Christum, qui omnes nos ab æterno redemit carcere, vt me quoque ex manu horum tyrannorum eripere digneris, qui in tenebris ambulantes te non cognouerunt. Sin, ô Domine, hæc voluntas tua est, vt vitam tam truculenta morte finiam, inter gentes has, quibus tui noticia abscondita est, quique audientes per me nomen tuum annunciari, nullum tibi numen inesse effutiunt, neque potestatem ex manu illorum liberandi me, tunc spiritum meum in hora mortis vltimæ corroborato. quando hostis cæde mea te satiabit, ne desperem, nec de tua misericordia diffidam, ô Domine: tu quietum & placidum mihi finem, vitæque tranquillitatem posthac largire, meque ab æternis cruciatibus clementissime defende, quos formidarunt omnes quotquot fuerunt maiores nostri. Sed, ô D E V S, tua hæc est potestas, ex manu illorum liberandi me: adesto mihi & eripe me, tu enim adiutor meus es. Si eripueris me, non fortunæ illud neque euentui ascribam, sed opus brachii tui erit. Non enim est homo, nec potestas in terris quæ eripere me valeat. Vbi ergo eripueris me de potestate illorum, beneficium illud & misericordiam tuam palam faciam, & prædicabo eam inter omnes gentes.

A M E N.

*Non ego crediderim quemquam penetrabilibus imis
 Pectoris ardentibus funderè posse preces:
 Ni medios inter versabitur anxius hostes,
 Et miser arumnas perferat ipse graues.
 Nam caro si libitis genialiter errat habenis,
 Sape creatori commouet arma suo.
 Ergo reluctantem qui senseris undique sortem,
 Hic tibi iam placidum noueris esse DEVM.
 Nec dubita, tibi numen adest, tu vincere certus,
 Saluificam placida concipe mente fidem.
 Tuque age tranquillam qui vis traducere vitam,
 Et bene prospectum prolibus esse cupis:
 Responda edoceas diuina fideliter illos,
 Unde salus misero tempore certa venit.
 Cum vita in medio conuertitur obruta luctu,
 Et stat in ancipiti sors malefida loco.
 Qui vis iudicium de nostro ferre libello,
 Nolo putes famam nominis inde peti.
 Queritur aethereo non gloria vana tonanti,
 Intima qui præsens mentis ubique videt.
 Illius arbitrio teque & tua consacro Lector,
 Ille animi faciat prospera vota mei.*

Libri prioris exitus.

HISTO-

HISTORIÆ
 Brasilianæ Ioannis Stadij Hefsi

LIBER SECVNDVS,

Continens succinctam quidem, sed fide dignam Expositionem de rebus & moribus TVPPIN IMBARVM, quorum Regio in AMERICA, sub vicesimo quarto gradu ultra Equatorem versus Antarcticum sita est, illi plage contigua, ex qua Fluvius de Ienero à Lusitanis cognominatus in Oceanum influit. Apud quos nouem fere mensium spatium captiuus fuit.

CAPVT I.

De instituenda nauigatione in eam America oram, quam flumen Itheronne Brasilianis, Lusitanis vero Rio de Ienero vocatum irrigat, & Tropico Capricorni, siue 24. gradui poli Antartici subiacet.

LYSSIBONA ciuitas est Lusitanorum, cuius eleuatio triginta nouem graduum ad Arctos: qui hinc soluunt petitori prouinciam, quæ est ad flumen de Ienero in Brasilia Americæ, primum ad Insulas Canarias feruntur, quæ Hispanis parent, & quarum sex nomina hic recensentur, I. Gran Canaria. II. Lancerotta. III. Forte Ventura. IIII. il Ferro. V. la Palma. VI. Teneriffe. Hinc occurrunt Insulæ, quæ vocantur las Islas de Capo Verde, hoc est, Insulæ Capitis Viridis (Gorgones siue Hesperides olim dictæ) Id Caput siue Promontoriū in Æthiopia est, quæ à quibusdam Guineæ appellatione insignitur. Insulæ eæ, quas modo dixi, omnes sunt sub Tropico Cancri, & Regem Portugalliæ agnoscunt.

Illis relictis, in vasto hoc Oceano iter dirigendum est inter Austrum & Austroafricanum, versus Brasiliam, eaque nauigatio sæpissime trium mensium aut plurium est, priusquam in Brasiliam deuenias. Superato ergo primum Tro-

pico Cancri, Æquator transmittendus est; quo retro acto, & Septentrionali plaga iam decursa, neutra Vrsarum, nec Helice, nec Cynosura vsquam apparet,

quibus polus noster Arcticus describitur. Post per ipsam Ecclipticam ad Tropicum Capricorni conscenditur. Vbi ergo trans brumale illud signum præteruectus fueris, solem iam ad Septentrionalem plagam conuersum circummagi inclinato orbe conspicias. Æstus inter Tropicos est perpetuus: inter quos Brasilia ex parte iacet.

CAPVT II.

Desitu Brasiliæ, quam ex parte ipsemet perlustravi, & simul de habitu seu vestitu nationis Carios.

Brasilia per se ampla est Regio, multas Barbarorum nationes complectens, quæ inter se linguis variant. Varia ferarum genera nutrit. Ipsa conspectu est amœnissima: arbores enim perpetuo virent, nec fere ullam cum nostris similitudinem habent; homines nudi incedentes, obscenas corporis partes nullo integunt velamine.

Ea Regionis pars, quæ inter Tropicos posita est, nunquam adeo frigescit, ut cum autumno nostro conferenda sit. Altera vero, quæ ultra Capricorni signum extenditur, paulo rigidior est, ubi natio Carios habitat, quæ tergoribus ferarum commode sibi præparatis obuclatur. Mulieres eius nationis contextunt ex Bombace indusia sine manicis, ad sacci formam vtrinque aperti, quibus se induunt, ea sua lingua Typpoy nuncupant. Sunt in ea regione fruges quædam, & arbores etiam frugiferæ, quæ victum hominibus pariter & animantibus præbent. Corporis color illis à Sole adustus est aquilinus. Agiles sunt, & iusta membrorum proportionem, vafri & malitiosi admodum, hostibus suis adeo infesti, ut extreme eos prosequantur, & captos deuorent. Regio ipsorum aliquot centena miliaria patet inter Septemtrionem & meridiem, quorum quidem vel quingenta ipse maris oras legens emensus sum, & pleraque etiam continentis eius loca perlustravi.

CAPVT III.

De montibus eius Regionis eminentissimis, & de natione quadam Barbarorum in iisdem versante, quam Waygannates vocant.

Sunt montes in ea regione, qui intra tria miliaria, & alicubi longius, ad mare pertingunt. Ij paulatim consurgunt prope vicum Boiga de Todoslos Sanctos, quem construxerunt & incolunt Portugallenses. Secundum lictus maris plus ultra ducenta quatuor miliaria protenduntur illi montes, & sub vicissimum nonum gradum ultra Æquatorem, versus polum antarcticum desinunt. Quibusdam vero locis octo miliaria in latitudinem patent. Ultra illos est planities aperta: tum plurimi fontes ex illis scaturiunt; feras insuper educant in copia.

Natio quædam Barbarorum habitat in ipsis montibus, Wayganna dicta, quæ nullis certis sedibus fixa hæret, reliquorum more qui citra & ultra montes

incolunt, hæc etiam sola in cæteros omnes bella mouet, ac captos nullo discrimine deuorat, à singulis rursus paria expectans.

Feras per deferta venatur, quas ingeniose admodum iaculis configere nouit, tum multa alia in venatione habet compendia, utpote cassibus positis, & decipulis.

Vescitur melle etiam apum siluestrium, quod illic abundat.

Norunt adhæc ferarum voces & clamores, tum aurum linguas & concentus ingeniose imitari, quo facilius illis imponant, & iaculis etiam consequantur.

Focum instruentes more reliquorum scintillas ex lignis collisis, seu sibi inuicem attritis eliciunt.

Carnes quibus vescuntur ut plurimum ad ignem torrent.

Libere autem per montes vna cum liberis & vxoribus vagantur.

Quando propè fines hostium castrametantur, tum sentes ac dumos circum casas detortos intexunt, ne de improviso obruantur ab hostibus, & ut tygres arceant. Ad hæc spinas acutas circum tuguria figunt, Maraga eibe iu dictas, perinde ac nos murices: fit autem ab illis hoc præ metu hostium. Tota nocte viuum alunt ignem, quem illucescente die extinguunt, ne fumo proditi ab hostibus comprehendantur.

Comam alunt, & vngues non præcidunt, tum crepitacula illa Maraka pariter cum reliquis pro numinibus colunt, & paribus etiam potionibus & saltationibus indulgent. Præterea dentibus ferarum in secando vtuntur: lapideis etiam cuneis ad ligna cædenda vicem securis præbentibus, quales reliquis quoque nationibus in vsu fuerant, antequam cum nauibus commercia instituerent.

Nec raro ad hostes captandos progrediuntur, in insidiis post truncos seu arbores aridas prope hostium tuguria positas latitantes, donec illi ligna petitum veniant, & ita casses eorum incidant.

Sunt autem longe crudeliores in suos hostes, quam illi in ipsos, quippe qui sæpe viuos ex mero odio brachiis simul & cruribus detruncant: cum tamen ipsi à reliquis prius morte affecti in partes demum dissecentur.

CAP.

Tuppin Imbarum, quorum captiuus fui, Regio à quibus nationibus cinctasit.

Tuppin Imbar ad mare habitant, ante montes illos supra commemoratos, & post eosdem eorum Regio ad 60. miliaria patet. Ex ipsis montibus promanat fluuius, cuius ripam ex altera parte tenent, eius nomen est Paraeibe. Quà ad mare habitant, plaga ea ad 28. miliaria secundum littus extenditur. Undique autem ab hostibus premuntur. A Septentrione imminet ipsis, quos Weittaka appellant, ad meridiem Tuppin Ikinsij, in interiore regione Karayæ. In montibus autem ipsis Waygannas, insuper & Markayates inter ipsos habitantes, & quidem infestissimos habent, à quibus posterioribus maxime affliguntur. Reliquæ nationes inter se ipsas etiam dissident, & bella inuicem gerunt, & quos vtrinque ceperint, eos deuorant.

Ædificant plerunque prope siluas & flumina, vt feras, pisces, & ligna in promptu habeant. Vbi locum aliquem deuastarunt, commutant eum cum alio.

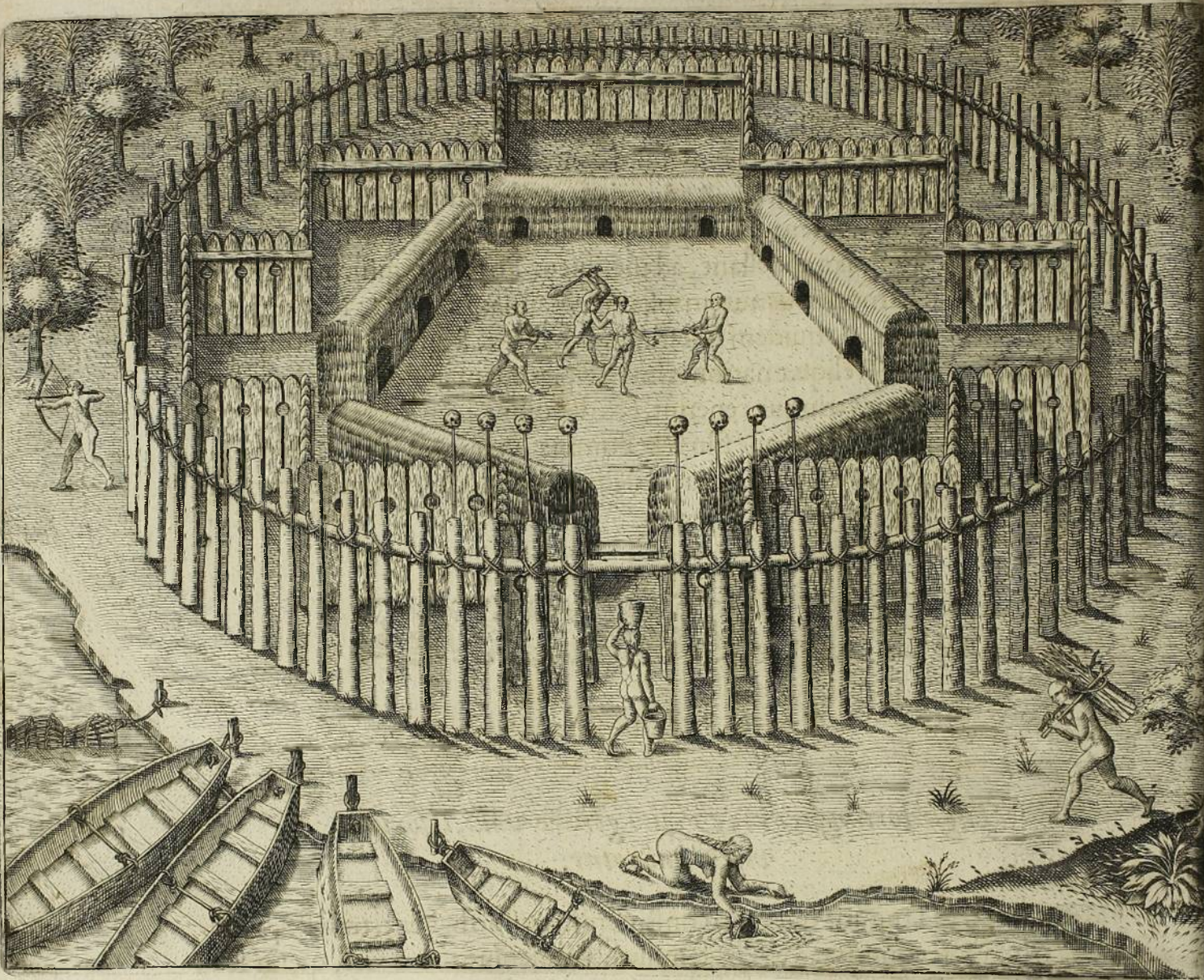

CAPVT V.

Tuguriorum forma, & quo genere valli, ipsorum vicimuniuntur.

Si tuguria quædam construere in animo habent, tum Regulus conuocat vel 40. familias: conueniunt tam viri, quam femina, quotquot haberi possunt, qui vt plurimum omnes inter se cognati sunt. Tum casam cõstruunt, quæ in latum quatuordecim pedes, in longum autem centum quinquaginta patet, prout plures eam inhabitauerint: in altum autem duas circiter orgyias assurgit. Lacunar conuexum est, in formam cellæ vinariæ, quod ramis palmarum solide insternunt, vt imbres arceat. Casa ipsa nullo interstitio distincta est, nec sunt in ea conclauia: quodque par, vir videlicet cum femina locum peculiarem occupant, ex vno latere ad duodecim pedes latum; ex altero similiter fit ab aliis, donec totum tugurium compleatur: singulæ autem familiæ suum peculiarem focum habent. Regulus eius tugurij in medio locum occupat. Casæ ipsæ pleræque omnes tribus duntaxat foribus seu ostiis patent, ad vtramq; videlicet extremitatem & in medio: sunt autem humiliores quam

ut erecti ingredi possint. Raro vicum videas, qui ultra septem eiusmodi casas
contineat, in quarum medio area est, immolandis captiuis destinata.

Muniunt tuguria ad hunc modum : includunt ea circumcirca palmarum
truncis sesqui orgyiam, siue nouem pedes altis, per medium fissis, & ex ordine
erectis, ac satis arcte coniunctis, ne qua fissura sagitte transitum præbeat. Ipsi
autem foramina minuta aperiunt, per quæ spicula sua dispergant. Tum vero
circa hanc munitionem crates circumstruunt, ex præaltis & robustis palis fa-
ctas, nõ tamen adeo arcte compactas, nec etiam adeo laxas, ut quis perum-
pere possit subducto corpore. Quibusdam moris est capita oc-
cisorum & deuoratorum illis præfigere in ipso
introitu tuguriorum.

CAPVT VI.

De modo ignem eliciendi.

Ignis illis nascuntur, quæ vocant Vrakuciba, illa exiccant, dehinc duo ex illis digiti vnus crassitudinem æquantia inuicem terunt, ex quo attritu puluis deraditur, qui calore attritorum lignorum inflammatur, atque hoc modo focum instruunt.

CAPVT VII.

De stratibus quibus noctu incubant.

Noctu indormiunt reti ex Gossipio contexto (Inni vocant) & ad duos palos supra terram religato. Focus autem tota nocte collucet, nec facile in tenebris turguria egrediuntur, vt naturæ opus reddant, nisi ignem prælucentem habeant; adeo Dæmonium, Ingange ipsorum lingua dictum, exhorrent, quod sæpius ipsis obuium conspiciunt.

CAPVT VIII.

Quam sint exercitati in feris ac piscibus iaculis confingendis.

Iue nemora petant, siue flumina, vbiuis arcu ac sagittis instructi incedunt. In siluis obuersantes, oculos sursum in arborum cacumina perpetuo figunt, si quas ex maiorum auium genere conspiciant, vel Cercopithecus, aut alia animalcula, quæ in arboribus versari solita. Vbi quid deprehenderit, eo vsque sectantur, donec prædam nanciscantur, raro admodum vacuam reuertentes, si venatum exeant. Pisces non minus solerter inuestigant in ipso littore: visu enim acuto præditi sunt. Vbi quem natantem viderint, eum iaculis figunt, vix vnquam aberrantes. Fixum autem natando quam primum consequuntur. Sunt quidam maiores pisces, qui vbi vulnus senserint, fundum petant. Illos ipsos etiam, sese sub aquas mergentes, vel ad sex orgyias in profundum sequuntur, & captos protrahunt.

Sunt & illis reticula, contexta ex filo detracto è foliis quibusdam oblongis & acutis, ipsorum lingua Tockaun vocatis: quo reti si piscari instituunt, conueniunt aliquot, quisque suum affert, ingrediuntur mare, quæ vnda alta non est, & reticula ea in circum componunt, tum alii orbem eum ingrediuntur, &

aquas ictibus verberant, quo facto, pisces profundum petere volentes, in retia incidunt. Qui plures ceperint, diuidunt eos cum reliquis.

Sæpenumero & illi, qui longe à mari absunt, aduentantes pisces eiusmodi in magna copia capiunt, & ad ignem torrefactos cõtundunt in farinam, quam probe exiccant, vt ætatem ferre possit, sic præparatam domum auerunt, & cum farina radicum mixtam comedunt: sin pisces torridos auerent, corrumpentur illi ante iustum tempus, vtpote qui sale macerati non sunt. Adhæc farina arctius conuasatur, quam pisces integri, licet aridi.

C A P V T I X.

De statura, & habitu corporis eius gentis.

Ens est concinna & iusta corporis proportionem prædita, in vtroque sexu, nec differt à nostris hominibus, nisi quod à sole adusti colore sint aquilino, quippe qui nudi incedant, cuiuscunque vel ætatis vel sexus demum fuerint, nec ipsa verenda aliquo modo contegant. Deformant autem se ipsos coloribus ascititiis. Barbam non alunt, sed pilos radicitus euellunt, quotiescunque succrescunt. Perforant etiam labia, & auriculas, quibus lapillos appendunt in ornatum scilicet corporis. Adhæc varie se plumis exornant.

C A P V T X.

De instrumentis, quibus in secando & findendo vtuntur, ijs videlicet in locis, in qua cultri, secures & forfices non perferuntur.

Riusquam naues in eas oras appellerent, & nunc quoque quibusdam in locis, quo nullæ vehuntur, quoddam genus lapidis colore veneto aut cæruleo saturò in modum cunei formant, tum partem latiore obtuso modo acuunt: is spitamæ longitudinem habet, palmæ autem latitudinem, & duorum digitorum crassitiem; variant autem magnitudine: hinc lignum aliquod summa parte inflectunt in angulum, cui lapidem inserunt, & vimine astrictum innodant.

Eadem forma est ferreis illis cuneis, quos à Christianis quandoque accipiunt. Sed nunc manubria aliter formant: foramen enim in summo conficiunt, cui lapidem inserunt, & quiduis pro libitu ita secant.

Pars dentes aprugnos in medio acuunt, quos ligno duplici includunt, & sagittas ac arcus suos illis radunt, tamque glabras & rotundas reddunt, ac si torno læuigata ac perpolita essent.

Est & aliud dentis genus in usu, animantis cuiusdam, Pacca illis vocati: illum in apice acuunt, & si sanguis intercus ipsis molestus est, locum scabunt eo, donec sanguinem eliciant, vt quandam sacrationis rationem referat.

*De pane quo vescuntur, & de nominibus frugum, item de sa-
tione & preparatione eorum in usum & victum
quotidianum.*

ARboresis in locis incidunt, quò plantationem suam instituere constituerunt, incisas relinquunt ad menses tres, donec exiccantur, hinc igne supposito eas comburunt, & plantant radices medio inter truncos spatio, quibus vescuntur: eæ nomine Mandiocæ vocantur, & nascuntur instar fruticis sex pedum alti, singuli tres radices proferunt. Quando succreuerunt, euellunt fruticem, & radices decerpunt: caulis autem ramulos abruptos terræ defigunt, ij radices agunt; quæ semestri spacio succrescentes, vsui rursus esse possunt. Præparantur autem tribus potissimum modis. Primus est, vt super lapidem cõtritæ in minutissima frustula cõminuantur: & succus exprimatur, quod fit instrumẽto ex foliis ramorum palmæ parato, cui nomen est Tippiti: expressæ siccantur, post per cribrum transmittuntur, ex farina autem illa liba pinsitât. Instrumentum illud, in quo farinam torrent & pinsunt, ex luto figulino confectum est, formâ patinæ capacioris.

Alter modus est, quando radices recentes in aqua macerant, donec putrescant, putrefactas in fumum suspendunt, donec exiccantur: aridas eiusmodi radices vocant Keirima, & multo durant tempore. vbi in vsum adhibere eas cogitant, in mortario ligneo contundunt: ea farina tam pura tamque candida euadit, vt triticæ non cedat, hinc liba pinsitant, quorum nomen est Byy w.

Tertius modus est, cum accipiunt probe putrefactas Mandiocas, antequam exiccantur, & illis aridam farinam, & aliam adhuc recentem commiscent, mixtam post desiccant, quæ integrum annum incorrupta seruatur, & perinde est efficax: hæc ad eum modum præparata, vocatur illis V. Y. than.

Sunt & aliæ rationes farinam conficiendi, ex carnibus videlicet & piscibus paratam, & quidem hoc pacto: Carnes vel pisces super ignem in fumo & flamma assatos penitus indurant; hinc frustulatim carptos denuo super igne in vase seu sartagine vstulant & torrefaciunt. Vasa ea in hos vsus cocta sunt, & Ynepaun illis dicuntur, post in mortario ligneo minutissimè teruntur & cribrantur.

Atque ita farina efficitur, quæ diu asseruatur: nec enim vel pisces vel carnes vllas sale condire apud eos moris est. Hanc autem farinam cum altera ex radicibus mixtam comedunt, nec

omnino ingrati saporis
est.

De modo coquendi cibos, & de nouo quodam salis genere.

Leræque ex illis nationes sale nõ vescuntur: erant tamen quidam inter eos qui me ceperant, sali assueti, edocti id à Gallis, quorum commercio fruuntur. Insuper commemorabant, esse nationem sibi vicinam, Karaya nomine, quæ ex palmis salem conficeret in condimentum ciborum, verum qui eo liberalius vterentur vitæ esse breuioris. Illud autem eo modo parât, quo & ipse parari vidi, & in parando ipso iuui. Palmam prægrandem incidunt, quam scindunt minutim, hinc struem ex lignis aridis conficiunt, cui palmæ semina superimponunt, & omnia simul ignibus subiectis cremant: hinc ex cineribus illis lixiuium parant, quod coctum cogitur, & sal illud producit. Ego quidem nitrum esse arbitrabar, sed ignis exploratione secus se rem habere deprehendi, sal sapiebat, & colore erat cinereo.

Quicquid coquant, siue carnes siue pisces fuerint, vt plurimum pipere viridi condiunt: vbi coctio fere consummata est, ex iure depromunt, & in liquida pulstem redigunt (Mingau eam vocant) quam ex cucurbitis, quibus pro vasis vtuntur, sorbent.

Si vel carnes vel pisces coquunt, quos aliquandiu durare cupiunt, eos supra focum ad 4. spitamas eleuatos in cratibus ligneis deponunt, tum ignem factis luculentum instruunt, atque fumo flammisque vstulant, donec humor omnis deficiat. mensis autem eiusmodi carnes non nisi bullitione recoctas apponunt, quas illi sua lingua Mockaein vocant.

C A P V T XIII.

De Magistratu, & legibus siue iure ipsorum.

Vllis legibus, nec iure fere vllò reguntur: singula tuguria suos habent Præfectos, quos illi Regulos vocant: quotquot autem præfunt, eodem sanguine fere omnes prognati sunt, & pares magistratus obtinent, quicquid alii sentiant. Fieri tamen potest, vt alter in bellis sit exercitior, ac proinde maioris estimationis habeatur, & reliquis in expeditionibus præferatur, qualis supra memoratus Konyan ille Bebe. præter id sane nullas alias peculiare constitutiones inter ipsos deprehendi; nisi quod iuniores in omnibus, quæ cõsuetudo ipsorum probauit, senioribus prompte obsequantur, & morigeri sint.

Si inter ipsos homicidium vel ex telo, vel alio modo eueniat, consanguinei eius qui cæsus est, ad supplicium de homicida sumendum parati sunt, quamquam id raro admodum vsu veniat.

Præterea

Præterea omnes Primario cuidam sui tugurii parent:is si cui quid mandat, animo prompto id conficitur, nec minis aut vi vlla opus est: sunt enim per se parati & expediti.

CAPVT XIII.

Quomodo olla & vasa fornacibus excoquantur, quorum apud ipsos vsus est.

Vlieres vasa, quæ in vsu habent, hoc modo præparant: Lutum figulinum subigunt, donec tractabile reddatur, hinc vasa diuersa pro libitu instituunt, quæ ad tempus in aere siccant, & lineis versicoloribus ductis affabre distinguunt. Vbi illa iam ignibus excoquere volunt, inuersa lapidibus imponunt, & circumquaque siccos arborum cortices struunt, ignemque supponunt: quo tandem modo excoquantur, & tam candentia, quam in quouis fornace, fiunt.

CAPVT XV.

De modo preparandi potiones, quibus inebriantur, & de moribus inter compotandum receptis.

As potiones hac ratione apparant mulieres. Radices Mandiocas in ollis satis capacibus decoquunt, coctas in aliud vas siue patellam infundunt, donec deferbuerint: tepefactis puellas & virgines admouent, quæ ore eas masticant, masticatas in peculiare poculum reponunt.

Vbi omnes ad eum modum dentibus comminutæ fuerint, refundunt eas in priores ollas, quas aqua ad summum complent, ignemque admouent, donec incipiant bullire.

Hinc peculiaria vasa in promptu habent, quæ ad medietatem in terram defossa sunt: ea his potionibus asseruandis parata sunt, non secus ac nostra dolia vinaria seu cereuisiaria. In ea decoctiones illas infundunt, & probe obturant: per biduum ita relictæ fermentantur, & inde maioris fit efficaciam atque generosioris ea potio; & cum sit crassioris substantiam probe nutrit. Hac se genialiter reficiunt, atque etiam inebriantur.

Singula mapalia suum potum præparant. Cum ergo eiusdem vici incolæ genio indulgere cõstitutum habent, quod fere semel in mense accidit, primum omnes in vnum tugurium congregantur, & illius potum omnem exhauriunt. Hinc ordine similiter ad alia procedunt, donec potum vniuersum per omnia tuguria euacuarint.

Quando compotant, considunt circum vasa, alii titiones pro sellis habent, alii nudo pavimento insternuntur, tum mulieres ex ordine illis decenter potum præbent, pars stantes concinunt, pars choreas circum vasa instituunt. Vesicam exoneraturi in eodem quo confedere vel constitere loco vrinam reddunt.

Compotationes per totam noctem continuantur: nonnunquam inter titiones disiectos saltant, clamores inconditos tollunt, & buccinas inflant. Incubriati mire tumultuantur, & horrendos clamores ac vociferationes edunt. Raro inter se dissidentes videas, aut rixas vel iurgia sibi mouentes. Optime autem inter ipsos conuenit, & fauore mutuo inuicem certant, ita vt si cui plus escæ suppetat, ille cum reliquis prompte communicet.

CAPVT XVI.

De cultu seu ornatu virili, deque coloribus adscititijs eorum, tum qualia sibi nomina imponant.

Adunt verticem, & coronam ex capillis circumquaque relinquunt, more monachorum. Sæpe illos interrogavi, vnde formam eam tondendi acceperint: Illi autem responderunt, obseruasse eam maiores suos olim in viro, cui nomen fuerit Meire humane, qui multa miracula inter ipsos ediderit. Sunt qui contendunt, eum vel Prophetam, vel ex Apostolis aliquem fuisse.

Interrogati quo instrumento vsi fuerint in tondendis capillis, antequam forfices à nauigantibus acceperint, retulerunt id lapideo cuneo fieri solitum fuisse, cui aliud quiddam supposuerint, in quo crines collisos, contractosque feriendo decurtarint: verticem autem fragmento lapilli cuiusdam pellucidi rasisse, cuius adhuc in tonsoria multus apud ipsos vsus est.

Porro ex pennis rubeis consarcinatum habent redimiculum, quod Kanittare illis dicitur: id circum caput religant.

In labiis inferioribus foramen satis amplum retinent, quod in pueritia adhuc conformant, acuminato osse seu apice cornu ceruini labia terebrantes, & vulneri lapillum aut lignum inferentes, & vnguentis solitis inungentes.

Illud foramen postmodum non consolidatur. post vbi adoleuerint, vt armis iam habiles esse credantur, ampliant illud, & lapillum viridem mediocris magnitudinis illi inserunt. Pars concisior intrat labia, quæ crassior est foras appendit. Inferiora labia omnes habent pendula, ex pondere lapidis affixi. Similiter lapillum in vtraque maxilla gestant, sed minorem.

Sunt qui ex cristallo lapillos eos conficiant, & forma quidem oblonga.

Est & aliud illis ornamenti genus, ex cochlearum marinarum Matte pue vocatarum, testis conformatum, instar Lunæ semiplenæ cæcidum, quod à collo appendunt, & Bogessy appellant.

Tum sphaerulas ex marinis cochleis operose & multo labore adornant, culmi crassitudine, quas ordine iunctas, pari modo à collo suspendunt.

Brachiis etiam plumaceas cristas imponunt, tum cutem nigro colore distingunt, pennasque nigras ac rubras alternas corpori agglutinant, cum viscosa quadam materia, quæ ex arboribus profluit, quam corporis partibus plumis decorandis illinunt, vnde pennæ appositæ tenaciter adhærescunt. Tum brachia

ipsa alternis coloribus variant, hoc rubro, illud nigro colore inficientes: idem faciunt in cruribus & reliquo corpore.

Aliud insuper habent gestamen ex Struthiocameli pennis compositum, rotundum, & amplum, hoc supra nates post tergum religant, cum belligeratum in hostes exeunt, aut festiuitatem aliquam celebrant: Enduap nomen illi est.

Nomina propria cum feris ac beluis communia habent, nec vno aliquo solo gaudent, sed plura sibi imponunt, ea tamē differentia. Recens natis vnum aliquod singulare additur, illud tandiu retinent, donec bello & hostibus occidendis idonei sint: quo ergo quis plures hostes internecioni dederit, eo nomina sibi numerosiora facit.

C A P V T X V I I .

Mundus muliebris.

Mulieres faciei & vniuerso corpori fucum coloribus inducunt, eodem quo viri modo, sed hæ comam alunt, quemadmodum nostræ mulieres, quo ornatu solo fere gaudent, præterquam quod auriculas perforatas habeant, ex quib. suspendunt quoddam Clenodii genus, illis Nambibeia dictum, spitamæ longitudine, ex marinis illis cochleis, Matte pue dictis, efformatum:

rum:

Nomina muliebria ab auibus, piscibus, & arborum fructibus desumpta sunt, & quæque sibi peculiare à primis incunabulis sortitur atque retinet, sed adultæ, pro numero mancipiorum quæ mariti occiderint, ea multiplicant.

Pediculis sibi mutuo caput purgantes, eos comedunt: si causam rogatæ, respondent, cum in capitibus ipsorum victum quærissent, pro hostibus haberi, & proinde id supplicium in illos statui.

Non habent obstetrices ordinarias: quando pariunt, indiscrete accurrit quisque proximus, siue vir is fuerit, siue femina. Vidi ipse ante quadriduum vix enixas expedite obambulare.

Infantes suos baiulant supra dorsum, in fasciis quibusdam, ex Gossipio textis inuolutos, & ita onustæ nihilo segnius laboribus funguntur: infantes autem somnum placide interim capiunt, & satis se commode habent, quantumcunq; sane quassentur, & interturbentur.

De ritu imponendi prima infantibus nomina.

Xor alterius heri mei, qui me ceperat, enixa est filium. paucis diebus post partum recens editum, cōuocat eos, qui proximi illi à latere erant in eodem tabernaculo, consultant quid nominis nato recens puerulo imponendum videatur, quod & virile sit, & tremendum. Enumerant aduocati varia, quorum nullum patri arridebat. Tandem ipse cōstituit, à quatuor maioribus suis nomen mutuari, & id boni ominis esse affirmabat, quippe qui ab illis denominentur, feliciter & prospere succrescere, & sagaces fieri in capiendis hostium mancipiis. Tunc recenset ex ordine nomina illorum. Krimen erat primus; secundus Hermittan; tertius Koem; quartus memoria mihi excidit. Cum audirem nomen Koem, suspicabar fuisse Cham: verum Koem illorum lingua idem est, quod nostris, aurora. Ego qui præsens aderam, hortabar herum, vt retineret nomen Koem, vt qui vtique ex maioribus illis fuerit. Puer ergo natus vnum ex illis nominibus retinuit. Atque hæc est infantibus nomina indendi ratio, nullo Baptismo, nulla circumcissione adhibita.

CAPVT XIX.

*De vxoribus ducendis, & de conuersatione cum
ijsdem.*

Aiore ex parte vna aliqua vxore contenti sunt, non desunt tamen qui plures habeant. Quidam ex Regulis vel tredecim quatuordecimve superinducunt. Is cui vltimo dono cesseram, à quo Galli me redemerant, Abbati Bossange nomine, complures in coniugio habebat. Sed quam primam sibi iunxerat, suprema erat: quælibet in tugurio priuatū suum habebat conclauē, & peculiarem focum instruebat, adhæc proprios agros radicibus colebat. Versabatur autem Rex in illius cōtubernio, cum qua noctem traducturus esset, eadem ipsi cibum præbebat. Ipse autem ordine ad singulas procedebat.

Proles quas ex coniugio suscipiunt, masculi quidem vbi adoleuerint, venatui student, prædam quisque suæ offert matri, quam ille percoquunt, & reliquis communicant: optime autem inter vxores illas & coniuges conuenit.

Moris præterea est, vt si pertæsum alicuius vxoris sit, eam alteri dono offerat: de filiabus etiam & sororibus idem fit.

De Sponsalibus.

Espondent filias adhuc puellas, & impuberes adultis, & iam viro maturis detondent capillos. Dorso peculiare quasdam rimas ac vulnera inscalpunt; de collo suspendunt dentes ferarum, donec capilli succrescant, & vulnera consolidentur, nihilominus notis seu vestigiis remanentibus, si quidem ita vulnere medicantur, ut signa nigricantia relinquuntur post curationem, quod maxime sibi illæ honori ducunt.

Finitis ceremoniis, sponso nuptiam offerunt, ferme absque vllis solennitatibus. Coniuges se decenter & modeste in maritalibus gerunt, clam debitum sibi soluentes.

Vidi ego Præfectum quendam summo mane transeuntem per omnia turgura, & infantum crura acuta piscis dente affricantem, quo terrorem illis incuteret, & formidolosos efficeret, ubi à parentibus commonefierent imminentis monstri, si quando insolenter fletibus & eiulatibus indulgerent.

C A P V T XXI.

De bonis, facultatibus & diuitijs ipsorum.

Nil negociantur, nec monetam vllam norunt. Thesaurus illis sunt auium pennæ, quo qui illis magis abundat, eo ditior censetur: tum qui ex labiis lapillos habet propendentes, inter locupletiores reputatur.

Quodque coniugii par, suos agros proprios colit radicibus, vnde vitam sustentat.

C A P V T XXII.

De honoribus & dignitatibus inter ipsos.

HÆc præcipua & maxima inter ipsos est dignitas, quæ cõfertur illi qui plures hostium cepit & occidit. Receptum enim habent consuetudine, ut tot numero sibi quisque nomina adsciscat, quot hostes ipse à se captos propria manu confecerit. Illi ergo reliquis præferuntur, qui plura sibi nomina comparauerint.

De Numinibus siue Dijs in quos credunt.

Ructus quidam modo cucurbitæ apud illos nascitur, cauus, duorum sextariorum capax: per hunc, ab eius videlicet imo ad summum, figunt baculum, & in latere foramen ad oris formam incidunt, tum vero lapillos iniiciunt, qui moti strepitum seu sonum concitant. Tamaraka ab illis appellatur.

Hæc illorum numina solis viris propria sunt, quorum quisque suum peculiare retinet.

Sunt autem quidam inter illos mantici generis, qui cum nostris magis seu diuinatoribus conferri possunt: Paygi illis dicuntur, puto hægios dicere velle. Illi semel in anno totam regionem peragrantes singula tuguria visitant, dictitantes spiritum sibi familiarem ex remotis orbis partibus adfuisse, & potestatem concessisse, vt quotquot ipsi velint Tamaraka efficerent fatidica voce prædita, ac facultatem illis concederent consulentibus responsa dare, ac votorum compotes reddere.

Interea illi inter se certant studiis, & suo quisque tintinnabulo hoc beneficii impetrare festinat. Festum celebre apparant, computationibus, choreis, diuinationibus, variisque & miris ceremoniis indulgentes. Dehinc vates decernunt diem, & tugurium designant, in quod conueniant: illud expurgant, impedimenta remouent, mulieres puerosque arcent. Edicunt vates, vt quisque suum Tamaraka rubris pennis condecoratum secum in illud tugurium apportet, vbi vocis facultatem accipiat. Conueniunt in loco constituto, vates supremum locum occupant, & sua Tamaraka infigunt terræ, prope illa reliquorum quoque defiguntur, & quisque pro se vatibus dona offerunt, sagittas, pennas, & inares, ne forte incauti vates ea negligant. Vbi iam omnes in vnum congregati sunt; vates quodlibet Tamaraka assumptum suffitu quodam ex herba, Petun illis dicta, lustrat. Inde ori illud suo admouet, concutit, ac talibus affatur, Nee Kora. Loquere ergo & vocem ede, si intus habitas. Hæc effatus gracili voce profert, quæ ægre auribus percipiuntur, vt dubites vtrum à Mago, an ab idolo edita sint: vulgus idoli retur, sed reuera Magi ipsius vox est. atque ita ordine cum singulis agitur. Persuasi itaque magnum suis idolis iam inesse numen, à Magis admonentur, vt bellum suscipiant, & hostes capiant, siquidem spiritus eos qui Tamaraka inhabitent, gestire carnibus mancipiorum exsaturari: quibus auctoribus expeditionem suscipiunt.

Postquam vates Paygi numen afflavit omnibus illis crepitaculis, quisque suum suscipit, & dilecti filii nomine ipsi adblandiens repositorium componit vbi conseruetur, tum dapes illi apponit, & omnia vitæ necessaria, non secus ac

nos à vero, Deo ab illis exposcit. Hæc ergo sunt illis numina, nec solliciti sunt de Deo conditore cæli ac terræ, sed cælum volui, & terram constare, antiquitus ita acceptum, & vsu inualuisse dicunt, neque de mundi primordiis accuratior rem habent aliam notitiam.

Commemoratur tamen ab illis quoddam diluuium, quod omnes olim maiores illorum perdidit præter paucos, qui partim scaphis elapsi, partim in arboribus saluti consuluerint. Suspicio autem quædam vestigia fatalis illius diluuii, quod in Genesi describitur, inter ipsos relicta esse.

Cum primum inter eos versarer, & intelligerem ex ipsis, quod responsa ab his Tamarakis peterent, diabolicas quasdam præstigias credebam: verum cum & ipse interesset Magorum ceremoniis, qui numè his communicare promittebant, intelligens dolum & imposturam, subducens me, mirabar tantam gentis cæcitatem.

C A P V T X X I I I I.

De mulieribus Manticis, & quibus ceremonijs tales efficiantur.

Onueniunt primum in quoddam tugurium, deinde Magi omnes mulieres eius tugurij ordine suffitu lustrant: mulier autem ita lustrata, vocem quantum potest intendere, & subsultare cogitur, tum in orbem cursitat, donec in terram cõcidat, exanimatæ similis. Hinc vates infit, ecce iam expirauit, paulo post in vitam ego reducam eam. vbi ergo ad se rediit, pronunciat eam sagacem esse, & futuris prædicendis idoneam. Quare prælium initari, & has mulieres de euentu eius consulunt.

Vxor heri mei, cui mactandus eram oblatus, quadam nocte vaticinari cœpit, & sibi spiritum peregre oblatum adfuisse aiebat viro suo, qui certior esse velit de morte mea, & quærebat de claua, vbi illa lateret, cum qua mancipia obtruncant.

Vir eius respondebat in promptu esse eam, cetera etiam parata, nisi quod videatur sibi me non esse Portugallensem, sed Gallum potius.

Vbi desierat illa vaticinari, quæro ex ea, vt quid vitæ meæ adeo insidiaretur, cum hostis eorum non sim; an non vereatur, ne quid mali sibi adsciscat, si Deum meum iratum habeat. Illa me quietum esse iubet, siquidem spiritus illi peregre allati, certiores saltem de salute mea fieri velint.

Hæc ergo & aliæ complures eiusmodi ceremoniæ illis in vsu sunt.

De materia & forma nauium quibus uehuntur.

Vnt arbores in ea regione, Yga Ywera dictæ: hæc integras decorticant, à summo vsque ad inum, & vt cortex illæsus detrahatur, peculiari apparatu arbores cingunt.

Hinc cortices detractos in montes prope mare ferunt, & ignibus excalesfactos in vtraque extremitate multum incuruant, per medium ligna transversa religant, ne dilatentur, & scaphas ita conformant, quarum singulæ vel triginta viros armatos bello inuehere sufficiant. Cortex hic pollicaris est crassitudinis, latus quatuor circiter pedes, longus vero quadraginta, alii etiam longiores sunt, alii breuiores.

Has illi scaphas summa agilitate impellunt, & quolibet locorum in iis uehuntur, si mare impetuosum est, subducunt eas in terrã, donec serenitas redeat. Ultra duo miliaria in altum quidem nõ progrediuntur, sed secus littus pro libitu procul excurrunt.

CAPVT XXVI.

Causa cur hostes sese inuicem uorent.

On vrgente quidem fame, sed odiis acerbissimis inuicem flagrantés se mutuo deuorant: quãdo in aduersos pugnant, hinc inde se inclamant talibus: Dete immeraya schermiuramme heiwoe: Dij te male perdant, esca mihi nunc futura. De Kan-ge luca eypota Kurine; hoc ipso adhuc die caput tuum comminuam. sche innamme pepike reseagu: adsum vt cadem amicorum meorum nunc vlciscar in te. Yandeseo schemocken sera quora ossorime rire, &c. Caro tua hodie ante solis occasum mihi lautitias ad prunas tosta præbebit. Fit ergo ex mero odio naturali, vt mutuo in se tam sint crudeles.

CAPVT XXVII.

Quomodo consilia ineant, cum expeditionem in hostium terram suscipiunt.

Vm in hostes bella mouere statuunt, Duces conueniunt, ineuntque consilia, de instituenda & perficienda expeditione, cõsulta de hinc per tuguria passim edicunt, vt se bello parent, definiuntque tempus nominato cuiusdam arboris fructu, qui cum maturuerit, belli tempus adesse sciant: nec enim vllam

anni aut dierum distinctionem norunt. Præterea profectionem determinant piscis cuiusdam, qui illis Pratti dicitur, partus tempore, partus vero tempus ab illis Pirakaen vocatur: ad illud ergo tempus scaphas interim & sagittas adornant, & siccatarum radicum farinã, quam V.Y.than vocant, in annonam. Tãdem etiam Pagyos sacerdotes suos in consilium adhibent, & responsa de victoria perunt. Fit interim vt ad illorum nutum sententiam ferant, nihilominus mandant, vt somnia obseruent accurate, quæ de hostibus aliquid præfigurent. Vbi maior pars somniant hostium carnes assari, victoriam sibi pollicentur: sin seiplos ad ignem torreri viderint, malum omen agnoscunt, & propterea expeditionem differunt.

Quando somnia prospera apparuerint, per singula tuguria potiones conficiunt in copia, quibus se largiter ingurgitant, & cum idolis suis Tamaraka salutationes lætabundi celebrant: quisque suo supplicat, vt ipsius auxilio hostium aliquem in suam potestatem redigere possit. Hoc peracto, profectionem instituunt,

tuunt, vbi vero hostibus iam viciniore facti sunt, Duces singulis mandant sub eam noctem, quæ præcedit impressionem, vt somnia eius noctis fideliter recordentur.

Ipsemet aliquando cum illis militatum profectus, obseruauit, quod vbi hostium finibus appropinquassemus, dux belli per castra incedens, sub vesperam proxime præcedentem conflictum, monuerit ne somnia ea nocte visa obliuiscerentur, & adolecentibus iniunxerit, vt orto sole feras venarentur, piscesque caperent. Postquam illa mandata exequuti sunt, Dux prædam ignibus decoqui curauit: & reliquis Regulis adesse imperauit. Illi parati ad Ducis castra uenerunt, & humi in orbem cõfederunt, Dux dapes apponi illis imperauit; pransi somnia ordine exposuerunt, quæ satis commoda uideri poterant, præ gaudio itaque choreas cum idolis ductitarunt.

Hostium habitacula noctu speculantur, & priusquam illucescat, ipsa aurora hostes vi adoriuntur. Si lethaliter sauciatum ceperint, euestigio illum obtruncant, & carnes tostas domum auerunt: incolumes uiuos abducunt, & in domiciliis suis mactant. Horrendo clamore subiato hostes adoriuntur, terramque acriter pedibus feriunt, ac tubas ex cucurbitis constantes horribiliter inflant: funiculis omnes succincti sunt, quibus hostes captos vincire destinant,

tum rubris pennis distinguuntur, vt à reliquis differant: in iaculando sunt

agiles, & ignita tela in tecta hostilia dispergunt, vt incensa exurantur.

Si qui eorum sauciantur, in promptu herbæ

sunt vulnerariæ, quibus læsis

medentur.

q

De armis & telis Barbarorum.

Vtuntur arcibus & sagittis, quarum cuspides osseo probe acuto mucrone adalligato præmuniunt. Similia spicula ex dentibus piscium marinorum, Tiberaun nomine, fiunt. Præterea Bombacem cera illitam ad cuspides sagittarum religant, & igne addito spargunt: hæc illis ignita tela sunt.

Scuta adhæc in vsu habent ex arborum corticibus, & ferarum tergoribus: tum spinas defossas infigunt pavimento, quemadmodum nos ferreis muricibus vtimur.

Audiui

Audiui quidem, sed præfenti cernere non contigit, quod hostes ex castris profugare possint pipere, quod apud illos prouenit, & tali quidem pacto: Luculentum ignem excitare, flante vento, cui magnam copiam piperis inspergerent, uti fumus hostium castra oppleat, sicque illos in fugam verti necesse sit. Quod sanè ut credam, facile adducor. Fui enim ipse inter Portugallenses, apud Fernanbucò, ut supra expositum est, & cum nauis nostra alicubi in sicco hæsisset ob fluctuum reciprocationem, Barbari in nos irruerant, sperantes se superiores fore; verum spe sua frustrati, coniectis farmentis aridis inter littus & nauem, atque insperfo pipere, fumo nos ex nauis deturbare conati sunt: sed & spes eos in hac re fefellit, quia ligna ignem non conceperunt.

C A P V T XXIX.

De ceremonijs in hostium cade & epulatione usitatis, de instrumento, quo captos obtruncant, & de reliquis circumstantijs.

Hostem primo domum deductum, mulieres atque pueri misere verberibus excipiunt. Hinc pennis cinerice coloris illum pingunt, supercilia deradunt, saltant in gyrum; funiculis valide astringunt, ne aufugiat, mulierem illi adiungunt, quæ & eius custodiam habeat, & cum ipso etiam consuetudinem: si vero ex illius consuetudine grauida fiat, puerum natum educant, donec adolescat, adultum ubi commodum illis videtur obtruncant & deuorant. Captum ad tempus alunt, & probe sagingant: interim necessaria parant, vasa asseruandis potionibus multa effingunt, peculiaria etiam ignibus excoquunt, ad excipiendum & conseruandum colores pingendis miseris paratos. Nodos ex plumis componunt clauæ fatali alligandos. Contorquent funem prælongum, Mussurana vocitant, quo constringitur iam morti destinatus. Vbi omnia expedita sunt, tempus maetationi definiunt. Inuitant reliquos etiam vicinos, qui pagos proximos incolunt, ut solennitati isti intersint. Hinc vasa omnia potu implent. Vno vero aut altero die, antequam mulieres potionem illam coquant, captum in aream semel atque iterum protrahunt, eoq; in medio constituto, choreas circum eundem insituunt.

Vbi inuitati omnes iam comparuerunt, Præfectus tugurii aduentum ipsorum gratatur, his verbis: Adeste ô amici, & conuiuium hoc de hoste vestro comedentes nobiscum læti celebrate. Pridie quam comotationes instituant,

Mussuranam aptius ad collū creligant, & eodē die clauā illam ligneam, Iwera Pemme vocatā, colorib. suis distinguunt: sex pedes lōgitudine superat, illi visco-

ſam quandā materiam illinunt, hinc ouorū putamina cinericei coloris ab aue, cui Mackukawa nomen est poſitorum, in ſubtiliſſimum puluerem redigunt, quæ clauæ viſcidæ inſpergunt, quo facto, mulier in puluerem illum ouorum aſperſum notas deſcribit, ſiue incondite verius ſcalpit, & dum picturæ eiſmodi intenta eſt, reliquæ cantantes eam gregatim circumſiſtunt. Clauam ergo Iwera Pemme, iam vt decet, exornatam plumarum faſciculis & aliis eo pertinentibus, de pertica ſuſpēdunt in vacuo tugurio: mulieres autem totam eam noctem cantionibus circum appenſam decantatis inſumunt.

Similiter & faciem capto pingunt, ac dum femina ea picturam abſoluit, reliquæ cantiones continuant.

Quando computationes iam inchoant, captum illis quoque adhibent, & eidem potum miniſtrantes, ſermones cum eo miſcent.

Exhausto

Exhausto potu postridie respirant, & capto tuguriolum in area cædi destinata extruunt, in quo ad sequentem vsque diem pernoctet custodibus accu-

rate tamen adhibitis: summo mane, antequam illucescat, denuo clauam fatalem cantionibus & saltationibus suis circumcirca lustrant, donec dies procedat. Nocte pulsa captum ex suo ergastulo protrahunt, & illud rursus demoluntur, areamque patentem & planam sternunt. Hinc Mussuranâ à collo capti solunt, & eam lumbis eius circumdant, stricte eam vtrinque extendentes; stat medius ipse & impeditus. Extremitates Mussuranæ comprehensas astringunt complures. Hoc habitu ille aliquandiu consistit miser, cui scrupulos apponunt, quibus mulieres circumcursitantes, & deglutitionem minitantes, si velit, impetat. Illæ autem ipsæ coloribus pictæ, & in hoc ordinatæ sunt, ut & misero negotium facessant, & cum primum in partes dissectus fuerit, primarias quatuor promptecorripiant, & manu tenentes circum tuguria cursitent. Quo spectaculo illi affatim delectantur.

Confectis ergo ceremoniis illis, ignem instruunt, ad duos passus à mancipio distantem, ut miser suum rogam intueri possit. Post accurrit mulier gestans clauam Iwara Pemme, nodulos plumeos sursum vergentes quatiens, exultans, & præ gaudio vocem attollens, vinctum prætercurſitat, ut fatale lignum conspiciere nolens volens cogatur.

Dehinc ex viris quispiam clauam accipit, & coram capto consistens, præterdit eam, ut fixis oculis ad fastidium contueatur. Dum hæc fiunt, proceditis qui nomen ex cæde reportaturus est, comitatus quatuordecim, aut quindecim viris, & cinere asperſo totum corpus fuscari, pergunt in eam aream, in qua captiuus est. Is vero qui ante illum cum claua constiterat, venienti eam offert. Accedit autē Regulus tabernaculi, clauam corripit, & nouo cædis auctori eam intra crura transmittit. Qui ritus honoris causa inter eos obseruatur. Post exe-

cutor cædis clauam corripit, & inquit: En adsum tibi vitam iam erepturus: quoniam & tui multos ex amicis meis obruncarunt, deuoraruntq;. Huic respondet is

det is qui morti destinatus est: Facilis iactura vitæ, quam si eripueris, vlciscen-
tur eadem eam amici mei, qui mihi sunt adhuc numerosi.

His dictis, simul clauam occipiti impingit tanto impetu, vt cerebrum di-
spargatur. Ad sunt quamprimum mulieres, cadauer abripiunt, flammis vstulāt,
hinc cutem circumquaque deradunt, vt truncus totus niteat, tum ligno infe-
riorem gutturem obturant, ne quid inter tractandum amittat forte.

Vbi cutis denudata fuerit, vir lanio opus vltterius aggreditur, & crura su-
pra genua, brachia autem præcise ad humeros detruncat. Accedunt quatuor
mulieres in hoc ordinatæ, quæ quatuor eas dissectas partes, crura videlicet &
brachia abripiunt, & sublati illis circum tuguria in gyrum cursitant, clamores-
que præ læticia tollunt. Hinc truncum diuidunt in duas partes æquales, ita vt
femora seu coxas & inferiorem ventrem à superiore, seu pectore & thorace per
medium separent, quas inter se partiuntur. Lactes & reliquas internas partes
mulieribus relinquunt, quæ eas coquunt, iusculum autē decoctum ex illis in pul-

tem subigunt, Mingau vocatam, quam illæ adhibitis liberis absorbent. Lactes comedunt, tum carnes circa caput derodunt. Cerebrum, lingua, & quicquid

esui est in capite, pueris cedit. Finitis hisce ritibus, singuli domum repetunt, assumpta portione sua. Auctor cædis aliud adhuc nomen sibi imponit. Regulus tugurii brachiorum musculos supernos scalpit dente cuiusdam animantis occisori: vbi vulnus consolidatum est, relinquitur vestigium, quod honori magno ducitur. Quo die cædes perpetrata est, auctor eius se quieti dare necesse habet, & in lecto suo retiformi decumbere totum eum diem: præbetur illi arcus non ita magnus, cum sagitta, quibus tempus fallit, & scopum ex cera adornatum petit. Quod fit, ne brachia ex terrore cædis obtusa, seu exterrita fiant tremula in sagittando. Hisce omnibus ego spectator, & testis oculatus interfui.

Numeros non ultra quinarium norunt: si res numerandæ quinarium excedant, indicat eas digitis pedum & manuum pro numero demonstratis. Quod si nu-

si nu-

si numerus & horum multiplicationem excedat, cōiungunt aliquot personas, & pro multitudine digitorum in illis res notant & numerant.

CAPVT XXX.

De quibusdam animalibus, quæ fert ea Regio.

Vnt in ea regione Capreoli, quales nostri. Aprorum duo genera: alii enim nostris similes; alii cum porcellis vel nefrendibus conferri possunt. Nomen illorum est Teygasu Tattu: ægre admodum capiuntur decipulis, quibus Barbari in venatu vtuntur.

Cercopithecorum sunt illic tria illorum genera. Primum Key vocatur, quod ad nos perfertur. Alterum est Ackakey, quod cateruatim in arboribus salit, magnosq; per sylvas clamores edit. Tertium genus Pricki rufum est, barbatum more capri, mediocris canis magnitudinem habens.

CAPVT XXXI.

Figura animalculi Dattu.

ST quoddam illic genus animalculi Dattu vocatum, palmæ expansæ altitudine, lōgitudine pedali: toto corpore armatum præterquam in ventre: armatura cornea est, & iuncturis complicatur, instar nostrorum thoracum ferreorum. Rostrū prælongum habet & acuminatum, caudam etiam trahit satis prolixam. Circa rupes versatur, nutritur formicis. Carnem habet præpinguem, quam non raro appositam comedi.

CAPVT XXXII.

De fera Sarwoy.

ST & fera quædam Sarwoy, felis magnitudine, colore cinericeo, interdum fusco, caudam etiam instar felis habet. Cum fœtum edit, enititur circiter sex proles. In aluo fissuram habet, ad dimidiæ spitamæ longitudinem, intra eam alia cutis subest. Nec enim aluus hiat aut fathiscit: in eo sinu sunt vbera: quocunque obambulat proles secum gestat intra sinum eum latitantes, & vtraque cute inuolutas. Aliquoties easdem ipse venatus sum, & catulos ex sinu ipsemet deprompsi.

Sunt præterea & multæ Tigrides, exitiosæ hominibus & magna damna inferentes. Sunt etiam Leopardi, & alia diuersa & insolita animalia, inter quæ

Cattiuare dictum, amphibium, vescens iunceo quodam genere, in ripis aquarum dulcium nascente: si metus ipsum inuadit, fugit in aquas vsque ad imum: ouem magnitudine superat; caput leporino conforme est, crassius tamen & minus auritum: caudam obtusam & breuem habet, crura satis alta. Veloci etiam per terram cursu ex flumine alio in aliud fugit. Pilos subnigros & in pedibus tres digitos habet. Suillam sapit, si comedas. Sunt & lacertæ illic, amphibix, quæ palato non ingratae sunt.

C A P V T X X X I I I.

*De quodam Vermiculi genere, Barbaris Attun vocato,
quod cum pulicibus nostris conferri
potest.*

Vermiculi pulicibus nostris minores apud illos nascuntur, Attun illis nomen est, ex sordibus humanis per tuguria proueniunt: illi se in cutem pedum humanorum abdunt, pruritu intra carnem excitato dum intro repunt, hinc paulatim carnes erodentes, subfidunt in imo antequam sentias malum. Si serius animaduertes subrepentes, nec mature exemeris, semen numerosum capitis lentibus simile cumulatim in carne prognerant, pisi magnitudine & forma aceruos ponentes. Vbi praesens demum, & hosce sycrones expurgaueris, relinquitur foramen in carne tam amplum, ut pisum recipere possit. Vidi ego cum primum cum Hispanis in eas oras deferret, quod multis ex locis meis pedes plane corrosi perirent ex hoc malo, dum negligenter primo, & principiis non obstarent.

C A P V T X X X I I I I.

*De Vespertilionibus quibusdam pedes & facies hominum
noctu per somnum arrodentibus.*

Genus Vespertilionum maius nostrate illic vagatur noctu, & tuguria inuolat, lectisternia illa retiformia, in quibus cubare solitum est, infestans; si non abiguntur, & homines sopitos fenserint, ad pedes aut facies aduolant, & buccella carnis mordicus euulsa abscedunt. Dum versarer inter illos, saepius mihi pedum digitos arrodebant, experrectus cruentos aspectabam. Barbarorum autem plerunque frontem appetebant.

CAPVT XXXV.

De Apibus eius ora.

Tria genera apum illic proueniunt. Primum fere cum nostris conferri potest: alterum nigrum est, & muscarum magnitudine: tertium minus est, nec culices superat. Hæ omnes in arboribus exesis mellificant. Ipse cum Barbaris sapius mel de triplicis huius generis alucariis exemptum collegi: quod minimū vero earum genus confecerat, vt plurimum præstabat. Sed nec illæ aculeos habent tam acres atque nostræ. Vidi enim cum mella depromerent Barbari, apes confertim in illos irruentes, quas manibus vix de nuda cute remouere sufficerent. Adhæc ipse interfui eidem operi, sed primò adeo compungebar, vt ferre non possem, sed flumen petens, insidentes submergendo abigere cogerer: nec enim aliter à cute fugare eas vlllo modo poteram.

CAPVT XXXVI.

De auibus eius Regionis.

Miras aues illic est videre: aliæ Vwara Pirange, secundum mare escam quærētes, & in scopulis nidulantes, qui nō longe à terra absunt; gallinarum nostrarum magnitudine, rostro prælōgo, pedibus Ardeæ fere æqualibus, paulo tamen pressioribus.

Sunt aues eæ tali natura præditæ, vt plumæ, quæ pullis primo succrescūt, sint plumbei coloris, quæ adultis in fuscas mutantur, & tali habitu integrum annum obuersantur, tandem elapso anno vno, pennæ per totam auem mutantur in tantam rubedinem, vt quemuis rubrum colorem vincat, atque hæc in illis perdurat, nec mutatur deinceps. Pennæ autem eiusmodi sunt in magno precio apud Barbaros.

CAPVT XXXVII.

Descriptio arborum quarundam eius Regionis.

Barbari vocant quasdam arbores Iuni Pappéywa, illæ fructum ferunt à pomis nostris nō multum discrepantem, quem Barbari dentibus comminuere solent, & succum in vasculum exprimunt, hinc corpora sua eo varie pingunt. Cum primum cuti illinitur, nil nisi aqueum quiddam apparet, paulo post cutis tam atra euadit, quam si atramento scriptorio eam infecisses. Hic color in nonum diem permanet, nec euanescit citius, quantumuis corpora lymphis abluant.

*De Bombace siue Xylo, quomodo proueniat. De pipere item
Brasiliano, & quibusdam radicibus alyis, quas Barbari
magna cura plantare in usum victus quoti-
diani consueuerunt.*

Ylon in arbusculis nascitur tres fere cubitos altis, multos circumquaque ramusculos spargentibus. Quando in flore est, nodulos seu capita multa efformat, quæ postquam maturuerit, aperta fatiscunt: lana ipsa conspicitur, tegens grana minuta nigricantia, è quibus satis arbusculæ proueniunt: abundant autem eiusmodi arbusta capitibus illis.

Duo genera piperis istic sunt, alterum flauescens, alterum vero rubescens, eodem fere modo ac forma succrescentia: dum viret Cynosboti habet magnitudinem; frutex per se humilis est, sesquicubicum altus, foliis exiguis, sed abundans pipere, quod acriter in ore mordicat: maturum decerpunt, & soli expositum siccant.

Est & tertium genus piperis, sed minoribus granulis, à prædictis non multum dissidens, quod similiter sub sole torretur. Sunt illi radices Iettiki dictæ, satis boni saporis, quas si plantare instituunt, conscindunt eas in minuta frusta, quæ terrâ obruta radices agunt, & sarmenta in lupuli modum late supra terræ superficiem spargunt, & radices abunde producant.

F I N I S .

JOAN-

JOANNES STADIVS PRECATVR
LECTORI SALVTEM PLVRIMAM.

MIC E Lector causa itinerarii mei fuit, vt intelligeres, qua occasione ad terras & populos hosce feroces, & in eorūdem potestatem deuenirem, vt & patefieret, quam potenter ex horum tyrannide solius DEI nutu ac ope ereptus sim: ac vt omnibus innotesceret, DEVM omnipotentem etiam nostro sæculo sibi fideles inter Ethnicos & Barbaros miraculose defendere ac tutari, non minus, quam quauis ætate præterita. Tum vt pro beneficio hoc, DEO quisque gratias mecum agat, & in periculis firmiter in eū confidat. Dicit enim Dominus: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, & prædicabis nomen meum.

Dicet quis, si omnia in acta referre & publicare velim quæ per omnem ætatem expertus, & quorum præsens spectator fuerim, ingens volumen prodeat necesse sit. Huic ego quidem non refragabor, & si hic scopus mihi foret propositus, multa sane & alia haberem, quæ literis mandare non erubescerem.

Sed hoc non mei est instituti, & abunde passim animum meum declaravi, quo hunc libellum publice prostare velim. Tametsi absq; hoc esset, omnes tamen Deo grati esse tenemur, pro paterna protectione, qua nos ab ineunte ætate in hunc vsque diem clementissime conseruat.

Nec me fugit argumentum huius libelli quibusdam absurdum videri, sed quis illorum stupori medebitur? Ego vero minime primus omnium in hæc oras delatus, nec postremus ex iisdem reuersus sum: sunt enim alii multi, qui eas nauigationes emensi sint, terrasque illas atque populos probe perspexerint qui sane non ludendo tantos labores exantlarunt, aut postmodum eosdem subibunt.

Quis vero nescit longe aliter esse affectum eum, qui morti iam vicinus præsens intuetur periculum, quam qui spectatori astat, aut ab alio factum narrari audit? Ad hæc si omnibus in hostium manus deueniendum sit, qui Americam petunt, quis quæso tandem id oneris subire audeat?

Hoc certo equidem affirmare ausim, multos probos & honestos viros in Castilia, Lusitania, Gallia, tum Antuerpiæ, qui Americam perlustrarunt, mihi testimonium perhibere, de fide & sinceritate narrationis ac historiarum mearum. Si qui sunt quos hæc incognita latent, illos ego productis testibus cōvincere non grauabor.

Prima mea nauigatio in Americam facta est in naue Lusitanica, cuius Capitaneus Pintiadus erat. Comites tū habebam duos præterea Germanos, Henricum Brandt Bremensem, & Ioannem à Bruckhausen.

Secunda instituebatur ex Hispali Hispaniæ in Prouinciam Rio de Platta, quæ in America est: Capitaneus eius Classis erat Don Diego de Senabrie, nec præter me quisquam alius erat in eo itinere natione Germanus. Traducto tandem biennio inter varia pericula & labores mari terraque exantlatos, naufragium passi sumus prope Insulam S. Vincentii, quæ non procul à cõtinenti Brafilix Regionis abest, & à Portugallensibus occupatur. Illic offendi egregii Poetæ Eobani Hessi filium, qui perhumaniter equidem me excepit. Præter hunc Mercatorum quorundam Antuerpianorum, quorum cognomen die *Schätzel* Curatorem negociorum, Petrum Rosselium: vterque horum testari possunt aduentum meum, & captiuitatem in quam incideram.

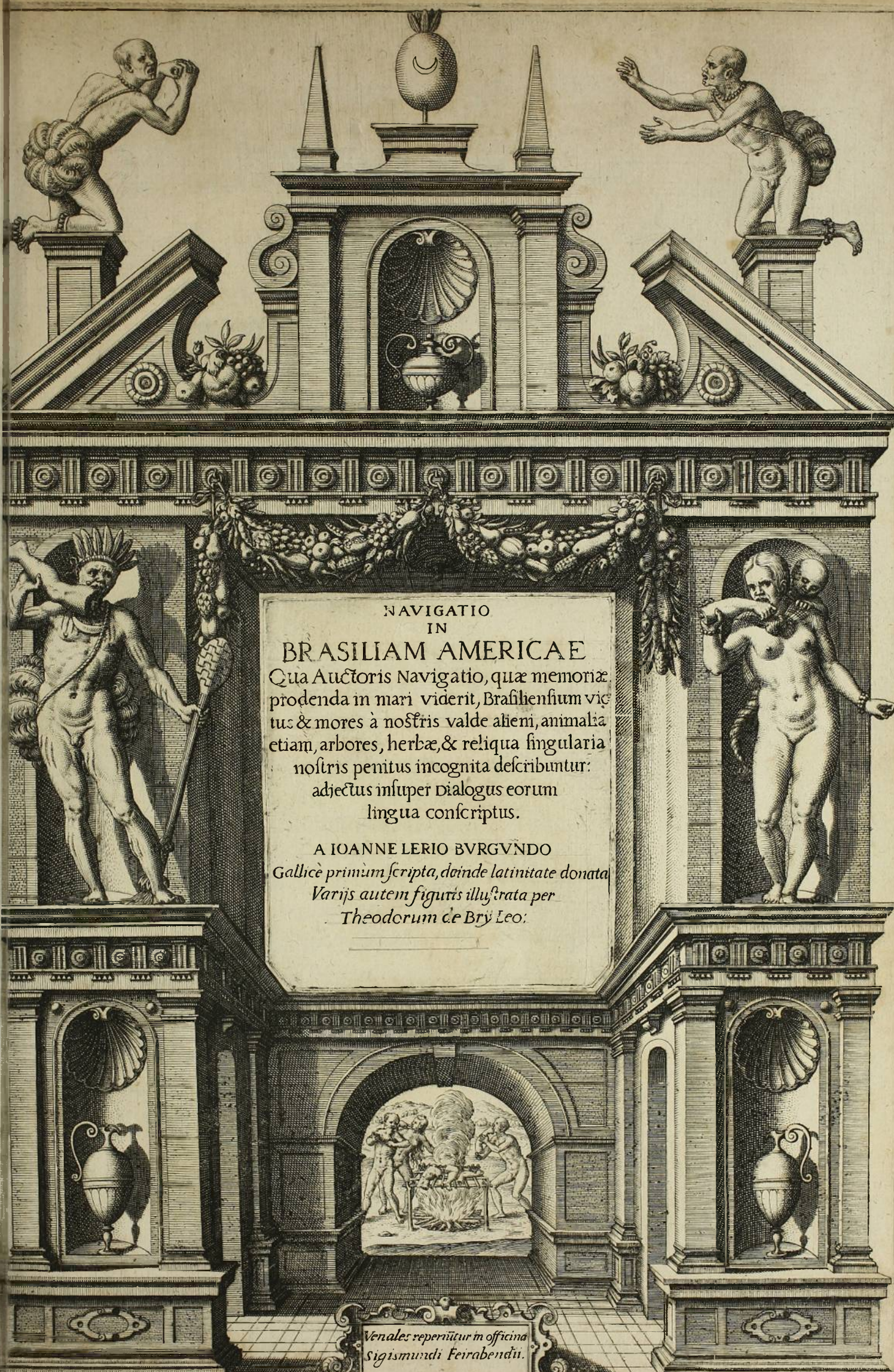
Nautæ illi præterea, qui me captum à Barbaris redemerunt, ex Normandia Gallix Prouincia aduenerant, cuius naus, Wattavilla dictæ, Capitaneus erat Wilhelmus de Moner; Nauclerus vero Franciscus des Champs, ex Horsfleuriundus, eius popularis erat Perottus, qui interpretis vices obibat. His mihi subuenientibus, in Galliam reductus sum, (qui vtinam æternam à Deo mercedem pro hoc beneficio omnes referant.) Adhæc illi ipsi auxiliati sunt mihi in impetrandis salui conductus literis; vestitum etiam & viaticum benigniter egenti suppeditantes. Hi minime sane inficias ibunt, vbinam gentium me exceperint.

Post Diepam linqvens, naue Londinum Angliæ aduectus sum, illic mercatorum ministri per nautam, qui me aduexerant, de statu meo certiores redditi, & conuiuio me excipientes honorarium ac viaticum mihi dederunt. Hinc soluens in Germaniam ventis tandem delatus sum: Antuerpiæ ingredior ædes, quas Aquigranenses cognominant, conuenio mercatorem Casparum Schetum, cuius ex parte erat curator ille negociorum in S. Vincentio Petrus Rosselius, nuncio illi de naue Curatoris sui à Gallis hostiliter adorta in portu Rio de Ienero, & de Gallis ab ea depulsis: donauit me ille duobus aureis ducatis in viaticum, pro quo honorario Deus retributor bonorum ipsi gratiam referat.

Si cui ergo adolescentum hæc mea scripta & testimonia non satisfacient, is vt hunc scrupulum animo eximat, diuino implorato auxilio, iter hoc bonis auiibus ingrediatur: siquidem indicia ipsi satis manifesta in hoc scripto præbui, quæ tuto inuestigare possit. Cui enim **D E V S** præsto erit, vel totus orbis non erit inuius.

*Soli Deo sit Maximo,
Honor, Decus, Laus, Gloria,
Per seculorum secula.*

A M E N.

NAVIGATIO
 IN
 BRASILIAM AMERICAE
 Qua Auctoris Navigatio, quæ memoriæ
 prodenda in mari viderit, Brasiliensium vic-
 tus & mores à nostris valde alieni, animalia
 etiam, arbores, herbæ, & reliqua singularia
 nostris penitus incognita describuntur:
 adiectus insuper Dialogus eorum
 lingua conscriptus.

A IOANNE LERIO BVRGVNDO
Gallicè primùm scripta, deinde latinitate donata
Varijs autem figuris illustrata per
Theodorum de Bry Leo:

*Venales reperitur in officina
 Sigismundi Ferrabendii.*

ἜΙΣ ΛΕΡΑΪΟΝ.

Ἐν δοίῃ μάλα θυμὸς ἐμοὶ Φίλε, πῶς σ' ὀνομήνω,
 Ἡὲ Λαερτιάδην, ἢ ἘΜελησιγένην.
 Πρὶν γὰρ πολλὰ πάδες τ' εἶδες τ', ἰδὲ πόλιν ἑπαληθεῖς
 Ὅψ' ἀπενόησας, ἄλλ' ἔων Ὀδυσσεύς·
 Ὅυ μέντοι πολίπορδος ἔων μάλλον δὲ πολίτας
 Κείνης ποιήσων, ἔσπερ ἴκοιο, Θεῶ.
 Νῦν δ' αὖ Ὀκεανὸν τε λέγων κ' πείρατα γαίης,
 Καὶ Λαιψυρονίην, ἔλομένους τ' ἀνέμους·
 Κύματα τ' ὀκελόεντα, δ' ἀπολυμνύους τε ἑταίρους,
 Πῶς ἔκ ἄλλος ἔφυς Φίλε Μελησιγενής·

Is. Cal.

AD IOANNEM LERIVM AMERICANÆ
 Hiltoriæ Scriptorem.

Ignotas quondam & nostro procul orbe remotas
 Gentes, monstrosa Barbarieque feras;
 Stridentesque sonos lingua, ventresque nefandos,
 Humanis saturos carnibus, ecce, refert.
 (Credo equidem, Leræ: Doces nam visa. Sed euge,
 Te dignum nodum undice solue precor.
 Talia, dic, portenta hominum, tam rara benigni
 Temperies cali num generare queat?
 Et quos inculta mites creat arbore fructus,
 Mite solum indomita fertilitate nitens?
 Horrida Monstra hominū, queris, num gignat amæn.
 Temperies cali, fertilitasque soli?
 Gignit. Sed causas doceant qui semina rerum,
 Quique arcana tenent interiora viri.
 Num maiora vides hominum portenta creari,
 Qua calum multo mitius atque solum?

S

*Testis culta nouem studiis Europa sororum,
 Quæ toto, princeps, erigit orbe caput.
 Hic quam horrenda vigent pudeat memorare, libellis
 Ut possit nostris maior adesse fides.*

I. I. B.

IN HISTORIAM AMERICANAM AB
 Ioanne Lerio conscriptam.

*Immanes mores tu qui audis & effera monstra,
 Quæ fert terra orbis nomine dicta noui:
 Miraris pectus plusquam gestare ferinum
 Humanos vultus, oraque sucta polo.
 Primorum sunt hæc noxæ monimenta parentum,
 Infecit tristi quæ genus omne malo:
 Hic veri quondam simulachrum numinis, amens,
 In sæuās meruit degenerasse feras.
 Sunt quibus indulsit cæli clementia larga,
 Unde foret cultu mitius ingenium.
 Cultior his mores, ni vitæ temperet usus,
 Omnes consimilis barbaries teneat.*

ST. T.

IN IOANNEM LERIVM EIVSQUE DE AME-
 ricana peregrinatione historiam.

*Tanta noui, Leræ, refers miracula mundi,
 Tamque nouas rerum, tamque hominum facies,
 Ut cupiam lustrare oculis iam singula, ni me
 Terreat vnda furens, Barbariesque virum.
 Atqui tolle moras, cupidum perque omnia deduc:
 Nobis Oceano sat via tutapatet.
 Tuto inter sæuos, humanaque viscera flammis
 Torrentes, fas est viuere Lestrigonas.
 Oceanum rabie superat gens Galla furentem,
 Et superat sæuos, barbara, Lestrigonas.*

G. M. N.

TOTIVS

TOTIVS HISTORIÆ SUM-

MA CAPITA.

CAP. I.

Auctoris scopus.

CAP. II.

Ascensus in naues Iuliobonæ: itemque occurfus nauium & expugnatio: tempestates, littoraque & Insulæ primum obuiæ.

CAP. III.

Bonitæ, Albakoræ, Auratæque, & sues marini, piscesque volatiles: alii que quos tum vidimus, tum cepimus sub Zona torrida.

CAP. IIII.

De Æquinoctiali circulo, tempestatibus, ventorum inconstantia, pluuiis corruptis, caloribus, siti, aliisque incommoditatibus, quas circa illam mundi plagam sustinuimus.

CAP. V.

De primo Indiæ Occidentalis cōspectu, & incolentium Barbarorum: deque iis, quæ nobis in mari acciderunt ad tropicum vsque Capricorni.

CAP. VI.

Descriptio sinus Ganabaræ, qui & Geneurensis appellatur: Insulæ castellicæ Collignii, atque Insularum adiacentium.

CAP. VII.

De ingenio, robore, statura, nuditate, ornamentis corporis virorum & feminarum Brasiliensium, apud quos annum fere sum commoratus.

CAP. VIII.

De crassis radicibus, & crasso milio, ex quibus Barbari farinam conficiunt, qua in panis vtuntur locum: deq; eorum potione quam *Caon-in* appellant.

CAP. IX.

De feris, prægrandibus lacertis, serpentibus, aliisque Americæ monstrosis animantibus.

CAP. X.

De variis Americanis auibus à nostris dissidentibus, de magnis vesperilionibus, apibus, muscis, culicibus, aliisque regionis illius insectis.

CAP. XI.

De nonnullis piscibus apud Americanos maxime vulgaribus, deq; eorum piscatu.

CAP. XII.

De arboribus, herbis, radicibus, exquisitissimisque fructibus, qui in Americano proueniunt solo.

CAP. XIII.

De bello, proeliis, fortitudine, & armis Barbarorum.

CAP. XIII:

Captiuos suos quo tractet modo Barbari, quibusque ceremoniis in iisdem maectandis & deuorandis vtantur: quibus per occasionem immanissimæ crudelitatis alia exempla adiecta sunt.

CAP. XV.

Quid nomine religionis apud Barbaros Americanos veniat; de erroribus in quos ab impostoribus, quos *Caraibes* vocant, inducuntur; deque crassissima Dei ignoratione, quæ apud eos obtinet.

CAP. XVI.

De coniugio, polygamia, & consanguinitatis gradibus, quos Barbari obseruant; deque liberorum apud eos educatione.

CAP. XVII.

Quid leges, quidque politia apud Brasilienses nuncupari possit: quam humaniter excipiant hospites; deq; lachrymis ac fictis sermonibus, quibus hospites in ipso ingressu à mulieribus excipiuntur.

CAP. XVIII.

Quam curam morbis suis adhibeant Barbari; de eorum sepultura & exequiis; deque infano eorum circa mortuos luctu.

CAP. XIX.

Colloquium in ipso aditu Brasiliensis oræ inter indigenas *Tououpinambaultios Tououpinenkin* Brasiliice ac Latine conscriptum.

CAP. XX.

De nostro ab America discessu, deque naufragiis, & aliis non minimis periculis, quæ primum in reditu nostro euasimus.

CAP. XXI.

De extrema fame, tempestatibus, aliisque non paucis periculis, à quibus in Galliam redeuntes diuina ope erepti sumus.

AUCTORES IN HAC
HISTORIA CITATI.

Biblia sacra.

Iosephus.

Eusebius:

Nicephorus.

Plutarchus.

Cicero.

Ouidius.

Appianus.

Orosius.

Gomara.

Benzo.

Calchondylus.

Viretus.

Hist. Eccles. Gallica.

Matthiolus.

Bodinus.

Popelinerius.

IOANNIS LERII
IN HISTORIAM SVAM
PRAEFATIO.

AUTE quam Historiam meae Navigationis in Brasiliam America Prouinciam exordiar, pauca quaedam de meo instituto dicenda esse duxi.

Religionem inter ea quae diligenti obseruatione digna censentur, primum obtinere locum nemo unquam negauit. Hinc sit ut (quamuis fusius quenam à Barbaris colatur huius libri cap. 16. sim dicturus) hoc loco nonnulla obiter attingere mihi videatur necesse: praesertim cum narrationis initium a questione fecerim quam satis suspicere (meo quidem iudicio) non possum, nedum ut à me soluiatur. Video igitur eos, qui optime ex sensu a natura indito de his rebus senserunt, dixisse quidem, notionem illam, quod a supremo quodam pendeant res omnes hominum, animis ita naturaliter infixam esse, ut auelli nullo modo possit. Itaque quamuis in cultus diuini ratione controuersia non pauca exorta sint, fundamentum tamen hoc conuelli non posse, hominem instinctu quodam a natura indito eo pertrahi ut religionem aliquam, seu vera illa sit seu falsa, profiteatur. Attamen istis sapienter determinatis non dissimularunt, ubi ad illud ventum est, quo propensius humanum fertur ingenium, in negotio religionis illud frequenter vsuuenire quod ait Poeta:

--- Sua cuique Deus fit dira cupido.

Quae duo ut Barbaris nostris applicemus, constat eos, homines cum sint, notione hac omnibus communi preditos esse, homine aliquid esse maius, a quo bonum malumque pendeat, tale saltem quale sibi fingunt. Quo referri debet cultus ille quem Caraibibus suis exhibent, a quibus statim temporibus bonum malumve omen sibi adferri credunt. Summum autem bonum in hostium ultione fortiter persequenda (quod olim Ro-

manis, hodie etiam Turcis vsuuenit) ponūt. Cultus vero ille, qui apud alios populos Religionis nomen obtinet, apud eos locum nullum habere dici potest: Quin & illud addi, (si quæ gens in toto orbe terrarum) sine Deo vitam hanc transigere. Attamen hac in parte minus fortasse sunt damnandi, quod & miseriam suam excacationemq; aliquatenus agnoscunt, (quamuis nec pœnitentiam agunt, nec remedio vtuntur oblato) suamque mentem non dissimulant.

Ad reliqua quod attinet, summe capitum, quas ad libri initium apposuimus, quid in toto historiae progressu tractetur, satis indicant.

Ceterum non me latet quod vulgo dici solet: Senes, eosque qui a longinquis peregrinationibus sunt reduces, quod nemo sit qui obsistat, non raro mentiendi licentiam sibi arrogare. Ego vero testor me, qui & mendacia & mendaces odi, si qui sint, qui fidem adhibere nolint multis sane ante hæc tempora inauditis, quæ a nobis commemorantur, non eo esse animo, quo in rem præsentem veniant, vt ad ea loca deducam. Nec magis commouebor istis, quam adhuc commotus sum, postquam mihi renuntiatum est non deesse, qui fidem ijs non haberent, quæ a nobis de horrenda illa fame Sancerrana sunt scripta, quam ausim affirmare minus asperam, quamuis diuturniorem, ea fuisse quam in medijs undis remigrantes perpepsi sumus. Enimvero si isti, de quibus fit sermo, fidem ijs derogare non verentur, quæ in ipsius Gallia veluti meditullio, plus 500. testibus superstitibus contigerunt, quidni de ijs dubitent, quæ in remotissimis regionibus visa sunt, maioribus vero nostris inaudita, ita vt non nisi experientia ipsa hominum animis insidere possint? Me autem hoc loco fateri non pudebit, ex quo in Americam transportatus sum, quæ & incolarum viuendi ratione, & animantium forma, ipsaque adeo terra fœtura a nostris Europæis, Asiaticis, & Africanis prorsus alienis respectu nostri nouus Orbis merito dici potest, opinionem abiēcisse, quam de Plinio nonnullisque aliis indueram. Vidi enim per multa non minus prodigiosa, quam quæ in eorum scriptis fide indigna censentur. Si quidem ea quæ oculis cernuntur penitus animum penetrant. Ad genus orationis quod attinet, iam ante, tenuitatem meam probe mihi perspectam esse testatus sum. Non dubito autem, quin multorum iudicio phrasibus non sim vsus tum ad rem nauticam, tum alias satis accommodatis. Illis itaque satisfactum non esse certo scio: præsertim vero Gallis nostris, quorum aures delicatissime, nil nisi tersum sermonibusque nouis ornatum admittunt. At vero multo minus ijs placebimus, qui libros omnes vt pueriles & steriles damnant, nisi aliunde desumptis historiis luxuriet: Quamuis enim ad ea quæ tractavi multas accommodare facile mihi e-

rat, tamen excepta Gomara Ind. Occid. historia, qua ob rerum multarum cum his nostris affinitatem non raro sum usus, vix vllas in medium afferre contigit: nisi quod postrema hac editione nonnulla memoratu digna addidi. Ac sane (quantum mihi cernere datur) historia que proprio suo argumento ornatur, repudiat is aliarum veluti alienis plumis, legentium animos à proposito minus remouet, efficit vt auctoris scopum lectores facilius possint assequi. Præterea ab iis quero, qui commentarios istius ætatis legunt, annon tædium parit, allegatio illa sententiarum prope infinita quantumuis ad rem accommodatarum? Ne autem mihi quis obiciat, quod Theuetum & alios reprehendens, in eandem tamen incurram reprehensionem: Si quis est, inquam, qui improbet (quasi arrogantius dicta) quod vbi de vita & moribus Barbarorum verba facio, frequenter has usurpem formulas, vidi, interfui, accidit mihi, atque alia eiusdem generis: Respondeo, res illas ad meum ipsius argumentum pertinere: deinde res designare non rumoribus auditas, sed & oculis ipsis & experientia confirmatas, immo ausim dicere a nemine alio vsquam obseruatas, multo minus memoria proditas. * Quod non de vniuersa America dictum velim, sed de illa plaga quam per annum incolui, nimirum sub tropico Capricorni apud Barbaros Americanos, quos Tououpinambaultios appellant. Denique fidem do iis qui veritatem simplici sermone prolatam mendacio verborum exquisito ornatu fucato præferunt, fore vt ea quæ a me sunt in hac historia tractata verissima esse comperiant, quin etiam nonnulla esse, quæ, quod maioribus nostris fuerunt ignota, admiratione digna sint iudicanda. Deum orbis & tot præstantissimarum rerum conditorem & conseruatorem oro, vt meum hoc opusculum ad nominis ipsius gloriam cedat. Amen.

* Ioan. Sædus Hælus Brasiliæ Historiarum scripsit 1556 & 1557. edit: sed venaculo simone. integro antequam istinc reces.

P. de Witte del.

Theodore de Bry sculp.

HISTORIA
 NAVIGATIONIS IN
 BRASILIAM AMERI-
 CÆ PROVINCIAM.

CAPVT I.

Auctoris scopus.

QUONIAM, quæ sit amœnitas, amplitudo, & vbertas, Quar-
 tæ Orbis terrarum sectionis, quæ *America* vulgo dicitur, cu-
 ius pars *Brasilia*; quibusque cingatur insulis, & regionibus an-
 tiquis penitus ignotis contineatur: quam multis item petita
 nauigationibus, annis abhinc octoginra, ex quo primum in-
 notuit: plerique nostra memoria Cosmographi, in explican-
 disque rebus gestis versati homines docuerunt.

Illo itaque omni argumento longe lateque diffuso liberati, hac Historia
 duntaxat ea complecti decreuimus, quæ inter eundum & redeundum, & apud
 feros Americanos, quibuscum circiter annum vixi, experiendo ac obseruando,
 visu audituque, percepimus. Quod vt planius exponam, ab initio quænam
 fuerit hæc adeo longinqua difficilisque expeditio, explicandum.

CAP. II.

*Ascensus in naues Iuliobonæ: itemque occurſus nauium & expugnatio:
 tempestates, littoraque & insula primum obuia.*

V M Boisius Villagagnonis nepos, qui ante Iuliobonam ad-
 uenerat, a pecunia regia tribus instructis nauibus, prouisaq; re
 frumentaria, pro imperio iuberet: 13. Cal. Decembr. anni 1556.
 in naues conscendimus. Ipse Boisius, ex nauibus vna, quæ Ro-
 berga minor appellabatur, octoginta nautis militibusque oc-
 cupata, legati nomen imperiumque habuit. Alteram, duce Mario, Robergæ

*Boisius
 classi præsi-
 ditur.*

T

maioris titulum præferentem, gubernatore autem Ioanne Humberto Hareflorisiensi, vt res ipsa docuit, experientia in nauigando singulari, centū & viginti mortalibus, quo in numero censebar, attribuit. Tertia quæ Rosea, centurionis nomine vocabatur, annumeratis sex puerulis, ad linguā Americanorū addiscendam, transportandis: quinque autem, vna cum moderatrice, virginibus (quæ primū è Gallia mulieres, magna Barbarorū admiratione, qui tantum nudas ante vidissent, in Brasiliam delatæ sunt) nonaginta circiter hominibus completa est.

*E portu
vanes sol-
vunt.*

Eo die ipso, cum è portu solueremus, tormentorum strepitus atq; tympanorum, buccinarumq; soni, ceteraq; eiusmodi, quæ nauibus in expeditionem euntibus, solemnia esse cōsueuere, circa meridiem audita sunt. Primum in mari Cauxio, duobus à portu salutari milibus, anchoræ iactæ. quo in loco, vt assolet, nautis militibusq; recognitis, & profectio imperata: eius nauis quam conscenderam funis anchorarius abrumpitur, anchoraq; labore maximo recuperata, profectio in crastinum indicta est.

Itaque

Itaque 12. Cal. Decemb. è terra prouectis, & Britanniam sub dextra relinquentibus, duodecim dierum tempestate coorta: plerique metu & nausea vehementer conflictati, præcipue qui mare nunquã viderant, singulis se momētis absorbendos esse cogitabant. Resque profecto est admiratione dignissima, nauem è ligno quantumuis magnam atque firmam Oceani vim pati posse. Nam vt è crassissimis trabibus naues fiant, arcteq; fibulis vinciantur: quemadmodum qua eram delatus, circiter centum pedes in longitudinem, in latitudinem vero viginti patebat: quænam est cum altissimo latissimoque Occidentali Oceano, magnitudinis tantulæ collatio? Qua de causa cum nauigandi artem vniuersam, tum sigillatim acum nauticam, ad moderandos cursus maritimos excogitatam, nemo satis vnquam laudauerit: quam tamen ante annis ducentis & quinquaginta esse in vsu, quidam memoriæ prodidère. Igitur, cum dies tredecim magnis difficultatibus, nobis esset nauigatum, Deo fauente, tràquillitas reddita est.

*Nauigationis, ac
que adeo
maritime
præstantiæ.*

Consequenti post die Dominico, duabus onerariis nauibus Britannicis ex Hispania redeuntibus occurrimus: parumq; abfuit, quin nauitæ nostri, cum esse quæ eripere possent, intellexissent, eas penitus expilarèt. Quemadmodum enim demonstraui, tormentis ceteroque omni apparatu bellico instructi, confidebant, neque si infirmioribus occurrissent, ab iniuria facile temperabant.

Et quoniam in hunc sermonem incidimus, quæ nauarum sit rapacitas, hoc primo nauium occurſu, declarare visum est. Qui enim robore & armis præstant, quod etiam in continente nimium sæpe accidit, reliquos prædæ habent. Afferunt tamen, cum vela obuios contrahere iubent, se iamdiu tempestate aut malacia terram non attigisse, rebus egere omnibus, orantque vt pecunia redimere liceat: qua in colloquutione nauibus occupatis, ne scilicet onere pessum eant, præstantissima quæque extorquent. Obiicientibus (quod sæpe nobis erat vsitatum) iniquissimum esse hostes iuxtà sociosque prædari: solennia terrestribus etiam copiis verba reponunt, More belli accidere, sibi vt quisque prouideat.

Nauarum rapacitas.

Addam, quod exemplis postea comprobabitur, cum Hispani Lusitanique se Brasiliam adiisse primos, omnemque adeo continentem, quæ à freto Magellanico, qui meridiem versus quinquaginta gradibus extenditur, ad Perusium, citraque Æquinoctialem lineam glorientur: eaque de causa possidere affirmant, Gallos vero se in iure suo interpellare: si mari vincant, crudelissime interficiunt, in eamque feritatem aliquando deuenère, cutem vt viuentibus detraherent, teterrimo genere mortis afficerent. Galli contra, se Americæ participes esse demonstrant; neque ab Hispanis Lusitanisque vinci facile patiuntur, seq; acerrime tuentes par pari hostibus referunt, qui eadem certe classe manum conferere non audent.

Vt ad nos redeam, iterum tempestate coorta, sex septemve dies mare adeo intumuit, plerique vt fluctus non tantum foros superarent; verum etiam, cum eius rei periculum faceremus, de qua Psalmus 107. meminit, sensibus pene orbati, ebriorū more vacillabamus: nauis autem ita fluctuabat, nemo vt ex nauitis

*Mire Deus mari,
pro arbitrio imperat.*

*Iuuenalis
Satyr. 12.*

stare posset. Vt eodemq; Psalmo continetur, cum supra montes aquarum altissimos, maximeque timendos erecti, è vestigio infra profundissimos hiatus demersi, tamen inter tot fata conseruamur: sentimus profecto admirandam Dei optimi maximi potentiam. Itaq; cum periculo tam sint affines, qui nauigant: Poëta qui latitudine lignorum, quibus nauigia facta sunt, eos à morte separat, videtur, quam par sit longius seiungere. cuius, quod sint elegantissimi versus adscribere visum est.

Inunc, & ventis animam committe, doloso

Confusus ligno, digitis à morte remotus

Quattuor, aut septem, si sit latissima tæda.

*Sacrum
Promon-
torium.*

Tempestate sedata, cum Deus qui mari pro arbitrio imperat, ventum secundum excitasset, ad mare Hispanum peruenimus, Nonisq; Decembr. obiectum habuimus promontorium Sacrum. quo in loco, Hibernica nauis obuiam facta, arte, de qua paulo ante diximus, nostri epibatæ sex septemve Hispaniësis vini dolia, ficus, malaq; Aurantia exportarunt.

*Fortunate
insule.*

Septimo post die ad tres insulas delati sumus ex Fortunatis: has qui è Neustria nauigant, Gratiolam, & Lancilotam, & Fortauenturam nominant, antiqus autem appellabantur, Aprofitus & Iunonia, Ombriosque: septemq; numero sunt, quas nunc, vt opinor, omnes, Hispani occupant. Et quamuis in orbe describendo quidam Fortunatas insulas sub vndecimo citra Æquatorë gradu collocent: cum me præsentem, Astrolabus litem diiudicaret, inuenimus, ad vicissimum octauum Arcticum versus sitas esse: idcirco fatendum est, suo aliorumq; periculo, decem & septem gradibus, istiusmodi Cosmographos aberrare, quibus eas insulas à nobis remouent longius.

Hic scaphis eductis, viginti ex nostris bene armati, ad populandumq; progredientes, conspicati àb Hispanis, & repulsi, fuga naues petière. Attamen cum se in omnes partes conuerterent, nauigiolo piscatorio metu ab suis derelicto facti obuiam, cum maximam vim marinorum canum, circinorumq; nauticorum abstulere, nihilq; omnino, ne velis quidem exceptis, reliquere; tum quod de Hispanis peius mereri non possent, quos vlcisci percupiebant, scapham vnà cum lindre securibus depresserunt.

*Trichides
prodigiosa.*

Dum tres dies ob malaciã prope Fortunatas insulas cõmoramur, hamis retibusq; ingentem piscium copiam cepimus; ideoque veriti, quod aqua dulcis non suppetebat, ne siti premeremur, plus dimidia parte, in mare coniecimus. Genera, canes marini, Auratæ, piscesque alii, quorum ignorabamus nomina, erant etiam Trichides, corpore tam paruo, vt caput cum cauda (quæ nihilo minus lata est) cohærere videatur; capite autem galeæ cristatæ persimili, satis prodigiosa. Decimo septimo Cal. Ian. mari tertio intumescente, scapham quæ vni ex nauibus adhærebat, fluctus tam cito compleuit; vt pessum iret: vixque duo nautæ, qui asseruabant, demissis è nauis funibus periculum effugerent. Illud etiam commemorandum videtur quod accidit; tempestate dies quatuor desauiente, coquus quidam laridum in cado ligneo temperans, fluctu supra foros elato, cum cibum in mare longe proiectum amisisset; fluctus alter oppositus, eundem

*Admira-
bilis fluctu
um recipro-
catio.*

eundem in locum vi magna retulit, neq; cadum subuertit, vereq; prandium restituit, quod vt alunt, præter casam fugerat.

Ad 15 Calend. Ian. die Veneris Canariam in conspectu habuimus. consequenti autem Dominico propius facti, erat constitutum ibi cōmeatum expedire; aduerso tamen vento insulam non tenuimus. Hęc amœna est admodum, quam & incolunt Hispani, gignitque saccharum in arundinibus, & vina præstantissima. Ceterum tanta est altitudine, vt l. x. passuum milibus interiectis conspici possit. A quibusdam Taneriffe dicitur, opinantibus antiquorum Atlantem esse, à quo mare vocatur Atlanticum. Alii contra, autumant duas esse insulas, Canariam & Taneriffen. quæ lis, quod ad me attinet, manebit sub iudice.

Eo die ipso sumus conspicati myoparonem Lusitanum: qui cum neq; fugere posset, quod vento ferebatur aduerso, neque armis confideret; contractis de more velis, Boïsio se tradit in manus. Nec morati centuriones, vt qui iamdiu decreuissent, suæ classi nauem adiungere, quam Hispanis Lusitanisve sperabāt se erepturos; in myoparonem, ne aufugere posset, quosdam ex suis imponunt. Veruntamen, cum nescio quibus de causis, Lusitano gratificari vellent, si confestim myoparonem alterum inuenisset adduxissetq;, quem eripuissent, redditum iri promisere. Ille, vt qui sibi melius esse vellet, quam alteri, accepta, vt postularat, vna cum armis scapha, viginti autem ex nostris, cum quibusdam ex militibus suis, prædonis more, pyriticam enim, vt opinor factitabat; vt de improviso fortunam experiretur, longe classem contendit anteuertere.

Tum legebamus oram Africæ, à Mauritanis occupatam, ab ea fere disiuncti quatuor milia passuum; estque, vt à multis tunc fuit obseruatum, terra valde plana, humilisque adeo, vt quantum oculi valebant, montibus nullis officientibus, ea nobis videremur altiores, ita vt breui submergenda crederentur, nauibusque superanda. Et quamuis, oculo iudice, se ad hunc modum res habeat, in omnibus fere littoribus, tamen cum illustrius appareret hoc in littore: cum tantam ego planiciem, quæ vallis habere poterat: contra, mare tranquillissimum, quod altissimi montis effigiem præfererat, intuerer: memoria repetens, quæ hac de re, sacræ docent literæ: illud excellentissimum Dei opus, magna cum admiratione, contemplantur.

Vt ad piratam redeam, qui vt diximus, scapha erat antegressus, ad 8. Cal. Ian, quo die natus est Christus, in Liburnicam incidit, quam tormentis petere, vique retinere contendit, & ad nos adducere. Quæ res valde nostris centurionibus placuit. nauis erat enim eximia, & plena sale candido: quam, vt decreuerant, in Brasiliam ad Villagagnonem deduxere. At in fide Lusitanis præstanda, de restituendo myoparone, crudeles adeo extiterunt; vt Hispanis & Lusitanis, in vnum idemq; nauigium coniectis, ne frusto quidem nautici panis relicto, velis dilaceratis, scapha etiam ablata, qua destituti terram tenere non possent: mitiore cōsilio vli esse viderentur, miseros si depressissent, quam si ita dimisissent. Nam nisi aliunde scapha laborantibus opitulata sit, certum est, aut naufragio tandem, aut fame perisse.

Canaria.

Myoparonis deductio.

Mauritaniam.

Ioh. 38. 3.
10. 11. Ps.
104. 9.

Myoparonis expugnatio.

Nautarum crudelitas.

*Duarum
nauium
deductio.*

Hoc facinore, compluribus inuitis, perpetrato: lōge sumus in altum pro-
uecti, secūdo flante Vulturno. Ne autem lectori fastidium pariam, si tot naues
expugnatas, sigillatim commemorem: craftino, tertioque post die, cum resi-
steret nemo, duas in potestatem redegit. Cum Liburnicam, quæ prius oc-
currit, epibatæ nostri, præcipue qui myoparonem Hispanicum ascenderant,
prædæ habere cuperent: eaque de causa essent minoribus tormentis aggressi:
ducibus tamen vltro citroque colloquutis, ab iniuria temperarunt. Ex Hispa-
niensi altera, vinum, panis nauticus, aliaque cibaria direpta. Nullius tamen rei
iacturam magis conquerebatur Hispanus, quam gallinæ. hanc aiebat, cum
procelloso mari ponere non intermitteret, ouum sibi quotidie in naui suffi-
cere.

Die dominico, qui proxime sequutus est: cum is, qui speculabatur signum
de more dedisset, animaduersis quinque nauibus (de quarum magnitudine
atque forma diiudicare nequiuimus) nauæ nostri (quibus fortasse nō sum pla-
citurus, eorum virtutibus prædicandis) expediti & ante victoriam præana con-
cinentes, se consequi posse arbitrabantur. Sed cum nos aduerso, illi secūdo vëto
delati, velis, vt aiunt, remisque fugerent: quamuis, magno ne classis euerteretur
periculo, pedem vndique faceremus, ad prædandumque milites incumberent:
frustra defatigati manum conserere non potuerunt.

Ne quis aut quæ commemorauī hactenus falsitatis accuset: nos videlicet,
cum Brasiliam peteremus, mare infestum habuisse: obnoxiiis aut fuga saluti
consulentibus aut vela demittentibus: affirmabo tribus omnino nauibus, quæ
tormentis erant instructissimæ, adeo vt quæ me accepisset, maiora octodecim
ex ære tormenta, minora è ferro plus triginta sustineret: nautas militesque de-
creuisse, vt qui omnes fere essent Neustrii (gens in naumachiis omnium quæ
Occidentem versus nauigāt, bellicosissima) si Lusitanæ classi occurrissent, con-
fligere, magna spe victoriæ. Animosum certe consilium, si ab iis qui res gestas
memoriæ prodiderunt, nominatimque ab Osorio repetamus, quantum armis
Lusitani excelluerint, quas nationes, quamque varias deuicerint: cum & bello
contra Mauritanos in Africa contenderent, & Orientem versus contra Indos
dimicarent. opponi tamen posset Gallos Barbaris dexteritate præstare (ex qui-
bus cum initio peterentur, exitire qui aluearibus apum in hostes conie-

*Neustrii
in nauma-
chiis excel-
lunt.*

*Osor. in
Hist. Lus.
lib. 8. c. 9.*

ctis se defenderent) neque sine sanguine & sudore, tam
fortes viros vnquam posse su-
perari.

CAP.

CAP. III.

*Bonita, Albacora, Aurataeque, & sues marini, piscesque volatiles,
alique: quos tum vidimus, tum cepimus sub Zona
Torrida.*

Ex illo tempore, tranquillitate vsi ventoque accommodatissimo, ad tertium fere gradum citra Aequinoctialem peruenimus. ibi maximam suam marinorum copiam & Auratarum, eorumque piscium cepimus, quos Albacoras & Bonitas, qui è Neustria nauigant, appellare consueuere: ex aliisque generibus quamplurimos. Quo in numero erant & pisciũ volatium.

de quibus, cũ nauetẽ mentionem facerent, existimabam nobis imponere velle: donec ita se rem habere comprobauit experientia. Tum è mari emergere,

Pisces volantes.

& sublimè volando gregatim petere pisces vidimus, in morem alaudarum sturnorumq; volatus vero altitudine hastam æquabat, lōgitudine centum passus. Sæpenumero ad malum nauium in pingentes cadebant, & manu facile capiebantur. Piscis est, vt eundo & redeundo animaduerti multoties, haleci valde similis: paulo tamen & longior & rotundior: habetq; sub gutture paleolam, alis ad modum vespertilionis toto corpore contextis porrectisque; sapore autem suauissimo & probatissimo. Ceterum, quoniam huius generis nullū citra Tropicum Cancrī videram, primo existimabam quod calore gauderent, sub Torrida Zona degere, in neutramq; partem Polos versus excedere. Sed cum quidam

** Sed et in
mediterranea
neo sæpe capiuntur:
cōsule Rō.
deletii lib.
De Piscib.
Aues marina.*

scripserit marinas hirundines, prope Magellanicum fretum videri: quas opinor easdem esse, rem in medio relinquere visura est. * Obseruaui etiam istiusmodi pisces nusquam tuto agere posse. Nam cum in mari degunt, Albacoras prædonesq; alios è piscibus habent inimicissimos: si subuolando periculum effugere tentant, aues sunt marinæ, à quibus capti vorantur.

Dicendum quoq; aliquid videtur de his auibus, quæ prædam è mari pro victu habent. Hæ sunt adeo cicures, vt supra foros funesq; nauium fidētes, capi manu patiantur. quarum certissima, vt qui de iis gustauerim, penitusq; cognouerim, hæc est descriptio: luma sunt, vt accipitres, leucophæata; magnitudine cornicum esse videntur, nudati paulo plus carnis habent passere: vt mirum sit corpore tam paruo capere posse, atq; in vsum vertere pisces multo se maiores, atq; crassiores. Deniq; vno sunt intestino, pedibusq; planis, vt anates.

Bonita pifis.

Quod ad ceteros pisces attinet, de quibus paulo ante diximus: Bonita nulli sapore cedit, Cyprinis communibus assimilis, cum squamis tamen careat: illas maximo vidi numero, circiter quadraginta dies, quibus fere nostris nauibus adhæserunt, idq; accidere verisimile est, quod pice naues vnctæ sint.

Albacora.

Albacoræ autem à Bonitis forma non admodum alienæ, tamen cum & viderim, & comederim Albacoras, quinque pedum longitudine, crassitudine corporis humani, quod ad earum magnitudinem, nulla esse potest cum Bonitis collatio. Deinde cum nullo modo sint Albacoræ viscosæ, sed carne vt salar friabili, nullis aculeis, paucis visceribus, inter pisces optimos sunt annumerandæ. Et quamuis quæ ad condiendam Albacoram, necessaria videbantur, præsto non essent (vt accidit peregre nauigantibus) ideoq; sale contenti, latis orbibus, igne tostam ederemus: tantillo tamē apparatu erat nobis gratissima. Quamobrem si Cupidiariorum natio, quæ mare tentare non audet, nihiloq; secius (vt de fele vulgo dicitur) siccis pedibus, abligurire pisces percupit, Albacoram in cōtinenti tam facile mercaretur, quam reliqua genera; ecquid dubitatis quin vna cum pisce digitos sæpe circumlamberet? vt enim dixi de hirundinibus marinis, cum Albacorę degant inter Tropicos, in altoq; mari versentur, non ita littoribus appropinquant, vt à piscatoribus integræ ad nos peruenire possint. Quod vero ad Africanos attinet, qui mare ad Orientem accolunt, Perusiosq; qui Occidētem versus, tum & Albacoras facile piscari: tū incorrupte suis apponere credibile est.

Aurata.

Aurata, quæ meo iudicio ita vocatur, quod in aqua luteo esse colore videatur, & auro quam simillima, figura Sulmoni proxima est; differt tamen dorso depref-

depressiore. expertus ita pronuntio; Auratam non tantum ceteris, de quibus mentionem fecimus, bonitate præstare: verum etiã nego, in mari fluminibusq; quicquam inueniri posse suauius.

Suum autem marinorum duo sunt genera, vnum rostro acuto, vt anseres, alterum tam obtuso, vt cum è mari attollit, sphaera esse videatur. Idcirco ab ea similitudine, quæ est illi cum cucullatis, capita monachorum appellabamus. Ex iis animaduerti lōgos circiter senūm pedū, cauda lata, bifidaq;, in capite omnibus erat foramen, quo spiritum ducere, & vndam vibrare solebant. Cū incipit mare commoueri, super aquam eminentes, præcipue nocte tempestate conflati, virides apparent, viridemq; reddunt maris effigiem. præterea in morem suum terrestrium, alte anhelant stertuntq;. Quamobrem nauæ illos vagari & respirare conspicati, tempestatem certissime præfagiunt, quod & sæpe sum expertus. Et quamuis, cum trāquillitas esset, pelago modo crispante, vndiq; suum marinorum circumiecta multitudine, quoad prospici posset, totum mare illis constratum videretur: tamen cum non tam faciles captu essent, quam pisces reliqui esse consueuissent, prout collibuisse in promptu nō erant. Ita; vt lectori satisfaciam cumulatius, qua tandem arte capiantur, explicabo. Qui probe inter eos piscandi modum callet, conspicatus è prora, harpagonemq; ferreum manu tenens longurio reuinctum longo crassoque vt hasta dimidiata: qui etiam funi alligatur viginti circiter pedum: gregatim accedentibus, quem ferire possit eligens, tanta vi harpagonem iaculatur, vt si recte percutiat, ferro sus adunco teneatur: tum relaxato fune, quoad fieri potest, dum se dolore faucius in omnes partes conuertit, ferroq; magis induit, sanguis eum paulatim viresq; deficiunt. Nec morati nauæ ceteri, manu ferrea, quæ & ipsa longurio adhæret captum in nauem pertrahunt. Hac ratione viginti quinq; in itinere cepimus.

Quoad intestina, si vt porco, ita & sui marino quatuor tanquam perna demantur diuidaturque & visceribus, spina etiam dorsi, costisque ablatiis eundem in modum pendeat, hic illi valde similis erit. Iecur eodem sapore. Caro tamen recens dulcior & deterior. Pinguedo in omnibus quos vidi, pollicis crassitudinem non excedebat, nullamque puto inueniri, quæ duos superet digitos. Itaque, ne nobis amplius imponat id, quod Lutetiæ alibiq; laridum quadragesimæ piscatores appellant, suisque marini pinguedinem esse arbitrantur: nam ea cum plus quatuor digitum crassitudine pateat, Balænæ censenda est. Ceterum quoniam in quarūdam aluo, quas venati sumus, paruuli sunt reperti, quos vt lactentes assos apponebamus, nulla contrariæ opinionis habita ratione, magis existimo sues marinas vt scrophas, viuos quam oua parere. Qua de re si accuser, ad arbitrium eorum qui experti sunt potius, quam qui scripta tantum legere, prouocans: vt rem diiudicare, mei non est instituti, ita nemo, quin ea quæ viderim certa esse credam, iure interdicturus est.

Permultos etiam Requienes, vt à Neustriis appellantur, cepimus. Ii quoq; mare sedato virides apparent: quibusdam longitudine quatuor pedes superantibus, crassis pro magnitudine corporis. Tamen quod eorum caro minus probetur, necessitate compulsi & meliorum inopia, nauæ Requienem attingunt.

*Sues marini.**Ingens sūa marinorū copia.**Modus piscandi sues marinos.**Summa marinorum intestina.**Requienes.*

*Requienes
damnos.*

Pelle sunt aspera ferrataque, capite plano atque lato, ore patulo tamquam lupi Molossive Britannici. Cum hac de causa monstrosi sunt, tum dentibus acutissimis damnosi: quemque semel corripuerint, aut dilacerant, aut in mare deprimunt: qui lauant in Oceano sibi à Requienibus valde timere coguntur. Nec cum essent educti supra foros nauium, quod sæpe accidit, hamis è ferro digitali crassitudine, minus ab iis cauendum erat quam à feris canibus. Quapropter cum neque capti, neque liberi ab iniuria temperarent, parumq; ad vescendum accommodati censerentur: quos eramus piscati lancinantes, atque cruciantes, vt damnosis animantibus dignum erat, claua ferrea mactabamus. Decisis aliquando brachiis, dolique circulo per caudam traiecto, in mare proijcebamus: tum se ipsi iactantes quod diu non mergebantur, ingenti nos voluptate perfundebant. Ceterum, etsi sub Zona Torrida, non sint ea magnitudine testudines, qua in Rubro Indico mari Plinius esse dicit, vt singularum superficies contegendis habitabilibus casis, parandisque cymbis accommodentur: tamen cum tantæ ibi existant, vt parum sit credibile, breuiter attingere visum est. Proponam igitur specimen, quo de magnitudine lector iudicare poterit, vnam videlicet in naui Boissiana captam, adeo grandem extitisse, vt octoginta hominibus, quos nauis acceperat, more nautico prandentibus, large suffecerit: superior testa ouali effigie, lata duos pedes cum dimidio, & iusta crassitudine centurioni Mario ad clypeum data est. carne tamen proxime ad vitulinam accedunt, vt lardo traiectæ, tostæque, eodem sapore videantur. Hic quoque vt animaduerti, earum est piscatus. Tranquillo mari, alias enim raro apparent, in summa pelagi euectis, Sol testam accendit, vt pati non possint: itaque se inuertunt ad temperandum calorem, diuque in gyrum versant: hoc conspicati, manu ferrea commissuræ testarum impacta, vi magna nauis quatuor aut quinque connitentes, in phaselum pertrahunt.

*Marina
testudines.
Plinius lib.
9. cap. 10.*

*Modus pi-
scandima-
rinæ testu-
dines.*

Hæc habui de testudinibus breuiter explicanda & aliis piscibus: postea mētio fiet de Delphinis, atque etiam Balænis, pluribusque Cetaceis.

CAP. IIII.

De Æquinoctiali circulo, tempestatibus, ventorum inconstantia, pluuiis corruptis, caloribus, siti, aliisque incommoditatibus, quas circa illam mundi plagam sustinuimus.

*Ventorum
inconstan-
tia circa
Æquato-
rem.*

T de nauigatione absoluaui, tribus aut quatuor citra Æquinoctialem lineam gradibus, vento destituti, tempestate aduersa non modo vsi sumus, pluuiæ maliciaque inuicem succedentibus, verum etiam (vt nauigatio difficilis atque periculosa est circa Æquatorem) obseruaui ventorū inconstantia sæpe accidisse, vt tribus nostris coniunctim hærentibus nauigiis, vnumquodque subito peculiari flatu raperetur, figuramq; trianguli Orientem Occidentemque versus & Septentrionem delata, efficerent: nulla nauarū industria

dustria prohibente. Illa ventorū conflictatio erat momentanea, erumpebantque vortices, qui & subito cursum remorabantur, & è vestigio vela tam impotenter inflabant, vt mirum sit nauem non inuertisse millies.

Præterea quæ sub Aquinoctiali circulo decidit pluuia, sæda contagiosaq; est, vt si collapsa corpus attigerit, enascantur pustule, vestesque maculentur. Sol autem mire feruet, qua de causa caloribus pressi maximis, ingenti quoque siti laborabamus: quod aqua dulcis, poculentave alia (si prandioli tempus demas & cœnula) nos omnino deficeret. Vnde accidebat, quod mihi vsu venisse memini, halitu consupto, vt hora plus obmutescerem. Hac necessitate compulsi nauæ, nihil magis habent in votis, quam vt aqua falsa cum dulci commutetur. Si quis opponat (repudiato in vndis pereunte siti Tantalos) fieri posse vt aqua marina bibatur, aut humectando saltem palato inseruiat: respondeo, nullis omnino remediis aquæ falsæ per ceram colandæ, aliterve distillandæ (præterea quum fluctuationes nauium instituendis fornacibus, lagenisque conseruandis minime conueniant) effectum esse, nisi quis vellet, simulatque ori admouisset, ipsa etiam euomere viscera, vt ea degustationi accommodaretur, & potui multo minus. Attamen vitro infusa splendore & puritate nulli cedit. postremo aqua marina (quod & sum admiratus & Philosophis examinandum relinquo) si lardum, halecem, aliave carniū & pisciū genera valde salita temperes, & magis dulcia fient, & citius quam si fontana.

Pluuia sæda & contagiosa. Aestus maximus.

Naturæ desiderium. Aqua marina minime potabilis.

Vt vnde sum digressus eo redeam, fastigium nostræ, sub Zona Torrida, miseræ fuit, quod maximis & continuis imbribus ad carinam vsque permeantibus nautico pane corrupto & mucido, quo tamē utebamur admodum exigue, vermes vna cum pane (tot inerant enim, quot micæ) nihil abominati, ne siti conficeremur, edebamus: vitiata quoq; aqua dulci oppietaque vermibus cum è vasis effunderetur, stomacho nullus erat tam firmo quin expueret. Qui autem bibebant, vna manu tenere poculum, altera ob fœtorem nares comprimere cogebantur.

Nauticus panis corruptus.

Interea quid vobis in mentem venit, hominum delicatissimi? calorem exiguum ferre non potestis, tunicaque interiori commutata, bene terfi, opaco in conclauis & splendido, cathedra lectulove impositi, orium agitis? vobis cordi non est ad mensam accumbere, si lances nitidissimæ, vitra bene lota, cãdidiora niue ipsa mantilia, dapes exquisitissimæ apparatusque, vinum deest smaragdo clarius? Vultis nauigare vt ad hunc modum vitam traducatis? vt auctor vobis nequaquam sum futurus, eaque de re minus cogitabitis, cum quid in re ditu acciderit audietis: ita cum de mari mentio incidit, & nauigationibus tam longis, vos vellem oratos qui ex libris tantum sapitis, quodque multo est deterius, ex eorum fabulis, qui mare nunquam viderint, vt elato supercilio Mineruam nō doceretis: hoc est vt interpretor, iis paululum cederetis, qui tot incommoda perferendo ea sunt experti, quæ nullo certe modo in animum irrepunt, nisi periculum ipse fecerit.

Aduersus delicatos inuehitur.

Addam cum ad ea quæ ante commemoravi de varietate ventorum atq; tempestatum, umbribus fœtidis & caloribus: tum quæ in Oceano generaliter

Gubernator nauis egregius seluiteris.

fiunt, præsertim sub Æquatore: vidisse me Ioannem Meunium Harefloriensem, ex nostris gubernatoribus, qui cū literas nesciret, cognoscendo Astrolabo, chartisq; nauticis, & Baculi Iacob affectus est tantam nauigandi peritiam, vt sæpe numero, maximeque cum esset tempestas, silentium imponeret viro bene docto, quem nominare non habeo necesse: cū iste tamen pacato mari explicandis Theorematis excelleret. Nec interea propositum est, quicquam detrudere de iis artibus, quæ in scholis docentur, & literarum monumentis conseruatae sunt. Sed magnopere vellem, nulla vt hominum auctoritas, & ratio cum experientia contenderet. Veniam igitur à lectoribus efflagito, si in memoriam reuocans nos aqua putri, & mucido pane vixisse, permultasq; rerum incommoditates perpeffos esse, misera illa conditione, cum lautis censorum istorum dapibus comparanda, sum ab incepto sermone paululū digressus, & in eos inuectus. Accidit sæpe ob eas de quibus ante diximus difficultates, quæ postea demonstrabūtur fufius, absumpto omni comite, citra Zonam torridam retro naues abiisse, quod Æquatorem superare non possent.

*Æquator
quare di-
ctus.*

*Elevatio
Poli Antar-
ctici.*

Cum hac miseria conflictati circumeundo, & paulatim appropinquando, trigintaquinque diebus trāsmittere tentassemus, pridie Nouemb. Febr. Deo propitio, Æquatorem attigimus. Æquator autem dicitur, non tantum quod sub hac linea dies noctibus perpetuo sunt æquales: verum etiam quod cum Sol ad eam redit, quod in anno bis accidit, nimirum ad 5. Calen. April. & Id. Septemb. eadem toto in orbe dierum & noctium existit æqualitas, ita vt qui sub Arctico & Antartico degunt, duobus illis demum in anno diebus lucem noctemque participant, e vestigio Sole ab eorum conspectu alternatim recedente ad sex omnino menses.

Quo igitur die mundi Zonam sumus præteruecti nautæ solemnia vsurpauere: etenim ad memoriam eius rei conseruandam, qui nunquam sub Æquatore fuerunt, eos funibus alligatos in mare demittunt: aut panniculis cacabo affricatis atro vultū inficiunt, vectoribus tamē se pecunia redimere licet, quod & mihi contigit.

*Hist. uni-
uers. Ind.
lib. 3. c. 98*

Itaque Iapyge secundo delati sumus ad quartum gradum vltra Æquinoctialem. Hic Polus Antarticus primum à nobis est visus (quem Neustrii Stellam Su appellabāt) quibusdam stellis, vt ab illo tempore animaduerti, in modū crucis depictum: ideoq; sydus integrum stellam Su nomināt. Retulere, vt quidam scribit, qui hoc primum iter sunt aggressi, albidam circa Polum Antarticum nubeculam perpetuo videri quatuorq; stellas, crucis forma, cum trib. aliis, quæ Septentriones valde referunt. Iamdiu Polus Arcticus à conspectu nostro aberat: obiterq; dicam, non modo sub Æquinoctiali Polum vtrumq; non apparere, quemadmodum plerique arbitrantur, sed neutrum, nisi duobus emēsis vltra citraue gradibus.

*Sol pro Ze-
nith.*

Id. Feb. cū sudum esset, Nautæque Solis altitudinem Astrolabo deprehendissent, affirmant ad perpendicularum radiare. Idcirco, quamuis periculi faciendi gratia, pugiones, cultellos, aliaque id genus supra foros defigeremus, nostris in celocibus eo die, meridiano præsertim tempore, vmbra nusquam est visa.

Duode-

Duodecim fere gradus prouectis, tempestas tres quatuorve dies aduersa extitit: paulo post è contrario tãta malacia facta est, vt interea celocibus immotis, perpetuo hic mansissemus, nisi ventus flauisset.

Toto itinere nostro nondum Balænae obuiam erant factæ, tum vero prope vidimus. Quo in numero vna, quæ facillime potuit conspici, iuxta nauim emergens, quoad se commoueret, scopulus credita est, vt metuerem ne impacti, fracta celoce periremus: obseruauit cum se in mare absconderet, ante caput exerentem, ore plus doliis aquæ duobus eiecisse, demergentemq; tantum excita-
Balana.
Pf. 104.
26.
Iob. 40. 26

se fluctum, denuo vt vererem ne in gurgitem nos ad se pertraheret. Estque profecto res horrenda, vt in Psalmis, Ioboque legimus, eiusmodi mōstra tam facile in Oceano ludere.
 Vidimus etiam Delphinas compluribus piscium generibus comitatos, & militari ordine incedentes: in mari subrubido esse colore putantur, ex istis vnus sexies septiesve, tanquam gratulari vellet, celocem qua eram vectus circundedit: nos inuicem nihil non tentauimus, is vt caperetur, sed caute cum refugeret capi nunquam potuit.
Delphinas pisces alii comitatur.

C A P. V.

De primo Indiae Occidentalis conspectu, & incolentium Barbarorum: deque ijs quæ in mari acciderunt ad tropicum vsque Capricorni.

N D E secundo diu flante Fauonio, ad v. Cal. Mart. anno 1557. Dies quo mane circiter octauam horam, in conspectu Occidentalem Indiam habuimus (in qua Brasilia) quæ & quarta orbis sectio antiquis penitus incognita, & America dicitur: eius nomine, qui circiter annum 1497. primus eam detexit. Explicare superuacaneū est, quam læti quamque alacriter Deo egerimus gratias, tam prope intuentes continentem optatissimam, breuique adeundam. Explorato igitur, quod eramus conspicati terram esse (decipi enim facile est nubibus in aerem abeuntibus) eo die ipso, flatu secundo, & prora in altum constituta, cum Boisius esset antegressus, anchoræ iactæ sunt mille passibus interiectis, à regione aspera *Huuassou* Barbaris appellata: tum educta è nauis scapha & tormentis aduentu significato, vt assolent, qui illas regiones adeunt: viro-
Dies quo primū Americano- bis detecta est.
Americus Vesputius in Americā primus nostram memoria nānigauit.
Huuassou locus asper.
Margaritæ Gallis inimicissimi.
Nemora, herbaeque semper viuent in America.
 rum mulierumque statim manus ingens visa est stare in littore. Hi omnes (vt à quibusdam ex nostris, qui loca illa iam ante cognouerant, est animaduersum) erant natione *Margaiatum* Lusitanis confœderata, Gallis autem inimicissima: vt captis nulla liberationis merces soluenda esset alia, quam vt mactati concisq; Barbaros saginarent. Tum quoque vidimus mense Februario (qui fere tota in Europa est frigidissimus, geluque impedit, ne quid è terra prodeat) nemora & lucos, herbasq; tam esse virides, quam sunt in Gallia, Maio & Iunio mensibus, quo vere perpetuo fruuntur Brasilienses.

Hostilis *Ouetacatum* atque Gallorum inter se animus, quem vtrique vehementer dissimulabant, impedimento non fuit, quo minus è naucleris vnus, qui eorum linguam mediocriter nouerat, cum nautis aliquot scapha conscensa, litus peteret, vbi magna multitudine Barbari constiterant. Nec tamen intra teli iactum accedere, sed vereri ne à feris hominibus capti, interfectique torreretur. Ita eminus ostendere cœperunt cultellos, specula, pectines, aliaque id genus, cum quibus ad victum pertinentia, commutare si vellent, petebant. Quare à quibusdam qui propius accesserant, intellecta, nec rogati pluribus, mira celeritate quæsitum excurrere. Mox redeunte Nauclero, farina quapiam ex radice, qua panis loco vtuntur Brasilienses, pernæ, carnesque ex aprorum genere, aliaque ad victum necessaria, fructus etiam magna copia, quales gignit regio, allati. Præterea vt & dona offerrent, & aduētum gratularentur, sex, vna comitante femina, Barbari scapham ingressi, sponte sua nos inuisere. Quos cum primùm vidissem, lectoribus cogitandum relinquo, quam eos sim attente contemplatus, de quibus etsi commodius & fusius agendum est suo loco, hic tamen attingere obiter nonnulla decreuimus. Principio tum viri, tum feminae nudi æque agunt, atque quum ex vtero prodire, ad ornatum toto corpore atrati. Ceterum viris est familiare sinciput attondere in formam coronæ monasticæ, occipitis vero crines dimittere, quos tamen vt hi solent, qui apud nos alūt comam, circa collum refecant. Ad hæc pertuso inferiori labro, viridi colore politulum lapidem, capitati argentei latitudine atque crassitudine insertum gestant, quo dextrè foramen illud aperiunt clauduntq;. Hunc ad venustatem vsurpant: quo tamen auulso, & in labro inferiori, tanquam ore altero hiante apparent turpissimi: feminae labrum minime perforant, sed vt nostrates crinem valde summitunt, auriculas autem adeo trajiciunt, vt digitum accipiant: vnde candida ossa pendere, & supra humeros fluctuare solent. Alio reijcienda videtur eorum cōfutatatio, qui Americanos esse villosos falso sunt opinati. Antequam autem Barbari à nobis discederent, duo senes qui auctoritate præstabant, demonstrāt, illa in regione maximam esse vim Brasili optimi, cui & secando, & exportando suam operam pollicentur, resq; ad victum necessarias: nihilq; præmittunt, quo persuadeant, vt manere vellemus. Præterea quum alio tendebamus, manendi ratio non erat: quod cum inimici essent, & multitudine vincerent, hoc consilio inuitabant, vt si terram tenuissemus, more suo, vulneribus confectos deuorarent. At cum *Margaites* tormenta, & quicquid adeo naues nostræ aduexerāt, valde essent admirati: neq; (maximis de causis, præcipue ne Gallorum periculo fieret, si forte illuc appellerēt) in animo haberemus vim facere, ad suos qui expectabant in littore, veniam redeundi postulant. Itaq;, quoniam nullus est apud eos pecuniæ locus, cum rebus quas attulerant, hamos, indusia, cultellos, specula, idq; genus quamplurima commutauimus, quæ quidem sunt ad negotiandum apud Brasilienses accommodatissima. Ad extremum vt quum nos adire Barbari, pudenda liberaliter ostenderant, ita, quum exire, & in scapha sedere vellent, indusia quæ à nobis accepissent, ad vmbilicum vsq; colligentes, atque ne macularent veriti, in natibus demonstrandis nequaquam parci fuere,

Farina ex radice, aliaque Barbarorum ci-baria.

Primi Barbari ab auctore visis, & descripti.

Astutia Barbarorum ad decipiendos Gallos.

Pecunia Barbari carent.

Urbanitas vere Barbari.

mira

mira certe vrbalitas & digna quæ legatione fungatur. Nam etsi prouerbio feratur apud nos, pellem indusio esse chariorem: illi contra, excellenti erga nos magnificentia fortasse, nates aperiendo, pelle arbitrantur indusium esse præferendum.

Hoc in loco paululum immorati, quamuis noua illa cibaria primum aliena viderentur, necessitate coacti, tamen auide comedebamus. At postridie eius diei, qui Dominicus erat, sublatis anchoris, vela fecimus. Terram legentes viginti fere millibus passuum interpositis, obiectum habuimus Castellum Lusitanorum, quod illi Spiritum Sanctum, Barbari *Moab* appellant. Hi celoces nostras, myoparonemque adeo conspicati, quem suis ereptum esse facile coniecerunt, tormentis vtrimque ter aut quater displosis, quod extra iactum essemus, pilæ abierunt innoxia.

*Spiritus
Sanctus
Castellum
Lusitano-
rum.*

Igitur littoribus appropinquante cursu continuato, plagam præteruecti sumus quam *Tapemiry* appellant: hinc quæ in continentem mare influit, parua sunt insulæ, quibus incolunt Barbari, vt mea quidem fert opinio, Gallorum focii fœderatique sunt.

Tapemiry.

Vtcrius paulo circiter gradus viginti, habitant *Paraiba*, quorum in regione, quemadmodum præternauigando animaduerti, tumuli eminent in caminorum figuram abeuntes.

Paraiba.

Cal. Mart. Breuia & Syrtes legimus, scopulis & lingulis intermixtas, quæ loca, ne illis naues pereant, maximopere nauæ solent effugere

*Breuia &
Syrtis.*

Ex aduerso Breuium planiciem sumus conspicati, amplitudine triginta miliarium: hanc incolunt *Ouetacates* homines adeo feri, vt neque pacem inter se colant, & cum finitimis omnibus aduenisque bellum gerant. Cùm vero ab hostibus premuntur (à quibus tamen nunquam iugum accepere) mira pernicitate morti se eripiunt, qua & inter venandum feras ex ceruorum genere quodam assequuntur. Omnium Brasiliensium more, nudi penitus agunt, nihilo tamen secius ad nates vsque comam demittunt, contra quam reliquorum fert consuetudo, qui, vt paulo ante diximus, dicemusque postea fufius, cùm sinciput attendent, tum circa collum crinem refecant. Denique efferati *Ouetacates* illi, regiunculam inuicti habitantes cruda carne vescuntur in morem canum, luporumque, lingua etiam dissident à finitimis, vt inter Occidentalis Indiæ populos immanitate ac sæuitia insignes merito censendi esse videantur. Cæterum quod nullum cum Gallis, Hispanis, Lusitanisque commercium habeant, aliisque transmarinis, carent nostris omnino mercibus. Attamen, vt postea audiui à quodam interprete Neustrio, si eas finitimi cum *Ouetacatibus* communicare desiderant, hac vtuntur permutatione: *Margarias*, *Caraias*, aut *Tououpinambaultius* (quæ gentes sunt vicina) aliive Barbari, se ipsi *Ouetacati* non credentes, ostentant eminus falcem, cultellum, pectinemve, aut speculum, aut alia eiusmodi, nutuque conquirunt an permutationem velit facere. Tum si consentiat, vicissim plumas depromit, aut virides lapides, qui, vt demonstraui, labris includuntur, aut quædam non ab similia. Deinde locum designant ab hinc trecentis quadringentisve passibus:

Ouetacates.

hic alter in lapidem stipitemve, quæ putat esse commutanda, reponens, longe abit. Nec moratus *Ouetacas* ad tollendum accedit quæ ille deposuerat, eodemque in loco relinquendum, quæ ipse ostenderat. Fidem hæcenus seruant, permutatione vero facta, cum alter eo rediit, vnde primo visus est, violatis induciis magna contentione certatur, quis cuique permutatum eripiat. Nec dubium est quin *Ouetacas*, venatici canis leuitate, primas ferat. Itaque nostris hominibus, qui arthritide laborant, claudis, tardisq; sunt pedibus, nequaquam censeo, si de conseruandis mercibus cogitant, cum *Ouetacatibus* negotiationem instituendam esse. Cantabri tamen, quorum etiam lingua differt à ceteris, vtq; notum est, agilitate præstant, optimeque ambulare videntur: cum duobus his rationibus cum *Ouetacatibus* comparandi sunt, tum eos quis merito dignissimos existimet, qui vna discurrerent. Quin & annumerari possent, qui Palmarum flumen accolunt, quadam in regione Florida. Hi (vt memoriæ proditum est) ceruum assequi, totumque diem irrequiecti solent currere. Præterea Gigantes ad flumen Platam (eodem auctore) tanta velocitate, vt fugientes capreas sæpe manu retineant. Sed age dum relaxatis habenis, veredos bipedes illos dimittentes. Sed vt si libet, Euro citius euolent, interdum etiam vt est verisimile nõ sine graui lapsu, tribus in plagis America (distantibus inter se tamen Platensi præfertim & Florida plus tricies centenis passuum milibus) & in quarta Europæ, niue stipatius concidant, ad institutum sermonem reuertamur.

Hist. vniuers. Ind. lib. 2. cap. 46. § 84.

Ouetacatum transmissa regione, aliã in conspectu statim habuimus, quam *Maq-he* appellabant, incoliturque à Barbaris, quos tantum dicam, ob eas rationes, quæ modo explicatæ sunt, minime in vtramque, vt aiunt, aurem dormire: cum ad incursionem faciendam, paratissimos habeant finitimos. Hoc in littore, magna rupes in turris modum se attollit: quæ sole tacta lucet adeo & radiat, vt quibusdam Smaragdi genus esse credatur. Idcirco à Gallis & Lusitanis hac præternauigantibus *Mag-hensis* Smaragdi nomen habuit. Ferunt hanc rupem nauibus adiri non posse, quod ad libellam summæ aquæ scopuli eminentes, plus quatuor millibus passuum excurrant in pelagus: terra etiam negant vllam inueniri semitam, qua rupes ascendatur.

Rupes Smaragdus credua.

Proximũ discrimen ex quo euasimus.

Paruæ ibi sunt tres Insulae, *Mag-henses* appellatæ, quarum ex aduerso cum iactis anchoris noctem quieuissemus, postridie sublatis dolonibus Friense Promontorium tenere contendebamus. Vento tamen reiecti, eo vnde mane profecti essemus, reuertimur: quo in loco ad Iouis diem in anchoris stetimus, parumq; vt audietis, abfuiimus à naufragio. Etenim postridie eius diei ad vi. Non. Mar. quo Bachanalia celebrantur ab hominibus male feriatis, ante ieiunium Quadragesimæ, hora vndecima pomeridiana, cum primum acquiesceremus, adeo repente procella extitit, vt cum tempestatem ferre nõ posset funis anchorarius abrumperetur, nauis autem fluctuans, & vi vndarum littus petens eo delapsa sit, vt cum aqua duabus vlnis & dimidia non esset altior (qua breuiore ne parua quidem nauis sustineri poterat) nihil propius fuerit, quam vt in vado adhæresceret. Tum gubernator iacta bolide, cum eo rem deuenisse intelligeret, quanquam illi munus incumbebat, vt bono essemus animo iubere, bis aut ter excl-

exclamauit, Actum est, Actum est. Nautæ vero cùm diligentissime alteram iecissent anchoram, quæ, Deo fauente, substitit, ne in scopulos vnus ex Maghensibus insulis (profligata salute, si id quidem accidisset, quod mare commotius illis nauem confregisset) deferremur impedimento fuere. Hoc periculo trium fere horarum spatio sumus defuncti, nec interea proderant nautica keleusmata, quæ commodius in alto vsurpantur, quam prope litora, vbi tempestates maxime sunt timendæ. Cùm autem, sedato mari, dies illuxisset, propterea quod, vt diximus, aqua dulci utebamur vitiata, quidam ex nostris aquatum profecti in desertas *Maghenses* insulas, non modo terram ouis auibusque multigenis (& tamen ab iis, quæ sunt apud nos valde forma dissidentibus) constratam inuenere, sed quod non essent hominibus asfueti, tam erant cicures, vt manu capi, fustibusque interfici sustinerent, ita vt à nostris aquatoribus in scapham constipatæ magna copia exportarentur. Ea de causa, cùm superiori nocte laboribus extrahenda, nautæ famem excitassent, aues illas promiscue comedere. Die Iouis, quo *Maghenses* insulas reliquimus, vento vsi secundo, postridie quarta pomeridiana Friense Promontorium attingimus, qui portus est oræ totius, ob Gallorum nauigationes, nobilissimus. Hic anchora iacta, tormentisque aduentu significato, centurio & nauis magister, cum aliquot militibus in terram egressi, obuios habuere magna multitudine, Barbaros, ii vocabantur *Tououpinambaultij*, Gallorum socii atque fœderati. A quibus cùm accepti sumus comiter, tum quid ageret *Paycolas* (sic enim *Villagagnonem* appellabant) didicimus, quæ res nobis quidem longe accidit gratissima. Eodem in loco hamis retibusque pisces multos cepimus, complurium generum, & ab iis, qui in nostro mari degunt, valde forma dissimiles. In quibus maxime varium atque prodigiosum genus erat, quod ea de causa describam. *Prodigiosus vitulus* magnitudine vitulum fere æquabat, rostro quinque pedes longo, lato sesquipedo, vtrinque dentes acuti, tanquam ferræ prominebant. Quum vero eductus in terram, rostrum adeo ingens, huc & illud vibraret, mutuo alter alterum appellans, admonebat, tibias vt remoueret. Ceterum carne est durissima: vt enim essemus famelici, ea tamen, quatuor & viginti horas cocta, vesci nunquam potuimus. Hic etiam primum vidimus, non tantum sublime volantes *Psittacos*, & gregatim, vt in Gallia cornices, columbæque: verum etiam vt ex illo tempore obseruauimus, binos in aere sibi cohærentes, quemadmodum apud nos turtures solent. Cùm igitur sexaginta fere millia passuum itineris superessent, quamq; citissime fieri posset, contenderemus: ad Friense Promontorium, breuior quam erat in votis, mora facta est. Itaque eo die ipso sublati vesperi dolonibus, tam prospere nauigatum, vt sequenti Dominico, Non. Mart. anno 1557. Oceanum sub dextra relinquentes, in sinum ingrederemur, à Barbaris *Ganabara* nuncupatum, à Lusitanis vero Rio de Ienero, hoc est, Fluuium Ianuarii, quod Cal. Ian. eum primo sinum adierant. Posteaquam honoris *Villagagnonis* causa, quingentum fere passuum interuallo, tormenta displosimus, & nobis ille respondit (Castra enim fecerat in parua quadam huiusce sinus

*Auium
multitudo
in Maghē-
sibus insu-
lis.*

*Friense
Promonto-
rium.*

*Tououpi-
nambaul-
tij cū Gal-
lis fœdera-
ti.*

*Prodigio-
sus piscis.*

*Agmen
Psittacorum
volantium.*

*Sinus Ga-
nabare.*

insula) anchoræ sunt in propinquo iactæ. Hæc igitur summa est eorum, quæ inter nauigandum in Brasiliam, tum passi sumus, tum vidimus.

CAP. VI.

Descriptio sinus Ganabara, qui & Geneuensis appellatur: Insula, Castellique Collignij, atque insularum adiacentium.

Comparatio lacus Geneuensis cum flumine Genabara in Brasilia.

VM sinus iste à Barbaris Ganabara dictus, eo tempore, quo illic agebamus, inter ceteros eius regionis portus, nauibus Gallicis notissimus fuerit: abs re non existimaui alienum, si peculiarem eius descriptionem hoc loco proponerem. Ille à Lusitanis Geneuensis appellatur, quod Cal. Ian. primo eum intrasse credatur, tribusq; viginti gradibus iacentem ultra Æquinoctialem lineam, sub Capricorni tropico. Cuius rei meminisse Lectorem cupio, vt Theueti agnoscat impudentiam. Is in libro vir. Illust. Quoniam becum laudans, ait, me, aut alium impostorem, hunc sinum ad tres & viginti gradus, prope polum Antarcticum collocasse, quum tamē nunquam aliter, quam hîc scripserim. Quæ alii de sinu isto scripserunt, prætermitto, eumq; quatuor & viginti passuum millibus patere affirmo. In quibusdā vero locis in latitudinem crescere donec 14. aut 16. conficiat. Et quamuis ii montes, quibus iungitur, non adeo sint excelsi, atq; ii sunt, quos Geneuensis lacus alluit, recte tamen cum eo comparari potest propter vicinitatem vndique terrarum.

Rupes vocata vas butyraceū. Muscipula.

Descriptio Insulae & propugnaculi, in quo Villagagnon habitabat.

Ostium eius periculosum est, quia relicto mari trium Insularum incultarum oræ legendæ sunt: vnde magnū nauibus periculum imminet, ne scopulis allisæ penitus frangantur. Deinde præternauigandum est fretum, quod cum trecentos in latitudinem passus non habeat, enascitur sinistrorsum è monte, ac rupe pyramidis formam imitante: quæ non modo est immensæ magnitudinis: verum etiam è minus artificio quodam elaborata videtur. Propter eius autem rotunditatem, & quod ingenti turri persimilis esset, hyperbolice à Gallis *le Pot de beurre* appellata fuerat. Paulo vltius intra sinum ipsum rupes extat satis plana, quæ in circuitu patet circiter centum & viginti passus. Hæc à nobis *Le Ratier* dicebatur, quam Villagagnon cum primū appulisset, imposita primū supellectile, ac impedimentis, muniri posse sperabat: vi tamen vndarū inde pulsus est. Ea porro, quam incolebamus insula, duobus est passuum millibus vltior: hæc (vt cōmemorauimus) erat inculta ante Villagagnonis aduentum. In circuitu circiter passus mille cōplectitur, latitudinē sexies superante longitudine: scopulisq; ad libellam summæ aquæ extantibus cingitur, qua de causa naues citra tormenti iactum accedere non possunt: estque ideo natura munitissima, vt adiri ne nauigiolis quidem possit, nisi è portus latere ex aduerso ingredientis

dientis Oceani. Hæc si diligenter custodita fuisset, nec expugnari, nec intercipi potuisset, quemadmodum à reditu nostro fuit à Lusitanis occupata, eorum qui relictæ essent culpa: ab vtraq; parte eminebat colliculus, cuius in fastigio tuguriolum Villagagno extruxerat: rupi vero quinquaginta, aut sexaginta pedes in altitudinem porrectæ, & ad insulæ cætrum sitæ, suum imposuit prætorium. Reliqua in planiciem redacta, domiciliis continebantur, quæ, annumerata omni Villagagnonis familia, octoginta circiter homines incolebant. Illa omnia si prætorium excipias, aliquot fabrilibus lignis ædificatum, & propugnacula qualicunque cæmento superinducta, parua erant tuguriola, prout Americani solent, lignis extructa rotundis, herbaq; contecta. Atq; hæc quidem pauca de artificio munitionis illius, quam Villagagno nuncupavit Collignium in Gallia erectum Antarctica. Id autem ab eo factum est, vt Gaspari Collignio Galliæ Thalassiarchæ gratularetur: neque immerito. Nunquam enim sine illius fauore, ac ope (vt antea commemorauimus) cum iter illud agere, tum vllam in Brasilia munitionem exædificare potuisset.

Vt igitur quæ restant de Ganabara sinu persequamur, sciendum est vltra propugnaculum decem fere millibus, pulcherrimam, fertilissimamq; insulam iacere: ea cum in circuitu duodecim passuum millibus pateret, Magnæ insulæ ^{Magna insula.} nomen à nobis sortita est. Quinetiam quod à Tououpinambaulhis fœderatis incoleretur, eam frequenter petebamus, ad exportandam farinam, aliaque necessaria.

Sunt præterea in illo sinu maris multæ insulæ incultæ, in quibus præstantissima ostrea reperiuntur. Barbari quidem in littoribus se submergentes, manibus adferunt lapides ingêtes exiguis ostreis (illi *Leripes* vocant) circumdatos, quæ sic petris adhærent, vt vix sint auellenda. Horum plenos lebetes coquebamus, & in quibusdam exiguas gemmas reperiebamus. ^{Leripes ostrea.}

Hic fluuius multorum piscium genere abundat, in primis mulis quam optimis, suisque marinis, & mediocribus aliis, quorum nonnullos, in capite De Piscibus, describam. Hic vero ingêtes, ac monstrosas Balenas silentio præterire nolo, quæ pinnis aquam superantibus, nobis ita fiebant obuiæ, vt tormentulis facile peterentur. Veruntamen istiusmodi globis eas valde lædi non existimo, tantum abest, vt interfici possint: eaque de causa recedebant à nobis innoxia, quod pelle sint durissima, crassaq; pinguedine. Harum vna, quatuor, & viginti à Castello miliaribus Friense promotorium versus in vadis adhærescens, Oceanum repetere, quod eam aqua profundior defecerat, non potuit: ad quam tamen accedere ausus est nemo, antequam expiraret, quippe cum suis conatibus vicinam terram concuteret, & à quatuor millibus passuum exaudiretur. Postquam vero vitam exhalauit, multi ex Barbaris, & nostris frustra quædam carniū decifarum abstulerunt: reliquum autem eo in loco remansit. Eas vero carnes parui faciebamus, propter insipidum gustum: pinguedinem vero colliquabamus, vt oleo expresso ad lucernas vteremur. Lingua vero, quæ pars existimatur præstantissima, sale condita, fuit Thalassiarchæ in Galliam transmissa. ^{Balena.} ^{Balena in vadis.}

Fluuii dnt
661.

Duo sunt etiam flumina, quæ ad extremitatem sinus terra vndique circundata, cum eo coniunguntur. In iis ego aliquoties cum Gallis nauigauit, & multos Barbarorum vicos in vtroq; littore sitos inuisi. Hæc sunt quæ in hoc sinu præcipua cognoui, atque etiam arcis possessionem Gallis ereptam esse, tanto magis doleo, quanto hæc recte custodita, vt erat facillimum, tutum nobis perfugium, & Gallis commodissimam nauigandi occasionem præbere potuissent. Ultra quadraginta, aut sexaginta passuum millia Platam versus, & fretum Magellanicum, alter est ingens maris sinus, à Gallis Vasarum dictus, ad quem appellunt illuc qui nauigant, sicut & ad Friense Promontorium, quod & primum tenuimus, cum Brasiliam peteremus.

CAP. VII.

De ingenio, robore, statura, nuditate, ornamentis corporis virorum & feminarum Brasiliensium, apud quos annum fere sum commoratus.

Atenus ea quæ in mari vidimus, dū Brasiliensium regiones petiimus, descripsi: qualis denique sit Ganabara sinus demonstravi: Nunc antequam naui conscensa reditum in Galliam pararem, vitæ genus, & alia hîc à nostris incognita, paucis describere volo.

*Statura ac
dispositio
Barbarorum.*

Vt autem ordine cuncta exequar, Barbari Americani, qui terram Brasili incolunt, *Tououpinambaulsi* nominantur, quibuscum ego circiter annum familiariter sum versatus. Ii corpus nec prodigiosum, nec monstrum habent, sed nostro, qui in Europa viuimus, persimile, quod ad staturam spectat. Sunt quidem fortiores, robustiores, faniores, & minus obnoxii morbis.

Ætas Barbarorum.

Pauci apud eos sunt claudi, pauci altero priuati oculo: deformes fere nulli: licet etiam centesimum ac vigesimum ætatis annum sæpe attingant (per lunas enim annos numerare norunt) pauci tamen canescunt. Id vero regionis illius temperiem indicat, quæ cum nullis frigoribus, aut pruinis torreatur, virides herbas, agros, & arbores semper habet: ipsi quoque molestis, ac curis omnino vacui, iuuentutis in fonte labra rigasse videntur. Et quoniam fontes lutosos, & scaturigines pestilentes non adeunt, è quibus mala omnis generis oriuntur, quæ nos ante tempus attenuant, macerant corpus, animum excruciant, denique perimunt: vtrumque nihil eorum ad illos pertinet, diffidentia, auaricia, litibus, inuidia, ambitione denique non laborant. Colore prorsus nigro non sunt, sed tamen ad nigredinem accedente, propter solis vehementiam, quemadmodum Hispanis, ac Prouincialibus vsuuenire videmus.

Barbari rerum mundanarum neglectores.

Ceterum viri, feminae, infantes nudi prorsus incedunt, nec vllas corporis partes vnquam tegunt, nullo eius nuditatis pudore. Attamen villosi non sunt, vt qui-

Nuditas Barbarorum in genere.

vt quibusdam visum est, imo simulatque pili in corpore apparent, aut vngui-
 bus, aut forcipibus paruulis, quas à Christianis accipiunt, euellunt: barbam
 ipsam, palpebras, supercilia eradicant, vnde lusci, toruoque aspectu fiunt. Idem
 legimus in insula Cumana vsurpari à Peruensibus. Caput quidem illi capillis
 vestitum habent, qui maribus ab ineunte ætate à vertice ad sinciput raduntur,
 vt monachorum coronam dicas: ad occiput vero comam nutriunt nostro
 rum more maiorum, quam, vbi ad collum vsque fluctuat, resècant. Hic, ne (si
 fieri possit) aliquid à me prætermittatur, quod ad hanc tractationem pertineat:
 illud addam, esse nimirum in illis terris herbas quasdam duorum digitorum
 latitudine: hæ paululum incuruæ, in orbem & longitudinem excrescunt, vel-
 uti calamus, qui contegit spicam milij illius prægrandis, quod apud Gallos tri-
 ticum Sarracenum nuncupatur. Vidi aliquando senes (non tamen omnes,
 nunquam adolescentes, multo minus pueros) qui duobus illius herbæ foliis
 acceptis, filoque xyliño virilia contegerent, atque etiam fasciis, ac linteolis, quæ
 à nobis habebant, obuoluerent. Qua in re primo aspectu elucere videretur
 scintilla quædam naturalis verecundiæ, si modo id ea de causa facerent. Etsi e-
 nim id penitus nunquam sum scrutatus: nihilominus tamen arbitror id ab il-
 lis fieri tegendi alicuius morbi gratia, quo in senectute partes illæ conflictan-
 tur.

*In eos qui
 Barbaros
 villosos esse
 putant.
 Hist. gen.
 Ind. lib. 2.
 cap. 79.*

*Quare se-
 nes Ameri-
 cani inter-
 dum viri-
 lia tegant.*

Hoc insuper de more habent, vt ab infantia puerulis omnibus labium in-
 ferius pertundant, eoque in foramine os quoddam perpolitum, ac instar ebo-
 ris candidum inferatur, minimarum figura pyramidum, quæ supra mensam in
 quincuncem ordinatæ, verticillo petuntur. Pars fastigiata pollice vno, duo-
 busve digitis extrinsecus porrecta, inter gingiuas, & labium retinaculo adhæ-
 ret: idque pro arbitrio auferunt, reponuntque. Os vero illud fastigiatum, ac
 candidum, in adolescentia tantum gestant. Cùm vero ad grandiore æta-
 tem peruenire, cumque lingua sua *Conomi ouassou* vocari incipiunt, (quod
 grandem, aut crassum adolescentem sonat) foramini labiorum inserunt lapillum
 viridè, ex genere pseudosmaragdi, qui similiter obice quodam intrinsecus reten-
 tus, extrinsecus apparet, capitati argentei rotunditate, ac latitudine, crassitudine
 aut duplici. Atq; etiã nonnulli reperiuntur, qui digiti longitudine gestent, cum-
 que teretem. Cuius postremi generis vnus à me in Galliam allatus est. His la-
 pidibus interdum sublatis, Tououpinambaultii, linguam foras per rimam il-
 lam labiorum, animi gratia egerunt, ita vt gemini oris effigiem spectantibus
 præbeant. Vtrum vero spectaculum istiusmodi placeat, an deformes admodum
 hac ratione fiant, facile est iudicatu. Alios insuper vidi, qui lapillos eiusmodi vi-
 rides in labiis gestare non contenti, vtrisque malis eundem ad vsum perforatis,
 includebant.

*Labijs per-
 foratis, &
 eius perfora-
 tionis
 ratio.*

*Lapilli vi-
 rides labiis
 inserti.*

*Malis per-
 foratis ad
 lapillos in-
 ferendos.*

Quod ad illorum nasos attinet, cum apud nos obstetrices soleant ab ipso
 puerorum ortu, vt formosiores ac productiores efficiant, digitis extendere: cõ-
 trarium prorsus institutum apud Americanos nostros obtinuit. Puerorum e-
 nim pulchritudinem nasi depressione metiuntur. Itaque simulac ex vtero

*Hist. uni-
uer. Ind.
lib. 4. cap.
108.*

matris prodiere, pollice nasus eis deprimitur, perinde atque catellis in Gallia quibusdam fieri solet. A quibus longe illi dissident, qui quodam in Peruani regni tractu, feruntur tanto esse naso præditi, ut ex eo smaragdi, cyanii, aliiq; lapilluli, cum candidi, tum rubri, filo aureo suspendantur.

*Barbari ni-
gro colore
infecti, &
variis colo-
ribus picti.*

Nostri præterea Brasilienses compluribus pigmentis & coloribus sibi corpus variegant: in primis vero crura, ac tibiae adeo inficiunt atro colore, ex succo fructus cuiusdam ab illis *Genipat* dicti, ut eminus animaduersa, femoralibus sacerdotaliis induiti esse videantur. Ea porro nigredo expressa ex illo *Genipat* fructu, ita illorum cuti adhærescit, ut decem aut quindecim dieb. elui nequeat, quamuis se frequenter abluant.

*Menisci
ex ossibus
candidis.*

Adhæc meniscos etiam habent octo digitis longiores, ex ossibus apprime læuatis, ac instar alabastri candidis (quæ *Yaci* appellant) mutuato à Luna nomine, quam ita vocant: hos funiculo xylyno ad pectus è collo appensos demittunt.

*Bou-re tor-
ques.*

Similiter frustula complura testæ prægrandis lapide quodam diu multumque attrita perpoliunt. Rotunda deinde, ac instar denarii tenuia efficiunt, umbilico pertusa, filoque xylyno traiecta, pro torquibus collo inserunt (hæc *Bou-re* ipsorum lingua vocantur) ut apud nos catenulæ solent aureæ. Id porro, quod à multis buccinum appellatur, esse crediderim, ex quo pleraq; mulieres, zonas apud nos gestare videmus: cuius & quidem præstantissimi, plusquam tres vlnas habebam, cum in Galliam appulisset. Barbari præterea torques (quos ab illis *Bou-re* dici, antea commemorauimus) conficiunt ex quodam genere ligni nigri, ac solidi, cuiusmodi *fycomorum* esse *Matthiolus* testatur, quod ad eam rem valde accommodatum est: quoniam ad grauitatem, ac splendorem gagatis accedit. Maximam præterea vulgatarum gallinarum copiam habent Americani: quarum progeniem à Lusitanis acceperunt. Albis sæpenumero plumas detrahunt, ac ferramentis quæ nunc habent: antea vero cum illis carerent, lapidibus peracutis molliores plumulas minutatim cōcidebant. Illis aquæ feruidæ, ac bullienti impositis, ac rubro coloris brasílico tinctis: postquam se gummi quodam ad id accommodato, illeuerunt, contegunt, atq; ornant corpus, brachia, tibiae, variisque depingunt coloribus: ita ut instar pipionis, aliarumve auium recens exclusarum, lanuginem quandam habere videantur. Unde verisimile est, ut, cum quidam nostrates in eas terras peruenissent, eosque ita initio ornatos prospexissent, nihil penitus de eis perscrutati, hunc rumorem sparserint, Barbaros scilicet prorsus esse villosos. Res tamen longe secus sese habet, ut qui tales natura non existant. Proinde rumor ille ex rei ignoratione manauit, cui deinde nimium leuiter fides adhibita est. Quidam etiam memoria prodidit Cumanos sese vngere solitos gummi quodam, vnguento ve glutinoso, ac deinde se plumis variorum colorum conuestire.

*Barbari
plumis or-
nati credi-
ti sunt vil-
losi.*

*Hist. gen.
Ind. lib. 2.
cap. 79.*

*Frontalia
ex plumis
contexta.*

Ornatus vero capitis *Tououpinamkiorum* nostrorum hæc est ratio: præter sincipitis abrasionem in coronæ monasticæ formam, crinesque occipitis, quos ad collum summitti diximus, solent in super auium plumas, rosei, rubei, cuiusuis denique coloris aptissime compositas colligare, easque ad frontaliū vsū adhi-

adhibere. Hæc non male galericula referunt non ita pridem à nobilioribus feminis nostratibus vsurpata : quæ proinde à Barbaris nostris accepisse non immerito dicantur. Frontale autem istud vernacula lingua est *Yempenambi*.

Inaurium quoque ex ossibus albissimis apud eos magnus est vsus, ossibus illis non absimilium, quæ perforatis suis labiis adolescentes imponere diximus. Apud eos auis est *Toucan* nomine, atra toto corpore, ceu coruus, circa ingluuiem plumis tenuissimis, fuluo colore, torque miniato ab imo circumdata. Partis istius pellem detrahunt, detractam siccant, (auis nomen retinet) siccata utriusque genæ applicant cera agglutinata, quam *Trayetic* nuncupant. Quibus ita aptatis, dicas umbones lupatarios ex ære, inauratos ab illis gestari.

Præterea si ad bellum sese accingant, aut pro more (de quo alibi) & solenni pompa captiuum deuorandum sint mactaturi, ut ad ornatum & elegantiam nihil desit, vestes induunt, pileos aptant, armillas brachiis imponunt ex plumis viridis, rubei, carulei, & cuiuscunque alius coloris compactas, eximie pulchritudinis. Quibus artificiosissime aptatis & interfertis atque adeo calamo tenui arundineo filoque xylyno admodum concinne compactis & connexis, ut vix vllum credam in Gallia esse phrygionem, qui maiori industria plumas illas tractare & aptare possit. Dicas vestes hac ratione contextas è villoso serico confectas esse. Eundem ornatum ligneis suis clavis adhibent, quibus ad hunc modum ornatis elegantius dici nihil potest.

Ornamentorum postremum genus est, quod Struthiocamelorum pennis leucophæi coloris, quas ab accolis accipiunt (ex quo licet colligere grandissimas illas aues in regionibus illis versari, quas tamen illic me non vidisse ingenuè fateor) hoc modo conficiunt: caules ordine ab vna parte disponunt, plumæ ab altera eminent, atque in orbem circumflectuntur, in modum conopei vel rosæ. Itaque fit pennarum fasciculus, quem sua lingua *Araroye* appellant. Hunc tergo imponunt, filoque xylyno alligant, caulibus cutem eorum contingentibus. Quo cum sunt ornati, caueam pullis includendis tergo impositam gestare videntur. Fusius alibi à nobis dicitur, eos qui bellicosissimi volunt haberi, quo fortitudinem suam palam faciant, multosque à se interfectos hostes esse demonstrent, captiuos denique vorandos multos mactasse iactent, pectus, laceratos & femora incidere, incisuras vero illas atro quodam puluere inficere, quo ad mortem vsque earum vestigia conseruantur: itaque aspicientibus thoraces & femoralia Heluetico more incisa representant.

Computationibus autem seu *Caouinationibus* & saltationibus illis si sit indulgendum, in quibus certe ut plurimum occupantur, quo magis animum excitent, præter horrendos clamores & eiulatus, quos emittere consueuerunt, fructus colligunt, corticis duri satis, echinum forma & magnitudine referentes, cuius exsiccati nucleum auellunt, atque in eius locum lapillos immittunt: huius generis multos filo attextunt, tibiisque apponunt: non minorem concitati strepitum edunt, ac testæ limacum, si eo aptarentur modo, quin à saltatoriis crepiti-

Inaurei.

Pennarum fasciculus.

Barbarorum incisura.

Crepitaculum e fructibus.

taculis non longe absunt. Quæ quidem cupidissime exoptant Barbari cum ad eos comportantur.

Fert insuper ea regio arborem, cuius fructus Struthiocameli ouum crassitie adæquat, formaq; refert. Hunc perforatum (eo quo à puerulis nuces apud nos perforatur modo) lapillisq; aut milii crassioris (de quo suo loco) granis immisissis, baculoq; sesquipedali traiecto, instrumentum *Maraca* nomine fabricat. Strepitum edit ingentem, adeo ut suillas vesicas pisces plenas superet: quo fit ut à Barbaris nusquam non manu gestetur. Quæ sit Barbarorum de isto *Maraca* atque eius strepitu opinio, præsertim cum plumis egregie ornatum, certoq; destinatum vsui fuerit, tum à nobis dicetur, cum de eorum religione agemus. Hactenus de natura, vestitu, & ornatu quo *Tououpinambaulsi* nostri vti consueuerunt, paucis dictum esto. Veruntamen appendicis vice addam, crispatum pannum, rubri, viridis, flauiq; coloris à nobis magna copia aduectum fuisse, ex eo vestes omnis generis conficiebamus: quas deinde permutatione facta cum cibariis, cercopithecis, psittacis, brasilio, gossypio, pipere Indico, aliisque id genus, quæ à mercatoribus asportari solent, Barbaris dabamus. At pleriq; nuda corporis parte reliqua, laxa & vndantia femoralia solum induebant: alii contra, femoralibus contemptis, tunicam nates pertingentem induebant. Mox autem emensis aliquot passibus, & in seipsos oculis identidem conuersis, non sine nostrorum risu & cachinnis, exutas illas vestes domi reponebant, quoad rursus eas induere in animum inducerent. De indusiis quoq; & pileis idem iudicium.

Epilog. 1.

Quæ de externo corporis habitu cum virorum tum puerorum dicenda fuerunt, satis fuse persecuti nobis videmur. Itaq; si ex hac nostra descriptione Barbarum animo sibi repræsentare quis cupiat: in primis nudum virum imaginetur, cuius membra apte & concinne fuerint composita, pili euulsi, capilli ad sinciput abrasa, labia, genæq; perforata, quibus ossa præacuta aut virides lapilli fuerint inserti, auriculæ in auribus traiectæ, corpus variis fucatum coloribus, femora & tibiæ atro illo fuco è *Genipat* infectæ, collum torque ex minutis cochlearum *vignol* frustulis ornatum: talem certe habebis, qualem in ea regione conspeximus.

Epilog. 2.

Iam vero si alia forma Barbarum animo informare placet, ridiculo illo amictu detracto, gummi viscoso vniuersum corpus erit perlinendum, deinde plumæ minutim concisæ superiniiciendæ. Hac vero artificiali lanugine indutus vbi fuerit, quam lepidus sit futurus, non necesse est dicere.

Descriptio 3.

Deinde siue naturalem retineat colorem, seu variis coloribus aut plumis fucatus fuerit, vestes illas, pileos, armillas plumaceas quas descripsimus adhibeto. Tum maxime ornatum esse constabit.

Descriptio 4.

At si vestes illas crispati panni admouere visum fuerit eisq; (quemadmodum facere eos demonstrauimus) alia ex parte nudis tunicam imposueris, cuius altera manica sit luteo, altera viridi colore, ad certissimas morionis notas perparum deerit. Deniq; instrumentum *Maraca* his adiungere si lubet; pennarumq; fasciculum *Araroye* tergo aptatum, crepitacula quoq; ex fructibus tibiis alligata, eam referet formam quam saltaturus aut compotaturus obtinet.

Barbarorum inter saltandum & potandum ornatu.

Reliquam

Reliquam Barbarorum in ornandis corporibus industriã, iuxta integram quam ante edidimus descriptionem, vix multi exprimerent typi, qui etiam nisi adhibitis coloribus rem totã commode haud repræsenterent: veruntamen præter ea quæ iam ante commemorauimus, cum ad arma & prælia eorũ ventum fuerit, toto corpore incisos, clauis ligneis instructos truculento aspectu homines dabo. Attamen hos in præsentia omittamus, ornatuq; suo & voluptatibus (quibus non imperite indulgent) frui sinamus. Cultus vero feminarum, quas illi *Quoniam*, & quibusdam in locis, ex quo commercium cum Lusitanis habent, *Maria* nominant, quanto sit præstantior dispiciamus.

Nuditas in primis, sicut initio huius capituli monuimus, cum viris illis est communis, pilos quoq; consimiliter omnes euellunt, ne palpebris quidem & superciliis exceptis. Ad comam quod attinet, ab illis differunt: viri enim, ut dictum est, ad sinciput abradunt, ad occiput vero demittunt: feminae contra non modo alunt, sed etiam more nostratium frequenter pectere & abluere solent. Quinetiam xylyna vitta rubro colore infecta cõstringere & complicare illis est familiare. Passis tamen & oberrantibus capillis ut plurimum incedunt, quippe iis circa humeros circumfluentibus & volitantibus delectantur.

Americana feminae nuda incedunt.

Alterum quoque discrimen in eo positum est, quod perinde ut viri, labia non perforant; ac proinde gemmis siue lapillis faciem non exornant. Auriculas tamen adeo traiciunt, ut detractis inauribus digitum capiant: in aures istæ ex prægrandi illa cochlea *vignol*, candore & longitudine candelam mediocrem adæquant: quo fit ut humeros, atq; adeo pectus ipsum pertingentes, si eminus conspiciantur, vestigatoris canis pendulas aures referant.

In aures monstruosas.

Faciæ vero hunc adhibent cultum. Accersita ad hoc ministerium socia vel vicina, circulum penicillo in media gena delineat, in cochleæ vero formam fucum cæruleum, flauũ, rubrum tantisper circumducit, dum vniuersam faciæ coloribus illis distinxerit ac variarit: quinetiam palpebrarum ac superciliarum locum (quod feminas parum pudicas in Gallia factitare audio) penicillo oblineat.

Mira Americae feminarum fucandarum ratio.

Armillas etiam ex compluribus candidissimis ossium frustulis in squamam modum incisis contextunt: ea tamen adeo apte & concinne cera gummi permixta iungunt, ut nihil supra. Hæ longitudinem palmi obtinent: ac non male brachiale illud referunt, quo folliculo pellendo utuntur apud nos. Torques quoque candidissimos, quos *Bou-re* nuncupant, gestare illis est familiare: collo tamen non appendunt, qui mos est virorum, sed iis in armillarum modum brachia inuoluunt. Hunc in usum vitreos globulos flauis, cæruleis, viridisq; coloris, quos filo traiectos habebamus, summe exoptabãt, *Mauroubi* appellãt. Hos, siue ad earum pagos accederemus, siue ipsæ castellum nostrum adirent, ut à nobis extorquerent, oblatis fructibus aut aliis quibusdam, crebro blandissimis his verbis vrgebant, *Mair, de agatore, amabé Mauroubi*, hoc est, Galle, bonus es, da mihi armillas ex vitreis globulis. Eadem prorsus ratione pectines, quos *Guap* aut *Kuap* vocant, specula quoque *Aroua*, reliquasque merces, quibus delectantur, flagitabant.

Armille prægrædes ex compluribus ossium frustulis composite.

*Certum fe-
minarum
Amer. de
vestib. re-
iciendis
consilium.*

*Barbara-
rum fem.
de crebra
ablutione
cōsuetudo.*

*Captiua fe-
mina mi-
rum in mo-
dum nudi-
tate dele-
tatur.*

*Canomi-
miri pae-
ruli.*

*Barbari
cur exacte
exprimi nō
possint.*

Mirum verò mihi præ ceteris hoc videbatur, quod licet corpus, brachia, femora, tibiasque variis coloribus non ita frequenter distinguant, nec plumarum ornamentis vtantur, vestes tamen ex crispato panno, à nobis sapius vna cum indusiis oblatas, vt induerent nunquam impetrauimus. Etenim in ea pertinacia permanebant, à qua nondum demotas esse existimo. Excusationem ex recepta ab omnibus accolis consuetudine captabant. Solere omnes ad obuia quæuis flumina & fontes subsidere, vt hausta manibus aqua, caput aspergant: contingere nonnunquam, vt (anatum more) vno die decies immergantur: vestes si toties sint exuendæ, molestissimum fore. Præclaram certe & speciosam causam! Atqui quam necesse erat admittere, quippe cum illis disceptando nihil promouebamus. Adeo autem nuditas est illis cordi, vt non modo *Tououpi-nambaultiorum* femina liberæ, quæ in continente versabantur, vestes omnes pertinaciter reiicerent, sed etiam captiuae pretio à nobis emptæ, quibus pro mancipiis ad castellum nostrum muniendum utebamur, cohiberi non poterant, quin animi gratia noctu, indusiis, reliquisque panniculamentis depositis ante somnum per insulam nudæ oberrarent. Denique si penes eas accipiendarum aut reijciendarum vestium fuisset potestas, à nobis vero ad eas induendas flagris adactæ non fuissent, æstum solis perferre, lacertosque & humeros, lapidibus & humo comportandis lædere maluissent.

Hæc de ornamentis, armillis, reliquoq; Americanarum feminarum mundo paucis fuere dicenda. Itaq; nullo addito epilogo, prout cuique visum fuerit, animo concipiendas relinquo.

Quis sit infantium ab vtero matris ornatus, tum à me dicitur, cum de Barbarorum coniugiis agemus. Hic locus postulat, vt aliquid de maiusculis, hoc est, tertium aut quartum annum excedentibus, quos vulgo *Canomi miri* nuncupant, dicamus. His certe non parum delectabamur: siquidem, præ nostratibus puerulis, corpore præpingui, osse candido labio inserto, circumtonsis capillis, corpore nonnunquam depicto, nobis ad pagum accedentibus, gregatim choreas agitantes obuiam veniebant. Vt autem aliquid præmii à nobis referrent, sæpius blanda ista verba repetebant, *Coutouassat, amabé pinda*, hoc est, Socie da mihi hamos. hos si quando à nobis impetrabant (quod non raro contingebat) hamosq; decem vel duodecim minores arenae aut pulueri imponebamus, tum illi confestim exultare, & humi fusi terram instar cuniculorum radebant. Quæ res non minimæ erat voluptatis.

Denique quamuis Barbaros cuiusvis ætatis per annum integrum, quo apud eos vixi, sollicitè admodum sim cōtemplatus, adeo vt idea quædam etiamnum animo meo inhaereat: fateor tamen ob varios gestus à nostris prorsus alienos, literis eos picturave exacte referre difficillimum esse. Si quis igitur plenam voluptatem ex illis capere cupit, vt ipsam Americam adeat auctor fuerim. At vero, dices, non vnus est iter diei. Id quidem ego confirmo: ac proinde non nisi caute suscipiendum esse suadeo. De illorum casis, supellectile, cubandi ratione, aliisque non paucis, prout res tulerit, posthac dicturi sumus. Priusquam autem huic capiti finis imponatur, in eos aliquid dicendum videtur, qui aut opi-

nantur

nantur tacite, aut etiam scriptis mandarunt commercium illud adeo frequens cum Barbaris nudis, ac præsertim cum feminis, ad lasciuiam & libidinem pro-uocare: dico igitur, quamuis in speciem nuditas illa cõcupiscentiæ esca non im-merito censeatur, tamẽ, vt res ipsa comprobauit, inculta illa nuditate certũ est, multo minũs opinione viros ad libidinem pellici. Itaq; ausim asseuerare splen-didum illũ cultum, fucos, supposititias comas, capillos calamistratos, ampla illa & tanto artificio complicata, amictoria pretiosa, mammillaria, laciniatas & vn-dantes vestes, ceteraq; eiusmodi, quibus feminæ nostrates tam sedulo formam mentiuntur, plura incommoda & mala parere, quam faciat Barbararum nudi-tas, tametsi forma ab illis non vincantur. Ita vt si pluribus seruato decoro hæc persequi liceret, efficacissimas huic sententiæ meæ subiicerem rationes, refuta-tis omnibus argumentis, quæ in contrariam partem afferri possint. Ac ne diu-tius immorer, eorum testimonium hîc appello, qui mecum in Brasiliam nau-i-garunt, quiq; vtrãsq; conspexerunt. Hæc tamen ita accipi nolim, ac si nuditas illa mihi vllõ modo contra Scripturæ auctoritatem probaretur. Testatur enim, Adam & Euam, post peccatum, agnita nuditate, pudore suffusos fuisse. Eorum etiam detestor hæresim qui violata naturæ lege, non satis hac in parte à miseris nostris Americanis seruata, morem illum turpissimum inuehere moliti sunt.

*America
narũ nudi-
tas cultu
nostrarum
feminarũ
minus no-
xia.*

*De Barba-
rorum nudi-
tate quid
sentiat au-
tor.*

Sed quæ de Barbaris istis à me dicta sunt, eo certe tendunt vt constet, nos nihilo minũs culpandos esse, qui istis damnatis quod abiecto pudore nudi in-cedant, in aliud extremum peccamus, cultu nimirum nostro nimio. Atq; vti-nam nostrũm quisq; modesto cultu, habita necessitatis & honesti ratione po-tius quam fastus & vanitatis, vtatur.

CAP. VIII.

*De crassis radicibus, & crasso milio, ex quibus Barbari farinam confi-
ciunt, qua in panis vtuntur locum: deque eorum potione
quam Caou-in appellant.*

Vandoquidem externum ornatum habitumq; Barbarorum superiori capite accepimus, à recto ordine alienum non videretur, si de eorum cibariis hoc loco differamus. Hoc autem in primis est notandũ, licet frumentum nec habeant, nec ferant, vitesque minime colant, nihilominus tamen (quod experientia non semel sum edoctus) laute admodum eos viuere quan-tumuis pane & vino carentes.

*Sine pane
& vino lau-
te viuunt
Barbari.*

Duorum generum radices habent, quibus *Aypi* & *Maniot* nomina indi-dere: hæc inter tres quatuorve menses adeo crescunt, vt sint longitudine sesqui-pédali, femoris crassitudine. Erutas feminæ (neque enim circa isthæc occupan-tur viri) igne exsiccatas, *Boucano* nimirum impositas, nonnunquam etiam re-centes, acutis silicibus posti infixis atterunt, prout caseum & odoratas nuces corradere solemus, farinamq; candidissimam ex iis conficiunt. Tum vero cru-

*Aypi &
Maniot
radices.*

da illa farina, atque adeo succus albus, de quo mox, qui ab ea exprimitur, recentis & liquidus amyli triticei, aqua diu madefacti, saporem prorsus refert. Adeo ut cum post meum in Galliam reditum alicubi me præsente fieret, odor ille memoriam refricaret eius quo Barbarorum casæ, tantisper dum ex radicibus farina conficitur, perfundi solent.

Ad farinæ istius apparatus feminæ Brasilienses, vasa fictilia prægrandia, utpote quæ singula capiant modia, satis comode effingunt. Quibus ad ignem positis farinam immittunt, continuoq; dum coquitur, dissectæ cucurbitæ altera parte, qua pultarii loco vtuntur, permouent. Cocta tragematis minoris formam habet.

*Ouy-entã
durior fa-
rina.*

*Ouy-pou
mollior fa-
rina.*

Duplex istius farinæ genus ab illis conficitur: alia enim percocta est & durior, *Ouy-entan* appellant, quam in militiam profecturi secum ferunt, quod diutius conseruetur: alia vero minus est cocta & mollior, *Ouy-pou* nominant: hæc prior est eo præstantior, quod dum recens ori admouetur ac manditur, panis candidi medullæ saporem refert. Prior vero ille sapor, de quo egi, inter coquendum, in gratiorem & suauiore mutatur.

*Farina ex
radicibus
ad panem
conficien-
dum mi-
nus apta.*

Quamuis autem hæ farinæ, præsertim recentes saporis sint optimi, summam alendi habeant facultatem, ac facilis earum sit concoctio, nihilominus tamen pani conficiendo (ut ipse sum expertus) nullo modo sunt aptæ. Massa quidem conficitur, quæ non dissimili à triticea modo intumescit, specieque est optima, ac instar similicæ candida: inter coquendum tamen adeo exsiccat & aduritur crusta, ut pane scisso fractove interior pars sicca, & ad pristinam farinæ formam redacta reperiatur. Quibus adducor ut credam eum qui primus retulit (cum non satis diligenter quod à me dictum est perpendisset) eos qui viginti duobus aut tribus gradibus ultra Æquatorem porrecti sunt (quos *Tououpinambaultios* esse plane constat) pane ex lignis attritis confecto velci solitos, quod de radicibus istis, de quibus agimus, est intelligendum, hallucinatum fuisse.

*Hist. gen.
Ind. lib. 2.
cap. 92.*

*Mingant
puluerum
ex radicibus
farina.*

Vtraque vero farina pulmento conficiendo, quod à Barbaris *Mingant* nuncupatur, est accommodata, præsertim si pingui quodam iure diluatur: tunc enim orizam refert, atq; eo condita modo optimi est saporis.

Ceterum *Tououpinambaultij* nostri cum viri tum mulieres, nec non ipsi pueruli ab ineunte ætate huiusmodi farinam siccam panis vice edere consueverunt. Cui rei adeo apti frequenti vsu sunt facti, ut summis digitis è figulinis vasis desumptam certa manu, ne minima quidem excepta mica, eminens in os conijciant. Hunc morem imitari aliquoties tentauimus, at farina illa vultum inspergebamus, in hoc nimirum negotio minus exercitati, ac proinde, nisi mimicos moriones referre volebamus, cochlearibus uti necesse erat.

*Barbari pe-
rissime fa-
rinam in os
conijciunt.
Galli ad fa-
rinam in os
inijciendã
inepti.*

*Succus ex
humidara-
dice expres-
sus escu-
lentus.*

Porro radices illæ *Aypi* & *Maniot* interdum recentes frustatim conciduntur, ex quarum farina, humida quidem illa, pilæ amplæ à mulieribus compinguntur, è quibus intra manus compressis succum, lactis instar, candidum ac liquidum exprimunt. Eum vasis figulinis exceptum soli exponunt, cuius calore

ad

ad modum lactis coagulatur. Edendus vero in patellis testaceis infunditur, ac deinde, prout solemus oua frigere, excoquitur.

Præterea radix *Aypi* non modo ex farinæ usu probatur, sed etiam sub cinere cocta vtiliter comeditur: quippe & tenerascit, & diffinditur, castaneæque in prunis coctæ, cuius saporem refert, est persimilis: ac proinde ita parata edulis est maxime. At radicis, quæ *Maniot* dicitur, longe alia est ratio: nisi enim in farinam redacta erit atque percocta, periculosissime editur.

Vtriusq; caulis, qui forma inter se sunt persimiles, Iuniperi humilis magnitudinem æquat: foliisq; *Pæoniæ* similitudine. Quod vero in hisce Brasilicis radicibus, *Aypi* & *Maniot* maxime est admirandum, totum in copia positum est, earum rami qui calamos cannabinos fragilitate adæquant, quanta copia perfringi, ac in terram qua altissime defigi possunt, nulla adhibita alia cultura, bimeltri aut trimestri spatio radicum copiam gignunt.

Mulieres quoque amplum illud milium, de quo dictum est, quodque vulgo à nobis triticum Sarracenum, à Barbaris *Auati* dicitur, præacuto baculo in terram defixo serunt: ex eo item farina ab illis conficitur, quam eodem prorsus modo coquunt, & comedunt quo superiorem diximus. At vero crediderim (contra quam à me dictum fuerat prima huiusce historiæ editione. duo enim distinguebam, quæ vbi penitus perspexi, vnum idemq; esse iam comperio) hoc *Auati* nostrorum Brasiliensium idem esse cum eo quod Indorum Historiographus *Mais* nominat, quod, uti ipse testatur, Indis frumenti usum præbet. Illud his verbis describit:

Harundo *Mais*, inquit, in hominis altitudinem, ac nonnunquam amplius adolescit, satis crassa est, foliis palustrium arundinum persimilis, spica nuci pinastri simili, grano amplo, nec rotundo, nec quadrato, nec lógitudine cum nostro tritico comparanda, à semente mēsisibus tribus metitur: imo irriguis locis XLV diebus. Ex vno grano 100. 200. 300. 400. 500. nonnunquam etiam 600. gignuntur. His abunde docetur quæ sit illius regionis fertilitas, quam nunc Hispani occupant. Quidam scriptis mandavit adeo fertile esse in Oriētali India solum, ut frumentum, hordeum, milium deniq; ad cubitos quindecim adolescat. Hæc sunt, quæ panis vicem apud Americos supplere animaduerti.

Hispani ac Lusitani, qui sedes in illis terris fixerunt, magna frumenti ac vini copia abundant, ex quo apparet Brasiliensium oram horum esse maxime feracem. Quod autem iis rebus Barbari carent, ipsorum inscitia tribuendum esse. Nos vero frumentum & vinearum palmites eo comportauimus, expertique sumus vtrumque illic optime prouenire posse, si modo agri eo labore quo apud nos colerentur. Vitis enim à nobis plantatæ rami fluxerunt, maximo feracissimi soli argumēto. Quod ad fructus attinet, primo anno racemi nati sunt acidi, qui non modo non maturescerent, sed etiam in dies indurescerent. At vero quantum à peritis vinitoribus non ita pridem edoctus sum, constat nouelleta primo & secundo anno labruscas nullius pretii plerumque producere. At verisimile est Gallos, si vitem illam colere perrexerunt, optimas ex ea vuas collegisse.

Radix sub cinere cocta.

Quæ sit radicis istarum caulibus & foliorum forma. Mira ratio radices illas propagandi.

Auati, melum amplum.

Mais, Peruanum triticum. Hist. gen. Ind. lib. 5. cap. 215.

Calcondilus de bello Turc. lib. 3. cap. 24.

Americanum solium tritico & vino accommodatum.

Frumentum vero secale à nobis sata folia quidem emisserunt, inque stipulam sunt fastigiata, ac spem fecerunt, in spicis nulla grana extiterunt. Hordeum grana permulta produxit, & ad iustam maturitatem peruenit: vnde credibile est illud solum nimium celeriter extrusisse frumentum, & secalem, quæ diutius in terra foueri expetunt, quam hordeum, ita vt nec florere, nec grana proferre potuerint. Eam ob causam, quemadmodum in Gallia agros, vt sint fertiliores, stercoreamus, contra illam terram assiduo cultu, ac versatione defatigandâ esse arbitror, vt eo modo ferendis frugibus sit aptior.

*America-
num solum
ob pingue-
dinem fru-
mento no-
stro ferendo
ineptum.*

Atq; hoc obiter dictum sit, vt iis satisfaciat, qui curiosius inquirunt, an apud Brasilienses frumentum ac vinum prouenire possint, si modo excolantur.

Vt autem eo redeam vnde digressus sum, priusquã de carnibus, fructibus, piscibus, & aliis Barbarorum cibis, nostris prorsus ab similibus, loquar, vt melius quæ dicenda proposui distinguam, quæ sit ipsorum potio, quæque conficiatur ratione, edisseram.

Hic

Hic primo notandum est, viros, vt in paranda farina operam non ponunt, sed curam illam mulieribus relinquunt, illud idem hoc in negotio illis vsuuenire. Quin à conficienda potione multo religiosius cauēt, præterquam quod radices, *Aypi & Maniot*, eo modo quo diximus, paratæ, præcipuum ipsis cibum subministrent, potionem quoque ex illis hac ratione conficiunt. Eas in primis postquam minutatim conciderunt, quomodo hîc rapas ollæ iniiciendas, solent, inque vasis luteis sufferuefaciunt, quoad mollescant, emollitas ab igne remouent, ac deferuescere sinunt. His ita expeditis, earum pleræque circa ingentia illa vasa sedentes frustra illa mollita mandendo comminuunt, deinde singula manu ab ore excipientes in aliud vas igni impositum deijciunt, vt ibi rursus ferueant: baculo autem continuo agitant, donec satis ferbuisset iudicent: tum secundo à flammis ablatum in alia vasa figulina, quorum singula cadum minorem Burgundium æquant, minime colatum reponunt: vbi vero rursus ferbuerit, despumatumque fuerit, vasa illa operiunt, quoad, eo quo dicemus modo, ebibant. Vasa porro illa, de quibus vltimo loco dixi, figuram earum cuparum imitantur, quibus ad lixiuium passim vtuntur Borbonii, & Auerni, ore tamen aliquanto angustiore.

Brasil. femina potum conficiunt.

Eadem quoque Brasilienses feminæ feruefacientes, ac ore simul mandentes milium illud, quod *Auati* nominant, potum eadem prorsus ratione conficiunt cum superiori. Nominatim vero feminas eam artē exercere repeto. Nam quamuis distinctionem inter virgines & mulieres, quæ propterea non abstinēt à virorum consortio (vt male Theuetus scripsit) ea in re nō viderim: nihilominus hoc sibi firmiter persuadent Barbari, potionem nullius saporis futuram, si radices aut milium ipsi mandant. Deinde tam hoc indignum arbitratur, quam ineptum est quod à rusticis Segusianis factitatur, qui & nent, & colum gestat. Hanc potionem Barbari vocant *Caou-in*, quæ subturbida & spissa est, ac fere lactis saporem imitatur: rubeam etiam habent, & albam, vt & nos vinum.

Potus ex milio.

Sing. Amer. c. 24.

Quoniam autem radices istæ, ac milium quolibet tempore in eorum regione proueniunt, ideo quotiescunque visum est, potum eiusmodi conficiunt tanta copia, vt semel plusquam triginta cados sexagenum sextariorum Parisiensium in ipsorum ædibus dispositos viderim: vbi pleni, operitiq; remanēt donec illi ad compotandum conueniant. Priusquam vero quæ sit compotandi ratio referam, exclamando præfari liceat: Procul estote Germani, Flandri, Heluetii, omnesq; adeo qui strenue potando palmam petitis. Vos enim audito Barbarorum potandi modo sponte illis cessuros esse video.

Americani potatores eximii.

Ergo cum potationem aggrediuntur, præsertim cum captiuum mactant, adhibitis solennibus ceremoniis (de quibus postea) feminæ lentum ignem circa vasa accendunt, vt potus ille tepescat. tepido enim delectantur, contrario prorsus à nostro more, qui vinum frigidissimum expetimus. Id vbi factum est, primùm aperiunt cadum, & poculorum loco cucurbitæ amplæ altera parte, quæ tres Parisienses sextarios capiat, hauriunt. Tum viri saltando ad illas accedunt, plenosque cyathos ab ipsarum manibus accipiunt, illæque identidem bibunt, & vno haustu plena pocula absorbent. Haustus vero tantisper repe-

Caou-in, antequam bibunt, calefaciunt.

tunt, dum in cadis omnibus vel vna *Caou*-in gutta restat. Ego quidē ipsos tres dies & noctes continue bibentes conspexi: quin etiam cū vsque adeo essent expleti, potuq; oppressi, vt oneri ferendo impares essent, operi sese denuo applicabant, quia incepti certaminis defectio ignauiam argueret.

Tououpinambaultu inter edendū non bibunt.

Barbari quoties esuriunt edunt.

Illud quoq; est obseruandum, Tououpinambaultios inter bibendum nihil edere, atque inter comedendum omnino nō bibere: quo fiebat, vt nostrum viuendi morem valde mirarentur, cū nos alternatim bibere ac edere conspicerent. Ac si quis eos hac in re cum equis compareret, faceti cuiusdam respōsum afferam, qui dicere solebat discrimen in eo esse, quod Barbari aquatum minimē essent deducendi, quodque periculum non esset ne postilenas abrumperere cogerebantur. Et quamuis ad cibum sumendum horam statutam non habeant, sed ad libitum vrgente fame, vel de media nocte comedant, neq; vllum in bibendo modum seruent, in cibo tamen maxime sunt sobrii, nonnulli os manusque ante, ac post pastum abluunt. quod ad os spectat, id fieri puto, quod alioqui viscoso humore impeditum illis esset futurum, propter eas farinas, quibus panis loco, vt diximus, vtuntur. Mirum illi silentium tempore cibi obseruant, ita vt in aliud tempus referant ea, de quibus colloquuturi sunt. Nos autem cum violato ipsorum instituto, vt in Gallia vsuuenit, inter prandendū sermones misceremus, ab illis irridebamus.

Itaque tantisper dum hæc celebratur compotatio, Americani hilares canunt, saltant, choreas agitant: quin etiam se mutuo hortantur, vt in bello sint strenui, & quamplurimos hostes capiant: deinde instar gruū ordine dispositi saltant per domum, in quam conuenerant, cursitant, donec cados penitus exhauserint.

Ebrietatis Barbarorum argumentum.

At certe quod ebrietatis palmam referant, non infirmum hoc est argumentum, quod nonnulli in istis symposiis 4. Caouini sextarios exhauriant: sed tum maxime, quum plumis instructi (vt antea diximus) captiuum aliquem mactant, & deuorant: tūc enim Ethnicorum more Bacchanalia sua celebrāt. Partius quidem vicini inter se in pendulis illis lectis è gossypio contextis sedentes compotant: sed cum singuli alicuius pagi incolę conueniant sæpius ad compotationes immodicas, nūquam ad cibos, hoc fit vt raro mediocres illæ & modestæ compotationes locum habeant.

Nusquam vero, ad compotationes seu mediocres, seu immensas accedūt, quin (vt antea diximus) ad expellendas solitudines ad choreas conueniant. Sed præterea peculiare hoc est iunioribus nondum coniugatis, vt pennarum fasciculis tergo annexis, & *Maraca* manibus admoto, nec non aridis illis fructibus traiectis filo, tibiisque aptatis strepitum edentibus (vt antea dictum est) totam noctem huc & illud circumcursent ostiatim saltantes: ita vt iis visis & auditis sæpius in mentem veniret eorum insania, qui in quibusdam Galliæ locis vernacule Famuli dicuntur. Solent isti tempore constituto sanctis & patronis vnus cuiusque parœciæ summa cum pompa stultorum amictu incedere, tibiis multis tintinnabulis resonantibus, atq; adeo per ædes & plateas choreas agitantes, ac maximē Pyrrhicham illam saltationem, huc & illuc diuagari.

Hic vero quiddam notatu dignum succurrit, in omnibus Barbarorum cho-
reis, siue alii alios consecantur, siue in circulum disponantur, vt pluribus alibi
dicturi sumus, nusquam tamen mulieres aut puellas viris interferi: quin potius
seorsim saltare solitas.

*Mulieres
siliaque a
Barbaro-
rum cho-
reis seun-
ta.*

Priusquam vero narrationem institutam de computationibus nostrorum
Americ. concludamus, facetam admodum historiam, tragicam tamen recitare
placet, vt à nemine ignoretur, quam large essent vinum haustrum si copia illis
suppeteret. Quidam *Mouffacat*, id est, paterfamiliâs mihi narrauit.

Contigit nobis non ita pridem (inquit vernacula lingua) vt dromadē *Pe-
ros* (sic illi Lusitanos, cum quibus inimicitias gerunt, nuncupant) opprimere-
mus, maētatis & deuoratis, quos in ea nacti sumus hominibus, cum merces eo-
rum à nobis expilarentur, prægrandes offendimus *Caramemos* ligneos (quo no-
mine dolia, & reliqua vasa significant) potione quadam oppletos: quibus ab al-
tera parte apertis ecquid rei inesset periculum facere placuit. Ego vero (inque-
bat vetulus ille) quodnam esset genus illud ignoro, nec satis scio, an etiam apud
vos tale exstet. Hoc tamen scio nos vbi ad satietatem potauimus, totos tres dies
adeo sopitos fuisse, vt agre excitati tertio die fuerimus. Plena nimirum fuisse
vasa illa coniicio generoso Hispanico vino, quo imprudentes Barbari Bacchi
festum celebrarint. Mirum proinde non est vini illius vaporibus correptos, cō-
festim sopitos fuisse, prout ab illo vetulo referebatur.

*Faceta
Brasilien-
sis Mouf-
facat de vi-
no narra-
tio.*

Nos vero commanducatum illum feminarum in suo *Caou-in* conficien-
do, initio abhorrebamus. quem vt vitarem, radices aliquot *Aypi* & *Maniot*
cum quadam milii copia contusas feruefecimus, gratiorem potum confectu-
ros nos esse opinantes: sed experientia edocti sumus rationem hanc non succe-
dere. Quo factum est, vt paulatim Barbarico *Caou-in* assueuerimus: attamen
illius vsus nobis non fuit perpetuus. Nam iaccari cannis, quarum copia nobis
suppetebat, in aqua refrigerata, ob perpetuum regionum illarum æstum,
per aliquot dies madefactis, potum parabamus gratissimi saporis. Frigidam
quoque nonnunquam bibebamus. Illic enim fontes sunt limpidissimi, flumi-
na quoque aquæ dulcis, ob aeris temperiem ita probatæ & salubris, vt nemini
quantumuis large pota periculum crearet. Hic mihi succurrit, aquam dulcem
à Barbaris *vhete*, salsam vero *vhéen* appellari. In qua dictione efferenda præ ce-
teris laborabamus: ab illis enim imo gutture pronuntiatur, quo modo suas gut-
turales Hebræi solent efferre. Deniq; quia non dubito, quin ea quæ de radicibus
& milio feminarum dentibus attritis ad *Caou-in* parandum diximus stoma-
chum multis ad nauseam vsque mouerint, quo fastidium illud abstergant, peto
ab illis, vt rationem qua multum apud nos exprimitur animo repetant. Enim-
vero si vinitores, vindemiarum tempore, in iis præsertim locis quæ vina gene-
rosissima gignunt, nudis pedibus, nonnunquam calceis indutis labra vinaria
ingredi vualque calcare, inque ipsis torcularibus immundissime tractare me-
minerint, multa comperient non mundiora illo radicum commanducatu. Si
vero quis instet, feruendo ac despumando vinum purgari, respondeo *Caou-in*

*Aqua Bra-
siliensis
optima.*

*Caou in
cum vino
coliatro.*

quoq; eadem penitus ratione sordes omnes abiicere, ac proinde parem vtriusq; esse hac in parte rationem.

CAP. IX.

*De feris, prægrandibus lacertis, serpentibus, aliisque America
monstrosis animantibus.*

*Animalia
in Ameri-
ca nascun-
tur a no-
stris pror-
sus dissi-
milia.*

*Tapirouf-
sou fera
quæ asinū
& vaccam
refert.*

DRIVS QVAM vlteriùs progrediar, statim ab initio huiusce capitis lectorem breuiter admonere visum est, nullas è quadrupedum genere animantes, figura nostratibus omnino similes in toto Brasiliensi orbe reperiri, neque solere *Tououpinambaultios* ex istis aliquas nisi perquam raro cicuratas domi educare. Vt autem generatim describam animantes feras, quæ à Barbaris *Soo* appellantur, ab iis quæ vsui humano accommodatæ sunt facere initium decreui. Primo illa videtur loco esse ponenda, quæ & vulgaris est maxime: hanc *Tapiroussou* appellant, pilo subrubescenti atque promisso, vaccam magnitudine ac forma valde referentem. Attamen quum cornibus careat, sitque contractiore collo, auriculis longioribus & pendulis, siccioribusque tibiis atque gracilioribus, vngula continua & asini vngulæ persimili, merito quis eam vaccæ asinique naturæ participem esse diceret. differt nihilominus ab vtroque plurimum, quod & breuissimam gerat caudam (obiterque hîc monendus est Lector, permulta in America gigni animantia, quæ omnino sine cauda sint) & dentes habeat multo acutiores. nec hominibus propterea quidquam periculi ab ea potest creari, quum in fuga potius, quam in viribus salutem ponere consueuerit. Eam Barbari sagittis confixam, vt & alias plerasq; interficiunt, aut fossa excauata, decipulisve alius modi ingeniose fabricatis, venari solent.

*Parme ex
corio Ta-
piroussou.*

Ceterùm fera illa magno est in pretio apud Barbaros, pellis gratia quam simulatque illi detraxerint, dorsi corium in orbem circumcidentes, ad solem exsiccant, in parmasq; fundi mediocris cadi magnitudine conformant, quibus in bello hostium excepta repellunt. Tantam vero duritiem pellis ad solem siccata contrahit, vt nullius ictu teli quantumuis magno impetu vibrati, transigi posse, facile credam. In Galliam duas eiusmodi parmas studiose afferebam: redeuntibus vero fames ita molesta fuit, vt omni com meatu absumpto, ne *Cercopithecis* quidem & *psittacis*, eiusdemque generis animantibus exceptis, quæ ex regione illa nobiscum aduehebamus, parma illæ duæ, carbonibus impositæ, fuerint etiam ad depellendam famem comedendæ: quibus reliquæ pelles, quæ, vt suo dicam loco, in naui erant, additæ sunt.

*Tapirouf-
sou carniū
sapor.*

Porro *Tapiroussou* caro ad bubulæ gustum fere accedit. Hanc suo Barbari more coquunt, *Boucanare* patria lingua appellant. At quoniam vocabulum illud iam vsurpau, & postea sapius repetendum erit, ne diutius lector hæreat, oblata occasione, quid hoc rei sit exponam.

Americani

Americani defixis in terra ligneis quatuor furcis crassitudine brachii, trium pedum interuallo, quadrata figura, æquali vero trium fere pedum altitudine,

baculos in transfuersum duobus à se inuicem distantes digitis superimponunt, itaque ligneam cratem comparant: hanc sua lingua *Boucan* nominant. In ædibus permultas huiusmodi crates habent, quibus carnes in frusta concisas imponunt, & lento igne siccis è lignis excitato, vt ferè nullus existat fumus, quamdiu fert volùtas coqui hunc in modum patiuntur singulis dimidiæ horæ quadratibus inuersas. Et quoniam sale cibos minime cõdiunt, quèmadmodum hîc mos est, vno tantum coquendi remedio vtuntur ad eorum conseruationem, itaque etiamsi 30. vno die feras quales hoc capite describemus, essent venati, omnes frustatim concisas illis cratibus ingererent, quam citissime fieri posset, ne corrumperentur: ibi sæpius circumactæ aliquando plus quatuor & viginti horis torrentur, donec pars interior carniùm æque cocta sit atque exterior, eaque ratione omnes sint à corruptione tutæ. Nec in piscibus apparandis & cõseruan-

Boucan & Barbarorum culina.

Conseruatio dorum ciborũ apud Americ. ratio.

Farina è piscibus. dis alia est ratio, quos quum nacti sunt, magna copia ad farinam conficiendam exsiccant, eos præsertim quos patria ipsi lingua *Piraparati* vocant, qui germanissimi sunt muli, de quibus dabitur alias dicendi locus. Istæ autem crates apud Barbaros carnaria & promptuaria merito habenda sunt: ideoque vix eorum pagos adire licet, quin ferarum pisciumque carnibus onusta conspiciantur: sæpius etiã vsuuenire solet, vt postea dicemus, si adeas Barbaros, vt istiusmodi crates humana carne refertas, quam scilicet de victis hostibus interficiendis & comedendis, vt opima spolia reportant, intueare. Hactenus de Americana *Boucanatione* dictum sit, cui cum Barbaris placet elixæ carnes succedunt, quod cum bona Theueti venia scribam, qui hoc negare ausus est.

*Seouassou
genus ceruorum.*

*Taiassou
aper.*

*Sues quibus
foramen est in
dorso.
Lib. 5. cap.
204.*

*Maxima
Amer. ani
mantia.*

*Agouti ne
frædis ceruus.
Tapitisle
poris genus*

*Mures sub
rubi.*

*Pag ani-
malis macu-
lis distin-
ctum.*

*Sarigoy
fætidum
animal.*

*Tatou ar-
mata squa-
mis.*

Vt autem inceptam ferarum descriptionem persequar, secundæ magnitudinis partes deferendæ videtur cuidam ceruorum generi, quod illi *Seouassou* nominant, sed cum hoc differunt à nostris, quod multo sint humiliores, quodque minora gestent cornua, tum etiam illo, quod æque pilos demittant, atque nostrates capræ. Aper autem Americanus, quem illi *Taiassou* vocant, corporis mole, auriculis, capite, pedibus, atque iis quæ apud nos gignuntur, forma valde similis est, dentibus etiam & prolixis & acutis, vehementer damnosus: tamen cum & macilentior existat & gracilior, frendeatq; terribiliter, illa quoque deformitate insignis est. Habet à natura foramen in dorso, quemadmodum in capite suem marinum habere dixi, quo spiritum emittit adimitque. Ne quis vero istud prodigiosum existimet, Autor Gener. Indic. Hist. memoriæ prodidit apud Nicaraguenses qui non multum à noua Hispania distant, fues nasci quibus umbilicus in dorso est: qui procul dubio, ad idem genus cum iis de quibus hîc trado, reuocandi sunt. Cæterum *Tapiroussou* & *Seouassou* & *Taiassou* reliquas Brasiliensis oræ feras magnitudine superant.

Est quoque apud Americanos fera quædam rufa quam *Agouti* nominant, nefrendis triginta dierum nati altitudine, pede bifido, breuissima cauda, rostro & auriculis fere leporinis, palato gratissima. Sunt & aliæ duorum aut trium generum quas *Tapitis* appellant, nostratibus non absimiles leporibus, subru-bescenti autem pilo.

In syluis quoque magnas venantur forices, sciurorum pilo & magnitudine, quæ ad cuniculorum delicias accedunt.

Pag aut *pague* (quonam enim modo id pronuntient, vix ac ne vix quidem intelligas) fera est altitudine mediocri venatici canis, capite deformi, carne ad vitulinæ gustum accedente, pelle pulcherrima, & maculis albis, leucopæis, nigrisque distincta, vt maximi apud nos pretii futura esset, si modo nanciscerentur.

Alia etiam inuenitur, quam *Sarigoy* appellant, quæ ob fœtorem à Barbaris non comeditur. Nos autem quibusdam excoriatis, & detracta rei **um** pinguedine, vnde fœtor ille manabat, sine fastidio edimus: carne enim cum tenera, tum optima est.

Est etiam illa quam *Tatou* vocant. Hæc non adeo cursu valet, veruntamen (vt apud nos erinacei) per dumeta reptans, durissimis est armata squamis

ita vt

ita vt gladio transfuerberari nequeat, pellem etiam illi detractam, ex qua Barbari permultas compingunt cistas, Caramenos ipsis nominatas, si complicaueris, digitalia esse militaria diceres. Carne candida est, optimique saporis. Quod autem ad figuram attinet, tantæ proceritatis nullam videre licuit, quantam expressit Belouius suarum obseruationum extremo libro tertio, vbi tamen Brasiliensem *Tatou* nominatum designat.

His etiam animalibus, quæ apud Americanos frequentissima sunt, adduntur Crocodili *Iacare* dicti, instar humanæ coxæ, longitudine iusta. At tantum abest vt noceant, vt plenæ istis Iacaris Barbarorum sint domus, puerique sine vlllo periculo cum iis lusitent. Nihilominus audiebam senes commemorantes, dum peregrinarentur, se à nescio quo Iacararum genere peti, à quo se magna difficultate sagittis tuerentur. Illud cum appropinquare homines persentisceret, ex arundinibus erumpere dicebant, & impetum in obuium quemque facere.

Cæterum vt illa omittam quæ Plinius & alii de Crocodilis, qui in Nilo degunt, memoriæ prodidere, vniuersalis Indiar. Hist. scriptor illis in regionibus infestos fuisse Crocodilos, ad urbem Panama refert, qui plus centum pedes in longitudinem patebant: quod mihi quidem mirabile & portentosum videtur, tantum abest vt affirmem. Eis autem Crocodilis, quos mihi videre contigit, os erat valde patulum, alta crura, cauda vero non rotunda, nec acuta, sed ad extremum tenuissima. Vtrum autem, vt quidam scripsere, superiorem mandibulam moucant, ingenue fateor me non obseruasse. Venantur insuper Americani lacertas, *Touous* illi appellant, non virides, verum leucopæas & pelle variegata, vt nostrates parua lacertæ. Et quamuis longa sint quatuor aut quinque pedes, iusta crassitudine, ideòque forma terribili, nihilominus in ranarum morem flumina paludesque incolunt, nemini noxiæ. Addam, pelle illis detracta exenteratæ si coquantur summe delicatas esse, nihil vt in America gustauerim suavius. Carne enim sunt, vt apud nos capones alba, delicata, tenera, suauis, vt nihil supra. Initio tamen ab istarum gustu abhorrebam, postea vero quam primum attigi, quod ad cibos attinet, ferebant apud me primas lacertæ.

Bufones quoque permagnos habent *Tououpinambaultii*, quibus minime exenteratis, tostis vescuntur. Quum vero & medici doceant & vulgo etiam notum sit & perspectum, carnem, atque saniem, & quicquid adeo bufonis est, lethale esse, facile quilibet me tacente propter illius regionis temperiem, aliave de causa, quæ me lateat, vsu venire vt illic bufones, vt sunt apud nos, minime sint venenati atque periculosi.

Comedunt etiam serpentes crassitudine brachii, quinque fere pedum longitudine, quinetiam animaduerti Barbaros, vt de Crocodilis commemoravi, genus quoddam ex nigro & rubeo discolor, domum afferre, interque vxores & liberos proicere, ita securos vt manibus contrectarent. Has immanes anguillas terrestres, frustatim conscindunt apparantque. Insipidæ tamen sunt & perquam exigui saporis.

Diuerſi etiam generis serpentes apud eos gignuntur, & in fluuiis præsertim, vbi olerum instar virides apparent: longi atq; graciles, quorum ictus maxi-

Iacare Crocodili.

Lib. 5. cap. 196. Crocodili portentose magnitudinis.

Touous lacerta.

Maxima in America edules lacerta.

Edules in America Bufones

Americani permagnos serpentes comedere solent.

*Auctoris
de prodigi-
osa lacer-
ta comme-
moratio.*

me noxius est. nec non in syluis existunt lacertæ, præter eas, de quibus supra mentionem fecimus valde periculosa, vt ex narratione quam subiiciam patebit. Itaq; quum aliquando duobus Gallis comitantibus iter facerem visenda regionis gratia, neq; vt mos erat, viæ duces Barbaros haberemus, ideoq; oberarem in syluis, vallemq; profundam pedibus metiremur, audito strepitu venientis animalis ad nos cuiusdam, imbellem esse feram opinati, non secus iter inceptum persequentes securo eramus animo. Statim vero ad dextram triginta fere passuum interuallo, in colle lacertum conspiciamus: corpore humano crassiore quinum aut senum pedum. Ille in modum Ostrei squamis albicantibus & asperis totus, altero pede anteriori erecto, capite sublimi, collucentibus oculis nos intueri cœpit. Quare attoniti (nemo enim forte nostrum sclopetum tum ferebat, gladiis tantum eramus accincti, arcusque nobis suppetebant & sagittæ, quæ tela illi monstro tam duris armato squamis nocere non admodum poterat, nihilominus veriti, ne si fuga nobis consulere vellemus, celeritate superius nos vnâ conficeret) alter alterum trepide quum intueretur, eodem in loco steterimus. At postquam ille prodigiosus & formidabilis lacertus, ore aperto, & quod æstus magnus esset (sudum enim erat meridiano fere tempore) altè anhelans, vt facile exaudiremus, per quadratam horæ nos esset intuitus, derepente montis verticem petiuit, tanto fragore virgultorum, atq; ramorum, quantum ceruus syluam cursu pererrans vix ederet. Itaq; nos, qui tum valde timebamus de illo insequendo nõ admodum solliciti, Deo liberatori gratias egimus, & institutum iter denuo sumus aggressi. Mihi autem eorum opinionem recolenti, qui affirmant lacertum aspectu hominis delectari, visum est illi monstro tantum placuisse intuitum nostrum, quantum eius angebamur præsentia. Nec non apud eos fera gignitur è præda victum quærês, quam appellant *Ian-ouare*. Ea fere tibiæ altitudine & velocitate canem æquat venaticum, circum mentum vero pilo est promisso, pelle variegata, pulcraque instar lyncis, ac in reliquis vehementer illi similis. Barbari non immerito feram illam valde reformidant. Nam cum prædæ sit assueta, quemadmodum & leo, si quem eorum assequitur, in frustra concisum deuorat. Illi vero vt sunt vindictæ appetentes, nec quid eorum, quæ molesta sunt, inultum esse patiuntur, si quam excauatis ea de causa foueis aliove decipulorum genere intercipient, sagittis confixam pluribus, quo diutius langueat, lente interficiunt: vtq; facilius pateat, quam male fera illa cum Barbaris agat, cum aliquando in quinq; aut sex Gallorû de comitatu, hac transferret, monebãt Americani, vt nobis à *Ian-ouare* caueremus, quod illa ipsa hebdomade tres crudeliter mortales in quodam eorum pago absumpisset.

*Ian-ouare
fera homi-
nibus in-
festa.*

*Canes primi-
mũ ab A-
mericanis
conspiciti.*

Cap. 44.

Addendum vero huic editioni Latinæ existimaui, Americanos ante Villagagnonis expeditionem canes nunquam vidisse: ideoq; cum permagnum ex venaticorum genere canem intuerentur, quem cum aliquot paruulis eò aduexeramus, nobisq; ille applauderet, propterea quod vt antea commemorauimus, ad *Ian-ouare* formam accedit, obstupescabant, ab illoq; refugiebant. Ea de causa etiam Gomara in generali sua Indiarum historia testatur, anno 1509. cum Christophorus Columbus primũ ad Insulam *Boriquen* appulit, quæ & S. Ioannis nomine

nomine insignitur, huiusce regionis Indos, qui cum Hispanis bellum gerebāt, vehementer canem subruī idum timuisse, qui etiam duorum fere balistariorum stipendium merebat: propterea quod nō modo in Barbaros ferociter impetum faciebat, verum etiam socios ab hostibus discernens, quantumuis provocatus minime illis erat molestus, quin etiam Caribas recognoscens (pessima & maxime detestanda illarum omnium regionum natio) fugientes persequeretur in mediam vsque hostium aciem, qui etiam tātum excitatus, nulla quiete fruebatur, quousq; arreptum hostem dilaniasset: pro Hispanis tam dextre præliabatur, vt illo comitati tam alacriter aduersus Indos pugnarent, quam si tres in suo numero habuissent equites. hic tamen canis dum nescio quem Caribam nando persequitur, venenata sagitta ictus oppetiit, dominumq; tristē admodū reddidit, lætantesq; Indos. Sic & Valboā Hispanorū centurio fortissimus, cū primum Australem patefecit Oceanum, emissis quos habebat canibus in Indos, qui aditu illum arcebant, Barbari tanto timore sunt perculsi, vt fuga sibi consulere cogentur, Valboæque canes tam profuerint, quam milites omnium præstantissimi. Insuper multi reperiuntur in Brasiliensium ora Cercopithecī, paruuli atque nigri, quos illi *Cay* vocant, quibus describendis supersedebo, propterea quod nobis sunt notissimi. Vnum hoc tātum dicam, quum assidue versentur in cacuminibus arborum fructum in siliquis nostratium fabarum instar gestantium, quo aluntur, atque turmatim istic cōueniant, imbribus præsertim cadentibus, iucundum est illos audire clamitantes, & strepitum facientes. Ceterum cū vno tantum partu, vnicum edat fœtum, Cercopithecus simul atq; editus est in lucem, ea naturali præditus est industria, vt à collo patris matrisve firmissime pendeat: itaque si venatores ingruant, parentibus per ramos desiliantibus vna etiam fuga abripitur: quod certe incredibile videri non debet, cū Matthiolus Commentariis in Dioscoridem editis, Plinio atq; Aristotele auctoribus affirmet, tam amantes prolis esse mustelas, vt teneram adhuc ore comprehensam, huc & illuc circumgestent. Quin etiam animantibus est omnibus illud à natura tributum, vt non modo conseruandæ prolis studio teneantur, sed etiam ad id efficiendum sagacitate mira sint præditæ. Qua de causa non facile Barbari Cercopithecōs quacunque sunt ætate, venari possunt: sagittis tamen vulneratos deiiciunt de arboribus, ac deinde sanatos, & aliquantisper domi curatos cum mercibus commutant. Verum initio adeo sunt feri, vt attrectantium digitos dentibus conuulnerent, adeo vt morfi dolore cogantur illos sæpissime ictibus conficere.

Est quoque apud Americanos alterius generis Cercopithecus, quem ipsi *Sagouin* nominant, crassitudine Sciuri, eodemque pilo rufo: quod vero ad formam attinet, rostro, pectore, collo, reliquisque fere partibus leoni per similes, audax etiam, nulli paruulorum animalium pulchritudine cedit, quæ quidem illic viderim. Et si tam facile mare transmitteretur quam cetera, multo maioris esset pretii. Sed cū tam infirmo sit corpusculo, vt vacillantem nauem ferre non possit, ea etiam est superbia, vt vel minimum offensus, tædio vitæ cum morte commutet. Hic tamen quidam reperiuntur, mihiq; sit verisimile eam

Cap. 62.

Cay Cercopithecī.
Cercopithecōrum in paruulis a periculo eripiendis, industria.

Modus ea pitorum Cercopithecōrum.

Sagouin, pulchrum animalculum.

esse bestiolam, de qua Marotus suum induxit loquentem seruulum, cuidam Zoilo, cui nomen erat Sago: alludens enim Cercopithecii nomen esse, dicit Sagonem. Vt autem fatear ingenue quod res est, quamuis fuerim curiosus, me omnibus animantibus Americanis obseruandis, non ita fuisse diligentem, quam optarem, nihilominus vt semel finem faciam, duo adhuc describā genera, quæ figura sunt prodigiosa vt quæ maxime.

*Hay defor
me ani-
mal.*

Vnum quod Barbari *Hay* vocant, magnitudine canis est, facie Cercopithecii, ventre pendulo, quemadmodum Scrofæ parturiētis, pilo leucopato valde diluto, breuissima cauda, pedibus in morem Vrsi villosis, prolixis vnguibus: vt autem dum in siluis agit valde sit ferum, captum nihilominus cicuratur facillime. Nudi autem Tououpinambaultii non libenter cum illo colludunt, propterea quod tum longos habeat vngues, tum acutos. Ceterum (quæ res fortasse videbitur incredibilis) audiui & à Barbaris, & à quibusdam interpretibus, qui diu in America sunt commorati, neminem vnquam vidisse tum in siluis tum domi animal illud cibo frui, vt quidam aura illud viuere opinentur.

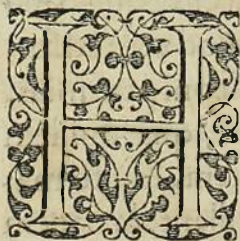
*Coatyro-
stro prodigiose lar-
go.*

Alterum, de quo etiam mihi dicendum est, à Barbaris *Coaty* appellatum, altitudine leporis est, breui pilo & maculoso, auriculis paruulis erectis & acutis, capite cum paruo, tum ab oculis eminente rostro, plus pede vno longo, scipionis instar tereti, subito ad extremum decrescente, ita vt æqualis vbiq; sit crassitudinis, ore ita angusto, vt vix auricularem digitum recipiat. nullum prodigiosius inueniri potest: deinde cū hæc est capta fera, collectis quatuor pedibus, aut in alterutrum vergit latus, aut concidit, neq; vnquam erigi, neq; cogi potest, vt vescatur nisi præbeantur formicæ, vnde etiam in siluis sibi victum parat. Octauo fere die, quo ad Villagagnonem venimus, Barbari eius generis feram ad nos attulerunt, quæ ob nouitatem omnes magna impleuit admiratione. Nam, vt commemoravi, cū si cum nostratibus conferatur sit valde prodigiosa, sæpe à quodam ex nostris familiaribus excellenti pictore summopere cõtendi, vt tum illam, tum plerasque ceteras, non tantum admirabiles, verum etiam nobis incognitas, penicillo repræsentare vellet, quod maximo dolore meo nunquam ab illo impetraui.

C A P. X.

De varietate Americanarum auium. De vespertilionibus, apibus, muscis, aliisque regionis illius insectis.

*Oura a-
ues.
Arignau-
ouson seu
gallina
Indice.
Arignau-
miri gal-
lina nostra
res.*

Hoc etiam caput, quo de auibus agam, ab iis ordiri placuit, quæ victui humano sunt accommodatæ, generalique vocabulo à Tououpinambaultiis *Oura* nominantur: maximam illi habent earum copiam gallinarum, quibus ab India cognomen addimus, easq; *Arignau-ouson* appellant: nec non ab eo tempore, quo Lusitani apud Barbaros agunt, gallinas etiam nostrates alere solent, ipsis *Arignau miri* dictas. Quamuis autem, vt aliàs commemoraui,

morau, candidas plurimi faciant, vt plumis auulsis, rubroque infectis exornent se atque vestiant, ab vtroque tamen genere plerumque abstinent, quod ad vescendum attinet. Adhæc quum sibi persuadeant oua, quæ *Arignan-ropia* nominant, esse instar veneni, non modo stupecebant, si oua corâ illis sorberemus, verum etiam nos increpantes addebant, non ferendum esse; dum pullationem anteuertemus, nos gallinam in ouo comedere. Itaq; de suis gallinis æque ferè sunt solliciti, atque de auibus, quæ vitam in siluis agunt. Illas vbicunq; fert impetus ponere patiuntur. At gallinæ vicissim, pullos è dumis & vepribus domum deducunt, ita vt ea molestia careant Americanæ mulieres, qua nostrates, in pullis Indicis educandis, quibus etiam ouorum præbent vitellos, fatigantur. Ac tanta fit apud eos pullatio, vt iis in pagis, qui minùs sæpe ab extraneis inuisuntur, gallina Indica cultello veneat, qui quidem apud nos vix sestertio numero æstimaretur: altero autem duorum obulûm quinque aut sex gallinæ nostrates constent.

Arignan-ropia ouû.

Gallinarû magna copia in America.

Vna cum gallinis Barbari alunt etiam domi anates Indicas, *Vpec* ipsi nominant. Quoniam vero ea imbuti sunt superstitione Tououpinambaultii, fore vt si animali tam tardo vescerentur, eandem tarditatem contraherent, ita vt si hostes imminerent, fuga sibi salutem quærere non possent, vt vel tantillum de iis degustent, non facile quisquam persuaserit, eaq; de causa sibi temperant ab omnibus eis animantibus, quæ tarde incedunt, piscibus etiam, vt raiis alijsq;, qui non celeriter nare possunt. Quod ad illas aues attinet, quæ degunt in siluis magnæ caponum instar, capiuntur, illæque trium generum, quas Barbari *Iacou-tin*, *Iacoupen* & *Iacou-ouassou* appellant. Pluma est omnibus nigra & leucopæata, gustu ad phasianos accedunt, vereque possum affirmare, nihil *Iacous* illis edivnquam suauius.

Vpec Anates India.

Iacous phasianorum genus.

Præterea duo sunt genera exquisitissimarum auium, quibus nomen est *Mouton*, Pauonum magnitudine, iisdem plumis quibus superiores, raroq; admodum inueniuntur.

Mouton auis rara.

Macacoua & *Ynambou-ouassou*, duo sunt genera perdicum, anserum nostratum magnitudine non absimili, quo *Mouton* gustu. Idem est, fere trium sequentium sapor *Jnambour-miri*, perdicum altitudine: *Pegassou*, palumbi, *Pai-cacu*, turturis.

Magnarû perdicum genus.

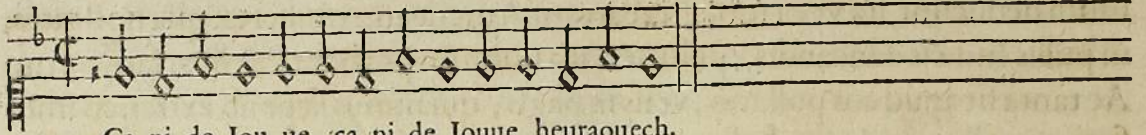
Vt autem breuiter de auibus, quæ magna copia reperiuntur, tum in siluis, fluminibus, tum etiam in littoribus, finiam, ad eas veniam quæ non ita sunt ad victum accommodatæ. Inter ceteras duo sunt genera eadem magnitudine, ad corui crassitudinem accedentia: quæ vt reliquæ aues Americanæ rostro sunt atque vnguibus incuruis, quemadmodum & psittaci, quorum in numero censeferi possent. Quod vero ad plumam attinet, vt facile est iudicatu, vix crediderim in toto terrarum orbe aues inueniri tam excellenti pulchritudine, in quibus contemplandis abunde non naturam vt profani, sed creatorem laudandi suppetit materia: vtque res pateat, prima, cui nomen apud Barbaros est *Arat*, plumis caudæ, atq; alarum lesquipedè porrectis, partim purpuræ instar rubeis, partim caruleo colore, vehementer splendenti, cui & reliquæ partes corporis

Arat, auis excellenti pluma.

respondent. cùm in sole agit hæc auis, vbi plurimum versatur, nemo vnquam illius aspectu satiari potest.

*Canide,
pluma ca-
rulea.*

Altera *Canide* dicta plumis inferioribus, quæq; collum circumagunt auri colore micantibus, quæ vero dorsum, alas, caudamque vestiunt excellenti caruleo cum textili aureo inferne induta esse videntur, superne autem holoserico pallio eos qui intuentur summa perfundit admiratione. In suis versibus Barbari huius persæpe meminerunt ad numerum cantillantes;

Ca ni de Iou ue, ca ni de Iouue heuraouech.

hoc est, auis flaua, auis flaua, &c. nam *Iouue*, aut *Ioup* apud eos flauum sonat. Quamuis autem domesticæ non sint hæc aues, frequentius tamen in arborum, quæ in mediis vicis sunt, cacuminibus nidificant, quam in siluis, quo fit vt ter quaterve in anno à Barbaris deplumentur, è quibus plumis pileos, vestes, armillas compingunt, clauarum suarum capulos exornant, corpusque suum cohonestant. Huiusmodi ego pennas non paucas mecum in Galliam afferebam, earum præsertim quas flauo & caruleo colore esse dixi, sed vbi Lutetiam veni, aulicus quidam cui videndas exhibui, importunus mihi esse non destitit, donec eas à me extorqueret.

*Pluma, è
quibus pi-
lei, vestes,
&c. compo-
nuntur.*

Psittacorum tria aut quatuor genera illic capiuntur, maximos & pulcherrimos, *Aiourous* Barbari nominant. His rubeo, luteo, ac violaceo colore caput est distinctum, extremis alis est coccineus, cauda, quæ est prælonga, lutea: reliquo corpore viridis. Huiusmodi perpauci ad nos adferuntur. Præter plumarum elegantiam eo commendantur nomine, quod edocti, optime humanum imitantur sermonem. Vnum ab interprete quodam accepi, ab ipso iam per tres annos educatum, qui Gallicas & Americanas voces tam genuine pronuntiabat, vt si nõ esset in conspectu, eius vocem ab humana discernere vix quisquam potuisset.

*Psittaci
mirahisto-
ria.*

Longe admirabilius erat, mulierem in vico quodam, qui ab Insula nostra *iv.* passuum millia distabat, huius generis vnum educasse, qui non secus ac si ratione præditus esset, ea quæ iubebatur, caperet. Illac quoties nobis iter erat, statim ab auis illius hera audiebamus, vultisne mihi dare pectinem aut speculum, ego iamiam coram vobis psittacum meum iubebo canere & saltare? Si forte postulatis illius annuebamus, psittacus confestim, auditis quibusdam heræ verbis, non modo saltabat in pertica cui insidebat, sed & garriebat, & sibilabat. Barbaros denique in bellum euntes mirabiliter referebat. In summa, si heræ visum erat imperare vt caneret, canebat, saltaret, saltabat: contra, si indonata paulo acerbiori sermone illi suum *Auge*, hoc est, consiste, imperasset, tum ille obmutescibat, nec vllis verbis efficere poteramus, vt vel linguam vel pedem motitaret. Quare reputandum Lectoribus relinquo, annon Romani qui, Plinio auctore, coruo à quo omnib. matutinis nominatim ad Rostra salutabatur, funus

Lib. i. c. c.
43.

funus innumeris exequiis olim celebrarunt, eumq; à quo esset interfectus morte multarunt, si huiusmodi psittacum habuissent, per quam maximi fecissent. Illum Barbara mulier *Cherimbaué*, hoc est, dilectissimum appellabat. Ei sane adeo charus erat, ut quærentibus nobis, quo pretio mercari possemus, illa *Mocaouassou*, hoc est, tormentum æneum maius, per irisionem respondebat, itaq; nullo pretio ab ea extorqueri à nobis potuit.

Psittacorum alterum genus est eorum, qui in Galliam aduehi solent, quos *Marganas* Barbari appellant, & minimi faciunt. At vero tam sunt illic frequentes quam apud nos columbi, quo fiebat, ut licet carnibus essent paulo durioribus, quod ad perdicis saporem accederent, illis non raro vesceremur.

*Marganas
psittaci a-
pud nos fie-
quentes.*

Tertium genus psittacorum *Touis* Barbari, nautæ vero Neustrii *Moissons* vocant: sturnorum magnitudine, caudam prælongam croceis pennis distinctibus, cetera viridis est. Priusquam autem sermoni de psittacis instituto finem imponam, succurrit non nihil à Cosmographo quodam relatum, psittacos nimirum in arborum ramis pendulos nidos construere, ne à serpentibus ova absorbeantur, quod quidem meras esse fabulas existimo, siquidem in arborum cauatarum antris nidos construere eos deprehendi.

*Touis psit-
tacorum
genus mi-
nimum.*

Inter reliquas aues Americanorum, primus locus cuidam *Toucan* nomine dabitur, cuius ante meminimus: Is columbi est magnitudine, colore atro ceu coruus, excepto pectore, quod crocei est coloris, torque miniato ab inferiori parte circumducto, detracto Barbari ad genarum aliarumq; corporis partium ornatum utuntur. Tum vero maxime apud illos est in pretio, quod saltaturi eo utuntur. Nomen inde est sortitum *Toucan-tabouracé*, hoc est, pluma ad saltandum. Nihilominus tamen, tanta illis earum suppetit copia, ut cum mercibus nostratibus permutare eas non grauentur. Auis istius rostrum reliquum corpus longitudine superat, cum quo gruis rostrum minime est comparandum, itaq; pro monstruosissimo totius orbis rostro est habendum: ergo non immerito Bellonius, vnum cum nactus esset, sub finem tertii libri descriptionis auium depingendum curauit: nomen quidem non edit, at ea omnia, quæ ab illo narrantur, de isto rostro necessario sunt intelligenda.

*Toucan a-
uis colum-
bi magni-
tudine.*

*Rostrum
avis mon-
strosum.*

Alia est merulæ magnitudine, & colore, excepto pectore quod bubuli sanguinis ruborem adæquat, à Barbaris eodem quo superius detrahitur modo. Auem vero *Panou* nominant.

*Panou, cui
pectus ru-
brum.*

Est & alia turdi magnitudine, plumis omnibus coccineis, hanc illi *Quampian* vocant.

*Quampi-
an, avis
coccinea.*

Minime vero est prætermittenda auicula non minoris admirationis quam subtilitatis, quam Barbari *Gonambuch* appellat, plumis albicantibus, & fulgentibus, fucum, aut scarabeum magnitudine non superat, miros tamen cantando edit concentus. Milio illi crasso, quem Americani *Auati* nominant, aut aliis altioribus herbis insidens, tam altum edit cantum, ut, nisi conspiciatur, vix credas ab illo corpusculo tantum, tamq; suauem edi posse. Luscinia nostræ minime cedit.

*Gonam-
buch, avis
minima.*

Ceterum, quia sigillatim Americanas aues omnes, quæ à nostris non mo-

*Americ.
auium va-
rietat.*

dō genere, sed & coloris varietate, puta rubei, rosei, violacei, albi, leucopæi, purpurei, &c. à nostris non parum differunt, describere non possum, vnam tamen descripturus sum quam adeo obseruant Barbari, vt eam non modo afficere damno nolint, sed afficientes inultos abire non patiantur. Columbi est magnitudine, colore cinericio, lugubri voce, eam *Tououpinambaultii* noctu frequentius quam interdiu exaudiunt, atque ab amicis & cognatis mortuis ad se mitti credunt, tum vt bonum omen renuntiet, tū præcipue vt animos addat, moneatq; vt se aduersus hostes fortiter in bello gerant. Existimant præterea si recte istæc auguria obseruent, futurum vt hostes hac quidem in vita superent, sed & post mortem ad maiores suos animas post montes conuolaturas, vt illic perpetuas agitent choreas.

Barbarorum deliratio, qui auis catum obseruant.

Contigit mihi semel, vt in pago à Gallis *Vpec* denominato diuerterem, vbi de nocte aues illas non quidem canentes, sed gementes audio. Barbaros attentissimos video. Rei totius gnarus, stultitiam illam increpo. Sed vbi Gallo mihi adstanti arrisi paululùm, vetulus quidam seuerè satis me compefcuit his verbis: Tace, ne nos audiēdis faustis nuntiis auorum nostrorū intentos auertas. Quoties enim hæc aues audimus, toties & exhilaramur, & vires nostræ augmētum capiunt. Cui nihil respondi, frustra enim cum illo contendissem. In mentem tamen mihi tum veniebat eorum opinio, qui asserūt animas ad suos officii monendos deuolare, Barbarorumq; nostrorum figmentum ea tolerabilius esse iudicabam. Etenim, vt suo dicitur loco, quamuis animas credant immortales, eò tamen dementia nō veniunt, vt è corporibus semel egressas ad patrios lares redire dicant, aues istas earum esse nuntias tantummodo fingunt. Hæc sunt quæ de auibus Americanis dicenda mihi fuere.

Lib. 2. cap. 80.

De vespertilione facta historia.

Habent tamen præterea terræ illæ vespertiliones cornicularum nostrarum magnitudine: hi noctu nō raro in casas veniunt, si vero quem detectis pedibus dormientem offendant, summū eius articulum adoriuntur, sanguinemq; exungunt tanta copia, vt duos sextarios nostrates plerumq; antequam perspiciantur ebibant. Experrecti, mane cubile xylinum cruentatum admirantur. Barbari, siue suis siue nostris id contingebat, in ludibria vertebant. Mihi semel istud accidit, præterquam vero quod sannis sum exceptus, accessit & illud quod extremo illo (licet non infestissimus erat dolor) summi articuli læso, triduum in tibialibus induendis non parum laboraui. Cumanenses quoq; , qui cis Æquatorum decem gradibus iacent, grandibus istis & infestis vespertilionibus infestantur. Gener. Indic. histor. Scriptor de his rem & facetam & notatu dignam memoria prodidit. Monachi cuiusdam puer pleuritide laborabat, in Chiribichi monasterio Sancta fides nuncupato, cuius cum vena aperienda reperiri nō potuisset, mortuus vero ipse haberetur, accedit ad eum noctu vespertilio, talumq; momordit, tantamq; copiam sanguinis hausit, apertaq; vena spōte emisit eger, quāta ad valetudinem sufficiebat. Ego vero cum historia illius Scriptoris dico, opportunissimum & faustissimum ægro illi fuisse istum Chirurgum. Itaq; præter eam quam vespertiliones istos afferre dixi molestiam, satis docet exemplum illud postremum, non adeo noxios esse, ac fuerunt olim Græcorum striges. quæ vt inquit Ouid. Fast. 6.

Nocte

Nocte volant puerosque petunt nutricis egentes,

Et vitiant cunis corpora rapta suis.

Carpere dicuntur lactentia viscera rostris,

Et plenum poto sanguine guttur habent.

quam ob causam nomen illud veneficis est attributum.

Apes Americanæ à nostris sunt absimiles, ad minores muscas atque, quibus *Americana apes.* æstatis tempore infestamur, accedunt, fauosque suos in exesæ arboris cauo cōdunt. Barbari mel ceramque colligere norunt. Mixtim collecta, *Yra yetic* vocant, *Yra* enim mel sonat, *yetic* vero ceram. Scorsim positum mel, nostro more comedunt, ceram vero picis nigredinem imitantem, asseruant, massis brachii magnitudine compositis. Non tamen quod faces vel candelas ea conficiant: lucernæ enim alius apud eos vsus nō est præterquam ligni cuiusdam flammam lucidissimam emittentis. Præcipue vero ea cera vtuntur ad obturandas ingentes illas cannas, quibus plumas suas imponūt, ne à papilionibus exedantur, quos etiam hoc loco describemus.

A Barbaris *Arauers* appellantur, gryllorum magnitudine, gregatim quoque ad focum vt & grylli accedūt, si quid autem offendant, exedunt, præsertim vero thoraces coriaceos & calceos ita corrodunt, vt superficiem penitus absumant. Si vero gallinas aut alia id genus cibaria, negligentius recōdebamus, manè à nobis ossa carnibus nudata reperiuntur. *Arauers, papilionos.*

Barbaros præterea infestat exiguum insecti genus, quod *Ton* nuncupant. *Ton, insecti genus infestissimum.* In puluere nascitur, pulicis magnitudine. At vbi sub pedum & manuum vngulis sese insinuauit, prurigo statim oritur, acyri modo, nisi vero confestim euellatur, breui spatio ad pisi magnitudinem accrescit, extrahique nisi magno cruciatu non potest. Non solum autem Barbari, qui nudi toto corpore incedunt, sed & nos quoque quantumuis bene induti, hoc insecto infestabamur. Ego pro mea parte, licet diligentissime mihi ab illis cauebam, ita fui infestatus vt vno die vltra viginti è variis mei corporis partibus sint euulsi.

Nonnullos etiam vidi minùs sibi prospicientes, quibus non modo manus & pedes ab illis infestabantur, sed & axillæ reliquæque molliores corporis partes pustulis istorum insectorum erant refertæ. Hoc illud esse animalculum credo quod Ind. Occid. hist. Scriptor *Nigua* appellat, quod etiam apud Insulam Hispaniolam extat. ab eo his describitur verbis: *Nigua* pulicis salientis speciem refert, puluere delectatur, nonnisi pedes infestat, quorum cuti sese insinuat, moxque lendes maiori copia gignit, quam sit credibile, habita subtilitatis ratione, hæ alias quoque generant, ac nisi mature obuiam eatur, nonnisi igne & ferro eiiciuntur: si vero tempestiue extrahas, minimo dolore curantur. Quin & addit, Hispanos quosdam adeo illis fuisse infestatos vt multi articularū, nonnulli vero pedum ministerio caruerint. *Lib. 1. cap. 30.*

Aduersus ea incommoda hoc remedio Barbari vtuntur: Eas partes, quæ huic lui sunt obnoxia, oleo quodam inungunt, spisso, rubri coloris, ex fructibus quos illi *Couroq* nominant expresso. hoc etiam remedio nos Galli vtēbatur. Adde oleum illud curandis vulneribus aliisque corporis humani incom-

modis, adeo esse accommodatum, vt apud Barbaros non minoris sit pretii atq; est apud nos confectio illa quam Sanctum oleum nuncupant. Chirurgus noster in Galliam remigraturus, 12. ingentia vasa istius olei asportauit, totidemq; seui humani, quod dum suos captiuos torrebant Americani collegerat.

Yetin culices.

Gignit præterea Americanus aer subtilissimum culicum genus, quod Barbari *Yetin* nominant, adeo lancinat etiam leuius indutos, vt mucrones acuum referant. Ex quo facile est colligere quam ridicule Barbari nostri conspiciantur, vbi his culicibus infestantur, manibus enim sua crura, nates, humeros, brachia ita plaudunt, vt aurigam flagellum quatientem referant.

Americani Scorpionus.

In puluere quoq; & sub lapidibus latent in America Scorpiones, ijs qui in Prouincia conspiciuntur longe minores, non tamen, vt experientia edoctus sum, ictu minus venenato & mortifero. Hoc insectum munditie delectatur. Cubile meum mundari curabam, mundatum denuo appenderam, more solito, Scorpio in ruga quadam delituerat, qui mihi quidem incauto dum cubile ingredior sinistrae manus pollicem perculit: manus mirum in modum è vestigio intumuit, ita vt venenum fuerit corpus totum inuasurum, nisi mihi præsto

Remediū aduersus Scorpionū illud.

fuisset pharmacopola, ad quem confestim me recepi: Is mortuos Scorpiones cum oleo in phiala asseruabat, quorum vnum vulneri applicuit. Illud remedium etsi præsentissimum ab omnibus habetur, tanta fuit tamen vis veneni, vt per 24. horarum spatium summo dolore laborauerim. Barbari quoq; eodem vtuntur remedio, scorpiones nimirum, si eos assequi possint, vulneri attritos applicant. Præterea, prout alicubi à nobis dictum est, eos esse vindictæ cupidissimos, immo pene dixerim in noxia quæq; furentes, ita vt si imprudentes in lapide impingunt, rabidorum canum more eos mordeant, in animantia quæuis sibi noxia sedulo inquirant, eaq; quantum possunt penitus extirpent.

Barbari vindictæ cupidissimi. Terrestres cancri.

Habet quoque Americana regio Cancros terrestres, eos *Oussa* nominant *Tououpinambaultij*, turmatim locustarum more ad maris lītus, & palustria loca conueniunt, si quis ad ea loca accedat, hac illac fugientes videat: in truncos arborum radicesq; sese recipiunt, è quibus extrahi tuto non possunt, digitos quippe & manus capientium forcipibus comprimunt: marinis longe sunt macrores, quoniam autē iuniperinas redolent radices, palato minime sunt grati.

CAP. XI.

De nonnullis piscibus apud Americanos maxime vulgaribus, deque eorum piscatu.

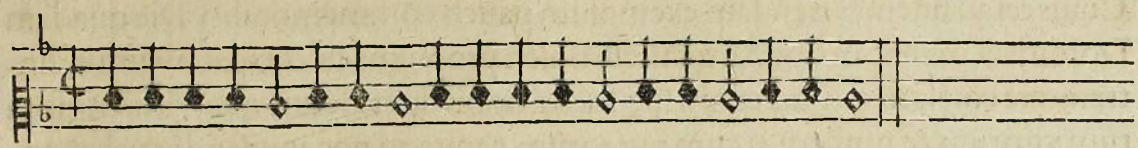
E idem sæpius repetere cogar, à quo abstinere quoad eius fieri potest cupio: lectorem tum ad capita 3. 4. 5. & 6. historiae huius tum ad loca alia in quibus de Balænis, marinis monstris, piscibus volantibus, aliaq; complurium generum egimus, remitto. Eos vero hoc capite describam, qui maxime apud Brasilienses nostros sunt vulgares, de quibus nulla est hæcenus facta mentio.

Ac primum quidem pisces in genere Barbari *Pira* vocant. Mullorum genera duo habent, *Kurema*, & *Parati* appellant: optimi saporis tum elixa, tum tosta. Quoniam vero nulli gregatim oberrant (quod non ita pridem in Liguri aliisque fluminibus est obseruatum) Barbari eos ubi vident telis petunt, ac nonnunquam tam certa manu, vt duos tresve vno iactu figant, transfixos natantes quæsitum eunt Barbari, vt qui mergi nequeant. Horum piscium caro est admodum friabilis, quo fit vt si magno capiantur numero, *Boucan* impositi exsiccentur, deinde friati in optimam farinam redigantur.

Pirapisces.
Kurema
& *Parati*
nulli.
Sagittis
mullospe-
iunt Ame-
ric.

Camourou pouy-ouassou piscis est prægrandis (*Ouassou* enim Americana lingua grandem sonat, prout accentu discriminatur) Huius *Tououpinambaultij* in suis choreis & cantibus frequentem faciunt mentionem: hæc enim verba hoc modulantur modo:

Camourou
pouy-ouas-
son, piscis
prægrandis.

mis quoque durissimis, adeo vt (quod de *Taton* iam ante dixi) gladio transfuerberari nequeat. carne est probatissima, & saporis gratissimi.

*Pana-pa-
na piscis
capite de-
formi.*

Alterum *Pana-pana* vocant, mediocris longitudinis, cuius hæc est forma, pelle est instar *Requienis* aspera, corpore & cauda illius non absimili, capite plano, atq; admodum deformi, quod ab aqua elatum, in duas diuidit partes, ita vt caput piscis deformius & monstruosius conspici minime possit.

*Viri, mu-
lires, pue-
riq; peritissi-
sime natant.*

De Barbarorum piscatu quod attinet, in primis ad ea quæ dixi de nullis quos sagittis transfigunt (quod etiam de reliquis quoque piscibus est intelligendum, quos petere in aquis possunt) notandum est, non modo viros & mulieres, sed etiam puerulos natandi peritissimos esse. illi prædam natando more barbarulorum canum in mediis petunt aquis; hi simulac ambulare didicerunt, in flumina marisque littus se coniiciunt, atque anatum more huc illuc oberrant. Cuius rei ad fidem faciendam exemplum paucis commemorabo. Die quadam Dominica, mane, in quodam castelli nostri propugnaculo expatiabamur, lintremque corticeam (quæ etiam suo loco à nobis describetur) qua, vltra triginta tum virorum & mulierum cum puerorum capita ad nos inuisendos vehebantur, in medio mari euersum. Confestim nauigium conscendentes opem laturo ad eos properamus, omnes ad vnum natantes & ridentes comperimus. Quidam vero eorum his nos compellauit verbis: quonam ita festinantes tenditis vos *Mair*? (quo nomine Gallos appellant) Ad vos (dicebamus) opem laturo. Magnam, inquit, habemus gratiam: At qui existimat sine nos quamuis in mare delapsos, in discrimen vitæ adductos fuisse? Octo dies potius hoc modo in aquis versaremur, quam vt mergeremur. magis vero metuimus, ne magni quidam pisces in fundum nos pertrahant. Ceteri vero qui instar piscium placidissime natabant, audita ob quam ad eos accessissemus causa, fannis nos exceperunt, præque risu nimio eos suum marinorum more flantes videbamus. Ac sane, licet 500 passibus à castello nostro aberamus, per pauci eorum (idque potius garrandi causa, quam vllius periculi metu) nauigium conscenderunt. Ego obseruabam eos nonnunquam nobis præire, ad libitum modo tarde, modo celerius natantes, quotiesque visum esset ad aquæ summum quiescere. Lintrem vero cum quibusdam xylinis lectis, cibariis, nonnullisque aliis, quæ ad nos aduehebant, submersum tantundem curabant, quâ tum sollicitudinis afferret nobis pomi vnus iactura. Dicebant enim, An non sunt alia in terra?

*Barbari
narratio
de pisce ma-
nib. & vul-
tu huma-
nam for-
mam refe-
rentibus.*

Priusquam vero ab hoc de piscatu sermone digrediar, historiam à Barbaro acceptam prætermittere nolo. Cum, inquit, die quadam vna cum nonnullis aliis in summa maris malacia lintre quadam veherer, ingens quidam piscis manu nauigij oram apprehendit, in eoque iudicio aut euertere aut cõscendere volebat: Id ego conspiciatus falce quam præ manibus habebam, manum illam abscidi, quæ in lintrem decidit, digitos vero nostris persimiles quinque habebat, præterea præ dolore, quo piscis ille fuit affectus, exerto supra aquam capite, ad humanum accedente, aliquantulum concrepuit. Ego lectori dispiciendum relinquo, vtrum (iuxta vulgi opinionem, qua ferrur mare in se singula animalium genera habere, quæ in terra conspiciuntur, præferrim vero habita eorum ratione,

ne,

ne, quæ de Tritonibus & Sirenibus à nonnullis sunt scripta) Sireni an vero potius simiæ marinæ manus illa fuerit amputata : tamen (non quod præiudicium iis quæ in hanc rem afferri possunt allatum velim) ingenue fateor me, qui mentes nouem in alto mari versatus sum, quiq; nõ raro circa littora nauigans ober-raui, piscem vllum, in tanta tot generum copia, quæ à nobis sunt capta, nõ con-spexisse, qui adeo ad humanam accederet formam.

Atque vt tandem sermõni de Americanorum piscatu finem imponam, præter eum, de quo diximus, modũ quo pisces sagittis transfigunt, prisco etiam suo more, spinas in hamorum modum componũt, lineamque herba quadam, quam illi *Toucon* vocant, conficiunt, quibus non modo in littore piscantur: sed etiam in medium mare, fluminaque progrediuntur, ratibus vecti, quas illi *Pi-peris* vocant, quasque hoc modo componunt: longurios quinque aut sex rotũ-dos brachii crassitudine, vinculis ligneis colligant, quibus, ex porrectis cruribus, ac tibiis insidentes, fuste plano pro remo vtentes, quocunq; fert animus errãt: attamen rates istæ vlnæ longitudinem non superant, latitudine pedes duos, quo fit vt neque procellarum fluctus ferant, neque plures vno homine capiant. Nostri itaque Barbari tranquillo mari singuli illis insidentes, ac solis radiis op-positi, simias optime referunt, seu potius ranas, eminũs conspecti. Attamen, quia hæ rates celeriter admodum componuntur, & mergi nunquam possunt, si apud nos in vsu essent, commodissimas fore autumnò tranandis tum flumi-nibus leniter fluentibus, tum stagnis & paludibus, quibus tranandis cùm vrget necessitas, frequenter non parũ laboratur.

Ad hæc, Barbari nostri non modo mire delectabantur retium nostrorum, quibus piscabamur, conspectu, sed & ipsi nos adiuuabant, atq; adeo si per nos li-cebat, perire ipsi piscabantur. Hæc illi sua lingua *Puissa-ouassou* nuncupant. Præ-terea Gallos eo præcipue laudant nomine, præter alia non pauca commoda, quæ ex mercibus eorum percipiunt, quod cũ antea spinas ad piscandum lineis aptare necesse esset, eorũ beneficio iam copia illis sit vnculorum illorũ ferreo-rum, quos adeo ad piscandum accommodatos esse prædicant. Ac sane pueruli, (vt ante dictum est) ab aduenis hamos flagitare probe sunt edocti, his verbis: *De agatorem, amabé pinda*, hoc est, tu bonus es, da mihi hamos. *Agatorem* e-nim eorum lingua bonum sonat, *amabé*, da mihi, *pinda* vero hamum. Si vero repulsam patiantur, capite conuerso in hæc verba statim erumpũt, *De engaipa-aiouca*, hoc est, tu es nequam, es occidendus.

Itaque si quis gratiam inire à parentibus & à liberis cupit, nihil illis est de-negandum. Grati quidem sunt, præcipue vero senes, tum cùm minũs de eo co-gitaueris, muneris accepti memores, aliquid dare solent. Hoc ergo obseruatum est à me, homines hilares, alacres, & liberales, summo apud illos esse loco: con-tra vero tristes, morosos, taciturnos, auaros, eosque qui sibi solis vi-uunt, vsque adeo detestantur, vt auctor sim istius farinae hominibus, ne Barbaros nostros adeant.

Spina, qui-bus proba-mis vtuntur Barbari.

Toucon, herba. Piperis ra-tes earum-que vsus.

Puissa-ouassou, re-tia.

Hamos maxime probant Barbari.

Barbari li-beralib. ho-minib. de-lectantur, morosos ve-ro detestã-tur.

CAP. XII.

De Arboribus, herbis, radicibus, exquisitissimisque fructibus,
qui in Americano proueniunt solo.

VANDO QUIDEM in superioribus de quadrupedibus, de auibus, piscibus, reptilibus, denique de omnibus Americanis animantibus, à nobis actum est, cōsentaneum videtur, vt priusquam ad religionem, bellum, politeian, aliosque Barbarorum mores accedamus, nonnihil de soli illius arboribus, herbis, plantis, fructibus, radicibus, omnibus denique iis quæ vegetante anima sunt prædita, agamus.

Arabou-
tan, Brafi-
lia arbor,
eiusq; for-
ma.
Cap. 61.85
& 204.
Arbores
mira cras-
situdinis.

Primo autem, quia Brasilia arbor est totius soli illius celebratissima (à qua etiam nomen est sortita regio illa) præcipue ob fucum quem ex ea conficiunt infectores nostri, eam hoc loco describam. Hæc itaque arbor Barbaris *Arabou-tan* nuncupatur, quercum nostram proceritate & ramorum copia adæquat. Quædam reperiuntur, quarum crassitudo trium hominum vlnas complectentium implet. Scriptor Hist. Occid. Ind. prodidit duas in illis regionibus visas esse arbores, quarum priorem vix octo hominum vlnæ, alteram vix sedecim amplecterentur: atq; in priore, quæ tanta erat altitudine, vt lapidis iactum superaret, *Cacicus* quidam casulam cum cōstruxisset, Ciconiæ modo, Hispanis risum commouebat. Alteram admiratione dignissimam asserit. Idem quoq; narrat in *Nicaragua* Prouincia arborem prouenire, nomine *Ceyba*, cuius crassitudo quindecim hominum complectentium vlnas impleat. Sed vt ad Brasiliam nostram reuertamur, foliis est buxeis persimilibus. Fructum vero non fert.

Iumentis
cæret Ame-
ricana re-
gio.

Barbari
materiam
secant, &
in naues
important.

Priscus ar-
bores exci-
dendi mo-
dus apud
Barbaros.

Brasiliæ
lignū fere
ἀνεπιτοῦ.

Qua vero ratione materia illa in naues importari soleat, hoc loco describere visum est. In primis vero sciendum est, nisi ab incolis iuuantur mercatores, intra annum vix nauem ea materie onerare posse, tum ob duritiem, ac proinde in secundo difficultatem, tum vero præcipue, quod iumentis omnibus careat illa regio, ac proinde humeris humanis sit comportanda. Barbari igitur, vestibus, indusiis, pileis, cultellis, aliisque mercibus conducti, non modo materiam illam securibus & cuneis secant & findunt, & rotundant, sed etiam humeris nudis impositam in naues comportant, nonnunquam vero locis impedimentissimis, tribus aut quatuor passuum millibus à silua ad litus intercedentibus. Nominatim vero dico Barbaros, ex quo Galli & Lusitani ad eos accedere, suas Brasilias arbores secare: earum enim excindendarum (quantum à senioribus accepi) ante illud tempus, ratio alia non erat, nisi quod igne admoto eas deturbabant. Præterea quoniam nonnullos scio existimare, materiam illam quæ ad nos aduehitur arborum crassitudinem obtinere, de industria addidi Barbaros eam rotundare, quo facilius comportari ab ipsis possit.

Ad hæc obseruatum est à me, tantisper dum in America vixi, caminoque luculento ligni istius beneficio vsus sum, minime humidum hoc ligni genus esse, quod plerisque aliis lignorum generibus vsuuenit: immo quasi natura siccum esse,

esse, accensum vero perparum fumi parere. Sycomorus vero contra (vt ait Matthiolus) præ ceteris lignorum generibus hoc habet peculiare, vt etiamsi excisa sit, humiditatem retineat, ac nisi in aquam demersa, non exsiccat. Aliud insuper commemorabo, quidam è nostris indusia nostra mundare cupiebat, cines Brasiliæ ligni imprudens in lixiuium imposuerat, adeo tenaciter rubeo infecta sunt colore, vt quantumuis abluta illum nunquam mutarint, atq; eo colore infecta fuerunt nobis induenda. Si vero delicati illi, qui suas rugas dealbandas in Belgium mittunt, minùs fidem his adhibeant, per me licet illis non modo periculum facere, sed etiam si volent, ingentes illas suas rugas viridi inficere colore.

*Brasiliæ
ligni cines
indusia
rubro colo-
re inficiunt.*

Ceterum quia non mediocriter mirantur *Tououpinambaultij* nostri quum vident Gallos, aliosq; aduenas è procul remotis terris venientes, tantum laboris sumere vt Arabo-utano suo (id est Brasilio seu coccineo ligno) naues onustas reuehant. Itaque maior natu quidam ex Barbaris hunc in modum me super ea re aliquando interrogauit: quid sibi vult, inquit, quod vos *Mair & Peros* (id est Galli & Lusitani) tam procul petitum ligna veniatis? Nullane vobis ligna ad focum tellus vestra suppeditat? Tum ego, Suppeditat vero, inquam, & quidem magna copia: sed nõ ex eo genere arborum quales vestræ sunt: Brasilium in primis, quod hinc nostri non ad vrendum, vt tu existimas, sed ad tingendum exportant: sicuti & vos funiculos vestros bombycinos, pennas, aliaq; rerum inficitis. Hic ille protinus excipiens: Verùm tantane eius ligni copia vobis opus est? Enimvero inquam: quum enim (vt hominis animum admiratione suspenderem) apud nos vel vnus mercator plures coccineos pannos, plures cultellos, & forfices (nota ipsi & familiaria exempla subijciens) plura specula possidet, quam quanta huc ad vos vnquã allata sunt: solus ille omne Brasilium coëmet, quo plures hinc naues onustæ redeunt. Ah (inquit Barbarus) mira mihi narras! Mox eorum quæ audiuerat memor, percontari vltra perrexit: At, inquit, vir ille adeo locuples, quem tu refers, non moritur? Moritur (inquam) vt & alii homines. Ibi tum ille (vt isti Barbari commentari amant, & cœptum sermonem nullis interruptum diuerticulis ad finem vsq; haud absurde pertexunt) querere ex me: Ergo, inquit, eorum quæ iste moriens bona reliquit, quis hæres est? Liberi eius, inquam, si habet: si non habet, fratres, sorores, aut proximi eius agnati.

*Barbari
cuiusdam
cum au-
ctore collo-
quium.*

Quum hæc dixissem, Equidem (inquit meus ille haud sane ineptus senex) facile hinc animaduerto vos *Mair* (id est Gallos) esse insigniter fatuos. Nam quid traijciendo mari tantopere vos fatigari necesse est, in quo superando (sicuti nobis quidem huc appulsi dicitis) tantum malorum exhauritis? Nempe vt liberis vestris aut superstitionibus cognatis opes quæeratis? Tellus quæ vos aluit, nõ illis quoque alendis sufficet? Nos quidem, & liberos, & propinquos habemus, eosq; vt tu vides, summa caritate amplectimur: sed quum confidamus fore vt post mortem nostram terra quæ nos aluit, eadem & illos quoq; enutriet, in eo acquiescimus.

*Sententia
eximia a
Barbaro
prolata.*

Et certe in hanc sententiam, præclare Socrates olim cuidam vehementi

studio suadenti, vt se liberis etiamnum paruulis seruaret incolumem, Liberi, inquit, Deo, qui mihi eos dedit, curæ erunt. Agesilaus vero, Lacedæmoniorum rex, amicos admonebat, ne tam pecuniis quam fortitudine, ac virtute studerēt ditescere: quod frustra paret opes, qui veris animi bonis vacat. Quæ sententiæ ab Ethnicis profectæ admirationem non paruam merentur. Prior enim conuenit cū eo quod scriptum est: Ero Deus tuus, & seminis tui post te. Altera vero respondet dicto illi Christi, Operemini nō cibo qui perit, sed cibo illi qui permanet in vitam æternam, quam Filius hominis dabit vobis.

Ioan. 6. 27

Hactenus paucis, sed fideliter narrationem ab Americani Barbari ore acceptam recitavi. Quamobrem, gens illa quæ adeo Barbara à nobis habetur, nō modo lepide eos irridet, qui magno suo periculo Brasilio ligno quærendo, ex quo quæstum faciunt, mare traiciunt: sed etiam quantumuis obcæcata (quandocumque natura & soli fertilitati plus quā nos Dei potentia & prouidentia tribuit) aliquando cum raptoribus in iudicio surget, qui Christianum nomē præseferunt, quorum tam est Europa ferax, quam Brasilia immunis, quoad incolas attinet. Quare, prout à me dictum est, immortale odium aduersus auaros à *Tououpinambaultiis* geri, vtinam auari omnes, qui cū satiari nusquam possint, continuo pauperum medullam & sanguinem exugunt, in illa terra essent relegati, vt ab iis iam furiis aut Dæmonibus exagitarentur. Necessè mihi fuit magno nostro pudore in Barbarorū gratiam, qui adeo res mundanas contemnūt, digredi. Addere autem non incommode, meo quidem iudicio, possum rem ab

Cap. 108. Ind. Occid. hist. scriptore memoriæ proditam, de quadā Barbara gente Peruana, quæ cū primū Hispanos versantes in suis locis sunt cōspicati, tum quod barbati essent, tum vero præcipue quod luxui indulgerent, verebantur ne ab illis ipsi corrumperentur, aut auiti mores immutarentur, eos abeuntes increpabant, his nominibus, Spuma maris, sine patribus homines, inquieti, quiq; nullibi consistere possunt ad laborandum, quo victum sibi parent.

In erroneas Barbarorum accusatio.

Palmarū in America 4. aut 5 genera.

Sed vt arborum Americanarū descriptionē persequare, Palmarum quatuor aut quinque genera illic reperiuntur: inter quæ frequentissima numeratur ea, quæ illi *Gerau*, alia quoque quam *Yri* nominant: attamen quemadmodum fructus nulli à me sunt cōspecti, credo etiam nullos edi. *Yri* quidem fructum rotūdum producit instar spineorum prunorum ad effigiem racemi amplioris, tanti ponderis, vt ægre vna manu subleuetur, sed nucleus tantum cerasi crassitudine, est edulis. Præterea in culmine harum palmarum est turio quidā albus, qui à nobis vescendi gratia abscindebatur: Philippus vero, qui hæmorrhoidibus laborabat, asseuerabat illi morbo remedium esse, cuius rei fides penes medicos esto.

Turio in capite palmarum edulis.

Ayri, hebeni species spinosa.

Alia quoque est arbor, à Barbaris *Ayri* appellata, quæ licet foliis palmæ sit persimilis, caudice spinis circumquaque armata, acum mucronum specie & aculeo. Fructus mediocri crassitudine, cuius in medio nucleus est niuali albedine, qui tamē edulis non est, quā hebeni genus esse credo: præterquam enim quod colore est nigro tantaque duritie, vt Barbaris clauis suis & sagittis partim conficiendis (quas fusiùs cū de bellis eorum agetur describam) sit in vsu, lauigatum est quoque ac lucidissimum, adeo denique graue, vt in aquam deiectum ad imum statim feratur.

Complu-

Compluria quoque lignorum multiplicis coloris in America reperiuntur genera, quorum nomina sigillatim edere non possum. Nonnulla vidi, buxi colorem imitantia, alia violacea, è quibus frustula quædam in Galliam aduexeram, alba vt charta, rubra, diuersi à Brasilio generis, è quibus etiam clauas suas Barbari conficiunt: vnum quoque quod illi *Copau* nominant, cuius arbor nuci Iuglandi est persimilis, nucibus tamen caret, materia quoque affabre facta eadem cum nuce maculas habet. Denique nonnulla reperiuntur, quorum folia sunt capitati numi crassitudine: alia, quorum etiam folia sunt latitudine sesquipedali, atque adeo complurium generum, quæ omnia sigillatim recensere longum esset.

Ligna varii coloris.

Copau, arbor nuci persimilis. Arborum folia crassissima, alia quoque amplissima.

Ad hæc arbor in illis nascitur terris pulchritudinis eximia, atque etiam (quod est maximum) adeo suauis odoris, vt dum à fabris vel scinderetur, vel expoliretur, frustula à nobis collecta vel fragrantissimam rosam referrent. Contra alia illic adolescit quam Barbari *Aou-ai* nominant, alii terribili odore, quem dum secatur, aut vritur nemo est qui ferat: foliis est à pomis nostris non absimilibus: fructus vero eius (qui proxime ad echinum forma accedit) præsertim vero nucleus adeo est venenatus, vt comedenti veneni præsentissimi effectum referat.

Lignum rosei odoris.

Aou-ai, lignum terribili odoris.

Nihilominus tamen Barbari nostri, quod ex eo crepitacula sua componunt, fructum illum plurimi faciunt. Hic quoque animaduertendum est, Brasiliam (vt mox dicemus) poma complurium generum optima ferentem, abundare etiam arboribus, quæ pulcherrimos quidem fructus edunt, ad vescendum tamen inutilis. In littore præsertim multæ sunt arbusculæ, quarum poma mespilis nostratibus valde similia, periculose comeduntur. Idcirco Barbari cum Gallos, ceterosque aduenas ad poma illa colligenda accedentes conspiciantur, suo idiomate *Ypochi* crebro vsurpantes, vt ab eis abstineant, admonent.

Complures Americanae arbores fructus ferunt venenosos.

Hinourâé, cui cortex est semidigitali crassitudine, sapore gratus, præsertim recens ab arbore extractus, genus est Guaiaci, quantum accepi à duobus Pharmacopolis, qui mare nobiscum transmiserant: eaque Barbari vtuntur ad morbum, quem *Pians* appellant, qui, vt postea dicam, æque apud eos perniciosus est, atque apud nos lues Venerea.

Hinourâé guaiaci species.

Arbor *Choyne* Barbaris appellata, mediocri altitudine, foliis, forma & viriditate lauri, pomis, magnitudine capitis infantis, ad figuram ouorum Struthiocameli accedentibus, quæ quidem non sunt edulia. Ex his *Tououpinambaultij* ob duritiem corticis integra quædam in longitudinem, latitudinemque perforantes, quibus *Maraca* conficiunt (de quo iam ante mentio facta est, fietque in sequentibus:) illa etiam ad calices, aliaque vascula excavant, dimittantque.

Choyne arbor, ex cuius fructu Barbari solum Maraca conficiunt.

Inter arbores quoque Brasilienses numeratur *Sabaucæie*, pugnis ambobus pomo ampliore, formamque calicis imitante: in cuius imo exigui quidam nucleus amygdalinis similes comperiuntur, eundem quoque fere cum amygdalis saporem referunt. Ceterum cum pomi istius putamen vasis conficiendis sit aptissimum, arbitror illud esse quod vulgo nucum Indicarum nomine appellamus, aut certe ex illarum genere. Matthiolus enim suis in Dioscoridem com-

Sabaucæie arbor, cuius fructus vasis conficiendis est accommodatus.

Petrus Bordonius tornator peritus, quam mercedē a Villagagnone retulerit.

mentariis aliarum nucum Indicarum meminit, quæ forma sunt rotundæ, ac magnorum melonum instar ab arbore dependent (quarum ego in illis regionibus, prout sunt ab illo depictæ, ac descriptæ, putamina vidi) quæ torno expositæ hîc solent à nostris hominibus argento includi. Præterea cùm in illis terris versaremur, quidam Petrus Bordonius nomine, artis tornandi peritissimus, varia eaq; pulcherrima vascula fabricauit, cùm ex istis *Sabaucæ* fructibus, tum ex aliis versicoloribus lignis, quorum partem Villagagnoni dedit, à quo plurimi fiebant. Verumtamen aliquanto post indignissimam reportauit mercedem.

Aca-ion fructus edulis.

Est præterea in illis terris arbor proceritate sorbi nostræ, cuius pomū Barbari *Aca-ion* nominant, amplitudine, & figura oui gallinæ, quod vbi maturuit, colore ad aurum inclinato instar cotonei mali, non modo vtiliter comeditur, sed etiam subacidum, nec minus palato gratum succum emittit, qui calore æstuantibus iucundissime refrigerat. Attamen cùm difficulter è proceris illis arboribus decutiatur pomum illud, non nisi à Cercopithecis, qui illis vescuntur, excussa habebamus.

Paco-aire, frutex tenera.

Paco, pomum oblonga.

Paco-aire frutex est decem aut duodecim pedum altitudine, caudice femorali nonnunquam crassitudine, qui tamen adeo est tener, vt gladii vno ictu fecetur: pomum *Paco* vocant Barbari palmi longitudine, forma cucumeri non absimili, eiusdem etiam coloris cùm ad maturitatem peruenit. Hæc autē poma nascuntur vt plurimum viginti aut vigintiquinque simul & confertim in singulis ramis, quæ Americani legentes in casas suas important tanto pondere, quantum altera manu ferre possint. Ad pomi vero istius bonitatem quod attinet, vbi maturuit, calyce ad modum recentis ficus auulso, grumosum apparet:

Paco ficus sapore.

quo fit vt mandentibus ficum referat, vnde à nobis ficus nominabatur: sapore vero vel delicatissimas Massilienses ficus superat: itaq; nõ immerito inter optimos totius oræ illius fructus recensetur. Memoria quidem est proditum, Catonem cùm Carthagine Romam redisset, miræ magnitudinis ficus attulisse: verum quoniam antiqui de his nostris nullam mentionem fecerunt, credibile est aliud fuisse generis, ab istis de quibus fit sermo. Foliorum vero *Paco-aire* forma foliis lapathi aquatici non est absimilis: tanta tamen sunt magnitudine, vt vulgo longitudo ad sex pedes, latitudo vltra duos protendatur: quo fit, vt nulla ratione adduci possim vt credam in Europa, Asia, & Africa tantæ longitudinis & latitudinis folia extare. Nam etsi Pharmacopolam quendam audiui asseuerantem se vidisse folium Petasitis latitudine vlnæ cum quadrante, hoc est (siquidem rotunda est hæc planta) cuius circumferentia tres vlnas cum quadrantibus tribus suo ambitu caperet: nusquam tamen accedebat hæc amplitudo ad nostri *Paco-aire* magnitudinem. Verum quidem est foliorum illorum crassitudinem longitudini non respondere, imo exilia maxime esse, assidue tamen erecta, adeo vt venti paulo vehementioris (quo regio illa frequentissime vexatur) mediana tantum costa impetum ferat: reliquum vero ita dissecat, vt eminens conspicienti, hi frutices plumis struthiocamelinis ornati esse credantur.

Paco-aire, folia immense magnitudinis.

Matthiolus commentariis in Dioscoridem de palma & dactylis agēs, scribit quandam esse plantam in Ægypto, Cypriq; nascentem, quam Veneti inde redeun-

redeunt Musam appellant, & Musas similiter fructus: quamque optime eo loco depinxit: cuius descriptionem, quia non parum ad nostrum *Paco-aire* accedit, hoc loco adscribere placet. Musa igitur, inquit ille, adolescit ad quinum, senumve cubitorum proceritatem, è stolonibus alterius sata: folio est arundineo, quod tamen perquam longo, latoque ambitu se diffundit, adeo ut in longum trium cubitorum mensuram quandoque excedat, in latum vero sesquicubitum spatietur, lata, crassaque per medium excurrente costa. Torrescunt folia æstate sui natura, vel etiam fortasse solis ardore, adeo ut mense Septembri eorum costæ prorsus nudæ cernantur, decedente foliorum materia, quod admodum sit tenuis. Caulis squaroso foliorum cortice vestitur, palmæ, vel arundinis modo. Ramos habet nullos, sed caudice tantum consistit. E vertice germen emergit materie molli, longitudine fere cubitali, à quo alia ab origine ad summum procedunt germina, ternum quaternumve digitorum inuicem distantia: è quibus circumueniunt fructus, parui cucumeris magnitudine, qui per maturitatem quadantenus flavescent, cortice fici, qui eodem modo digitis detrahitur. Substantia pulpæ consistit melopeponum modo, nullo intus osse, neque semine. Primum gustantibus fructus insipiditatem quandam præ se ferre videntur, adeo ut primo statim gustu non placeant, verum qui esui assuescunt, iis indies magis delectantur: quippe qui quadam occulta saporis suavitate allecti, quæ non nisi tractu temporis cum palato in gratiam, nunquam saturi videantur. Ita Musam (inquit Matthiolus) mihi descripsere qui ex Ægypto, & Cypro ad nos reuertuntur. Sed quænam antiquis Musa fuerit planta, quid referam non habeo. Fusiùs hoc ille persequitur, allato Theophrasti, & Serapionis testimonio, ut videre cuius licet. Alibi quidem de ficu Indica (puta Occidentali) agit, cuius pictura quam eo loco exhibet, indicat arborem esse monstruosissimæ formæ: ac veritus ne Lectori tædium afferam (præsertim cum minus ad *Paco-aire* nostri formam accedat) intermissam repetam historiam meam seriem: si qui vero plura nosse cupiant, eos ad 145. Commentariorum illorum libri i. caput remitto.

Musa, arbor, eiusque descriptio.

Tuna Americana.

Quod igitur attinet ad xyliferos frutices, quæ in mediocrem proceritatem assurgunt, in Brasilia magno reperiuntur numero: flores instar campanularum lutearum citrullinorum fere similes emittunt: ubi vero efformatum est pomum, non modo ad fageam glandem proxime accedit, sed etiam maturum in quatuor diuiditur partes, quæ per floccos pilæ magnitudine xylum emittunt, quod Barbari *Ameni-ion* nuncupant. In floccorum illorum medio reperiuntur grana quædam nigra compacta, atque admodum compressa ad renis humani formam, cuius compacturæ magnitudo fabam non superat. Porro Barbaræ feminae xylilli colligendi, & nendi ignaræ non sunt, eo siquidem cubilia sua conficiunt ad eum, qui à nobis dicitur, modum.

Xylifera arbor.

Ameni-ion, Xylon.

Præterea quamuis olim (quantum accepi) in America nullæ crescerent aurei ac citrei mali arbores, hodie tamen cum Lusitani multas maritimis oris quas accolunt conseruerint, non modo indies propagantur, sed etiam poma ferunt aurea (quæ à Barbaris *Margou-ia* appellatur) prædulcia, & amborum pugnorum crassitudine, citrea quoque & ampliora, & maiora numero.

Aurea & citrea mala magna in America copia crescunt.

*Saccari cā
ne in Ame
rica nascū-
tur.*

Saccari quoque cannæ optime in illis terris crescunt, & maxima copia: at-
tamen cū nos Galli, & hominibus, & machinis ad eliciendum saccarum ido-
neis nondum essemus instructi (vt sunt Lusitani in iis quæ occupant apud Bar-
baros locis) in aqua cannas illas, vt saccari saporem induerēt, madefaciebamus:
prout ante est à nobis dictum cap. 8. vbi de Barbarorum potu egimus: alii suc-
cum & medullam earum exfugebant. Hoc porro loco rem multis fortasse ad-
mirandam narrabo, cannas huiusmodi nonnunquam mucescere sinebamus,
& in aqua madefaciebamus, quæ contra saccari qualitatem, quam dulcissimam
esse nemo ignorat, adeo acida fiebat, vt aceti nobis esset loco.

*Acetum
e cannis
saccari.*

*Arūdines,
quib. Bar-
bari sagit-
tas suas ar-
mant.*

Similiter in siluis non raro arundines nascuntur crassitudine cruris huma-
ni: sed quemadmodum supra dixi de *Paco aire*, adeo sunt teneræ, vt singulæ
earum vno ictu gladii secantur adhuc stantes, aridæ vero tanta duritie, vt fissis
illis, & in modum chirurgicorum scalprorum efformatis sagittas suas ita armēt
Barbari, vt vno iactu feras humi fundant. Sed quando de cannis & arundinibus
incidit sermo, Calcondilus hist. De bello Turc. scribit, in India Orientali arun-
dines reperiri tantæ magnitudinis ac crassitudinis, vt nauigii vicem præstent,
non modo tranandis fluminibus, sed etiam singulæ quadraginta tritici me-
dimnos capiant, medimno sex modios Græcos continente.

Lib. 3. c. 14.

Ad hæc Matthiolus suis in Dioscoridem commentariis ait, arundinē, quæ
magna copia in Italia nascitur, palis vitium apta, ad decem cubitorum altitudi-
nem exsurgere, lanceæ crassitudine, & pari firmitudine.

Mastiche.

Mastiche etiam in hac nostra America in dumetis nascitur, quæ vna cum
aliis prope infinitis herbis & floribus odoratis, terram suauissimo odore per-
fundit.

*America-
na regio a
niue gelu
& gradine
immunis.*

*Arboris
assidue vi-
uentes in
America.*

Quamuis autem ea quam incolebamus regio, quæ nimirum Capricorni
tropico subest, à tonitruis horridis (quæ Barbari *Toupan* vocant) imbribus vehe-
mentioribus, ventisq; rapidissimis non sit immunis, tamen quia nusquam in ea
gelu, nix, nec grando conspicitur, ac proinde suis nunquam spoliatur arbores
froidibus, vtpote quæ frigore non infestentur, per totum annum eo vigēt mo-
do, quo mense Maio solent apud nos siluæ. Præterea quando huc vsque sum
progressus, iuuat commemorare, cum mense Decembri non modo breuissimi
sint dies apud nos, sed etiam frigore rigentes manus perflenus, glaciesque naso
dependeat, tum temporis Americanos diebus longissimis vti, tantoq; æstu tor-
reri, vt ego sociiq; ad 25. Decembris fluuiis illum ardorem solari cogeremur. Ve-
runtamen, quod spheræ non ignaris facile est intelligere, cum dies sub tropicis
nusquam tam longi, neque rursus tam breues atq; in nostro climate exorian-
tur, multo sunt æquabiliores, multoq; clementiore celo vtuntur incolæ. Hæc
mihi dicenda fuere de arboribus Americanis.

*Calum sub
tropicis cle-
mentissi-
mum.*

*Planta fo-
liis Ana-
nas.*

Plantarum, herbarumq; facturis mentionem, ab iis exordiar, quas tū fru-
ctibus, tum effectis aliis antecellere existimo: ac primū quidem planta, quæ fru-
ctum *Ananas* edit, forma iri similis, foliis incuruatis, in ambitu diuisis, ad aloem
accedētib, eiusdem cū carduo maiore formæ, pomū vero melonis mediocri
est crassitudine, nucisq; pineæ forma, in nullam reclinatam partem ad cinaræ
nostræ modum crescit.

Ceterum

Ceterum *Ananas* illa, cum ad iustam peruenerunt maturitatem, colore sunt aureo caruleum imitante, odorem Idei rubi fructus edit, adeo ut à nobis in siluis aliisque locis, ubi nascuntur, errantibus, ex odore facile deprehenderentur: sapore adeo dulci, ut à nullis salgamis nostris superentur. Itaque optimum esse totius Americae fructum existimo. Ipse unum aliquando compressi, ex quo cyathum succi elicui, qui maluatice vino nihil cedere mihi videbatur: feminae vero Americanae canistros iis plenos, quos *Panacous* nuncupant, una cum *Pacos* illis, de quibus paulo ante mentionem feci, aliisque fructibus ad nos afferebant, quos singulos singulis pectinibus, aut speculis mercabamur.

Ananas optimus totius Americae fructus.

Inter ea quae in America nascuntur simplicia, unum est quod *Tououpinambaultij* nostri *Petum* nominant: eodem cum lapatho maiori nostro modo cre-
scit, altitudine nonnihil superat, foliis ab eo non absimilibus, quae tamen propius ad *Consolidam* maiorem accedunt. Haec herba ob insignem, qua est praedita, vim, magno apud Barbaros est in pretio. Hoc autem modo ea utuntur:

Petum admiranda vires.

Collectam manipulatim in casis appendunt, & exsiccant, dein quatuor aut quinque folia alio ampliori folio inuoluta accendunt, oriq; accensa admouent, fumumque attrahunt, quo, licet naribus, labiisque perforatis exeat, adeo sustentantur, ut si ad bellum proficiscantur, aut alia urgeat necessitas, eo per triduum, aut quatrimum alantur. Benzo quoque Noui Orb. hist. ait Indos Peruanos peregre profecturos, herbam (quam *Coca* ipsi appellant) ore clausam, veluti

Fumus Petum quomodo a Barbaris absorbeatur. Lib. 3. capit. 20.

panchrestum quoddam pharmacum, circumferre: quippe eius praesidio freti integrum diem nullius nec cibi, nec potus egentes iter faciunt. Matthiolus quoque post Theophrastum scribit, Scythas glycyrrhiza contentos, absque alio alimentorum praesidio decem, duodecimque dies degere: quae *Petum* Barbarorum nostrorum non male respondent. Ea quoque in alium utuntur usum: nam quod est cerebro humores superfluos eliciat, vix vllum ex Barbaris offendas, è cuius collo fasciculus istius herbae non pendeat, cuius fumum continuo absorbent, etiam cum familiaribus colloquentes: fumus vero (ut ante dictum est) per nares, labiaque pertusa exhalat, velut à turibulo: odor vero ille minime est grauis. Benzoni itaque interpres magno errore credidit, hanc eam esse herbam, quam Mexicani *Tabacco*, Hispaniolae vero insulae incolae *Cozobba* nominant, cuius odorem acutum, & terrum, atque adeo Diabolicum esse Benzo affirmat. Mulieres hac herba utentes nunquam animaduerti: cuius quidem rei causam ignoro: assero autem fumum illum (quem expertus sum) famem non mediocriter depellere.

Fumus Petum cerebrum purgat.

Lib. 1. capit. 26.

Ceterum *Nicotiana*, seu *Reginae* herba, licet apud nos *Petum* nominetur, tamen ea non est de qua iam ago: quin imo duae istae plantae, neque in viribus vlllo conuenire modo, *Villae Rusticae* scriptor Gallicus lib. 2. c. 79. asserit, *Nicotianam*, quae à *Nicoto*, qui primus eam è Lusitania in Galliam transtulit, è Florida allatam esse, quae 200000. passuum millibus ab America distat. tota enim torrida Zona inter utramque est interiecta. Praeterea diligenter in plerisque hortis, quorum domini veram *Petum* gloriabantur, perquisiui, nec tamen hactenus in Gallia nostra reperi. Ne autem *Theuetus* (qui non ita pri-

Nicotiana verum non est Petum.

dem Angolismensem suam herbam adeo celebrauit, vt veram esse Petum affirmet) credat à me quod scripsit ignorari, de ea idem quod de Nicotiana iudico: siquidem effigies quam in sua Cosmographia depingendam curauit, plantam referat. Itaque à me illi non conceditur quod sibi assumit, se primum omnium veræ *Petum* semen in Galliam attulisse. Quin credo ob cæli inclemētiam ægre apud nos adolescere posse.

*Caion-a
brassica.*

Brassicarum quoq; illic vidi genus, à Barbaris *Caion-a* nominatum, quibus nonnunquam ius condiunt, foliis est latitudine & forma ad *Nenufar* accedentibus.

*Hetich, ra
dices opti-
ma & ma-
gna copia.*

Quantum vero ad radices attinet, præter *Maniot* & *Aypi*, ex quibus, vt dixi cap. 8. Barbaræ mulieres farinam suam conficiunt, alias etiam habent, quas *Hetich* appellant: quarum non modo æque ferax est Brasiliense solum, atq; Lemouicense, & Sabaudicum est raparum, sed etiam radices ipsæ sunt crassitudine amborum pugnorum, longitudine sesquipedales plus minùs. Licet autem primo aspectu à terra auulsi vnus generis esse videantur, quia tamen inter coquendum aliæ violaceum ceu pastinacæ, aliæ aureum ceu cotonea mala, aliæ deniq; album colorem induunt, trium esse generum autumo. Vt vt sit, vere possum affirmare has radices præsertim, quæ aureo sunt colore, in cineribus coctas piris nostris, vel optimis bonitate non cedere. Earum folia, quæ hederæ terrestres more humi serpunt, foliis cucumerum, aut latissimorum spinaciorum simillima, colore tamen differunt, propius ad vitem albam accedente. Ceterum quia semine carent, Barbaræ mulieres, quibus est curæ radicum istarum propagatio, minimo negotio (rem in agricultura inauditam) eas serunt minutatim: siquidem concisas instar pastinacarum, quibus in acetariis vtimur, serunt: quæ frutula non multo post totidem gignunt crassas radices *Hetich*, quot in terram fuerunt iniecta. Tamen si quia cibarium est terræ illius præcipuum, passimque peregrinantibus occurrunt, eas etiam sponte nasci existimo.

*Mira mul-
tiplicanda
vñ Hetich
radicū ra-
tio.*

*Manobi,
auellana-
rum nuci
genus sub
terra na-
scentium.*

Barbaris quoque fructuum genus est, quod illi *Manobi* vocant, qui sub terra nascuntur more tuberum, tenuibusq; filamentis inter se deuinciuntur, nucleum auellanæ amplitudine & sapore habent: colore tamen leucopæo, putamine pisi siliqua non firmiore. An vero folia, semenq; proferat hic fructus, quamuis sapius eo vesci mihi contigerit, non tamen adeo est à me obseruatum, vt à memoria repetere possim.

Matthiolus quarūdam auellandarum Indicarum meminit, quæ à Serapione, inquit, *Faufel* nominantur, nuci myristicæ persimilium, in quodam inuolucro crescunt Bombycis non absimili, quæ frequenter inter alia aromata ex India aduehuntur.

*Piper Indi-
cum cor-
vntum.*

Præterea illic quoque magna est copia Indici piperis, non oblongi (sicut magno errore meo à Neustriis nautis accepto, superioribus editionibus scripseram) sed cornuti, à quibusdam (inquit Matthiolus, à quo etiam est optime depictum) Siliquastrū appellati, quod sit gustui acerrimum: foliis, vt idem ait, hortensi Solano similibus, paulo tamen amplioribus, caule cubiti magnitudine, viridi colore, albicante & geniculato: floribus albicantibus, fructu lōgo corniculorum

tum instar, qui primo exortu virescat, maturus vero adeo rufescat, ac læuore quodam ita pelluceat, vt corallum referat, & in quo concludatur pumilum semen lentium modo compressum, vsque adeo acre, præsertim antequam sit exsiccatum, vt si quis manu attrectet, eamque postea ori, aliive corporis parti admoueat, pustulæ statim exsurgant, quod & ipse experimento didici. Quo fit, vt mercatores nostrates ad tincturam tantum eo vtantur. Barbari vero nostri cum sale, quem conficere optime norunt, aqua in fossis ad id reseruata, piper illud conterunt: compositionem illam *Ionquet* appellant, qua eo modo, quo nos *Ionquet*, sal Barbarorum. in cibis vtuntur, non tamen quod *Ionquet* buccellæ, antequam in os ingerant, applicent: buccellam enim ante, post vero *Ionquet* summis digitis apprehensum, vt cibo saporem addat, ori imponunt.

Denique crescit quoque in illis terris fabæ genus, pollicis crassitudine, à Barbaris *Commenda-ouassou* appellata: pisa quoq; alba, & leucopæa, quæ *Commenda-Miri* nuncupant, citrullæ quoque rotundæ, nomine *Maurongaus*, suauiissimi cibi. *Comenda-ouassou, faba ampla. Comanda-miri, pisa minora. Maurongaus, citrulli.*

Hæc sunt non quidem, quæ in vniuersum de arboribus, herbis, & fructibus Americanis dici possunt, sed quæ à me sunt obseruata per annum, quo illic vixi.

Denique sicut est à nobis dictum, apud Americanos, quadrupedes, nullas aues, pisces, nulla denique animantia per omnia Europæis nostris respondere: ita nunc assero, quantum per siluas & agros errando experiri mihi datum est, nullas esse arbores, aut herbas, nullos denique fructus, qui à nostris non sint dissimiles, his tribus exceptis plantis, portulaca, ocymo, & filice, quæ in quibusdam locis nascuntur. Quapropter quotiescunque noui illius Orbis imago ob oculos obuersatur, aërisque temperiem, animantium multitudinem, auium varietatem, arborum & plantarum elegantiam, fructuum denique bonitatem animo recolo, toties Prophetæ ista Psal. 104. exclamatio mihi in mentem venit:

*O quæ vis fuit illa, quæ potestas,
Quæ prudentia multiplex, creandis
Tot rebus, simul, & simul regendis!
Nam quacunque patet globosa tellus,
Vis quoque imperij tui patescit.*

Ergo beatos terræ illius incolas prædico, si verum istorum omnium Conditorem agnoscerent. Atqui ad res describendas me accingo, quæ plus æquo, quam sint ab eo alieni, demonstrant.

CAP. XIII.

De bello, prælijs, fortitudine, & armis Barbarorum.

*America
amplitu-
do.*

*America-
nis qua
causa belli.*

*Barbari in
gratiam
cū inimi-
cis reduci
non pos-
sunt.*

*Braſiliēſes
ſenioribus
obſequium
praſtant.
Seniorum
Americ.o-
ratio.*

VANQVAM *Tououpinambaultij* *Toupinenquin* noſtri bellum immortale gerunt aduerſus varias finitimas gentes, pro more reliquorum omnium Barbarorum, quartam illam Orbis partem incolentium, quæ à Magellanico freto (quod ad 50. grad. ultra Antarcticum Polum iacet, vſque ad terras Nouas, quarum ſitus eſt ad 60. grad. citra eundem Polum) latitudine citra quadragies centena paſſuum millia occupat: proximi tamen & infenſiſſimi eorum hoſtes ii ſunt, qui *Margaiates* appellantur, quiq; eorum ſocii Luſitani, quos *Peros* appellant. Sicut etiam *Margaiates*, nō modo *Tououpinambaultiis*, ſed etiam Gallis eorum ſociis ſunt capitales hoſtes. Non tamen quod Barbari iſti de finibus propagandis bello certent (plures enim agros quam opus ſit occupant) aut de diuitiis ex ſpoliis, redemptionibus, armisq; deuictorum paradis, cogitent. Hæc, inquam, eos minime mouent. Prout enim fatentur omnes, non alio permouentur affectu, quam vt parentum, amicorumq; iam olim captorum, & ab hoſtibus eo qui à nobis dicitur modo, deuoratorū, mortē quam ſeueriſſime vlciſcantur. Cui ſtudio tam pertinaciter adhærent, vt quiſquis eorū in hoſtium manus inciderit, eandem pœnam neceſſario expectet, nimirum fore vt maſtetur, deinde deuoretur. Præterea, vbi primum inter quosdam ex iſtis populis bellum eſt indictum, in eo conſentientibus omnibus, hoſtem, cui illata ſit iniuria in perpetuum de ea vlciſcenda cogitaturum, ac proinde ignauix tribuendum eſſe, ſi in ſuam redactum poteſtatem impune dimittant: eorum inimicitix adeo ſunt inueteratæ, vt in gratiam inter ſe reduci nunquam poſſint. Merito itaq; dicemus Machiauellū, cuiuſq; diſcipulos (quibus hodie magno ſuo malo ſcater Gallia) Barbaras iſtorum actiones imitari. Cum enim à deo iſti contra doctrinam Chriſtianam & docēt, & ad praxim reuocant, recenti gratia veteres iniurias non eſſe abolēdas, hoc eſt, homines Dæmonum ſimiles alios aliis parcere nunquam debere, annon ſatis declarant animos ſuos tygribus eſſe ferocioreſ?

Ratio autem, qua *Tououpinambaultii* noſtri ad bellum profecturi conueniunt, hæc eſt, quantum obſeruare mihi licuit. Eſi Reges aut principes inter ſe nullos habent, ſed pares ſunt ferme dignitate, tamen hoc illis à natura inditum eſt (quod etiam à Lacedæmoniis exactiſſime olim eſt obſeruatum) vt ſeniores, quos *Peoreru picheh* nominant, propter rerum experientiam ſuſpiciant & obſeruent: in ſingulis itaque pagis non aſpernandum illis præſtatur obſequium. Oblata hi occasione, vel inambulantes, aut lectis ſuis penſilibus xylinis inſidentes, ceteros hiſ aut ſimilibus hortantur verbis:

Ergōne (inquiunt alternatim loquētes, ſermone minime interrupto) maiores noſtri, qui tot hoſtes non modo debellarunt, ſed etiam deuicerunt, & maſtarunt, & deuorarunt, exemplo nobis fuere, vt perpetuo domi deliteſcamus?

Gen-

Gentemne nostram, quæ tanto olim ceteris omnibus fuit terrori, ut eius cõspectum ferre minime potuerint, magno nostro cum dedecore, tãto affici probro patiemur, ut in laribus ipsis nostris ab hostibus bello petamur? Nostrane ignavia commitemus, ut *Margaiates* & *Peros-engaipa* (hoc est, illæ gentes nequam) primi in nos impetũ faciant? Tum orator ille, manibus humeros, & nates plaudens, cum exclamatione hæc addit verba: *Erima, Erima, Tououpinambaults, Conomiouassou Tan, Tan, &c.* hoc est, nequaquam populares mei, adolescentes fortissimi, ita nobis est agendum: quin potius ad certamen nos instruamus, mortique & maectationi nos deuoueamus, aut nostros vlciscamur.

His ergo seniorum orationibus, quæ aliquando in sex horas producuntur, auditores, qui attentissime audiunt, adeo ut ne syllaba quidem illis excidat, & animo & viribus aucti, in singulis pagis se inuicem compellantes, ad præfixum locum quam celerrime possunt magno numero conueniant. Verũ antequam *Tououpinambaultios* nostros ad prælium deducamus, quibus sint armis instructi dicendum est.

Ac primũ quidem *Tacapes*, hoc est, clauas, aut enses rubro, aliàs nigro ligno fabricatos habent: longitudine vulgõ sunt quinque aut sex pedum, extrema parte orbiculatæ, aut ouali figura, latitudine pedali, crassitudine digiti pollicis in media sui parte, oræ vero commodissime exacuata, siquidem ex grauissimo ligno, quale est buxum, sunt confectæ, securis acutissimæ aciei perparum cedunt. Adeo ut facile credam vnicum *Tououpinambaultium* istiusmodi claua armatum, ac furore percitum, multum negotii duobus gladiatoribus nostratibus exhibere posse.

Arcus insuper habent, quos *Orapats* nominant, ex eodem ligni genere, rubro nimirum & atro fabricatos: ii longitudine & crassitudine nostros adeo superant, ut eos nec lentare, nec adducere vllus nostrũ possit: quin potius imo totis viribus puerorum decem annorum arcubus curuandis opus esse. Pro neruis ea est illis herba, quam *Tocon* vocant, quæ licet admodum sit exilis, tanta tamen est firmitudine, ut equi vires ferat. Sagittæ sunt vlnali longitudine: tribus iuncturis perficiuntur: media pars ex arundine, reliquæ vero duæ è ligno sunt nigro: segmina porro illa adeo concinne quibusdam arborum corticibus colligantur, ut firmitus agglutinari nequeant. Plumulas duas illis applicant pedali longitudine, quas filo xylino, quod gluten apud eos non sit in vsu, constringunt: ossa præacuta mucronibus aptant: aliquando arundinis sicca frustulum palmi longitudine in modum scalpri dolatum: nonnunquam raia piscis caudæ extremum, quæ, ut alibi dixi, maxime est venenata. Ex quo vero Galli & Lusitani in eas regiones commeant, recepto eorum more Barbari sagittas ferreis spiculis, aut saltem clauis acutioribus firmare assueuerunt.

Iam dictum est quæ sit illorum in versandis clauis illis suis dexteritas: ad arcus vero quod attinet, confido fore ut ii omnes, à quibus sunt conspecti Barbari, confirment eos nudis brachiis tanta celeritate, tamq; certo ictu iaculari, ut (quod bona Anglorum pace, qui tamen peritissimi sagittarii habentur, dictum sit) sagittis suis manui qua arcũ tenent impositis, duodecim ab illis citius quam ab Anglis sex fuerint emissæ.

Tacape, genus clauæ lignea.

Orapats, arcus.

Tocon, herba arcubus neruorum loco. Sagittarũ longitudo.

Americani sagittarii peritissimi.

*Parmæ co-
riacea.*

Postremo parmas habent ex tergo *Tapi-rousson*, cuius iam ante meminî, latas, planas, & rotundas ad modû fundi tympani Germanici. His inter præliandum non obteguntur ad eum, quo solent milites nostri, modum, sed iis dimicando sagittas hostium excipiunt. Hæc vero sunt vniuersa Americanorum arma: neque enim aliis armaturis corpus suum obtegunt: quin contra (exceptis plumaceis pileis, armillis, breuibuscq; aliis indumentis quibus corpus suum, vt ante dictum est, exornant) si vel indusio essent induti ad prælium profecturi, confestim illud exuerent, veriti ne illo intricarentur.

*Ferreos en-
ses Barbari
parua fa-
ciunt.*

Vt autem sermoni de armis Barbarorum finem imponam, illi si quando à nobis enses ferreos accipiebant, sicut *Moussacat* cuidam ex meis vnum dono dedi, statim vaginas procul abijciebant: idem quoq; acceptis cultris factitabāt, eorum fulgore delectabantur, aut ad abscindendos arborum ramos vtiliores, quam ad pugnam censebant: ac sane, vt à me dictum est, optime suis versandis eos esse exercitados, commodiùs illis vtuntur.

Ceterum tormenta aliquot minimi pretii eò deuexeramus: hæc Barbari terni singula displodebant, vnus manibus impositum ad destinatum intentabat, alter collimabat, tertius ignem admouebat. Tamen quia cannam ad os vsq; complebant, nisi carbo contusus pulueri tormentario à nobis fuisset admixtus, magno eorum periculo tormentum fuisset disruptum. Ad hæc nolo prætermittere, Barbaros, cum primùm tormentorum maiorum, & minorum strepitum audirent, quodammodo territos fuisse, præsertim cum nonnullos ex nostris auem ab arbore deicientes videbant, feramve humi sternentes plumbea glande, quam ipsi non cernebant, tamen arte cognita, hæc reformidare desierunt: dicebant enim se celeriùs sagittas sex iaculari posse, quam quis tormētum semel aptaret. Si quis autem obijciat tormentum longe altiùs penetrare: Respondeo, nec thoraces bubalinos, nec hamis confertos sagittæ à Barbaris emissæ impetum ferre, quin ea æque ac glande tormentularia traijciantur. Veruntamen quia commodiori loco hæc à nobis dici poterunt, cum ad Barbarorum prælia ventum erit, ne confuse agam, iam Barbarorum copias ad præliandum educo.

*Seniores
Barbari
agminis
duces.*

Ea qua dictum est ratione coactis, ad octo aut decem capitum millia, mulieribus non paucis, non ad præliandum quidem, sed ad impedimenta, & com meatus comportandos, in castra conuenientibus, ex senioribus ij, qui hostes maximo numero interfecerunt, & deuorarunt, copiis præficiuntur: quibus ducibus itineri se accingunt. Quamuis autem incedant nullo ordine, tamen cum iter faciunt cōglobati, fortissimis primam aciem occupantibus, mirū est quam commode vniuersa illa multitudo, sine tribuno & mensore se recipiat, ita vt signo dato celerrime in aciem conueniat.

*Barbari si-
ne ordine,
inconfuse
tamen in-
cedunt.*

*Inubia, cor-
nua ingen-
tia.*

Ceterum nonnulli sunt, qui cornibus, quæ ipsi *Inubia* vocant, sesquiulnæ longitudine, & crassitudine hastæ nostratis ab inferiori parte palmi latitudine, instar buccinæ milites cient, tum patria excedentes, tum etiā castra mouentes.

*Fistula ex
ossibus hu-
manis.*

Nonnulli etiam fistulas ex ossibus hostium, olim mactatorū & deuoratorum, gerunt, quibus assidue in itinere canūt, vt sociorum animos excitent, studium-

que

que hostes consimiliter mactandi, augeant. Si vero, quod frequenter cōtingit, nauigio expeditionē in hostes facere placeat, littora legunt, nec alto mari se cōmittunt. In suis vero se lintrib. disponūt, eos *Ygat* nominant, singuli cōstant ex singularū arborum cortice detractō in hūc vsūm destinato, tantæ tamē amplitudinis, vt singuli quinquagena capiant hominū capita. Itaq; stantes pro more suo nauigiū agunt remo vtrinq; plano, quem medium cōprehendunt. Hi porro lintres cū plani sint, minimo negotio aguntur. Eorū tamen in alto mari, vel oborta tempestate vsus est nullus. Sed in summa malacia Barbaris nostris ad militiam proficiscentibus, classē sexaginta huiusmodi lintribus constantem conspicias. Hi tam celeri æquor percurrunt motu, vt mox oculos fugiant. Atq; hi sunt exercitus *Toupinenquin* terra, mariq;

*Ygat, lin-
ter corti-
ceus.*

Hoc instructi modo quinquaginta nonnūquam passuum millia in hostium fines progrediuntur. Primoq; hoc vtuntur stratagemate fortissimi quique, ceteros cum mulieribus, & impedimentis post se relinquunt itinere vnus, aut duorum dierum: summo cum silentio accedunt, siluasque occupant insidias hostibus struentes, quibus adeo sunt intenti, vt non raro per 24. horas illic delitefcant. Hostes vero, si ex improviso fuerint adorti, quotquot viri, femina, ac pueri occurrunt, non modo deducuntur, sed etiam mactantur ab hostibus in patriam reducibus, frustatimque *Boucan* imponuntur, ac tandem deuorantur. Atque eo facilius incautos opprimunt, quod pagi (nam vrbes nullæ sunt illis) mœnibus non cinguntur, casarumque (quæ tamen 80. aut 100. passus in longitudinem protenduntur) fores nullæ sunt, earum vero loco palmarum ramos, aut herbæ *Pindo* caulem ad ianuas suas apponunt. Quosdam tamen pagos, qui hostibus sunt contermini, iam palis ex palmis longitudine 6. pedum munire & circumuallere didicerunt, præterea stipitibus ligneis præacutis muricum loco aditus muniunt: itaque si hostes noctu aggredi pagos illos voluerint, quod illis est familiare, pagani tum in eos tuta via irrumpunt, quo fit vt siue pugnam, siue fugam capessant, nusquam euadant, quin aliqui pedum vulneratorum dolore prosternantur, qui confestim ab paganis torrentur, & eduntur.

*Primum
Barbaro-
rum stra-
tagemate.*

Si vero aperto Marte pugnare contendunt, copiis vtrinque eductis, vix credibile est quam atrox, quamq; horrendum sit prælium: cuius ipse spectator fui, ac proinde merito de eo referre possum. Ego cum Gallo altero, paulo curiosius, magno nostro periculo (si enim à *Margaiatibus* capti aut læsi fuissetus, deuorationi fuissetus deuoti) Barbaros nostros in militiam eūtes comitari volui. Hi numero 4000. capita cum hostibus ad littus decertarunt, tanta ferocitate, vt vel rabidos & furiosos quosq; superarent.

Tououpinambaultij, cū primū hostes conspexere, in tantos, tamque editos vlulatus perruperunt, vt qui lupos hīc venantur, cum illis vlulatibus comparandos minime edant: clamor vero aërem adeo feriebat, vt tonitru vix exaudiri tū potuisset. Accedentes vero propiūs clamores ingeminabant, cornibusque concrepabāt, fistulis deniq; canebant, minas alii in alios intentabant, ossaq; mortuorum hostium ostentabant: dentes item, quorum nōnulli filo traiectos ultra vlnas duas collo appensos gerebant: denique gestibus horrorem spectan-

*Ad præ-
liū venien-
tium Bar-
barorum
vlulatus.*

*Ossū ma-
ctatorum
ostentatio.*

tibus incutiebant. Ad manus autem vbi ventum est, longe in peius res ruere: tanta enim sagittarum nubes est vtrinque emissa, vt muscas volantes multitudi-

*Barbari
ferocissimi.*

ne imitarentur. Saucii vero non pauci strenue tela à corpore auellebant, quæ rabidorum more canum mordebant, nec tamen propterea prælio abstinebāt. Hac enim gens adeo fera est, & truculenta, vt tantisper dum virium vel tantillum restat, continuo dimicent, fugamq; nunquam capeffant. Quod à natura illis inditum esse reor. Etenim à Nobili quodā accepi viro Gallo, qui militiam colit, bellorum ciuiliū nostrorum tempore, in legionibus Gallicis Americanos milites duos fuisse, qui strenue & fortiter se gerebant: quapropter à Centurionibus plurimi fiebant. Quod tamen in eam accipi partem nolim, quasi affirmarem nullos in illis reperiri posse, qui ignauiam Asianorum, mollitiem Européorum aut Afrorum imitarentur: assidua enim exercitatio militem strenuum facit. Vtut sit, vbi manus cum hostibus *Tououpinambaultij* conferre cœperunt, clavis illis suis vtrinque acerrime ferierunt, adeo vt obuium quemque non

non modo humi sternerent (non secus ac lanii boues) sed etiam penitus mactarent.

Vtrum generosis insideant equis an non , à me non quæritur : Lectorem enim memorem esse credo eorum, quæ superius à me dicta sunt , equis aliisque iumentis Barbaros penitus carere, ac proinde pedites omnes incedere. Ego vero, qui alias sæpe equum mihi optaram, quem Barbaris conspiciendum præberem, tum sane optimum cui insiderem , præsentique me periculo liberarem, votis omnibus exoptabam : quippe mihi fit verisimile, Barbaros, si cataphractum militem nostratem equo generoso insidentem , ignemque hinc è tormentulo erumpentem, illinc vero equum resilientem conspicerent, *Aignan*, hoc est, cacodæmonem adesse credituros. Tamen à quodam memoriæ est proditum, magnum illum Attabalipam Peruensium Regem, quamuis equum antè conspexisset nullum, tanta fuisse animi magnitudine, vt Pisarro (qui cum vt sese ostentaret, tum vt Indos Attabalipam stipantes perterrefaceret, cōtinuo equum suum glomerato gressu solo insultantem agitabat) propius ad Regem accedente, spumaq; ab equi ore in regis vultum desiliente, minime tamē commotum fuisse, quin morte plecti eos imperasse, qui equi horrore stupefacti terga vertissent. Quæ res (inquit historiographus) Barbaris fuit terrori, nostris vero admirationi.

Barbari equos si videret quid de illis sentirent.
Hist. Gen. Ind. lib. 4. cap. 113.

Iam vero, vt narrationis seriem repetam, si quis quærat quid tu, comesq; tuus tantisper dum præliū committebatur, annō vna cum Barbaris dimicabatis? Ingenue fateor nos, qui adeo imprudenter Barbaros essemus comitati, imprudentiam illam altera cumulare noluisse; sed paullum à conflictu remotos, spectaculo illo contentos fuisse. Testor interea me, qui nō semel rum equitum tum peditum copias ingentes in aciem instructas, hīc conspexi, tanta nūquam voluptate videndis peditum legionibus armis fulgentibus, quanta tū pugnantibus istis *Tououpinambaultiis* perfusum fuisse. Præterquam enim quod sibilantes, saltantes, & celeriter admodum & dextre sese in orbem glomerantes, iucundissime spectabantur, accedebat insuper telorum nubes densissima, quorū pennæ rubræ, cæruleæ, virides, rosæ, aliorumq; id genus colorum, soli obiectæ radiabant, vestes item, pilei, armillæ, ceteraq; ex plumis compacta ornamenta, quæ mirum in modum spectantium oculos fulgore feriebant.

Corpora telorum Barbarorum plurimis ornata.

Hoc prælio trium horarum spatio confecto, multis vtrunque cæsis & faucibus, *Tououpinambaultii* nostri victoriam reportarunt, captiuosq; cum viros tum feminas plus minùs triginta ad suos deduxerunt. Nos vero qui officium aliud præstiteramus nullum, nisi quod strictis gladiis, tormentulisque, vt Barbaris animos adderemus, nonnunquā displosis præliantes spectaueramus (quod maxime gratum sit illis, si cum ipsis ad bellum proficiscantur hospites) tantam de nobis concitauimus opinionem, vt ab eo tempore seniores peculiari nos beneuolentia & amore sint complexi.

Captiuos vincti. Barbarorum ob victoriam reportatam plausus.

Captiuis itaque in medio agmine collocatis, nonnullisque ex robustioribus funibus vinctis, ad Ganabaræ sinum tendimus, à quo passus circiter xxiv. M. aberamus. Vndique vero ex fœderatis permulti saltantes, tripudiantes, &

*Captiui a
Gallis ere-
pti.*

plaudentes nobis gratulatum obuiam veniebant. Denique cum ad locum insulæ nostræ oppositum peruenimus, ego comesque meus scapham conscendimus, ad castellumque nostrum reuertimur. Barbari vero in continente pagos suos singuli repetiere. Paucis post diebus Barbari quidam ex iis, qui captiuos apud se habebant, ad castellum nostrum accessere, quos per interpretes rogamus, ut mancipia aliquot Villagagnoni vendant. Sic captiuorum pars magna ex Barbarorum faucibus est erepta: ægre tamen, & inuitis Barbaris. Quod mihi non multo post est apertissime indicatum. Mulierem quandam cum puerulo suo vix dum bimulo emebam, pretium erant merces quædam, quarum æstimatio ad tres libellas Francicas accedebat, venditor autem meus ita conquerebatur: Quid in posterum futurum sit nescio, ex quo autem *Paycolas* (sic Villagagnonem nominabant) huc appulit, vix dimidiam captiuorum nostrorum partem comedimus. Puerulum illum mihi reseruare vehementer cupiebam, sed Villagagno, restitutis mercibus meis, & matrem & filium vendicauit. Matri nunquam dicebam fore, ut cum mare transmitterem, puerulum huc transporterem. Illa vero (adeo vindictæ repositæ animis gentis illius hæret cupido) respondebat, malle se, ut à *Tououpinambaultiis* voraretur, quam ut in tam remotas terras deportaretur: sperare se, ut grandior factus ad populares suos quoquo modo elapsus se reciperet, ac cognatorum suorum mortem vlcisceretur: Nihilominus tamen (ut ante est à me dictum) è quadraginta aut quinquaginta mancipiis, quibus ad castelli nostri munitionem utebamur, decem pueros selegimus, quos nauibus impositos ad Henricum secundum tum Galliarum regem misimus.

CAP. XIII:

*Captiuos suos quo tractent modo Barbari, quibusque ceremoniis in iisdem
mactandis & edendis vtantur: quibus per occasionem imma-
nissima crudelitatis alia exempla adiecta
sunt.*

*Captiui
quomodo
excipiuntur
ab hostib.*

UNC superest ut dicamus, quonam modo captiui à victoribus excipiantur. Vbi primum in victorum fines sunt deducti, non modo exquisitissimis aluntur cibis, sed etiam vxores viris dantur (non autem viri feminis) immo non dubitabit is, qui captiuum apud se habet, filiam suam aut sororem in vxorem illi dare, quæ viro diligentissime ministrabit. Ceterum cum mactationis tempus non sit præfixum, sed modo citius, modo tardiùs expediuntur, prout fuerint vtilis, viri quidem aucupio, venationi, & piscatui: feminæ vero hortis colendis, aut ostreis colligendis: omnes tandem suum more saginatos mactant, vorantque his ritibus.

*Ad capti-
ui macta-
tionē con-
uentus.*

Primum finitimis omnibus res denuntiatur, tum virorum, feminarum, puerorum fit concursus ad locum, vbi est futura mactatio. Ibi matutinū tempus potando

potando transigunt. Inter quos captivus ille, quem non latet eam in se cudi fabam, plumis ornatus, non modo mortem non horret; quinimo saltando, bibendo, ridendo reliquos superat. At postquam per sex aut septem horas vna cum ceteris perbacchatus fuerit, duo tresve ex robustissimis eum arreptum funibus xylinis, aut ex arboris illius cortice (quam *Yuire* vocant, quæque tiliæ est persimilis) medium, minime reuidentem, quamuis utroque sit brachio soluto, cōstrin-

*Captivus
vinculus per
vicum cir-
cūducitur.*

gunt, perque pagum quasi in triumphum deducunt. At vero, num putas propterea eum caput demittere, ut solent hinc fontes? minime vero id quidem. Quin contra incredibili audacia res suas gestas apud eos, à quibus constrictus detinetur enumerat, his verbis: Ego, ego ipse fortissimus, sic vestros olim cognatos vinxi, tum se laudibus magis ac magis euehens, modo in hanc, modo in illam conuersus partem, alium quidem ita compellat: Heus tu, patrem tuum ego voravi, alium vero; ô bone, fratres tuos mactavi & *Boucanavi*: tot denique viros, feminas, puerulosque, ex vobis *Tououpinambaultiis* bello à me captos deuoravi, ut numerum assequi non possim. Ceterum ne ignorete, populares meos *Margaiates* tot in posterum mactaturos esse, quot è vobis intercipere poterunt: atque ita mortem vlciscantur meam.

Tandem, postquam omnium oculis satis superque fuit expositus, duo illi lictores, à quibus constrictus tenetur, circiter tres vlnas ab eo recedunt, funem tamen pari longitudine firmissime uterque contrahit; adeo ut captivus gradum præcise sistere cogatur, progredi autem aut regredi minime possit. Vincito lapides aut testæ confractæ adferuntur. Tum lictores parmis ex tergo *Tapirousson* (cuius ante memini) sese obtegunt, captivumque his compellant verbis: Mortem tuam ante obitum vlciscere: Ille confestim lapides in eos summo impetu contorquet, qui se circumstant, quorum numerus plerumque ad quatuor millia accedit. Ex his minime est quærendum quam multi vulnerentur. Equidem in vico quodam, quem *Sarigoy* appellant, vidi captivum eiusmodi tanto impetu lapide mulieris crus pertigisse, ut confractum illud esse crederem. Porro lapidibus, ac cespitibus, quos potuit colligere, absumptis, prodit is qui mactationi se accingit, quiq; per totum diem latuerat, clauam ligneam plumis decoram manibus gerens, pileo quoque ac ceteris ornamentis plumeis ornatus: atque ad captivum accedit, eumque his compellat verbis: Annon ex *Margaiatum* es gente nobis infensissima? Annon tu ipse ex nostris amicis & cognatis complures mactasti, ac deuorasti? Cui captivus, animo quam antea longe præsentiore, sua sic respondet lingua (*Margaiates* enim à *Tououpinambaultiis* sermone non sunt dissoni) *Pa, che tan tan aiouca atoupaue*, hoc est, utique sum fortissimus, atque ex vestris quam plurimos mactavi & deuoravi.

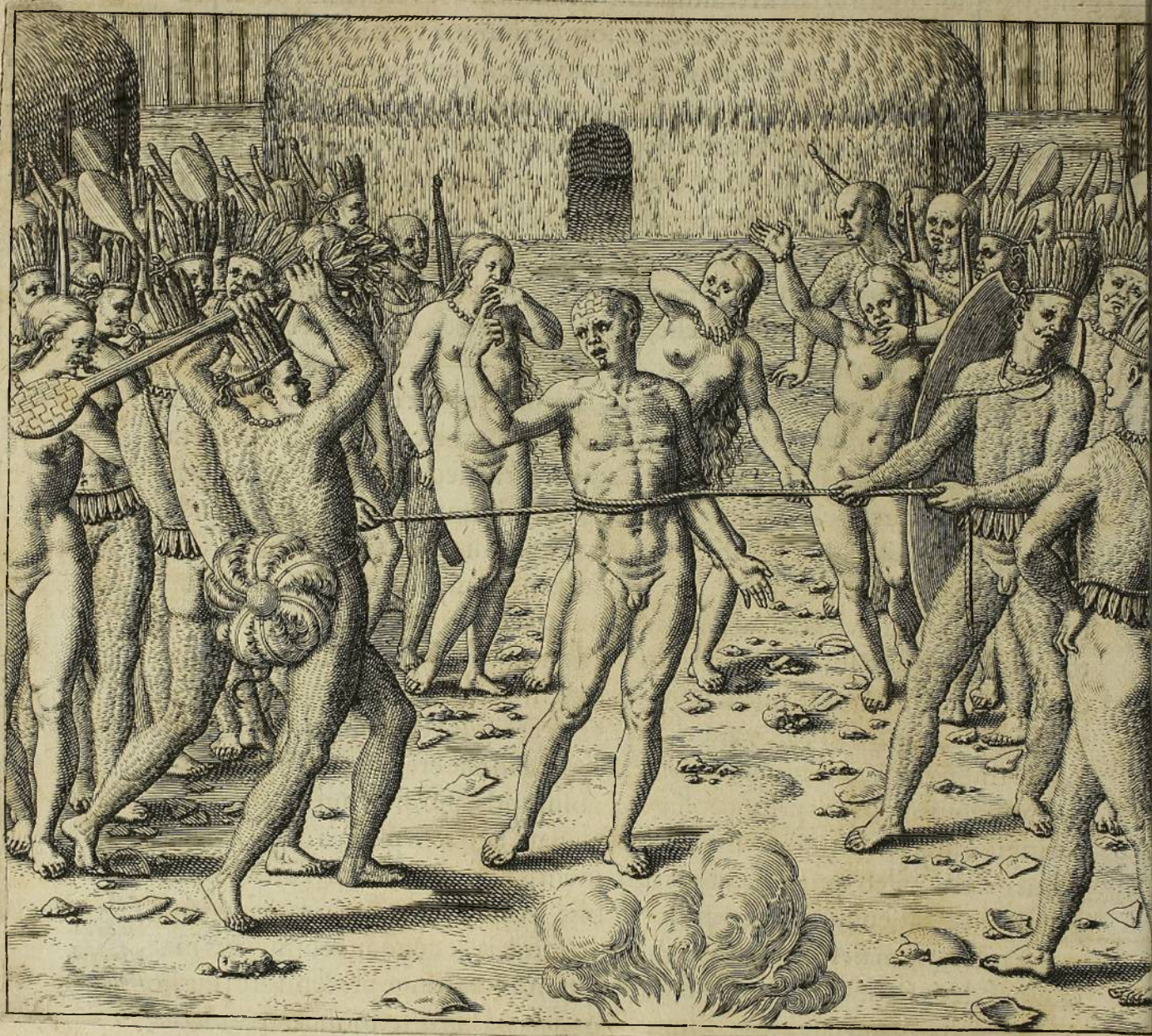
*Captivus
precise re-
vincitur,
mortem im-
minentem
vlciscitur.*

*Mactato-
ris cum ca-
ptivo col-
loquium.*

Deinde, quo magis hostes suos vrat, utraque manu capiti imposita, in hæc erumpit verba: O quam strenue in eo me gessi! O quam gnauiter vestros bello lacessiui, cepique, quos pene innumeros voravi! aliaque id genus multa subiungit. Mactator vero addit, idcirco tu, qui in nostra es potestate, mox à me mactaberis, *Boucanoque* aflatu à nobis voraberis. Quid tum? (inquit ille, ne fractiori quidem animo pro sua gente mactationem subire paratus, ac *Regulus* ille quon-

*Mira ca-
ptivi confi-
dentiam mor-
tem con-
temnentis.*

dam pro Rep. Romana mortem oppetiit) mei quoque cognati mortem vltiscuntur meam. Ad hæc, vt pateat istos mortem (quam tamen mirum in modum reformidant) prorsus contemnere, quod beari se credant publico illo & solenni supplicio: exemplo rem cõfirmabo. Forte in pago quodam Insulæ maioris, quam *Pirau-ion* nuncupant, diuerti, mulieremq; offendi mox isto supplicii genere interituram, ad hanc accedo propiùs, moneo vt se *Toupan* cõmendet

*Barbara
mulier
mortē con-
temnit.*

(nam ad illius captum sermo erat accommodandus. *Toupan* vero non Deum, sed tonitru sonat) atque ad eum, prout à me docebatur, preces conciperet. Illa vero nutate capite me deridens respondit: quid vero mihi es daturus, si id quod vis exequar? Tum ego, Miserrima muliercula, mox rerum omnium istarū vltus tibi nullus erit: itaq; de anima tua quam immortalem esse credis (quod faciunt Barbari omnes, vt mox sequenti capite dicemus) serio cogitato. Illa vero rursum me irridens, est mactata.

Sed vt ad rem redeam, variis disceptationibus vltro citroque habitis, nonnunquam

nunquam inter colloquendum, mactator qui praesto adest, claua lignea vtraque manu in altum sublata, orbiculo extremo, captiui caput totis ferit viribus, adeo vt paucissimo sanguine effuso, altero ictu non sit opus. Hinc proverbium illorum, quod iam apud Gallos nostros erat in vsu, Confringam tibi caput, pro eo quod solent altercantes milites aduersario minitari his verbis: Ego te confodiam.

*Captiuus uno ictu mactatur. Barbarorum proverbium a Gal-
lis usurpatum.*

Captiuo in hunc modum mactato, si coniugatus erat (vxores enim nonnunquam illis dari diximus) vxor illius cadaueri adherens, aliquantulum luget, aliquantulum inquam: nam Crocodilum imitatur, quem ferunt, antequam hominis a se necati cadauer deuoret, lachrymas emittere solitum. Non absimili modo illa, postquam lachrymis extortis luctum simulauit, viri sui carnibus omnium prima, nisi quis anteuertat, vescitur. His ita gestis reliquae mulieres, praesertim vero anus (quae cum sint humanarum carnum appetentiores, iuniores continuo eos, a quibus captiui detinentur, hortari solent, vt confestim

Luctu simulat vxor captiui mactati.

*Captiui ca-
dauer non
secus ac ne-
frens cali-
da perfun-
ditur.* morti addicant) aquam feruentem admouentes ad cadauer accedunt, quod adeo fricant, lauant, & calida perfundunt, vt cute sublata pari sit cum nefrendibus affandis candore.

*Cadauer
captiui in-
credibili ce-
leritate in
frusta seca-
tur.* Deinde captiui dominus, assumptis secum quanto numero visum fuerit sociis, cadauer diuidit, ac tanta celeritate frustatim discerpit, vt lanus apud nos vix reperiatur vllus, qui veruecem celerius in frusta secare possit. His accedit, quod prout venatores hic cerui capti viscera canibus venaticis porrigunt, Barbari consimiliter hostium suorum maetatorum sanguine liberos illinunt suos, vt ad ferociam crudelitatemq; animos illis addant.

*Barbaro-
rum pueri
cur hostiū
sanguine
illinantur.* Hæc porro immanis crudelitas, apud Barbaros frequentissima, per se est quidem abominanda. Atqui portentosius id esse videtur, quod patratum à Iudæis fuisse legimus (quos tamē humanitate ceteras gentes antecellere par erat, prohibito à Deo sanguinis esu) Illi enim tumultibus concitandis, vt tradunt historiae, deditissimi, Traiani temporibus adeo horrendas seditiones excitarunt, eoque crudelitatis & immanitatis processerūt, vt cæsis quadraginta hominum millibus in Ægypto, Cyrene, & Cypro, eorum carnibus vesci, sanguineq; vultū oblinire suum sustinuerint. Quin multos à vertice transfixere medios, eorumque pellibus induti immanissimam præ se ferētes rabiem, obambulauere. Quæ

*Iudeorum
immanis
crudelitas.* historia si non absoluat, saltem extenuet Americanorum crudelitatem. Ceterum ex quo Christiani ad eos accessere, cum maetatorum corpora, tum animantia omnia, reliquosque cibos cultris secant. Antea vero, quantum à senioribus accepi, lapidibus præacutis ad eum vsum accommodatis vtebantur.

*Lapides
cultrorum
vsum Ame-
ricanis o-
lim præbe-
bant.* Singula porro cadaueris frusta, atque adeo ipsa viscera abluta & expurgata, *Boucano* imponuntur. Hæc tantisper dum coquuntur, anus continuo *Boucano* adhærent: mirum enim in modum carnes humanas appetunt, adipemq; à *Boucani* baculis diffluentem excipiunt. Adeo eorum sapit palato, vt cōtinuo adolescentes ad capiendos hostes hortentur, qui cibum eiusmodi suppeditent. Digitos quoq; suos adipe illo conspersos lingentes, conclamant suum *Yguaton*, quod sonat, bonus est. Habes, Lector, quantum obseruando assequi potui, quæ ratione Barbari Americani captiuos suos affant, more nimirum penitus nobis ignoto, nimirum *Boucanando*.

*Captiui
carnes Bou-
cano im-
posita.* At vero quoniam cap. 19. de *Tapiroussou* agens, *Boucani* formam fuscè descripsi, ne tautologia laborare videar, ad locum illum Lectores remitto. Interea vero eorum error à me refutabitur, qui suis chartis Barbaros nostros carnē humanam verubus proinde ac nos armos veruecinis affantes depinxerunt, quos etiam prægrandibus cultris ferreis carnes dissectas ad speciem suspensas exponere sunt commenti, prout hic bubula venalis exponitur. Sed ista tam vera, quam ea quæ fabulose de Panurgo Rabelesius refert, quod lardo transfixus & semiaffatus tandem euaserit, arguunt chartarum illarum auctores crassissimæ ignorantia. Hæc vt confirmem, addo, Brasilienses non modo à nobis differre affandi modo, sed etiam nostrum morem illis plane fuisse incognitum, tum etiam cum apud illos degebamus. Etenim ego & sodalis quidam meus in vico quodam Indicam, Gallinam cum nonnullis aliis volatilibus veru ligneo im-

*Chartarū
Cosmogra-
phicarum
error.*

litis,

sitis nostro more ad ignem versantes assabamus. Quod factum Barbari in lu-
 dibria vertebant, nec prius adducti sunt vt crederent carnes, quæ continuo agi-
 rantur, percoqui posse, quam ipsi periculum fecere. Ergo (vt vnde digressus
 sum, eò redeam) vnus aut plurium captiuorum carnibus (duos siquidem aut
 tres nonnunquam vno die maectant) in eum modum assatis, turba illa vniuersa
 quæ maectationi interfuit, *Boucano* circumit exultans, membraq; hostium tor-
 rentia toruis intuetur oculis, deinde quantumuis multi particulam singuli arri-
 piunt: non tamen cibi causa (quod suspicari non immerito quis posset) isthæc
 perpetrant: quamuis enim sine controuersia carnes humanas sapore cõmen-
 dent, vltionis tamen potius iis edendis, quam victus rationem habent: anus ex-
 cipio, carnum illarum, vt dixi, auidissimas. Huc vero tendunt, vt mortuos ad
 ossa vsque corrodes superstitibus metum incutiant. Quippe, quo animos
 suos truculentissimos & sæuissimos expleant, nulla est cadauerum illorum par-
 ticula, ab extremis articulis ad nasum vsque, aures & verticem, quæ (excepto ce-
 rebro) ab illis non exedatur. Ptolemæi itaque Lathuri Regis Ægypti barbaries
 eò fuit immanior, quod licet humaniore esset disciplina excultus, ad tantam sit
 delapsus crudelitatem, vt cæsis x x x. Iudæorum millibus, captiuos cæsorum
 carnibus vesci adegerit. Ceterum *Tououpinambaultii* nostri in singulis pagis a-
 ceruatim maectatorum caluarias diligenter asseruant (prout apud nos in cœmi-
 teriis solent) Gallis vero ad eos commeantibus fusissime rerum suarum gesta-
 rum præconium persequuntur, acruosq; illos quasi trophæa quædam, fortitu-
 dinisque suæ monumenta ostentant. Præterea grandiora crurum & brachio-
 rum ossa non negligenter recondunt, fistulis (vt dictum est) conficiendis: den-
 tes quoq; auulsos filo traijciunt, & circa collum obuolutos gestant. Gen. Ind.
 Hist. scriptor de Insulæ *Zamban* incolis agens, refert eos hostium ab se maecta-
 torum capita ædium sacrarum valuis affigere solitos: dentesq; collo appensos
 ad ostentationem gestare.

*Barbari
 nostrum af-
 sandi morē
 ludibrio
 habent.*

*Barbari
 singuli ca-
 ptiuum car-
 num fru-
 stum arri-
 piunt.*

*Caluari.
 acervi a
 Barbaris
 cur asser-
 uentur.*

*Lib. 2. ca.
 71.*

Maectatores vero isti summo illud tribuunt decori: patrato enim egregio
 illo facinore, secedunt, pectusq; brachia, crura, suras, & reliquas corporis partes
 incidunt, incisurasq; vt perpetuo cuti inhæreant, vnguento nescio quo illinunt,
 atroq; puluere inspergunt, quem nulla temporis diuturnitas delere potest. Cre-
 duntur autem eò plures maectasse hostes, quo pluribus scatent incisuris, ac pro-
 inde fortissimi censentur.

Denique vt tandem horrendæ isti tragœdiæ finem imponamus, si forte
 contingat, vt mulieres, quæ captiuis nupserant, grauidæ ex illis sint factæ, Bar-
 bari (dictu horrendum, visu vero maxime stupendum) liberos nonnunquam
 recens natos, raro paulo adultiores vorant: hanc autem causantur rationē, pue-
 ros illos ex hostium semine progenitos esse. Barbari vero hostes suos quibuscū
 continenter bellum gerunt funditus aboleri non modo percipiunt (eandem
 enim crudelitatem *Margaiates* in *Tououpinambaultios* exercent) sed etiam mira
 perfunduntur voluptate si videant hospites suos eodem esse animo. Etenim
 carnes humanas nobis ab illis appositas quoties reijciebamus (quod à me &
 plerisq; ex nostris semper est factum. neq; enim per Dei gratiam adeo immanes
 vnquam fuimus, vt eas vel attingere religio nobis non esset) nos nō satis fideles

*Horrenda
 crudelitas.*

*Neustrii
interpretes
vniã atheo-
rum more
transgūt.*

*Pagus a
Barbaris
vastatus.*

*Barbaricus
horrenda.*

*Margaias
in Lusita-
nia bap-
tismus capi-
uus.*

sibi censebant. At meo maximo dolore referre cogor, Neustrios quosdam interpretes, qui apud Barbaros nouennium exegerant, sese vt ad illorum mores accommodarent, vitam atheorum more transigentes, non modo crebris scortationibus sese cum Barbaris feminis inquinasse, adeo vt vnus ex illis trimulum puerulum ex vago illo concubitu sustulerit: sed etiam exuto omni humanitatis sensu, Barbarosque immanitate superates, à se permultos *Margaiates* & matatos & deuoratos fuisse gloriabantur. Porro, vt quæ sit *Tououpinambaultiorum* in hostes suos crudelitas pergam describere, cõtigit eo tempore, quo apud illos degebamus, vt de vico quodam in maiori insula sito cogitarint. Pagus hic à quibusdam *Margaiatibus* incolebatur, qui tamen *Tououpinambaultiorum* ingruente cum *Margaiatibus* bello, *Tououpinambaultijs* in deditioem venerant, perque totos viginti annos pacifice apud illos egerant. At tandem inter caouinandum sese mutuo incitantes, & animos addentes, pagi illius incolas vniuersos interneconi deuouent. Decretum exequi non cunctantur, noctu inopinantes intercipiunt, & semisopitos opprimunt, adeo vt non sine commiseratione clamores & eiulatus audirentur. Galli, re audita, circa mediam noctem eo properant armati (pagus enim à castello nostro non lógius X. passuum millibus aberat) verum antequam eò aduenissent, Barbari rabie & præda incitati obuios quosque trucidarant, casasq; vt latentes extruderent, incenderant, adeo vt perpaucos superstites nostri inuenerint. Quinimmo ex nostris nonnulli asseuerabant, se non modo adultos frustatim concisos, sed etiam infantulos lactentes integros *Boucano* impositos vidisse. Ex adultioribus tamen aliquot mari sese commisere, & noctis tenebris obsecundantibus natantes euasere, inq; nostrum castellum se recepere. Quod vbi rescuerunt Barbari, nõ æquo tulerunt animo, immo suos hostes à nobis detineri mussitantes conquerebantur. Tandem vero mercibus quibusdam à nobis placati fuere, clientes vero nostros, *Villagagnoni* mancipia reliquere.

Interiectis aliquot diebus, ego cum quibusdam aliis Gallis in pago ab indigenis *Pirauion* nominato, in insula illa maiore animi gratia exspatiabamur, inopinantes captiuum iuuenem, forma & statura non mediocri, in compedibus ferreis, quas Barbari à Christianis acceperant, detentum offendimus. Is lingua Lusitana nos compellat (duo ex nostris ob Hispanici sermonis peritiam eius verba capiebant) significat se in Lusitania fuisse, Christianum esse, Baptismo initiatum, Antonio sibi nomen. Præterea, quamuis natione *Margaias* esset, quod frequenticum Lusitanis commercio ferinum ingenium ex parte exuerat, innuit se vehementer optare, si qua id ratione fieri posset, ab hostium manibus euadere. Tum nos, præterquam quod nostrarum erat partium quotquot dabatur è Barbarorum faucibus eripere, auditis vocibus Christiani & Antonii, longe vehementius commotus sumus, & miseratione ducti. Atque ita è nobis vnus, qui linguam Hispanicam callebat, quiq; fabrilem exercebat artem, recipit se postridie eius diei limam ad compedes dissecandas allaturum: monuitq; vt simulac solutus esset (nam à nemine obseruabatur) in dumetis ad maris litus sese abderet, tantisper dum Barbaros colloquio occuparemus: nos scapha
exce-

exceptum, in castellum nostrum transducturos: quo si perduceretur, minimo negotio cum Barbaris de sua redemptione transigi posse.

His non parùm recreatus, gratias egit, seque singula exacte exsequuturum spondet. At Barbari licet sermones vltro citroq; habitos non cepissent, nonnihil tamen suspicantes, simulac è pago egressi sumus vicinitate demum, idq; tumultuarie coacta, miserum Antonium maçant. Nos postridie limam afferentes, per speciem farinae aliorumq; cibariorum quarendorum pagum illum repetimus: atq; à Barbaris quærimus, vbinam captiuus ille, quem pridie videramus. Illi nos in casam proximam deducunt, carniūq; Antonii frustra *Boucano* imposita ostendunt. Deinde nos abs se elusos fuisse suspicantes per ludibrium caput ostentabant, nosque cachinnis excipiebant.

Non multo post duos quoque Lusitanos Barbari nostri cepere: quos ex improviso in tuguriolo luteo, in mediis siluis constructo, non procul ab castello suo, quod *Morpion* vocant, adorti fuerant. Lusitani quidem totius diei spatium Barbarorum impetum sustinuerant, at tandem cum eos tela, ceteraq; munitiones deficerent strictis maioribus gladiis, quos nos ambarum manuum dicimus, in Barbaros irruunt, ac complures cædunt, multos quoque vulnerant. Barbari contra pertinaciter obsistunt, singulis potiùs occumbendum ducunt, quam victoria non parta pedem referre. Itaque tandem Lusitanos captos abducunt, è quorum spoliis ipse vestes bubalinas à Barbaro emi. Vnus quoque ex interpretibus argenteam lancem emit, quam Barbari cum multa alia supellectile in illo tuguriolo erant deprædati, quamque, pretii ignari, cum duobus cullis permutarunt. Porro Barbari in suos pagos reuersi Lusitanis per ludibrium barbam conuellunt, dolorisque impatientes derident, hisque verbis increpant. Quid? vosne, qui nuper impetum nostrum tam fortiter sustinuisistis, nunc cum mors erat fortiter obeunda muliebri esse animo? Ac tandem more solito eos immaniter maçant deuorantque.

Exempla quidem permulta de Barbarorum crudelitate præter ista à me possent afferri, nisi quæ attulimus ad horrorem cuiuslibet incutiendum sufficere existimarem. Verum enim uero vt ii, qui hæc tam horrenda passim apud Barbaros vsurpata legent, norint permulta quoque non minùs detestanda alibi geri, præter eam quam commemorauimus Iudæorum crudelitatem, qui Traiani temporibus quadraginta hominum millibus cæsis, nō modo eorum carnes deuorarunt, sed etiam sanguine vultum obliuerunt, pellesque induerunt: præter etiam horrendum Ptolómæi Lathuri Regis Ægypti facinus, qui triginta Iudæorum millibus cæsis, captiuos occisorum carnibus vesci vi adegit: alia quoque exempla in medium afferam. Chalcondilus historia de Imperii Græci lapsu, & Turcici incremento (quod vere tragicum dixeris) scribit Turacanium vnum ex Amurati ii. Legatis, Albanorum copiis instructa acie deuictis fufisque captiuos 80. immaniter trucidasse, quorum capita truncata, in pyramidis formam coaceruari iussit, quasi partæ victoriæ insigne trophæum. Amuratus vero vltima istmi angustias transducto exercitu, trecentos milites, qui noctis tenebris obsecundantibus in proximum montem confugerant, intercludit. Illi cōmea-

*Lusitani
duo a Bar-
baris capti,
& deno-
rati.*

Lib. 5. c. 5.

*Trophæum
ex capitibus
humanis.*

Lib. 7. c. 4. *Immanitatem Amuratus immanitate cumulat.* tus inopia in deditiōem venerunt honestas expectantes conditiones. At Amuratus omnes in vnum locum conuenire mandat, ac coram se iugulādos curat. Idem Amuratus, cuius nondum erat sœuitia expleta, ex omni captiuorum copia sexcentos adolescentes forma præstantes, sua emit pecunia: quos deinde patris manibus immolat, quasi peccatorum expiatio in tanta sanguinis humani profusione esset posita. Sed isthæc ludi iocique dicantur præ sceleratissimi

Lib. 8. c. 6. *Constantinopol. expugnatio, regnante Mechmeto, 12. Tur. Imp. ad 56. Cal. Iun.* Mechmeti XII. Turcarum Imperatoris crudelitate, qui non modo Imperii administrationis Amurato successor fuit, sed maxime in omni immanitatis genere, immo quem in hac parte magno superauit interuallo. Vt enim omittam florentissimæ simul ac celeberrimæ vrbis Constantinopoleos expugnationem, quæ ipso regnante Anno salutis 1453. ad v. Cal. Iunias contigit, qua sanguine omnia, horrore, morte, fugientibus & persequentibus, victoribus & victis repleta erant: adeo, vt caesorum & eorum, qui præ ingenti irruentium multitudine suffocati erant cumulus portarum fornices superaret. Peculiarior quædam de monstri illius crudelitate posteris mandata recensebo. Viginti Albanos milites, qui Thrasia, quam ipse expugnarat, relicta, in oppidulum quoddam Phiasia, Rupellam nomine, sese receperant, rotario supplicio brachiis cruribusque conquassatis semiuiuos in summo cruciatu languentes, desperabundos reliquit. Insuper immanissimo illi monstro non satis erat, quoscumque in oppidis aut castellis offendebat ferro cadere, prout Leontarii contigit, vbi ne vnus quidem superstes est relictus, adeo vt sex mille hominum cadauera, præter ingentem equorum & pecorum copiam, illic fuerint numerata: sed inaudito hoc supplicii genere complures insuper affecit. Acinace peracuto singulos homines in duas partes vno ictu circa transuersum septum diuidi iubebat, artificio barbaricam omnem superante: bis enim singuli mortis perentiebant dolores.

Möstrosa crudelitas. *Lib. 9. c. 7.* *& Lib. 10. cap. 12.* Vtraque pars per aliquod tempus, præ summo quo opprimebatur cruciatu, huc & illuc non sine gestibus horrendis sese volutabat. Trecenti milites in oppido Mitylene anno 1459. quo capta est vrbis illa, hoc immanissimo supplicii genere sunt affecti. Quingenti quoque alii ab Omare Bassiano Constantinopolim missi, quos in oppidulo à se expugnato ceperat, eadem occubuerunt morte. Horum cadauera postquam aliquandiu in area, in qua laniati fuerant, neglecta iacuerunt, bos horrendè mugiens ad ea accedit, vnamq; cadaueris partem cornu attollit, alioq; loci comportat, tum alteram petit prioriq; adiungit. Quæ res, cum à multis perspecta fuisset, breui ad Mechmetum perfertur: ille mirum in modum anxius, cadauer illud disiungi partesq; seorsim ad pristinum locum comportari iubet. Bos insequitur repetitis mugitibus, cadauer vero illud inter cetera agnoscit, denuoq; cornibus sublatum alio asportat. Mechmetus hoc portento vehementer commotus (ac merito quidem) è vestigio, cadauera sepeliri iubet, bouem vero ad sua pecuaria deducendum, ac per reliquum vitæ tempus alendum curat. Tradunt nonnulli cadauer illud à boue canibus Turcis clementiore asportatum, Veneti cuiusdam corpus fuisse: alii Illyrico tribuunt. Atqui vtvt sit (inquit Chalcondylus) hoc ostento multum felicitatis genti, à qua ille oriundus erat, portendebatur.

Vladi vero sæuitia humanis auribus tinnitum longe grauiorem ciebit, idcirco de ea referre vltimo loco visum est. Vladi attributa Moldauia Mechmeti liberalitate in gratiam fratris cuiusdam Vladi, quo sceleratus Mechmetus ad nefarias libidines abutebatur, hoc primo veluti auspicio prouinciam illam administrare cœpit. Potentissimos quosque Moldauientes, ac primariæ auctoritatis viros, à quibus propter auctoritatem & gratiam, ne defectionem molirentur sibi metuebat, corripit, eosque non contentus est vulgari aliquo supplicio è medio tollere, sed viuos omnes palis transfixos summo cum cruciatu extinxit: immo eorum familias, ne vxoribus quidem & infantibus exceptis, eodem furore sustulit. Adeo vt breui temporis spatio, triginta, & eo amplius hominum millia ab eo trucidata fuisse, à multis confirmetur. Mortuorum porro bona & honores satellitibus suis est largitus. Mechmetus certior factus Vladum de defectione & rebellionem in se cogitare, quædam suum à secretis Catabolmum nomine, natione Græcum, per speciem amicitia ad eum mittit, eo consilio, vt Vladum ad se blandis verbis pertraheret. Eodem quoq; tempore Mechmetus ad Chamum quendam, cui Valaquiam prouinciam clam demandarat, literas dat, mandatq; vt quacumq; ratione vi, dolove Vladum corripere: eo nihil gratius sibi accidere posse significat. Hi duo communicatis consiliis Vladum intercipere conantur: Vladus vero nullo modo perturbatus cõfirmatis militum suorum animis, reliquis omnibus in fugam versis, Chamum & Catabolmum cū quibusdam aliis viuos capit. Quos cruribus & brachiis abscissis, palis viuos affixit. Chamo vero, prout eius postulabat dignitas eminentiorem tribuit locum. Quod ab eo hoc consilio factum est, vt subditis suis terrorem incuteret, ac ne tale quid in posterum auderent, nisi idem supplicium subire vellent, ansam præriperet. Præterea exercitum ingentē summa celeritate conscripsit, Danubiumque flumen transiit, atque in Mechmeti ditionem, quam flumen illud alluit, magno irruit impetu eamq; est populatus, pagos incendit, feminas ipsas, immo infantes in cunis vagientes ferro cecidit. Quacunq; vero iter faceret, immanissime sæuiebat, & vastitatis vbiq; notas inurebat. Quibus ad Mechmetum perlatis, maxime vero nuntio de Legatorum morte crudelissima, ac in primis de Chamo tam atroci supplicio affecto, qui præcipua in aula ministeria olim gesserat, Mechmetum non parum commouerunt. At longe molestius illi fuisset tantam iniuriam ab infimæ sortis homine sibi illatam inultam relinquere. Itaque cum instructissimo exercitu Valaquiam ingressus, & Legatorum suorum cadauera palis adhuc affixa conspicatus, nouo quasi dolore, & nouo furore fuit percitus. Cadaueribus autem illis auulsis & sepultis, tria passuum millia est progressus, ac in lanienam illam incidit ab Vladi in subditos patratā, quæ res horrorem conspicantibus mouebat. Erat enim locus aliquantulum editus, & in omnes partes apertus, duo passuum millia in lōgitudinem obtinebat, latitudo mille occupabat: innumeris rotis, palis, crucibus, furcis cadaueribus onustis, ceu silua quædam consitus erat. Ex cadauerum facie perhorrida, cruciatus quos ante obitum pertulissent, conijcere facile erat. Laniatorum numerus ad millia viginti facinoris atrocitatem augebat. In his erant infantuli maternis adhæ-

Vladi immanitas horreda & ceterorum omnium atrocitatē superans. Lib. 9. ca. 12. 13. & 16.

Horrendū visu spectaculum.

rentes vberibus, lactantes enim suffocati fuerant. Inauspicata præterea aues, aërem ceu nubes atra condensabant, ac in corporum humanorum cōcauo, vnde iam ante viscera extraxerant, nidos struebant. Quibus conspectis Mechemetus, ingenio alioqui barbaro & crudelissimo, apud se cogitans vnus homunculi, & quidem abiectissimæ conditionis, atrocitatem ac immanitatem crudelissima quæque facinora ab se patrata longo interuallo superasse, modo obmutescere, modo misericordia quadam ducebatur, atq; apud se mussitabat, mirum non esse, quod sceleratus ille subditis suis adeo formidolosus esset, quando quidem tale facinus patrare sustinisset: ideoq; difficillimum esse statuebat hominem ab sua ditone depellere, qui & imperio suo & subditorū obsequio tam insigniter vteretur. Mox vero collecto animo, neminem esse, qui carnificem illum non contemneret arbitratur. Quinimmo Turcæ ipsi tam horrendo κοιμητηρίω conspecto, Vladum adeo atrocis facinoris auctore diris deuuebant. At Vladus omnibus istis neglectis, Mechemeti exercitui cōtinuo instabat, eumque modo in alis, modo in nouissimo agmine lacebatur, atque ita non paucos singulis diebus perimebat, damnumq; non minus equitibus ac Arabibus afferebat. Tamen (ne vltius in his recensendis progrediar) ille suo tandem periculo est edoctus, sæuitiam illam qua in subditos vsus erat, dum res suas egregie stabilire volebat, multo plus detrimenti quam cōmodi sibi attulisse. Nam paulatim suis à se deficientibus Mechemeto prouinciam cedere, atq; in Hungariam profugere coactus est. Eò vbi appulit, ob scelera, quæ mille suppliciis expiari nō potuissent, in vincula coniectus fuit. Quatuor hæc monstra coniuganda, & quasi concathenanda duxi, vtpote quæ infernali remigio sint aptissima, Turcanum videlicet, cuius (quantumuis flagitiosissimi) nequitia penè nulla videatur, si cum Amurato conferatur: quem rursus crudelitate & sæuitia superauit Mechemetus: omnes vero sceleratissimus & immanissimus Vladus magno post reliquit interuallo. At vero (inquies) Turcæ isti fuerunt inhumanissimi, quos merito Brasiliensibus ἀθροιστοφάγους immaniores dixeris.

Fœneratores Barbaris Americanis immaniores. Misch. 3.3

Quare vt paulo attentius ad ea, quæ apud nos geruntur, animū aduertamus, quæro in primis quid à fœneratoribus & rapacibus auaris præstetur? qui sanguinem & medullas tot viduis, tot orphanis exfugunt, ac proinde viuos deuorant, quos semel iugulasse satius esset, quam languentes diutiùs detinere? Annō feritate & crudelitate Barbaros Americanos superāt? Atq; hinc fit, vt exclamet Propheta: Quod comedunt, caro est populi mei, & cutem eorum ab eis nudat, ac ossa eorum diffringunt: diuiduntq; vt quod est in olla, & velut carnem, quæ est in lebetes. Iam vero si de carniū humanarum esu ferino prorsus & tygrino, quot quæso, hîc apud nos reperti sunt, cum in Italia, tum in aliis regionibus, ex iis qui Christianum præ se ferunt nomen, qui eò immanitatis delapsi sunt, vt sæuitiam suam explere cupientes, cor iecurq; inimicorum suorum deuorarent? Penes historias innumeras de rebus istis scriptas fides esto, singula enim persequi si cupiam, tempus me deficiat.

CAP. XV.

Quid nomine religionis apud Barbaros Americanos veniat: De erroribus, in quos ab impostoribus, quos Caralbes vocant, inducuntur: Deque crassissima Dei ignorantione, quæ apud eos obtinet.

VAMVIS Ciceronis illud dictum, Nullam esse gentem, neq; tam inmansuetam, neq; tam feram quæ non, etiamsi ignoret qualem Deum habere deceat, habendum sciat, communi omnium calculo pro axiomate certissimo habeatur, tamẽ quomodo erga *Tououpinambaultios* nostros constet, non satis scio. Nam verum Deum ignorant. Nullos quoque Deos falsos siue cælestes siue terrestres agnoscunt, nec colunt: ac proinde locum vllum publicum, in quem religionis ergo conueniant, non habent. Contra quã ab Ethnicis olim, ac etiamnum ab Idololatri nostri temporis vsurpatur. Nominatim vero ab Indis Peruanam prouinciam incolentibus, quæ cum *Tououpinambaultiorum* regione est continens, ab eaque distat passibus 1000000. qui Soli & Lunæ sacrificant. Mundi quoque creationem ignorant, dies nominibus non discriminant, alium alio non præferunt: hebdomades, menses & annos non obseruant: Tempora Lunis dimetiuntur: Scripturæ, siue sacra illa sit, siue prophana, non modo penitus sunt ignari, sed etiam Characteribus, quibus animi sensa notare possunt penitus carentes. Quum primò in eas terras venissem, verba & sententiæ aliquas, vt sermoni eorum assuescerem scribebam, easque mox coram ipsis legebam. Illi præstigias id esse rati, inuicem his verbis alii alios alloquebantur: Non mirum! istum qui heri ne vnum quidem verbum idiomatis nostri callebat, nunc vi & ope huius chartæ, quæ illum nostra eloqui docet, ita perite ea sonare, vt à nobis intelligantur? Barbari Hispaniolam Insulam incolentes idem prorsus de Hispanis, qui primi ad eos accesserunt, iudicabant. Hæc sunt historiographi verba: Indi animaduertentes Hispanos etiam absentes, mutuo inter se colloqui literarum beneficio, credebant vel eos prophetico agi spiritu, vel literas ipsas loqui. Quo factum est, vt Barbari, veriti ne peccata innotescerent sua, ita sese in officio cõtinuerint, vt ab eo tempore, nec mentiri, nec quicquam Hispanis suffurari ausi fuerint.

Hic si quis hoc argumentum dilatare cupiat, latissimus ei pateat campus, tum ad scripturæ artem laudibus prosequendam, tum ad demonstrandũ quanto nos Deus affecerit beneficio, nos, inquam, Europæos, Asiaticos, & Afros, præ Barbaris istis quartam orbis partem incolentibus. Illi enim mentis conceptum non nisi expressis vocibus exponere possunt: nos vero scripturæ adminiculo, aliorum arcana cognoscimus, nostra vero consilia cum eis communicamus, qui vel in remotissimis degunt terris. Ac sane præter bonas artes, quas ex libris addiscimus (quæque Barbaris sunt ignotæ) scripturæ quoq; ars inter excellentissima, quibus nos Deus cumulauit, dona est recensenda.

i. De leg.

Tououpin. verum & falsos Deos ignorant, mundi que creatione.

Quid de scriptura sentiant Barbari.

Scriptura ars excellentissima Dei donum.

Minime autem moror, quod Socrates (vt refert Plutarchus) dicebat: Literas, quas vulgus putat repertas iuuandæ memoriæ, vehementer illi officere. Olim enim homines, si quid audissent dignum cognitu, non libris sed animo inscribebant: hac exercitatione confirmata memoria facile tenebant quicquid volebant: & quod quisq; sciebat, habebat in promptu. Post, reperto literarum vsu, dum libris fidunt, non perinde studuerunt animo infigere, quod didicerāt. Ita factum est, vt neglecto memoriæ cultu, minùs viuida esset rerum cognitio, & pauciora quisque sciret: quandoquidem tantum scimus, quantum memoria tenemus. Quam ego sententiam, præsertim in Philosopho ac Græciæ sapiente, dignam iudico reprehensione. Nam & Cicero, ceteriq; docti, post eum, historiam, quæ sine librorum vsu commode contexti non potest, matrem esse temporum affirmarunt. Illud quidem verum est, Patres qui ante Mosis scriptorum omnium primi, tempora vixerunt, permulta & quidem optima, quæ non cõmentariis, sed menti & memoriæ mandabantur, posteris per manus tradebant. At longe tutius illud est factum, ex quo obtinuit scriptura.

*Barbari de
Deo vero
audientes
admirabi
di difixi
manent.*

*Toupan
tonitru.*

Psal. 29.

*America
ni anima-
rum cre-
dūt immor-
talitatem.*

*Ioseph. de
bello Iud.
lib. 2. c. 7.*

Ergo, vt ad *Tououpinambaultios* nostros redeamus, Quoties cum illis colloquebamur, ac mentio de Deo incidebat, dicebamus nos credere in vnum Deum creatorem cæli & terræ, qui vt orbem & quæcunq; in eo sunt, condidit, ita omnia pro arbitrio gubernat. Illi vbi hæc audierant, alii alios intuentes, & in hanc vocem (quæ admirationis nota ipsis familiaris est) erumpentes, *The!* difixi & stupefacti hærebant. Præterea, quoniam, vt suo dicemus loco, Tonitru fragore vehementer terrentur (id *Toupan* vocant) si eorum consulentes ruditati occasionem inde arriperemus, eos edocendi, diceremusq; Deum illum esse, de quo verba illis faciebamus, qui, vt suam indicaret potētiam, cælum terramq; eo modo concuteret: illi excipiebant, Deum illum à quo adeo terrentur esse nequam. Hæc est hominum illorum miserrima conditio. At, quærat fortasse quispiam: fierine potest, vt brutorum instar Americani sine religione viuant? Ego vero respondeo, quod iam ante attigi, perparum ab eo abesse, nec credere me gentem vllam in toto terrarum orbe esse, quæ ab omni religione sit magis aliena. Attamen, vt etiam exponam, quantulum lucis inter densissimas tenebras, quibus obcæcantur, perspexerim, Affirmo eos nõ modo immortalitatem animarum credere: sed pro certo quoq; habere, post mortem eorū animas qui virtutem coluerint (virtutem autem illi definiunt suo more, nempe vltionem sumere de hostibus, & quam plurimos macltare) post altissimos montes euolantes, patrum & auorum suorum animis aggregari, ibiq; in amœnissimis hortis, perpetuis deliciis ac tripudiis lætum æuum agere (Hæc est longa illa Socratis peregrinatio, hi Poëtarum Elysi campi) ignauorum contra manes, qui sine vlla propugnandæ patriæ cura inglorii vixerunt, abripi ab *Aygnan* (sic illi cæcodæmonem vocant) & cum eo sempiternos inter cruciatus viuere.

Constat etiam Essenios Græcorum sententiæ suffragantes, olim credidisse bonas animas carnalibus vinculis releuatas vltra Oceanum degere (cui furori si fides esset adhibenda, Brasilia denotaretur) vbi eis sit reposita perfruitio: illic quippe esse regionem, quæ neq; imbribus, neq; niuibus, neq; æstu aggraue-
tur,

tur, sed quam Oceano oriens Zephyrus, & leniter aspirans amœnet: malis autem animabus affirmant (ceu potius somniant) procellosa loca & hyberna destinari plena gemitibus exercendarum sine fine pœnarum. Ceterum miserissimi nostri Barbari, in hac etiam vita misere ab Cacodæmone torquētur (quem alio nomine *Kaagerre* vocant) ipse enim eos nonnunquam vidi, etiam nobiscum colloquentes, protinus instar phreneticorum exclamantes! *Hei, hei, o-*

pem ferte nobis, nos enim verberat *Aygnan*. Immo affirmabant illi cacodæmonem ab se conspici modo beluæ specie, modo auis, modo etiam portentosa aliqua forma. Quia autem magnopere mirabantur, nos ab cacodæmone non infestari: Itaq; dicentibus nobis tormentis illis à Deo illo nos eximi, de quo frequenter illis verba faciebamus, qui Aygnano longe superior esset, ac ne nobis molestiam vllam pareret obestet, non semel contigit, vt periculo vrgente, se in Deum credituros pollicerentur, malo autem liberati promissionis erant im-

Aygnan
cacodæmō
Barbaros
vexat.

memores. At vero vt constet, tormenta, quibus infestantur, ludicra non esse, ipse eos nonnunquam vidi, malum illud recordantes adeo horrore perculsos, vt præ angore sudantes, manuque femur plaudentes, his verbis apud nos conquereretur: *Mair Atourassap, Acequeiey Aygnan Atoupaué*, hoc est, mi stulte, mi socie, Cacodæmonem præ reliquis omnib. malis reformido. Si vero quis nostrum contra his eum compellabat verbis: *Nacequeiey Aygnan*, hoc est, ego vero Cacodæmonem non metuo. Tum illi sortem suam deplorantes, Ah, quã nos felices essemus, si eo, sicuti vos estis ab illo, tuti essemus! Tum nos excipiebamus, credendum igitur esset in eum, qui *Aygnan* est potentior. At illi, vt dictum est, quamuis periculo præsentem sese id facturos pollicerentur, mox ad ingenium suum redibant. Antequam progrediar vterius, ad ea quæ de Barbaris animam immortalem esse credentibus, addam, id quod ab Occid. Ind. hist. scriptore est relatam, Barbaros Cusco vrbis accolas non modo animarum immortalitatem, sed etiam (præter Theologorum axioma Philosophos omnes ceterosque ethnicos, ac Barbaros corporum resurrectionem ignorasse, immo negasse) corporum resurrectionem credere. Quæ res hoc exemplo ab illo confirmatur. Indi, inquit, cum animaduernerent Hispanos sepulchra, vt auro, ceterisque pretiosis potirentur, aperientes ossa proiicere, ac dispergere rogabant, ne ita dispergerentur, ne illud resurrectioni obesset: illi enim (inquit) corporum resurrectionem, vt & animæ immortalitatem, credunt. Alius quoque auctor prophanus affirmat, gentem Barbaram & ethnicam eò vsque processisse, vt resurrectionem crederet. Hęc sunt illius verba: Postea Cæsar Ariouistum & Germanos deuicit, qui corporis erant insolita proceritate, fortitudine non minori: fortiter enim pugnabant, mortemque contemnebant, se resurrecturos opinantes.

*Peruenfes
Barbari,
corporum
credunt re-
surrectionem.
Hist. Gen.
Ind. lib. 4.
cap. 124.*

*Vide Ap-
pianũ De
bello Cel-
tico. cap. 1.*

In Atheos.

Hęc ego ideo commemoro, vt intelligant omnes, si Athei, quorum plena hęc sunt omnia, id habent cum *Tououpinambaultijs* commune, quod sibi persuadent, & quidem portentosiùs quam illi, nullum esse Deum, ab illis saltem discant Cacodæmones esse, qui in hac etiam vita eos excruciant, qui Deum, eiusque potentiam inficiantur. Si vero obiiciant (quod faciunt nonnulli) Cacodæmones aliud nihil esse, quam prauos hominum affectus, ac proinde stulte Barbaros ea imaginari quæ non sunt. Respondeo: si ea, quæ à nobis verissime dicta sunt, considerentur, nimirum Americanos visibiliter & realiter à Cacodæmone excruciarì, ex eo patere satis quã inepte cruciatus ille humanis tribuatur affectibus. Etenim quãnam fieri potest, vt quantumuis sint violenti, homines vsque adeo afficiant? Ea omitto, quæ quotidiana hic edocet experiẽtia, immo etiam, nisi illud esset coram porcis margaritas proiicere, Dæmoniacos, quorum meminit historia Euangelica à Christo sanatos huc afferre possim.

Deinde, quandoquidem Athei isti indigni sunt penitus, quibus ea proponantur, quæ tam diserte de animæ immortalitate sacræ testantur literæ, Barbaros denuo illis nostros opponam, à quibus, licet obcæcatissimis, discant animam hominem præditum esse, quæ non modo nunquam intereat, sed etiam à corpore seiuncta, vel æternæ destinatur beatitati, vel damnationi sit obnoxia.

Tertio,

Tertio, ad carnis resurrectionem quod attinet, quoniam canes isti sibi quoque persuadent, corpus semel extinctum nunquam excitatum iri: Indos Peruenfes illis oppono, qui falsa licet sint imbuti religione, immo non alio quam naturæ ducantur instinctu, cum nefariis tamen istis in iudicio sunt surrecturi. Veruntamen cum sint Cacodæmonibus ipsis peiores (vti iam diximus) *Iac. 2. 19.* qui Apostolo teste Deum vnum esse credunt & horrescunt, plus æquo illis à me tribuitur, quando Barbaros Americanos illis pro doctorib. propono. Quapropter perditorum illorum mentionem in posterum non faciam, sed eos iam inde ad Inferos relego, vbi portentosorum errorum suorum fructos promeritos percipient.

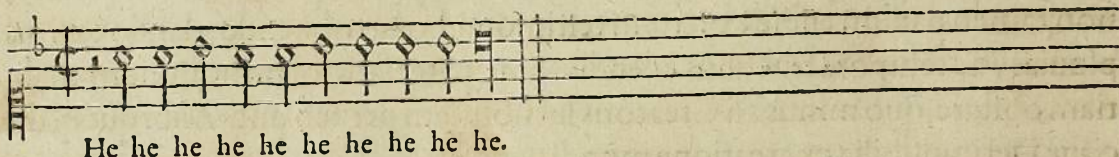
Ergo vt ad institutum sermonem meum reuertar, nimirum de eo, quod religionis nomine apud Barbaros nuncupari potest, si diligenter id, quod iam ante attigi, perpendatur, eos nimirum, quibus alioqui maxime grata esset ab omnibus perturbationibus immunitas, audito tamen tonitru inuitos contremiscere, potentia cuiusdam metu, cui resistere nullo modo possint: inde facile est colligere, nō solū Ciceronis sententiam à me initio allatam, apud eos locum habere, verum etiam metum illum potentia Dei, quem agnoscere nolunt, *αιαπολογία;* illos redditurum esse. Ac sane ex eo, quod Apostolus dicit Deum, *Act. 14. 17.* qui præteritis temporibus finit omnes Gentes suis ipsarum viis incedere, non tamen passum esse se expertem testimonii, bona tribuendo, dando cælitus pluuias, ac tempora fructibus edendis apta: patet satis solam hominum malitiam obstare, quo minùs ad Creatoris sui notitiam perueniant. Alibi quoq; dicitur Dei inuisibilia ex creatione mundi perspicere. *Rom. 1. 20.*

Itaque licet Americani nostri ore Deum non confiteantur, quādoquidem apud seipsos cōuincuntur aliquam esse diuinitatem. Inde colligo eos nec excusabiles futuros, nec ignorantia prætextum merito captaturos esse. Verum præter ea, quæ à me dicta sunt de animæ immortalitate, quam ipsi credunt, de tonitru quem perhorrescūt, & de Cacodæmonibus, à quibus excruciantur (quæ tria in primis sunt notāda) quartum insuper addam caput, ex quo manifestum erit tenebras densissimas, quibus obruuntur, minime efficere, vt religionis illud semen (si modo nomen tam augustum rei adeo obscuræ cōueniat) in illis non pullulet, aut penitus extingatur.

Igitur vt narrationem ipsam ordiar, in primis tenendum est Prophetas, seu *Caraibes,* sacerdotes quosdam apud eos esse, quos ipsi *Caraibes,* qui vicitim commean- *pseudopro-* *pheta.* tes miseris illis persuadent, se (quod cum spiritibus commercium habeant) quibuscunque visum fuerit fortitudinem impertiri, qua bello hostes superentur, sed etiam sua ope fructus omnes, crassasque illas radices enasci, quas Americanum solum producere diximus. Præterea (quantum à Neustriis interpretibus accepi, qui multos annos in illis terris vixerant) *Tououpinambaultijs* id moris est, vt tertio, vel quarto quoque anno frequentissimiconueniant. Cui conuentui ex inopinato, vt mox dicam, ipse interfui. De quo, quæ sequuntur, referenda habeo. Ego, cum Gallo quodam nomine Iacobo Ruffo, atque etiam interprete quodam Neustrio peregre profecti, in vico quodam diuerti-

Narratio de maxima Barbarorum celebratione. mus: postridie illius diei ad iter nos summo mane accingebamus, cum vndique confluente accolis conspicimus. Vici vero illius incolæ aduenientibus sese adiunxerunt, ac mox sexcentenos in area quadam aggregatos videmus. Nos conuentus illius causam sciscitamus: consistimus; sciscitantes turbam illam in tres diuidi partes videmus. Viri omnes in casam quandam se recipiunt, feminae in alteram, pueri quoque in tertiam confugiunt. Ego, qui *Caraibes* aliquot viris permixtos videram, insolitum quid ab illis factum iri suspicans, ab comitibus meis efflagito, vt mecum rem totam obseruaturi illic consistant: quod ab illis impetraui. *Caraibes*, antequam feminas & pueros dimitterent, summa cautione prohibuerunt, ne è casis suis egrederentur, sed diligenter ad cantum attenderent, nobis quoque indicunt, vt in ea, in qua erant mulieres, casa delitesceremus. Nos, qui ientaculo intenti eramus, atq; eorum, quæ acturi erant ignari, murmur quoddam submissum è casa, in quam viri secesserant, erumpens exaudimus (casa porro illa à nostra triginta ferme passibus distabat) mulieres, quæ numero erant 200. stantes, auresq; arrigentes in vnum veluti aceruum sese glomerant. Viris vero vocem paulatim attollentibus, adeo vt eorum distinctæ voces à nobis exaudirentur, hortantium istam interiectionem identidem repetentium:

Barbarorum modus laiso.

mox mulieres tremula voce eandem illam interiectionem recinētes audimus, *He, he, he, &c.* Vocem vero tanta animi contentione sustulerunt, idque toto quadrantis horæ spatio, vt nos spectatores in admirationem rapuerint. Ac sanè illæ non modo horrendum vlulabant, sed etiam magno impetu prosiliebant, mammaeq; suas concutiebant, spumamque ore emittebant: immo nonnullæ (non absimili ab iis modo, qui comitiali morbo conficiuntur) exanimes pro-

Lib. 3. c. 3. cidebant. Quo fit, vt credam *Cacodæmonem* corpus illarum inuasisse, easque *dæmoniacas* repente factas fuisse. Præterea perspectis iis, quæ à *Bodino* libro, cui *Dæmonomania* nomen fecit, de veneficarum exstasi, quam asserit veneficis omnibus, quæ cum *Cacodæmone* expressum fœdus pepigerunt, familiarem esse, quæque nonnunquam spiritu rapiuntur, corpore sensus omnis exper-

Lib. 2. c. 3. & lib. 3. cap. 1. te remanente, quamuis etiam & corpore & animo nonnunquam rapiantur. Adde (inquit ille) quod nusquam conueniunt quin choreas agant; inter quas quantum ex veneficarum quarundam confessione elicere potuit, conclamant omnes: *Har, har* (quod optime cum *He, he*, *Americanarum* nostrarum cōuenit) *Dæmon, huc salta, illuc salta*: aliæ vero respondent: *Sabbath, Sabbath*, hoc est festum, seu quietis diem, manus, scopasq; quas in manibus habent attollentes, vt certissimum lætitiæ edant signum, seq; ex animo *Dæmoni* seruire significant, atque adeo vt adorationem Deo debitam imitentur. Nam in Lege

Deut. 12. 6. 7.

diuina *Israelitis* præscriptum erat, vt ad *Dominum* manus attollerent, ac coram

coram ipso sese exhilararent. His inquam perspectis, colligo Satanam vtrarum-que Dominum esse: easque eodem duci spiritu, nec locorum interuallum obstare, quo minus pater ille mendaciorum hic & illic in eos agat, qui sibi iusto Dei iudicio traditi sunt. Pueros consimiliter conclamantes cum audissem (et iam si iam per semiānum cum Barbaris egeram, ac pene eorum moribus assuefactus eram) tamen, ne quid dissimulem, non nihil tunc timui, præsertim quum quis rei illius exitus esset futurus ignorarem: tandem quum clamoribus illis finis est impositus, viris aliquantulum silentibus, pueris quoq; & feminis penitus tacentibus, mox viri tam suauiter, tantaq; cum harmonia cantare cœperunt, vt miro eos videndi tenerer desiderio. Sed cum è casa illa exire vellem, & à mulieribus detinebar, & ab Interprete admonebar, se (qui septem iam annos apud Barbaros exegisset) ad solennia illa accedere nunquam ausum fuisse, denique si accederem, non satis prudenter me facturum. Quibus effecit, vt periculi metu paulisper hæserim; attamen, quoniam ille probabilem nullam rei illius causam afferebat, feminis & interprete non nihil reluctantibus, egressus sum, vetulorum quorundam vici illius incolarum amicitia fretus. Accedens igitur ad eum locum, in quo concentum illum audiebam, ego vt commodius quid intus fieret perspicerem, casæ reatum manu perforaui. Sunt enim oblongæ ac rotundæ in morem pergularum hortensium nostratium, herbisq; à summo ad imum connectæ. Inde comites meos digito innuens aduoco, ac tandem in casam illam ingredimur. Barbaros, vt vidimus præsentia nostra non commoueri (quod futurum suspicabatur Interpretēs) immo ordines optime seruare, ac versus suos persequi: in angulum quendam secessimus, ac otiose eos contemplati sumus. Atque vt id exequar, quod pollicitus sum superius, descripturum me esse alterum chorearum genus: hi sunt eorum inter saltandum gestus. In orbem dispositi erant, sibi mutuo adhærentes: manus tamen sic mutuo non apprehendebant proni, corpore non nihil inclinato, alteram tantum è tibiis, nimirum dextram, succutientes, manu dextera clunibus imposita, sinistra vero pendula, atque hoc habitu & cantillabant, & tripudiabant. Tres istiusmodi orbis vniuersa illa multitudo constituebat, in quibus mediis terni erant aut quaterni *Caraibes*, pileis, vestibus, atque armillis plumaceis ornati. Eorum singuli vtraque manu *Maraca* gestabant, hoc est, crepitaculum illud è fructu struthiocameli ouum magnitudine superante, cuius iam ante facta est mentio, in eum inquietantem vsu, vt ex illis spiritus loqueretur: atq; vt ea rite consecrarent, continuo cōcutiebant. Porro typo, quem subiecimus & tripudiatorem, & *Caraibem Maraca* quatientem oculis conspiciendum præbemus.

Insuper *Caraibes* illi saltantes modo progrediebantur, modo regrediebantur, nec continuo, vt ceteri, in eodem loco fixi manebant. Præterea obseruaui eos frequenter canna prælonga, cui *Petum* herbam accensam imponebant, huc & illuc sese conuertisse, ac herbæ illius fumum in circumstantes exsufflasse cum his verbis: Accipite omnes spiritum fortitudinis, quo hostes vestros superetis. Id vero ab *Caraibibus* istis sæpius est factitatum. Rituum istorum celebratio in duas horas producta est: viris illis continuo saltantibus, & cantillantibus. Concentus

Americane mulieres eode cōueneficis nostratibus ducuntur spiritu.

Quæ sit casarum Americæ forma.

Barbarorum in orbem saltantium gestus.

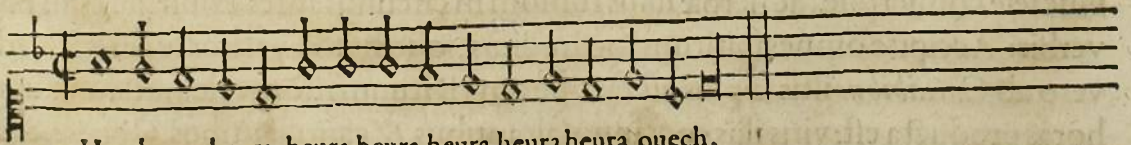
Caraibes Maraca coniecantes.

Caraibes Barbaros exsufflantes.

vero eorum adeo suauiſ erat, vt inexpertis vix ſit credibile, quam optime ſym-
phonia illa quadret, præſertim cum Barbari muſicæ artis penitus ſint ignari. Ac

ſane cum initio aliquo fuiſſem percuſſus metu, vt nuper cõmemorauì, contra
tunc tanta fui læticia perſuſus, vt non modo extra me raptus fuerim: ſed nunc
etiam, quoties mihi in mentem venit concertus ille, & exultat animus, & eo
aures continuo perſonare videntur, præſertim vero rhythmi epodium gratum
auribus ſonum exhibebat, quod poſt ſingulos verſus ad hunc modum modu-
labantur.

Heu heura heura heura heura heura heura heura ouech.

Modula

continuo manu gestant) opinionem induunt, vt sanctitatem illis tribuentes, affirmant, dum ab se concutiuntur, spiritum quendam secum è medijs illis colloqui. Adeo autem erant præstigijs illis fascinati, vt si nos illac iter facientes, cōspectis deliciaribus quibusdam cibus, quos *Maraca* suis apposuisent, edendos accipiebamus (quod sæpe factum est à nobis) Barbari magnum aliquod infortunium inde nobis euenturum rati, non minùs offendebantur, ac solent superstitiosi, ac Baalis sacerdotum successores, si libationes idolis suis oblatas abripi videant: quibus tamen in Dei contumeliam tum ipsi, tum meretrices cum spurijs suis aluntur. Præterea si ex eo arrepta detegendi eorum errores occasione, significaremus se ab *Caraibibus* decipi non modo in eo, quod *Maraca* edere ac bibere docerent, sed præsertim in eo, quod falsissime iactarēt, sua opera fructus & radices crassas, quibus vescerētur, nasci: quod soli Deo, in quem crederemus, esset acceptum ferendum. Quam ob causam impostores illi *Caraibes* non minore nos prosequerentur odio, atque olim Baalis pseudopropheta Eliam suas præstigias detegentem. Ac proinde conspectum nostrum fugiebant. Ceterum licet *Tououpinambaultij* nostri, vt à me initio huius capituli est dictum, externo ritu nullo, immo ne adgeniculatione *Caraibes* suos, nec *Maraca*, nec rem vllam creatam colant, multo minùs adorant, vel inuocant. Exemplum subijciam earum, quas in illis obseruavi, religionis reliquiarum. Cùm forte aliquando cum alijs Gallis aliquot, in quodam pago essem (*Ocaentim* ipsi nominant) & in aperto ac propatulo cœnarem, confluentes Barbari eius vici incolæ, nostri cōtemplandi non conuiuandi gratia (nam hoc de more habent, vt cum ijs, quos maxime colunt, nusquam conuiuentur) maiores natu præsertim, cum multis beneuolentiæ signis nos tanquam stipatores nostri circumstabant, è naribus piscis cuiusdam os longitudine trium quatuorve pedum, in ferræ formam, præmanibus habentes, pueros à nobis arcebant his verbis: Procul este, nebulones; estis enim indigni, qui ad viros istos accedatis. Nos vero ne minimo quidem verbo dicentes interfati, attente & tacite intuebantur. Donec peracto conuiuio maior natu quidam quum obseruasset, nos à precibus cibum auspicatos, precibus quoq; cœnam clausisse, accedens ita inquit: quid sibi vult hic ritus, quo vos modo vsi estis, cum sublatis pileis omnes præter vnum qui loqueretur silentium tenuistis? ad quem pertinebat ea oratio, quam ille habuit? Vestrūne præsentium ad aliquem, an ad absentium? ibi ego opportune oblatam eam occasionem arripiens, vt apud eos de vero Dei cultu loquerer: cùm præter eius pagi amplitudinem & frequentiam, Barbaros etiam solito attentiores animaduernerem: rogare Interpretem nostrum, vt suis verbis meum illis sermonem, quoad capere ipsi possent, explicaret. Tum à quæstione senis exorsus, preces nostras ad Deum dirigi respondi: eumq; etsi sub ipsius aspectum nō caderet, non tantum liquide audiuisse nos, sed etiam quidquid pectore occultū haberemus, id perspicue cognoscere. Inde ad creationem mundi delapsus, in primis laboraui, vt docerem hominem nobilissimum inter creaturas à Deo esse conditum, vt eo magis celebrandæ opificis sui gloriæ studeat. Ac nos quidem, quod ipsum coleremus, eius manu infinitis periculis longissimæ nauigationis in tam vasto mari

1. Reg. 18.
19.
Veritas
médacium
fugat.

Vetuli Bar
bari quo-
modo Gal-
los exci-
pant.

Occasio
veri Dei
annuntiā-
di Barba-
ris.

mari eripi, eiusdemque ope fretus ab omni *Aygnan* metu, tum in hac, tum in ventura vita esse liberos. Quare si *Caraibum* suorum imposturas, & Barbarum deuorandæ humanæ carnis morem abiicere vellent, eadem prorsus Dei dona consequuturos, quæ nos habere cernerent. Multa præterea de humani generis labe ac ruina, vt eorum animos ad Christum præpararem subiecimus, quoad eius fieri potuit accommodatis ad eorum captum rationibus & exemplis (pro- ut legimus à Paulo & Barnaba factum, qui *Lystrenses* ab idololatria ad verum Dei cultum reuocaturi docebant, vt à vanis rebus, quibus dediti erāt, ad Deum viuum conuerterentur, qui fecit cælum & terram, & omnia quæ in eis sunt) quæ in præsens fusiùs persequi superfedeo. Illi quum nos ingenti cum admiratione duas amplius horas perattente auscultassent: tum vnus ex iis auctoritate & ætate grauis, in hunc modum differuit: mira, equidem, optima, & nobis non ante audita, hîc dixistis. Ac vestra quidem oratio mihi in memoriam redigit, quæ nobis sæpe auos nostros narrantes audiuiimus: nempe iam inde à priscis temporibus, & tam multis ab hinc Lunis, quot iam meminisse non possumus (quippe illi Lunarum numero aut vicibus, non mensibus atq; annis temporum spatia definiunt) venisse in has terras quendam *Mair* (id est Gallum, seu qualibet alia è gente aduenam) vestro more vestitum & barbatum. Atque cum, vt ipsos sub Dei vestri obsequiũ duceret, eadem oratione apud eos esse vsũ, qua nos hodie affamini. Sed, vt nobis quoque à Patribus per manus traditum est, eos illius verbis fidem adhibere noluisse. Itaq; mox successisse alium, qui *Ensem*, symbolum maledictionis, illis traderet. Inde sequuta inter nos bella, neq; ex eo mutuis cædibus alii in alios sæuire destitimus. Nunc vero, postquam diuturno vsu his assueuimus, si nunc repente auitum morem exueremus, apud vicinas gentes ludibrio & derisui essemus.

Hîc nos summa contentione ac vehementia testari, tantum abesse, vt finitimorum ludibriis moueri oporteret, vt contra, si summum illum & cæli & terræ opificem serio colerēt, de omnibus, qui ob id vltro molesti essent, victoriam referrent. Postremo eam verbis nostris efficaciam addidit Dominus, vt non multi tantum Barbarorum, ad eam quam ex nobis didicissent legem, deinceps vitam composituros, nec cæsorũ hostium carnes vltra esturos se promitterent: sed secundum hoc colloquium, positis humi genibus, nobiscum Deo gratias agerent. Ea oratio, quæ ab vno è nostris clara voce in medio eorum cœtu ad Deum concepta fuerat, mox illis per interpretem exposita est: nos ab illis in pensilia è bombyce cubilia, dormitum deducimur: sed nondum somnus nos corripuerat, quum ecce istos cantantes, & conclamantes audimus. Sumendam de hostibus vltionem, & plures, quam antea esse mandendos. En inconstantiam miseri huius populi, & humanæ naturæ triste exemplar. Mihi tamẽ equidem persuadeo, si nos diutiùs in illis terris morati essemus, fore vt aliqui tãdem Christo lucrifierent.

Id mihi ab illo tempore non semel in mentem venit, quod dixerat ille à maioribus sibi per manus traditum fuisse, *Mair* quendam, hoc est, nostratẽ hominem (neque enim, Gallusne fuerit an Germanus, multum laboro) ad se de-

Act. 13.
15.

Barbari de
vero Deo
sermonem
audientes
obstupe-
scunt.
Notatu
dignissima
Barbari
narratio.

Barbari
Dei cultum
adherere
pollicentur,
precibusq;
interfunt.

uectum, verum sibi Deum annuntiasse: ac quærere apud me cœpi, an non ex Apostolis quendam innuant. Ac sane, quamuis eos libros meo calculo comprobare nolo, qui præter Dei verbum de Apostolorum peregrinationibus mira narrant, Nicephorus de Diuo Matthæo agens, scribit illum apud Cannibala Euangelium prædicasse, qui & ἀνθρῶπόφαγοι sunt, nec multum ab Tououpinambaultiis distant. Sed multo magis mouet me Diui Pauli, quem ex Psalmo 19. desumpsit locus, *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrarum verba eorum*: quod à doctis quibusdam interpretibus ad Apostolos refertur. At enim quandoquidem constat Apostolos in remotissimas vsque orbis partes penetrasse, quid incommodi ex eo consequetur, si asseramus vnū aut plures Apostolos in Americam comisse? Faceret illud quoq; ad generalissimam expositionem, quam nonnulli afferri volunt dicto illi Christi, fore vt prædicetur Euangelium regni in vniuersa terra. Quod tamen præcise de Apostolorum ætate affirmare nolim. Confirmo tamen (quod à me iam initio est dictum) me nostra memoria Euangelium apud Antipodas annuntiatum vidisse & audisse. Itaque & obiectio soluetur, quæ illi loco fieri solebat, & Barbari in extremo die magis fient ἀναπολόγητοι: Ad reliquum vero Americanorū sermonem quod attinet, quo affirmant maioribus suis recta docenti & monenti obsequentes se præbere recusantibus, gladium datum fuisse, quo etiam nūc se mutuo trucidant: non alienum ab eo videtur, id quod est in Apocalypsi equo rufo insidenti datum fuisse, vt tolleretur pacem è terra, vt alii alios mactarent, datumque fuisse ei gladium magnum. Hæc sunt ipsa Ioannis verba, quæ, quo ad litteram (vt loquuntur) ad *Tououpinambaultiorum* nostrorum sermonem proxime accedunt: attamen, ne sententiam detorquere, neve longius petita afferre videar, locum hunc aliis applicandum relinquam.

Interim alterum succurrit exemplum, ex quo patet Barbaros illos Brasilienses, si modo diligenter docerentur, satis dociles esse, vt ad veram Dei cognitionem perueniant. Exemplum illud hoc loco inferam. Ego cibariorum parandorum causa, in continentem transductus, cum Barbaris duobus *Tououpinambaultijs* ac tertio *Oueanen* (quæ gens est *Tououpinambaultijs* fœdere iuncta) qui cum vxore amicos inuiserat, atq; tum domum redibat. Cum his tribus iter per siluam faciens, noua arborum herbarumq; specie, simul canoro auium cōcentu, ad prædicandas Dei laudes inuitatus, totum Psalmum 104. alta voce cecini. Tres illi mei comites adeo cantu (neq; enim verba capiebant) sunt delectati, vt *Oueanen* ille finito Psalmo vultu maxime hilari his me compellarit verbis: Tu sane suauissime cecinisti, ac tuus cantus mihi in memoriam reuocauit gētis cuiusdam, quæ & vicina est nobis, & socia modulationem: quo non mediocri affectus sum lætitia. At (inquit) illius verba capimus, tua vero minime: quæso igitur, vt quidnam id sibi velit, quod cecinisti, nobis exponas. Ego, tū quātum potui, copiose (solus enim tum Gallus cum illis eram, duo vero me in proximo vicino opperiebātur) exposui me in genere Deum celebrasse, ob rerum conditarum pulchritudinem, ac earum administrationem: speciatim vero id illi à me tributum fuisse, quod solus homines ceteraq; animantia alat, quodq; arbores ac plātas,

Lib. 2. cap. 41.
Rom. 10.
18.

Mat. 24.
14.

Euangelii
nostra ætate
apud Antipodas
annuntiatum.

Cap. 6. 4.

Nota sermonis
seriæ
Æquestrianes
Barbari.

tas, quæ in vniuerso sunt terrarum orbe, eius vi ac potentia enascantur. Cantionem porro illam iam olim ante decem Lunarum millia (quæ sola est illis temporum distinctio) à Dei illius mei spiritu dictatam fuisse, atque ab Propheta ex nostris summo cantatam, & posteris in eundem vsum traditam. At hæc Barbari (prout sunt ad ea, quæ dicuntur attentissimi, & cœptum sermonem minime abrumpunt) hunc meum sermonem, quem in semihoram produxeram, auidè excipientes ingenti cum admiratione, in exclamationem hanc eruperunt. *The!* quam vos *Mair* (sic illi Gallos appellant) felices estis, qui tot arcana sciatis, quæ nobis miseris occulta sunt ! Inde ex illis quidam, vt mihi gratularetur animalculum *Agoti*, quem gerebat (de quo Cap. 9.) ita me compellans dono dedit: En tibi, quia suauiter accinisti. Hanc ego digressionem haud grauate adiunxi, vt docerem Barbaros Americanos quantumuis in hostes ferocissimos, non adeo esse agrestes, vt ea quæ audiunt, cum iudicio non discernant. Immo ausim affirmare illos sermonibus texendis aptiores esse, quam sint rustici nostrates, atque adeo ex illis permulti, qui vel magnifice de se sentiunt,

*Barbari
suam agno-
scunt obca-
cationem.*

Iam superest, vt quæstionem expediam, quæ hinc oritur, vnde nam Barbari Americani genus duxerint. Ego vero primùm assero quidem eos ex vno filiorum Noachi originem traxisse, sed à quo non ita constare: quod neque ex sacra historia, neque ex profana confirmari possit. Constat quidem Mosè, vbi de Iapheti filiis verba facit, eos Insularum incolas fuisse asserere: sed quia omnes in eo consentiunt, quod eo loco Mosès Græciam, Galliam, & Italiam designet, quas regiones, quod interiectum sit mare, insulas appellat, minime consentaneum est illud ad Americam referre. Neminem quoque credo assensurum, si dicantur à Semo oriundi, à quo Iudæi & semen benedictum: licet ipsi quoque vsque adeo fuerint deprauati, vt eos tandem meritissime, reiecerit Deus. Itaque quandoquidem illi earum rerum penitus sunt ignari, quæ ad salutem æternam spectant (quam in solo Christo sumus adepti) sintque gens (si quæ alia) à Deo maledicta & derelicta: etsi ad hanc vitam, quod attinet, iam demonstraui, atque demonstrabo etiam deinceps, eos de rebus istis caducis non admodum sollicitos esse, quo fit, vt vitam hilarem, ac ferme curis vacuam transigant, contra quam faciunt nostrates non pauci, terrenis istis adeo inhiantes, vt veriùs languere quam viuere dicatur, probabiliùs esse videtur, eos à Chamò originem trahere. Quam sententiam hac coniectura verisimillima confirmo. Cum Iosue iuxta promissiones Patriarchis factas, mandatumq; sibi peculiariter datum, in terram Chanaan ingrederetur, testatur scriptura, tantum terrorem irruisse super illius terræ incolas, vt diffluerint metu Israëlitarum: vnde etiam fieri potuit (quod aliorum pace dixerim) vt Americanorum nostrorum Maiores, Israëlitarum conspectum fugientes mari se commiserint, ac tandem in terram Americam appulerint. Quinetiam Gomara, historiæ Indicę scriptor, vir eruditus, existimat Peruenfes, quorum terra Brasiliæ est contermina, à Chamò originem ducere, ac maledictionis diuinę in Chamum hæredes esse. Quod mihi in mentem venerat, & in commentarios retuleram, annis 16. antequam Gomaræ libros conspexissem. Huic quoque sententiæ id suffragari videtur,

*Vnde nano
originem
traxerint
Barbari.*

Gen. 10. 5.

*America-
ni feliciter
hæc transi-
gunt vitã.*

Ios. 2. 9.

*Lib. 5. ca-
pit. 217.*

quod in Sapientiæ libro scriptum extat, cap. 12. vers. 4. 5. Antiquos habitatores terræ sanctæ, viscera comedisse humanarum carniū. At tamen quia multa aduersus isthæc afferri possunt, prout multos in obiectionibus afferendis laborasse scio, nihil mihi hac de re statuendum existimo. Ergo fruatur vnusquisque sua sententia. vt vt sit, ego pro mea parte, certissimè scio eos homines esse, ex Adami corrupto semine prognatos, ac tantum abest, vt eorum in diuinis rebus *αιαυδνοια* perspecta, fides mea, quæ aliunde, per Dei gratiam firmatur, concussa aut labefactata fuerit, multo minùs, vt inde, Atheorum & Epicureorum more, aut nullum esse numen, aut si quod sit, rerum humanarum curam abiecisse cōcluserim. Cūm potius agnito in illis maximo discrimine, quod est inter eos, qui Spiritu Sancto & Sacrarum literarum lumine sunt illustrati, & alios qui cæcitate suæ ac reprobo sensui sunt traditi, magis ac magis fuerim in amplexanda cælesti veritate confirmatus.

CAP. XVI.

De coniugio, polygamia, & consanguinitatis gradibus, quos Barbari obseruant: deque liberorum apud eosdem educatione.

Cōsanguinitatis gradus.

Polygamia.

Concordia inter Americ. mulieres admiranda.

Nconiugiis hi tantum obseruantur consanguinitatis gradus: nemo eorum matrem, sororem, vel filiam in vxorem ducit: reliquorum ratio nulla habetur: patruus neptem ducit, atque ita deinceps. Tamen, vt infra dicitur in colloquio Americano, nemo filiam aut sororem sui *Atourassap* matrimonio sibi iungere potest. Is autem *Atourassap* dicitur, cuius tanta est cum quodam necessitudo, vt bona inter vtrumque sint communia. Ritibus vero seu ceremoniis nullus est locus. Qui viduam aut virginem cupit, comperta amatae voluntate parentes, aut si desint, propinquos adit, rogatque num filiam suam sibi nubere velint? Si annuant, eam continuo domum deducit, nullo cōscripto dotali instrumento (per scriptoribus enim apud Barbaros nullus est locus) atque pro legitima vxore habet. Si vero repulsam patiat, absque vlla animi perturbatione cæpto desistit. Sed notandum est polygamiam apud eos in vsu esse, ac proinde cuilibet viro tot vxores ducere, quot visum fuerit licere. Immo quo plures quis habuerit, eo fortiorem & generosorem censerit. Inter ceteros quendam vidi, qui octo domi haberet, atque de illis non raro per multa in sui commendationem prædicaret. Id vero est maxime mirandum, quod in tanta vxorum multitudine, licet vna præ ceteris à viro diligatur, ceteræ nusquam illud ægre ferant, aut Zelotypia ducantur, aut aperte mussitent. Ita; tranquillissime & maxime concorditer viuunt, sua xylyna cubilia texentes, rem familiarem curantes, hortos construentes, radices plantantes. Dispiciant vero omnes, annon (etiamsi polygamia à Deo non esset prohibita) inter mulieres nostrates tam bene conuenire posset. Melius sane cum quouis ageretur, si ad triremes demandaretur, quam vt tanto rixarū inuolucro implicaretur.

Huius

Huius rei testis est Iacobi S. Patriarchæ anxietas, ductis Lea & Rachel quantumuis sororibus. Qui vero fieri posset, ut nostrates mulieres plures vnâ simul viuerent? ut vna illa, quæ à Deo in adiutorium viro data est, non raro instar mali cuiusdam genii domestici eum vexet? Attamen non eo hæc à me dicuntur animo, quasi eas insimulare velim, quæ sese in officio continent, hoc est, obsequium cultumque viris debitum exhibent: quin immo has, quæ sibi hac ratione laudem conciliant, tanto magis laudandas, quam reliquas vituperandas existimo. Atqui, ut ad institutum de Americanorum coniugiis sermonem reuertar, sciendum est, adulteras mulieres adeo Barbaros abominari, ut sola naturæ lege ducti, hæc obseruent, in viri sitam esse potestate adulteram, vel mactare, vel saltem summa cum ignominia & opprobrio dimittere. Hoc quidem verum est, eos de inuuptiarum pudicitia conseruanda nõ admodum sollicitos esse: immo facile cuiuis eas prostituere: ita, ut (quod iam à nobis est dictum) permultas in variis pagis ab Neustriis Interpretibus compressas viderim, quibus tamen nulla ob eam rem ignominia nota iniusta erat. Nuptæ vero diligenter caueant, ne hac in parte peccet, ni mactationis aut ignominiosæ dimissionis pœnam velint incurrere.

Gen. 29.
& 30.

Adulter
abhorre
Americ.

A me præterea est obseruatum (quamuis illi regionem calidam incolant, ac contra quam de Orientalem plagam incolentibus vulgo dici solet) Iuuenes cum mares tum feminas libidini non admodum deditos esse. Atque utinam nostrates æque sibi hac in parte temperarent. Verum ne plura quam par sit illis tribuam, memini, eos nonnunquam inter rixandum conuitium hoc *Tywire*, hoc est, ἀπρενοχολία, mutuo sibi obijcere solitos, ex quo conijcere est (neque enim pro comperto habeo, nec asseuerare velim) flagitium illud apud eos locum habere.

Grauidæ mulieres ab grauioribus oneribus tantum abstinent, reliqua munia consueta exequentur. Ac sane mulieres multo labore viros antecedunt: viri enim (nisi quod aliquando matutino tempore, nusquam meridiano, arbores quasdam ad hortos construendos collucant) tempus insumunt in militia, venatione, piscatu, clauis ligneis fabricandis, arcubus, sagittis, aliisque id genus. Ad mulierum partum quod attinet, non auditione accepta, sed visu percepta referemus. Ego aliusque Gallus in vico quodam diuiteramus, circa mediam noctem clamorem muliebrem ingentem exaudimus, surgimus, eam ab belua *Ianouare* interceptam rati, accurrimus, mulierem parturientem offendimus, cui vir obstetricabatur: is puerulo in vinas recepto, dentibus umbilicum abscidit, nasum vero depressit (illi enim puerorum formam in similitate collocant, contra quam faciunt obstetrices nostrates, quæ infantulorum recens natorum ad elegantiam protrahunt) quod etiam apud ceteros omnes locum habet: editus in lucem infantulus statim lauatur, ac coloribus atro & rubro ab patre depingitur: tum, fasciis minime inuolutus, xylino cubili pensili imponitur. At si masculus fuerit, pater ligneum gladiolum, pusillum arcum, & paruas sagittas iam inde ab natiuitate ei dabit, lectuloque cum puero imponet, ac puerulum osculis, hisque compellabit verbis: Mi fili, ubi adoleueris, ad vltionem de hostibus tuis sumen-

Grauida
mulieres
Americ.
quomodo
se gerant.

Viri Am
vixoribus
obstetricantur.

Quare
Barbaris
infantulis
deprimatur
nasus.

Infantuli
crepundia.

*Qua sit A-
meric. no-
minū im-
ponendorū
ratio.*

dam fortis esto. Ad nominum impositionem quod attinet, memini eum, de quo modo egi, ab parente *Orapacen* nominatum fuisse. Quæ dictio arcum & neruum sonat: vox enim est composita ex *Orapat*, quod est arcus, & *Cen*, neruus. Eadem quoque in aliis seruat ratio. Nam illi sine delectu rerum sibi cognitarum nomina liberis imponunt, vti nos canibus, aliisq; nostratibus brutis: verbi gratia, *Sarigoy*, quadrupes animal: *Arygnan*, gallina: *Arabouten brasilia arbor*: *Pindo*, herba prægrandis; & sic de aliis.

*Infantulo-
rum ali-
mentum.*

Alimentum est præter lac maternum, farina mansa, & tenerrimum quodque cibi genus. Puerpera biduo tantum, aut ad summum triduo discumbit, deinde puerulo mitella xylyna imposito vel hortum petit, aut ad cetera expedienda negotia proficiscitur. Quæ tamen nõ ita sunt accipienda, quasi nostratium mulierum cõsuetudini detractum quicquam velim, quæ ob aeris intemperiem viginti minimùm dies resupinæ in lecto iacent: quæque adeo sunt delicatæ, vt nulla vrgente necessitate, simulac liberos sunt enixæ, procul ab se eos ablegent, atq; adeo vel insciis ipsis extinguuntur, vel saltem iam grandiusculi sint, oportet vt lusibus eas oblectent, antequam domum admittantur. At vero si delicatæ quædam querantur iniuriam sibi à me fieri, qui eas cum Barbaris mulieribus comparem, quarum, inquier, rusticitas nihil habet cum sua teneritudine cõmune: equidem ad leniendum acerbum istud dictum eas ad Bruta ipsa animantia remittam. Quæ quidem vniuersa ne exceptis minimis auiculis vna veluti voce eas docebunt, generi animantium omni à natura esse inditum, vt de prolis educatione sit sollicitum. Atq; vt tandem obiectiones omnes anteuertam, quæro ab istius farina mulierculis annon sint delicatiores regina quadam Gallica? quæ cum comperisset puerulum suũ alienæ mulieris lac exsuxisse, materno accensa affectu, adeo excanduisse fertur, vt nõ prius conquieuerit, quam infantulus lac alienum euomisset?

Sed ad rem. apud nos hæc obtinuit opinio, puerulos, nisi diligenter fasciis inuoluerentur, ac constringerentur, distortis futuros cruribus: atqui assero isthæc minime à Barbaris curari (vtpote qui infantulos recens natos, nudos ac minime religatos lectis xylynis imponant) quorum tamen liberi omnium mortalium rectissime incedunt. Fateor equidem aeris temperiem ad id plurimùm valere, ac proinde concedo, puerulos nostrates hyemis tempore diligenter esse inuoluendos, ac fasciis in cunis religandos, quod alioqui frigori ferendo sint impares. At æstate ac temperatis anni tempestatibus, præsertim cum gelu non riget (cum bona tamen aliorum venia) censuerim, quantum experientia assequi potui, infantulos vinculis illis esse soluendos, atque in libertatem vindicandos, genere quodam cubilis ad id excogitato, ex quo decidere minime possent. Ac sane in hac sum sententia, non parum incommodi afferre calorem summum, quo æstatis tempore pueruli apud nos fasciis reuincti quasi percoquuntur.

*Infantuli
Amer. mū
dissimi abs-
que linteo-
rum usu.*

Ne tamen plura quam par sit satagere me ab nonnullis obijciatur; puerulos nostrates parentibus & nutricibus educandos relinquo. De Americanis vero addo, matres quæ & linteis carent, & foliorum (quorum tamen maxima illis

illis suppetit copia) ad hæc ministeria non vtuntur adminiculo, frustulis ligneis tam diligenter posteriora infantulorum abstergere, vt ab omni sorde continuo sint immunes. Adultiores quoque eandem seruant rationem, quos etiam (in fœdam istam materiam paulisper digrediens) commemorare libet, in casis quidem mingere consueuisse, nec tamen fœtorem vllum inde oriri: licet ignibus crebris fere iugiter colluceant, atque arena sint strata: at quoties aluum sunt exoneraturi, procul ab ædibus secedere solitos. Præterea, cum Barbari de liberis suis singulis sint solliciti, quorum in singulis familiis magnus est numerus (non tantus tamen, vt occurrat pater, qui sexcentos filios suscepit, prout Gen. Ind. Scriptor affirmat regem conspectum esse, cui tot essent liberi, quod merito quidem inter prodigia est recensendum) tum vero maxime mares diligunt, quod soli bello sint apti, ac vindictæ de hostibus sumendæ sint cupidissimi. Iam vero si quis quærat, quonam eos imbuant à teneris eruditionis genere? Respondeo: ex iis quæ à me capitibus 7. 13. & 14. de eorum ingenio, bellis, ac hostium deuorandi ratione dicta sunt, facile esse colligere, eos, quibus scholæ ne auditione quidem notæ sunt, bonas artes minime edocere. Ac proinde, eos tanquam veros Lamechi, Nimrodi, & Esauī successores, non modo venatores esse, & bellatores, sed etiam hominum mactatores & deuoratores.

Insuper de *Tououpinambaultiorum* coniugio dicere quantum feret pudor, pergens, assero (contra quam ab nonnullis est confictum) viros naturalem verecundiam seruantes, nusquam cum vxoribus coram congregari. Qua in re non modo sunt Cynico illi præferendi, qui ἐπὶ αὐτοφάτω deprehensus impudentissime respondit, se hominem plantare: sed etiam fœtidissimis nostratibus hircis, qui hominum conspectum turpia quæq; admittentes minime fugiunt. Præter ea quæ dicta sunt, notatu est imprimis dignum, nos qui in terris illis per annum integrum viximus, feminam nullam menstruis laborantem vnquam conspexisse. Ego crediderim fluxum illum ratione nobis ignota eas diuertere. Puellas enim annos duodecim natas vidi, quarum latus ab axilla ad genu vsq; animalis cuiusdam dente acutissimo ab matribus incideretur. Puellæ vero præ summo dolore frendentes, magnam cruoris copiam emittebant: hoc illas remedio menstrua anteuertere conijcio. Hic vero si à medicis, atq; aliis harum rerum peritis obijciatur, hæc cum eo, quod nuper à me est dictum, mulieres Barbaras esse fœcundissimas, nõ cõuenire, quandoquidem menstruis cessantibus in mulieres nec concipere, nec parere possunt: Respondeo, mihi in animo nõ esse quæstionem hanc soluere, immo nec plura de his adijcere.

Capit. 7. sub finem eorum refellimus errorem, qui vel scripserunt, vel tacite crediderunt, feminarum nuditate viros ad libidinem pellici. Nonnulla etiam de puerorum Barbarorum educatione adiunximus. Itaque ea

lector inde requirat moneo, vt fusiori suppleant tractationi.

Cap. 96.

Gen. 4. 13.

Et 10. 8. 9.

Et 27. 23.

Quibus in rebus occurrat Barbari.

Naturalis verecundia in Americanorum coniugijs seruatur.

Americ. feminarum purgatio.

CAP. XVII.

Quid leges, quidque politia apud Brasilienses nuncupari possit: quam humaniter excipiant hospites: deque lachrymis ac fictis sermonibus, quibus hospites in ipso ingressu ab mulieribus excipiuntur.

*Barbari
cōcorditer
viviunt.*

*Homicida
rum apud
Barbaros
pœna.*

*Leuit. 24.
19. 20.*

*Pagi & fa-
milia A-
meric. quo
disponatur
modo.*

*Pagorum
apud A-
mer. trans-
portatio.*

*Hist. Gen.
Ind. lib. 2.
cap. 60.*

*Quos
gros pecu-
liariter pos-
sident A-
meric.*

D politiam Barbarorum quod attinet, vix credibile est quam pulchre inter eos sola naturæ luce ductos conueniat. Nec referri istud potest, nisi summo eorū pudore, qui diuinis & humanis sunt instructi legibus. Quod tamen de tribulibus inter se, aut de fœderatis est intelligendum: etenim erga inimicos quomodo se gerant, iam est à nobis demonstratum. Si quæ tamen contentio inter quosdam apud eos exoriatur (quod rarissime accidit, nam toto anni spatio, quo apud eos vixi, bis tantum rixantes videre mihi contigit) spectatores litem componere minime curant: sed eos pro libidine agere, oculos licet sibi mutuo sint confossuri, sinunt. At si alter alteri vulnus infixerit, comprehendiq; possit, vulnus ei eadem in corporis parte ab vulnerati cognatis infligitur. Imo si forte vulnus mors consequatur, ab mortui cognatis de medio tollitur homicida. Deniq; vitam pro vita, oculum pro oculo, dentem pro dente rependunt. Sed isthæc, vt dixi, rarissime apud illos contingunt.

Res soli apud eos sunt casæ, & agri longe ampliores, quam qui incolis alendis desiderentur. Ad casæ quod attinet, sciendum est primum, singulos pagos sexcentena hominum capita capere, quare complures eadem casæ habitare necesse est. Attamen singulis familiis suum occupantibus locum (absq; vllio interstitio: nam nihil est quod impediatur, quominus ab extremo vno ad alteram ædes illæ pateant, quæ in passus 60. vt plurimum producantur) pater quisq; familias vxores & liberos seorsum positos habet. Ad hæc obseruandum est (quod est sane mirandum) Americanos vnum locum vltra quinq; aut sex menses non incolere. Sed exportata materia, atq; herba *Pindo*, quibus casæ eorum constant, vicus suos frequenter transportant, quibus tamen eadem semper seruantur nomina. Nos ipsi pagos nonnullos à pristino loco mille passibus remotos conspeximus. Ex quibus satis constat, non modo apud Americanos nostros ingentia non ædificari palatia (quemadmodum à quodam scriptum est, Indos Peruenses domos ligneas tam magnificas habere, vt in illis cœnacula sint longitudine passuum c l. latitudine vero l x x x.) sed etiam à nullo casam ædificari, quam & perficere, immo vltra vicies struere ac destruere ante obitum non cogatur, si tamen iustam hominis ætatem attigerit. Iam si quæratur ab ipsis, cur nam tam frequenter sedes mutant? In promptu est responsio: Cæli mutationem ad valetudinem multum conferre: præterea se, si ab maiorum consuetudine recederent, confestim interituros. Ad agros quod attinet, *Moussacat* quisq; aliquot quidem peculiares habet, quos pro arbitrio vbicumque visum fuerit, ad componendos hortos seligit. Sed anxiam illam curam de fundis diuidendis, & limi-

tibus

tibus figendis , & definiendis agris auaris & leguleiis nostratibus relinquunt.

De eorum supellectile non semel à nobis in superioribus est dictum. Sed ne quid eorum omitamus, quæ ad Oeconomiam Barbarorum pertinent, hoc loco recensebo Americanarum mulierum in gossypio (cuius apud eas vsus est multiplex tam in funiculis, quam in pensilibus suis cubilibus texendis) nendo artificium.

Extractum ex flocculis, pro omni carminatione digitis aliquantulum extendunt, tum humi aceruatim disponunt (nam colis uti non norunt) pro fuso virgulam habent digiti crassitudine, pedali longitudine, qua orbiculū ligneum transfigunt, gossypium virgulæ summæ alligant, tum ad femur (ut fufos suos solent nostrates) instrumentum illud torquentes, è manu emittunt. Orbiculus ille per domos vel plateas instar verticuli deuoluitur. Atque eo modo filum nent, non modo crassum ad cubilia xyliana texenda, sed & subtilissimum. Huiusmodi ego in Galliam attuli, quo thoracem è candida tela ornari curavi: cuius tanta erat tenuitas, ut à quibusuis pro lectissimo Serico haberetur.

*Gossypium
quo modo
nent A-
mer. mu-
lieres.*

Cubilia sua xyliana *Inis* nuncupant. Feminae, ad quas pertinet istud opificium, textrinas habet ab nostratibus nonnihil absimiles: neque enim in planum sunt constructæ, neque tot machinamentis constant, sed editæ ad earum staturam, suo more ordiuntur, tum ab imo texendi initium faciunt. Quædam ex cubilibus illis ad formam retium, alia densiora instar telæ rarissimæ conficiunt. Quinque aut sex pedum longitudinem obtinent, latitudinem vlnæ: extremo vtrique fibulæ xylianae adduntur, quibus funes annectunt: ac trabibus ad hunc vsus in casis accommodatis suspendunt. In Castris degentes, aut in siluis ad venationem, aut in litoribus ad piscatum ea ex arboribus suspendunt. Hæc cubilia (nequid à nobis prætermittatur) ubi sordes vel ex humano sudore, vel ex fumo, ob ignis perennitatem contraxerunt, hoc abluuntur modo. Mulieres fructum quendam in siluis colligunt, forma ab cucurbitæ planæ non absimili, verum longe ampliorem, adeo ut ægre singula poma altera manu gestentur, hos fructus frustatim concidunt, atque in prægrande aliquod fictile vas coniectos aqua madefaciunt. Tum baculo vehementer mouent, atque spumam ex illis excitant, cuius ope (loco saponis) cubilia sua ita mundant, ut niuem vel fullonicos pannos candore adæquent. Ceterum expertis iudicandum relinquendo, annon suauius, æstiuo præsertim tempore, in cubilibus illis decumbatur, quam in lectis nostris vulgaribus: an etiam temere in historia nostra Sancerrana, affirmarim longe commodiorem esse eiusmodi cubilium vsus in excubiis, quam & recepto more, milites in *Abadnois* volutentur, nam & vestes conspurcantur, & pediculi comparantur; & quod magis est, si ad certamen sit confurgendum corpus quodammodo armis, quæ continuo militibus adhærent, conquassatur: quod in vrbe Sancerranæ obsidione experti serio sumus. Hostis enim per integrum annum ad portas nostras permansit.

*Inis, cubi-
liana xyliana.*

*Cubilia
Barbaro-
rum quo-
modo ster-
nantur.*

*Spuma
qua Sapo-
nis vicem
supplet a-
pud A-
meris.*

Reliquam Americanorum Supellectilem, ut in pauca contrahamus, mulieres (quib. res domestica est curæ) Cannas ingentes parant, & prægrandia

Ingentia, mediocria & exigua fictilia vasa mulieres Americ. fabricant.

fictilia vasa conficiunt ad *Caouin* suum imponendum. Ollas quoq; varia forma effingunt, pelues paruulas & mediocres, paropsides, atq; id genus alia vasa, quæ extrinsecus quidem minime sunt polita, intrinsecus tamen adeo læuigata & alba, nescio qua infectura, quæ cōtinuo indurescit decorata, adeo vt singulorum nostrorum industriam mulieres illæ facile adæquent. Præterea fucum nescio quem *Leucopæum* aqua madefaciunt, deinde varias rerum formas in suis vasis affingunt intrinsecus, atq; in iis præsertim, in quibus farinam, aliaq; ciborum genera asseruanda reponuntur. Eorum itaque vsus est gratissimus, immo longe præstant illa vasa ligneis, quibus non pauci hîc vtuntur. Hoc tamen pictrices illæ laborant vitio, quod vbi penicillo quicquid collibuerit effinxerunt, si rogentur eadem denuo pingere, minime possint: quod exemplum nullû præter phantasia suæ industriam propositum habeant. Hinc fit, vt picturarû istiusmodi duæ vix vnquam similes reperiantur.

Pocula, aliq; vasa ex fructib. corbes & canistri.

Præterea (vt alibi dixi) Barbari cucurbitas aliaq; fructuum genera habent, quæ diuidunt atque concauant, illique pro poculis (quæ *Coni* appellant) aliisq; varii vsus vasis vtuntur. Corbes quoque habent amplas & mediocres, atq; adeo canistros, iuncis aut herbis subflauis, ab stramine triticeo non alienis aptissime contextos. Hos *Panacon* nominant, inq; illis farinam, aliaque quæ fuerint visa, imponunt. De armis, vestibus plumaceis, Instrumentoque *Maraca* iam est à nobis facta mentio, itaque vt breuitati consulam, plura nō addo. Ecce iam Casas Barbarorum extructas atque supellectile instructas habemus, iam ipsi in illis sunt inuisendi.

Barbari comiter hospites excipiunt.

Eorû quæ auctori cû primû Barbaros adiit, acciderunt, facetanaratio.

Sed paulo altiùs istud est repetendum. Etsi *Tououpinambaultij* hospites perquam humanissime excipiunt, tamen Galli, aliiq; aduenæ, qui eorum linguæ sunt ignari, initio non parùm sunt ob tam insuetos mores attoniti. Ego quum primum inter illos versarer (quod vigesimo circiter die post nostrum ad castellam *Colignium* appulsum cōtigit) Interpres quidam ad vicos quosdam in cōtinentem me deduxit, is, quem primû vidi indigenarum lingua *Ybouraci*, Gallica vero *Pepin*, de naucleri cuiusdam nomine, qui quōdam ad eum locum nauem onerarat, nuncupatur: quatuor tantum passuum millibus ab castello nostro distat. In ipso ingressu me frequentes circumeunt Barbari, hisque compellant verbis: *Marape-derere, Marape-derere?* hoc est, quo nomine vocaris? quæ quidem voces vere mihi erant Barbaræ, alius vero eorum galerum meum mihi ablatum capiti suo imponit, alius cingulum & ensẽ meum lateri nudo suo subligat: alius tunicam induit; meque suis clamoribus hebetant, atque meis induti spoliis huc & illuc discursant. Ego tum meorum omnium iacturam fecisse me arbitrabar, nec satis sciebam quam tuto apud illos essem. Verùm vt ipse expertus sum, metus ille ex moris illorum ignoratione oriebatur, illi enim idem omnibus aduenis, præsertim iis, quos nondum conspexerunt, factitare solent, sed vbi animi gratia aliquãtis per eo habitu obambularunt, singula præcise restitunt. Tum fui ab interprete admonitus, illos vehementer optare, quod mihi nomen esset, intelligere: sed in eo edēdo ab nominibus apud nos vsitatis abstinendum esse, vtpote quæ Barbari nec pronuntiare (Ioannis enim loco *Nian* dice-

dicebant) nec memorię mandare possent: sed aliquid esse proponendum quod illis esset notum. Res tam feliciter successit, vt, quantum significauit mihi interpretis, qui linguę Brasilię erat peritissimus (neque enim subtilius inquirendo hac confuxi, vt impudenter calumniatur Theuetus, ineptissime de suo *Quoniambeco* Viror. Illust. libro differens) nomen meum *Lery Ostreum* significaret. Itaque respondi me, *Lery-ousson* vocari. Illi rem probare, atque interiectione sua admirante *The!* crebro vsurpata, his me compellare. Pręclarum sane nomen! nec vnquam *Mair* vllum offendimus, cui tale esset nomē. Ac sane Circe nusquam hominem in tale ostreum transformauit, nec qui tam sedulo cum Vlysse differeret, quam ego ex illo tempore cum Barbaris differui. Obseruandum est autem eos adeo tenaci esse pręditos memoria, vt si cuiusquam nomen semel audierint, illud nunquam obliuioni mandent. Reliquos, quos in hospitibus excipiendis obseruant ritus, postea recensebo: iam quid mihi tum primũ inter Barbaros versanti contigerit, explicabo. Ego cum interprete eo die vltorius sum progressus, atque in pago *Euramiri*, Indigenarum lingua, Gallica vero *Goser* de interpretis cuiusdam nomine, qui eum aliquandiu incolerat, diuertimus: occidente sole appulimus, Barbaros saltantes, & *Caouinantes*, ob captiuum, quem eo die mactarent, offendimus. Carnium illius frustra Boucano imposita animaduerto. Quanto ibi horrore fuerim perculsus, minime querendum arbitror. Attamen id minimum fuit, si cum summo metu, quo postea fui consternatus, conferatur. Casam ingredimur, cubilibus pensilibus insidemus more recepto: femina eo, qui à nobis dicitur modo, lugent, Paterfamilias amicis nos excipit verbis. Interpretis qui istis erat assuefactus, quique eorum computationibus apprime delectabatur, me rerum omnium ignarum in salutatum relinquit, atque ad saltantes ac *caouinantes* abiit. Ego vero qui defessus eram, postquam me farina, & quibusdam aliis cibus nobis appositis refeci, in cubili decubui. Attamen & strepitu Barbarorum saltantium & *caouinantium*, & captiuũm deuorantium, mox fui expergefactus, & (quod maximum) quodam qui captiuũ boucanatum pedem manu gestabat ad me accedente, atq; à me (vt postea intellexi, tum enim verba illius minime capiebam) annon vellem ex eo edere quęrente, adeo fui metu consternatus, vt à somnolentia fuerim penitus liberatus. Ac sane omnino credebam gestu illo, quẽ in deteriorem partem rapiebam, ab Barbaro mihi indicari, fore vt mox carnes meę eo modo vorarentur. Pręterea vti metus suspicionem parit, in mentem mihi exemplo venit, Interpretem prodidisse me, atq; in Barbarorum manus tradidisse. Quare, si qua fugiendi patuisset mihi via, ego impigre fugã capeffissem. Sed vndiquaq; me Barbari, quorum mentem non satis noueram (nihil enim mali in me molebantur) circumstabant. Ego in metu confirmatus futurum ominabar, vt mox mactarer, quare totam noctem precibus ad Deum fundendis transégi. Cogitent lectores, qui de iis quę à me narrantur, serio cogitabunt, nũ mihi longissima visa merito fuerit. Prima luce Interpretis (qui totam noctem cũ Barbaris genio indulserat) ad me redit, atq; me pallidum atq; feбри correptum videt. ibi quærít, num me malè haberem, annon placide quieuissem? Ego tũ acriter eum

*Auctoris
nomen A-
meric. lin-
gua.*

increpare, qui me inter Barbaros illos solum reliquisset, quorum sermonem minime capiebam: quid multa? cum metum deponere non possem, obnixè rogo vt sine mora illinc facefferemus. Ille vero bono me animo esse iubet: ac minime male in nos affectos esse Barbaros denunciat. Rem omnem Barbaris aperit, qui mihi totam noctem, vt aduentum gratularentur, adstiterant: illi significant, se de eo nonnihil subolsfecisse, dolere tamen se, quod in tanto eorum metu noctem illam transegissem. Ac tandem in cachinnos prorumpunt, quod fuit metus illius mei solatium. Inde ad quosdam alios vicos ego & Interpres ille perreximus. Sed isthæc de primo meo inter Barbaros errore dicta sint satis. Ad cetera reuertar.

Hi sunt ritus, quos excipiendis hospitibus Barbari obseruant. In primis oportet hospitem statim, vbi in domum *Moussacat* illius fuerit ingressus, quem sibi hospitem delegerit (quod in singulis pagis est faciendū, nec ad alium est diuertendum, nisi illius in malam gratiam velis incurrere) cubili xyolino pensili insideat, ac tacitus ibi aliquantulum remaneat. Mox mulieres adueniunt, cubile cingunt, humique sedentes manus oculis imponunt suis, atq; eo modo faustum hospitis aduentum desinentes, innumera in illius laudem proferunt. Verbi gratia: tu tantum vt ad nos accederes laborem suscepisti: tu bonus es, fortis es. Si vero hospes fuerit Gallus, addunt, merces præclaras permultas nobis attulisti, quibus hic caremus. In summa, vt dictū est, mulieres illæ, lachrymis obortis, adulatoriis huiuscemodi sermonibus hospites excipiunt. Hospes vero, qui in cubili xyolino sedet, si gratiam vult cū hospite inire, composito vultu, nisi serio lachrymari voluerit (prout nonnullos ex nostris vidi adeo fracto animo, vt feminarū istarum vlulatu lachrymæ illis excuterentur) saltem quædā respondendo, & suspiria trahendo fletū simulet necesse est. Peracta hac lepidissima à mulieribus salutatione, *Moussacat*, hoc est, paterfamilias, qui etiam, vt in pictura videre licet, in fabricanda sagitta vehementer occupatus, ne oculos quidē quasi non animaduertens in hospitem per aliquod tempus coniecerit (blāditiæ à nostris amplexibus admodum alienæ) tandem ad hospitem accedens, his eū compellat verbis: *Ere loube?* hoc est, venisti ne? tum, vt vales? quid quæris? &c. quibus quo sit respondendum modo, inferiùs in colloquio Americ. dicitur. Quærit postea num esurias? Si annuas, confestim cibos varii generis, puta, farinam, quæ illis pânis vices præstat, ferinam, volatilia, pisces, aliaq; id genus, in fictilib. tibi apponi iubet: verū, quod mensis scamnisq; vsus non sit apud eos, humi omnia illa apponuntur. Ad potum quod attinet, si *Caouin* volueris, domiq; fuerit, statim tibi dabitur. Deniq; postquam mulieres fletibus hospitem aduentum strenuè celebrarunt, ad eos accedunt fructus aut alia munuscula ferētes, atq; ita tacite pectines, specula, vitreos globulos, quibus brachia inuoluunt, exigunt.

Porro si in eo vico pernoctare voles, *Moussacat* cubile mundissimum tibi suspendi iubet, quod circum igniculos accendi curabit, atque noctu crebro suscitari folliculis, quæ ipsi *Tatapecoua* vocant, ab orbiculis non absimilibus, quibus ignis inualsonem ab vultu arcent apud nos delicatiores feminae. Non quod frigori obnoxia sit illa regio, sed propter noctis humiditatem, maxime

vero

*Mulieres
Americane
hospitiū
aduentum
desinent.*

*Hospitis
apud Amer.
gestus.*

*Moussacat,
quomodo
hospitem
excipiat.*

vero quia moribus est ab illis receptum. Sed quando in ignis mentionem incidimus, quem illi *Tata*, fumum vero *Tatatin*, nuncupant, operæpretium puto præclaram illius excitandi rationem vt exponam. Ea non minorem meretur admirationem, quam Scoticus lapis, qui (vt refert singularitatum regni illius inuestigator) stuppa aut stramine obuolutus ignem per se excitat. Ergo Barbari, quod eo admodum delectentur igne, vbicunq; sint, ægre carent, siue domi, siue in siluis venantes, siue ad littus piscantes, præsertim noctu: vehementer enim metuunt, ne incauti excipiantur ab *Aygnania*, à quo (vt iam diximus) crebro cæduntur, & affliguntur. Itaq; pro eo, quod nos lapide atq; chalybe ad ignem excitandum vtimur, cuius vsus ille est incognitus. Illi lignorum genera duo habent, quorum alterum est mollissimum, alterum vero durissimum, quibus ad ignem excitandum hoc vtuntur modo: virgam ex præduri illius ligni pedali longitudine ab altera parte exacuant ad fusi modum, huius cuspidem in frusto aliquo mollis illius ligni defigunt, tum siue humi, siue stipiti impositum, virgam illam, manuum volis maxima celeritate voluunt, quasi suppositum ligni frustum perforaturi: Illa tam celeri, tamq; violenta agitatione non modo fumus excitatur, sed etiam ignis, itaq; admoto gossypio, vel foliis quibusdam siccis (fomitis nostratis loco) commodissime ignis concipitur. Cuius rei ego ipse feci periculum. Nec tamen mihi est animus ea confirmare, quæ Theuetus scripsit, Barbaros Americanos ante ignis vsus cibos fumo exsiccare consueuisse, prout enim philosophicum hoc *ἄξιωμα*, quod in prouerbium abiit vt verissimum habeo, ignem absq; fumo non esse, sic eum indoctum physicum iudico, qui nobis persuadere nititur fumum absq; igne existere. Fumum hinc intelligo, cibus percoquendis aptum, cuiusmodi ab Theueto innuitur. Nam si hac solutione nudo illo se expedire vellet, se id de exhalationibus intellexisse, etiamsi concedatur calidas esse, non tamen datur eas cibos exsiccare & percoquere posse: quinimo & carnibus, & piscibus potius humiditatem sint aucturæ. Quapropter, quid quaeso est lectoribus imponere, si hoc non est? Quando igitur adeo grauer, tunc in Cosmographia, tum alibi de iis conqueritur Theuetus, quos, quia res ab se commemoratas pro sua libidine non exponant, eo accusat nomine, quod non satis diligenter in suis scriptis sint versati: Lectorem rogo, vt locum istum diligenter obseruet de nouo isto calido, ac imaginario fumo, quem ego ad ipsius ventosum remitto cerebrum.

Scoticus lapis admiranda ratione ignem concipit. Cur Barbari igne delectentur: atque de egregia illius apud eos excitandi ratione.

Sing. Amer. c. 53.

Iam igitur ad *Tououpinambaultiorum* in hospitibus excipiendis curam redeamus. Postquam eo, quo diximus modo, hospites cibum sumpserunt, atque decubuerunt, si liberales sint, viris cultros, forfices, atq; volsellas, ad barbam euellendam aptas: feminis pectines, & specula; pueris hamos dare solent. Si vero cibariis hospes indigeat, vbi de pretio est conuentum, ea asportare licet. Porro quia illi iumentis omnibus carent, omnes pedibus iter facere necesse est, si aduenæ fuerint defessi, atq; cultrum cuidam ex Barbaris obtulerint, ille confestim (nam ad gratificandum sunt promptissimi) operam suam offeret ad defessum gerendum. Ego ipse, cum in terris illis versarer, non semel baiulis illis vectus fui, & quidem bis mille passuum itinere. Quos si vt paulisper requiescerent mone-

Aduena quid hospitibus rependant.

Barbari aduenas humeris gerunt.

*Gradarii
bipedes.*

bamus, illi nos his verbis irridebant: Quid? nōsne tam effœminatōs aut fractō animo esse cenſetis, vt oneri succumbamus? te potiùs totum diem abſq; vlla intermiſſione geſtarem. Nos vero in cachinnos erumpentes gradarios illos bipedes mirabamur, atq; illis animum addentes, dicebamus: Pergamus igitur.

*Barbari
natura du
ce charita-
tem colūt.*

Naturalem charitatem abunde inter ſe mutuo exercent: nam & piſces, & ferinam, & fructus, aliaq; quotidie alii aliis donant, immo vehementer dolerēt, ſi vicinos iis rebus, quas ipſi habent, indigere cernerent. Atque etiam eadem liberalitate erga aduenas vtuntur. Cuius rei exemplum vnum afferre ſatis erit. De periculo quodam quod euafimus, ego Galli; alii duo, quod ſcilicet, mors nobis imminebat, ingenti lacerto nobis obuiam facto, capite huius libri nono memini: nos tum à via in mediis ſiluis per biduum aberrauimus, ac famem nō mediocrem ſumus perpeſſi, tādē ad vicum quendam, *Pauo* nomine, ad quem iam ante diuerteramus, peruenimus. Ibi nos liberaliſſime ab Barbaris fuimus excepti. Illi enim auditis incommodis, quæ perpeſſi eramus, ac præſertim ſummum in quo verſati eramus periculum, vt ab feris deuoraremur, maxime vero vt ab *Margaiatibus*, communibus noſtris hoſtibus, maſtarentur, ad quorum fines per imprudentiam proxime acceſſeramus. Conſpectis quoque ſpinarum incommodis, quorum miſere cutis noſtra erat lacerata, adeo noſtra mala grauiter tulerunt, vt vere affirmare hoc loco poſſim blanditias fictas, quibus noſtrates miſeros conſolari ſolent, longe ab ſincera gentis illius, quam nos Barbarā appellamus, humanitate abeſſe. Illi enim limpida aqua pedes noſtros (quod antiquorū morem mihi in memoriam reuocauit) abluerunt, ſingulis noſtrū ſeorſim in penſili lectulo ſedentibus. Tum patreſfamilias, qui iam cibos nobis apparari prouiderant, recentemq; farinam, quæ (vt aliàs dixi) cādidi panis medullæ bonitate non cedit, corradi iuſſerant, conſeſtim nobis non nihil refocillaris præſtantiſſimos quoſq; cibos, puta ferinam, volatilia, piſces, fructuſq; exquiſitiſſimos, quibus continuo abundant, nobis apponi iubent.

*Barbaro-
rū huma-
nitatis in-
ſigne exē-
plum.*

Præterea nocte adueniente *Mouſſacat* hoſpes noſter, pueros omnes à nobis, vt placidiùs quieſceremus, remouet. Poſtero autē die ſummo mane ad nos accedit, quæritque agite *Atouraffap* (hoc eſt fœderati intimi) placidēne hac nocte quieuiſtis? Placidiſſime excipimus. Tum ille: adhuc quieſcite, filioli mei, heri enim vos admodum deſatigatos eſſe animaduerti. In ſumma, verbis exprimere non queo, quam humaniter & blande à Barbaris illis excepti fuerimus, qui nos non minori proſequuti benignitate, ac Melitenſes Barbari Paulum ceteroſque naufragos: de quibus Lucas in Actis Apoſtolicis. Ceterum nos nunquam abſq; pera mercibus plena peregre proficiſcebamur, quæ nobis pecuniæ inſtar eſſent apud Barbaros illos. Itaque illinc abeuntes quæ viſa ſunt hoſpiti- bus donauimus: nimirum cultros, forſices, voſſellas viris: peſtines, ſpecula, armillas, & vitreos globulos feminis: pueris vero piſcatorios hamos.

*Act. 28.
1. 2.*

*Quanti a
Barbaris
aſſumentur
cultri, alia
que mer-
ces.*

Hic quid mihi aliquando apud eos contigerit narrare libet, vt quanti faci- ant merces illiuſmodi commonſtrem. Ego in quodam pago diuerteram, à *Mouſſacat* vero meo rogatus ſum, vt quid in pera mea haberem, ſibi indicarem, vaſque ingens fictile mercibus meis imponendis afferri iubet: vniuerſas depro- mo,

mo, ordineque dispono: tum ille vehementer admiratus Barbaros reliquos aduocat, atque inquit. Videte quæso, ô boni, qualem virum apud me exceperim: an non liquidissime apparet illum prædiuitem esse, quandoquidem tantas opes apud se habet? Illæ tamen merces (vt comiti meo Gallo subridens significauit) quas tanti Barbarus ille faciebat, nimirum cultelli sex vario capulo, totidem pectines, tria specula, aliaque minimi pretii pauca, vix Lutetiæ duobus argenteis capitatis væniissent. Ego tum, quia homines liberales (vt est à nobis dictum) amant, vt mihi auctoritatem & gratiam apud illos conciliarem, *Moussac* meo cultrorum meorum præstantissimum coram omnibus donauit, quem non minoris ille fecit, atque apud nos quilibet torqueum aureum maximi pretii donatum faceret.

Iam si quæretur, an tuta nobis esset apud illos habitatio? respondeo eos prout inimicos tam infano prosequuntur odio, vt captos macent vorentque: sic vice versa tanto, tamque arcto amicos (in quorum eramus numero) amore complecti, vt potius quiduis subeant ad eos tuendos, quam vt vlllo eos affici incommodo patiantur. Itaque eorum expertus fidem illis iam tum maxime fidebam, ac nunc facilius fiderem, quam plerisque Gallis infidissimis, atque à proauorum fide degeneribus. Nominatim degeneres addo: nam bonis, quibus per Dei gratiam nõdum penitus est destituta Gallia, vlllo modo detractum nolim.

Veruntamen vt nihil quod ad eorum mores attinet dissimulem, rem hinc narrabo maxime mihi in speciem periculofam. Accidit vt sex Galli casu in vicum illum *Ocarantim* (de quo sepe facta est mentio) conueniremus: ibi pernoctare statuimus, ternique arcu contendimus, ea conditione, vt victi Indicis gallinis, aliisque cibis in cœnam mulctarentur. Ego qui cum sociis inferior in ludo fueram, gallinas venales conquiri. Puer quidem ex eorum numero, quos supra *Rosea* naui aduectos fuisse ad linguam Americanam ediscendam demonstraui, mihi occurrit, dicitque: En tibi præpinguem Indicam anatem: Eam occide, pretiũ postea numerabis. Pareo, eoque facilius, quod non semel in pagis aliis itidem Gallinas occideramus, quas cū bona Barbarorum gratia cultris quibusdam redemeramus: mortuam manu apprehendo, domumque, in quã ad *caouinandum* frequentes Barbari cõuenerant ingredior: cuiusnam sit anas, pretiũ numeraturus quæro: prodit vetulus quidam caperata fronte, ac suam esse significat. Pro ea sibi numerari quod velit pretium peto. Cultrum, inquit ille. Ego haud mora præbeo: Elegantiozem velle se ait. Denuo elegantiozem offero. Nec istum placere ait: Quid ergo à me exigis? inquam. Falcem, excipit. Ego qui pretium inauditum exigere à me videbam, quiq; apud me falcem tum non habebam, cultro contentus sit moneo, meque aliud nihil daturum esse. Interpres, cui mores Barbarorum innotuerant (quamuis hac in parte, vt mox dicam, deceptus fuit) vehementer Barbarum iratum esse significat; falcem quouis tandem pretio inuestigandum esse, atque illi pendendam. Falcem ab puero, de quo nuper dixi, mutuo accipio, ac Barbaro trado. Renuit. Ego non nihil iratus, tertio ab eo quæro quid igitur petat? Ille audacissime, te interficere volo, ait, pro vt anatem

Barbari amici fidiissimi.

Historia de periculo in speciem imminente.

meam occidisti. Ea enim fratris cuiusdam mei olim fuerat, atq; idcirco præ omnibus meis in pretio habebam. His dictis bardus ille domum abit, clauaq; ingenti lignea sex pedum longitudine instructus ad me redit: denuoq; mortem mihi minatur. Ego tum valde fui attonitus, metum tamen meum dissimulabam diligenter. Tum interpres cubili pensili, quod inter me & aduersariū meum erat interiectum, quid facto opus esset opportune monuit. Gladium tuum & arcum ac sagittas ostentando, inquit, his illum compella. Quo cum sibi negotium esse putet? te fortem ac strenuum esse, nec impune eum mortem tibi intentaturum: deniq; quod in animo erat dissimulans, variis sermonibus vltro citroq; habitis, nullo de diffidio sedando laborante, Barbarus ille meus ebrius, quippe totum diem *Caouinando* transegerat, dormitum abiit. Ego cum interprete ad socios nostros contentionis meæ ignaros cœnatum me confero. Nihilominus tamen totum illud à Barbaro meo ioco factum fuerat. Norūt enim illi se, qui immortales cum Lusitanis inimicitias gerunt, si vel Gallum vnum occidant, mercibus penitus prohibitos iri. Ac sane ille paulo post experrectus, per Barbarum quendam mihi significat, me suum esse filium, quæq; abs se acta fuerant, eo tantum animo gesta fuisse, vt quam strenue in Lusitanos & *Margaiares* bellaturus essem, periculum faceret. Ego vero, vt occasionem omnem ei idem vel in me, vel in alium quemuis tentandi tollerem, adde quod istiusmodi lusibus delectari nemo solet: Respondeo me facile tali parente, qui exserto gladio filiorum periculum faceret carere: immo etiam postridie eius diei domum quandam, in qua erat, ingressus, vt quam ægre illud ferrem, serio cognosceret, eo præsentem, astantibus cultellos, aque hamos dono, illum vero indonatum relinquo. Ex hoc igitur exemplo, eoq;, cuius ante memini, de periculo quod sum imaginatus tum, cum primum apud illos versatus sum, satis apparet ea, quæ dixi, constare, nempe amicis eos fidissimos esse. Istud quoq; obiter est notandum, quod Senes, qui securibus, falcibus, ac cultris olim caruerunt, quibus tamen ad ligna secanda, ad arcus fabricandos, sagittasq; parandas tam commode iam vtuntur, non modo Gallos humanissime excipiunt, sed & iuniores, vt idē in posterum præstent, crebro hortantur.

CAP. XVIII.

Quam curam morbis suis adhibeant Barbari: de eorum sepultura & exequiis: deque insano eorum circa mortuos luctu.

Pages, Barbarorum medici.

ANDEM vt huic de Barbaris Americanis sermoni finem imponamus: hoc quoque loco aliquid de eorum in morbis suis cura ac obitu dicendum est. Ergo si forte contingat, vt eorum aliquis in morbum incidat, partem dolore affectam vbi indicauit, ægroti intimus quidam ore exsugit, nonnunquam etiam ab impostoribus quibusdam, quos illi *Pages*, hoc est, medicos aut chirurgos, appellant (sunt autem à *Caraibibus*, de quibus antea diuersum genus)

genus) ministerium illud præstatur. Dolorem quoque se extrahere dicunt, ac vitam producere. Febribus, aliisque vulgaribus morbis aliquando laborant: ac non ita frequenter atque nos solemus. Præterea cum insanabili quodam morbo conflictantur, quem illi *Pians* vocant. Is plerumque à libidine provenit: puerulos tamen eo infectos vidi, non absimili ab variolis nostratibus modo. Contagio hæc in pustulas tandem abigit digito pollice ampliores, quæ corpus vniuersum, atque adeo faciem ipsam inuadunt. Itaque iis, qui hoc morbo affecti fuerint, tam insignes suæ impuritatis notæ inuruntur, atque apud nos venerea lue laborantibus. Cuius rei exemplo fuit Neustrius quidam interpres, qui crebris sese scortationibus cum mulieribus ac puellis Barbaris contaminarat. Is meritis dignissimam reportauit mercedem: nam eius corpus vniuersum, atque adeo vultus ipse, tam erat deturpatus, vt elephantiaco morbo laborantem deformitate referret: tamque insignes iniustæ sunt notæ, vt deleri nusquam potuerint: hinc fit, vt morbus ille omnium perniciosissimus ab illis habeatur. Sed ad rem. Ægrotanti cibum nusquam præbent, nisi ab eo petatur, inedia licet sit periturus. Præterea morbus quantumuis sit grauissimus, valentes non desistunt saltando, cantando, bibendo, more recepto, miserum ægrum strepitu obtundere: nec conqueritur æger, quod se nihil profecturum esse norit. At si diem suum obeat, cantus ille (si præsertim pater quidam familiâs fuerit) in lachrymas repente conuertitur, tantique eduntur gemitus, vt si forte in pago quodam diuertebamus luctus illius tempore, nobis vel aliò erat commigrandum, vel insomnis nox erat ducenda. In primis autem non sine admiratione mulieres exaudiuntur, quæ sic vociferantur atq; exclamant, vt luporum aut canum vlulatus, non humanas voces edi dicas. Has autem effundunt querelas voce tremula: Obiit fortissimus ille, qui nobis tot captiuos deuorandos olim præbebat! Tum ceteræ, ô egregium venatorem, ô præstantissimum piscatorem, ô strenuû Lusitanorum & *Margaiatum* mactatorem! In summa, mulieres illæ sese mutuo ad luctum incitantes, brachiaq; inuicem amplexantes, vt in subiecta pictura videre est, ab his luctibus ac præconiis non prius desistunt, quam cadauer elatum fuerit.

*Barbari
gros quo-
modo tra-
stent.*

Deniq; Barbaræ istæ mulieres Bearnensium ritum in viris suis mortuis lugendis imitantur, quos quantum accepi, his prosequuntur querelis: *La mi amou, la mi amou; Cara rident, œil desplendou; Cama leugé, bet dansadou; Lo mé balen, lo m' esburbat; mati depes; fort tard cougat*, hoc est, mi amice, mi amice, vultu hilari, oculis splendentibus, cruribus pernicibus, egregie saltator, fortis ac strenue, qui summo mane surgebas, atque ad multam noctem vigil decumbebas. Vascones quoque mulieres, quæ superioribus isthæc addunt, *Yere, yere, O le bet renegadou, ô le bet iougadou qu' here*, hoc est, heu heu, quam strenuus erat deicrator, quâ insignis lusor! Porro iis quas diximus querelis Barbaræ mulieres crebro epodiû hoc adiiciunt. Obiit, obiit is quē iam lugemus! Tum viri, heu! mortuus est, nec eum amplius videbimus, donec post montes cum ipso, prout docent nos Caribes nostri, choreas agamus. Alia insuper eiusdem generis multa addunt. Eiulatus vero illi ad sex horas producuntur, neq; enim mortuos suos insepultos

diutiùs seruare solent. Tum excauata fossa non oblonga, vt solemus, sed in orbem, dolii maioris instar, cadauer erectum sepelitur. Patres vero familiàs defunctos cubili suo xylino obuolutos in mediis ædibus sepeliunt, plumis, aliisq; quibus dum vita manebat delectabantur, in sepulchro reconditis. Per multa in hâc sententiam antiquorum exempla huc afferri possent, à quibus idem olim erat factitatum: cuiusmodi est illud, quod Iosephus commemorat de pecuniis in Dauidis sepulchro conditis: id etiam quod profanæ testantur historiæ de viris

Sepulchra, atq; in sepeliendo ritus Americanorū.

Antiquit. lib. 7. c. 12.

Mittantur multibus, qui post obitum pretiosissimo quoq; mundo ornati sepulti sunt. Ac cum cadauere sepelitur. ne longiùs ab Americanis nostris recedamus, Indi Peruenſes Reges suos ac Cacicos sepelientes, magnam auri, argenti, atque gemmarum vim in eorum conijciunt ſepulchra: quæ cum Hiſpani ſcrutarentur, ingentes inde diuitias contraxerunt. Quibus rapaciſſimis hominibus apprime id conuenit, quod Plutarchus de Semiramide commemorat. Semiramis Regina, quæ Babylonem condidiſſe dicitur, monumento quod ſibi pararat inſcripſit: Quisquis rex pecuniis egerit,

Conſule Benzonem lib. 3. c. 22.

eguerit, aperto monumento quantum voluerit capiat. Darius potitus ea ciuitate, titulo credens, saxum ingens, quo clauderetur monumentum, vix amolitus, nihil quidem inuenit pecuniarum, sed ex altero saxi latere hoc inscriptum reperit: Ni vir malus esses, & pecunia inexplebilis, haudquaquam mortuorum loculos moueres. Sed ad *Tououpinambaultios* nostros redeamus. Ex quo Galli ad eos commeare cœperūt, ab pretiosorum in sepulchris repositione abstinerunt. Sed inauditam, ac vere diabolicam superstitionem retinuerunt. Prima à ^{Error vere diabolicus.} funere nocte, Barbari, quibus hoc persuasum est, fore vt *Aygnan*, ni alios cibos offenderet paratos, cadauer effoderet, ac deuoraret, vasa nō pauca farinae, piscium, carniū, aliorumq; ciborum diligenter paratorum, nec non potionis *Caouin* plena circa sepulchrum apponunt. Quam libationem tamdiu faciunt, quo ad cadauer penitus consumptum esse credant. A quo errore eò difficilius dimouebantur, quod interpretes quidam Neustrii, sacrificorum Belis exemplo, non semel ante nostrum aduentum cibos illos clam subriperant. Quo factō Barbaros in errore adeo cōfirmarant, vt quamuis cibos illos vespere appositos mane superesse demonstrarem, magno tamen labore perpauos ab errore dimouimus. Hoc autem Barbarorum somnium ab Rabbīnorum commento nō est alienum: nec ab eo quod Pausanias cōmemorat. Rabbīni enim scribunt cadauer hominis tradi in potestatem Cacodæmonis cuiusdam, quem Zazel, aut Azazel nominant: quemq; principem deserti in Leuitici libro dici affirmant. In cuius erroris confirmationem Scripturæ locos detorquent, quibus dicitur ser- ^{Leu. 16. 3.} penti, puluerem comedes omnib. diebus vitæ tuæ; atq; ita ratiocinantur. Quādo quidem corpus nostrum è limo terræ desumptum est, qui serpentis est cibus, ^{Gen. 3. 14. Isa. 65. 24.} ei subijciatur necesse est, quoad in spiritualem naturam transformetur. Pausanias etiam auctor est interpretes Delphicos tradidisse Cacodæmonem quendam, quem Eurinomum appellant, mortuorum carnes deuorare solitum, atq; ossa carnibus nudata relinquere. Qui errores ad Americanorum somnia proxime accedunt.

Denique quoties Barbari, eo quo diximus modo, vicos suos alio comportant, sepulchris mortuorum tegmina quædam ex herba *Pindo* imponunt. Quo fit, vt viatores cœmeterii formam quandam agnoscant. Ad quæ loca, si quando in siluis errantes virorum defunctorum recordentur, tantos edunt eiulatus, vt procul exaudiantur. Tandem eas quò quantum ad satietatem fuerit, lugeant relinquo. Quando igitur Barbaros ad sepulchrum vsque sum prosequutus, de eorum moribus dicendi hic finem faciam. Lector tamen præter ea quæ attigimus, nonnulla poterit obseruare in eo, quod subiicimus colloquio: quod scriptum fuit eo tempore, quo in America viuebam ope cuiusdam interpretis, qui & linguæ Americanæ erat peritissimus (quippe septem annos iam in illis terris vixerat) & linguam Græcam, à qua non paucas voces mutuatur Barbari, optime callebat.

CAP. XIX.

Colloquium in ipso aditu Brasiliensis ora inter indigenas Tououpinambaultios Tououpinenkin Brasiliice ac Latine conscriptum.

Tououpinambaultius.

Ere-ioube? Venisti ne?

Gallus.

Pa-aiout, Sic est, veni.

T.

Teh! auge, ny-po, Bene dixisti.

Mara-pe-derere? Quomodo vocaris?

G.

Cognomen auctoris Lery-ousson, Ostrea magna.

T.

lingua Americana.

Ere-iacasso pienc? Patriam ergo reliquisti, vt hîc deinceps habitares?

G.

Pa. Ita est.

T.

Eori-decretani ouani repiac. Adesdum igitur, & locum habitationis tuæ circumspice.

G.

Auge-be, Bene est.

T.

I-enderepiac? aout I-enderepiac aout écheraire. Teh! Oouerete Teuoi Lery-ousson yme en! Ecce igitur, fili mi, venit in has regiones nostri memor, papæ!

*Caramé-
mo arca,
aliaque
vasa.*

Ererou de caramemo? Attulisti ne capfas? Eo vero nomine comprehendimus, quidquid includendis omnis generis vestimentis aptum est.

G.

Pà arout. Etiam, attuli.

T.

Mobony? Quot?

Quotquot habueris vsq; ad numerū quinq; , verbis notare poteris, hoc modo. Augepe, 1. mocouein, 2. mossaput, 3. oioicoudic, 4. ecoinbo, 5. Si duas tantū habes, quatuor numerare non oportet. Satis enim erit si dixeris tria mocouein. Si quatuor habueris, sic dices oioicoudic. Et sic de reliquis. At vero si quinariū numerum excedant, numerum quem voles totidem digitis tuis, aut si non sufficiunt, sociorum qui tibi adstant iudicare poteris: non enim habent aliam numerandi rationem.

T.

Mae pererout, de caramémo poupe? Quid in capsis attulisti?

A. aub:

<i>A-aub</i> , Vestimenta.	G.	Vestimenta.
	T.	
<i>Maravae</i> ? Cuius coloris?	G.	Colores.
<i>Sobouy-ete</i> . Cærulei.		
<i>Pirenk</i> . Rubei.		
<i>Joup</i> . Lutei.		
<i>Son</i> . Nigri.		
<i>Sobouy-massou</i> . Viridis.		
<i>Pirientz</i> . Variorum colorum.		
<i>Pegassou-aue</i> . Coloris columbini.		
<i>Tin</i> . Albi. Et de indusiis intelligitur.	T.	
<i>Mae pamo</i> ? Quid præterea?	G.	
<i>Acang aube-roupe</i> . Galeros.	T.	
<i>Seta-pe</i> ? Multos?	G.	
<i>Jcatoupane</i> . Innumeros:	T.	Galeri.
<i>Ai pogno</i> ? Id ne totum est?	G.	
<i>Erimen</i> . Minime.	T.	
<i>Esse non bat</i> . Omnia nomina.	G.	
<i>Coromo</i> . Expecta paululum.	T.	
<i>Nein</i> . Age igitur.	G.	
<i>Mocap</i> , seu <i>Mororocap</i> . Ignea tormenta, Catapultas vtriusque generis:		Tormenta bellica.
Nam <i>Mocap</i> omne genus tormenti significat: maiora etiam, quæ nauibus imponuntur ad repellendos piratarum insultus. Pronuntiant autem aliquando per B. & in scribendo, si fieri posset, intermiscendæ essent M. & B.		Puluis pyrodes.
<i>Mocap-coni</i> . Attuli etiam puluerem igneum.		Instrumenta ad puluerem conueniendum.
<i>Mocap-coniourou</i> . Cornua & alia instrumenta ad puluerem includendum.	T.	
<i>Mara vae</i> ? Cuiusmodi sunt?	G.	
<i>Tapirousson-ak</i> . E cornu bouis conflata.	T.	

Augé-gatou-tégue. Optime dictum.

Mâe-pé-sepouyt rem? Quid tibi numerabitur pro ea re?

G.

Arouri. Ea instrumenta tantum attuli, quasi dicas, nolo tam cito vendere.

T.

*Interie-
ctio.*

Hé! Interiectio est, qua vtuntur dum quis eos alloquitur, quasi respondere velint, Libenter? Et tamen quiescunt, ne importuni videantur.

G.

Arrou-ita-ygapem. Cultros ferreos attuli.

T.

Naepiac-ichopén é? Nunquid eos videbo?

G.

Bégoé-irem. Quando erit otium.

T.

Falces.

Néréroupe-guya-par? Nunquid falces attulisti.

G.

Arrout. Attuli.

T.

Jgatou-pé? Sunt ne pulchræ?

G.

Guiapar-été. Eximix sunt.

T.

Aua-pomoguen? Quis eas fabricauit?

G.

Pagé-ouassou-remymognén. Ille qui tibi notus est, cuiusque nomen tale est, eas fabricauit.

T.

Augé-terah. Id bene se habet.

T.

Acépiati-mo-men. Papæ? Libenter eas viderem.

G.

Karamouffee. Alio tempore id fiet.

T.

Tâcépiah-taugé. Iam iam videam.

G.

Eémberingué. Expecta adhuc.

T.

Eréroupé-itaxé-amo? Attulisti ne cultros.

G.

Arroureta. Plerosque attuli.

T.

Secouanrantin-uaé? Sunt ne cultri capulo diuisi?

G.

En-en. Non. *Fuetin*. Albo capulo.

Taxe miri, paruos cultros.

Pinda, hamos. *Moutemouton*, Subulas. *Arroua*, Specula. *Kuap*, peſtines. *Hami*,
Mourobouye te, Armillas cæruleas. *Cepiah yponeum*. Cuiusmodi hîc non ex- *ſubula, ſpe-*
 tant. Eæq; pulcherrimæ ſunt inter eas, quas hîc vidimus ab eo tempore quo ad- *cula, peſti-*
 ferri cœperunt. *nes, armil-*
las.

T.

Eaſo-ia voh de caramemo t'acepiah de mae. Aperi arcam vt tua bona intuear.

G.

Aimoffaenen. Occupatus ſum.

Acepiag-oucairen deſue? Alio die aperiã ad te veniens.

T.

Nârour icho p'Iremmae deſue? Nonne aliquando ad te bona adferam?

G.

Mae! pererou potat? Quidnam vis adferre?

T.

Sceh de, Neſcio. Quid tu?

Mae pereipotat? Quid vis?

G.

Soô, feras. *Oura*, aues. *Pira*, piſces. *Ouy*, farinã. *Yetic*, rapas. *Commenda-* *Beſtia, a-*
ouaſſou, magnas fabas. *Commendamiri*, fabas paruas. *Morgouia ouaſſou*, aurea *ues, piſces,*
 & citrea mala. *Mae tirouen*. Omnes deniq; aut pleraſq; res. *farina, ra-*
pa, faba,

T.

Mara vae ſoo ereiuſceh? Cuius generis animal comedere aues?

G.

Nacepiah queuon, gouaîre. Nolo ea comedere, quæ hîc proueniunt.

T.

Aaſſenon deſuoe. Ea tibi nominabo.

G.

Nein. Age vero.

T.

Tapirouſſou. Fera quam ſic vocant, quam ſemi aſinum aut ſemi vaccã di- *Tapirouſ-*
 cere poſſis? *ſou quale*
animal.

Se-ouaſſou. Genus cerui ac Damæ.

Taiãſou. Aper.

Agouti. Rufum animalculum nefrendis magnitudine.

Pague. Fera eſt magnitudine nefrendis, nigro & albo colore diſtincta.

Tapiti. Genus leporis.

G.

Esſe non ooca ycheſue. Nomina mihi aues.

T.

Iacou, eſt auis caponis magnitudine. Eius autem tres ſunt ſpecies, nempe *Magne a-*
Iacoutin, Iacoupem, & Iacou-ouaſſou: boni guſtus omnes inter ceteras aues. *ues trium*
generum.

Mouton. Syluester pauo. Sunt autem nigri & leucopæi, & corpus adeo magnum habent ac nostri, auis rara.

Genus magnarum perdicum. *Mocacoua*, est genus perdicis, quæ corpus magnitudine caponis habet.

Ynambou-ouassou, est etiam perdix fera, alterius magnitudinem æquans.

Ynambou, Perdix est non multum ab iis distans, quas in Gallia videmus. *Pegassou*, Turtur. *Paicauc*, aliud genus turturis minoris.

G.

Seta pe pira senae? Est ne magnus bonorum piscium numerus?

T.

Nan. Tot sunt.

Kurema. Mulus.

Parati. Mulus altero melior.

Aaara-pep. Piscis planus, delicatior aliis.

Atrara bouten. Alius lutei coloris, qui minoris est pretii.

Atrara-meri. Maxime parui, qui in dulci aqua viuunt, boniq; gustus sunt.

Ouara. Magnus piscis boni saporis.

Kamouroupony-ouassou. Magnus piscis.

G.

Mimo pe deretam? Vbi nam degis?

T.

Vici circa ripas Gamburæ.

Kariauh, ora-ouassou-onee. Iauen-urassic? *piracam, opem, Eiraia itanem, taracouir apam, Sorapo-u.* Sunt nomina propria virorum, qui Ganabaram sinum ingredientibus ad sinistrum latus apparent, nec mihi commode explicari posse videntur.

Keri u Ahara u Kouroumoure, Ita auh, Iaira rouem. Vici in ripa eiusdem fluminis ad latus dextrum.

Maiores vici in continenti ex utroque latere hi sunt.

Sacouarr-oussou-tuue, Oarentin, Sapopem, Nouroucuue, Arasa tuue, Vsupotue. Ac multi alii, qui ab iis, qui cum indigenis commercium habuerunt, cognosci poterunt, & à patribus familiâs, quos falso reges vocant, qui in illis vicibus habitant.

G.

Mobouy-pe toupicha gatou heou? Quot magni sunt in his regionibus, hoc est, fortes?

T.

Seta gue. Multi sunt.

G.

Essenon ange pequoube ychesue, Nomina mihi aliquem.

T.

Nân. Vocabulum ad reddendum eum attentum cui vis aliquid dicere!

Eapira-ui ioup. Nomen proprium hominis, quod nomen sic exponas, caput femi caluum, & pilo admodum raro.

G.

Mamo

Mamo pé se tam? Vbi habitat?

T.

Kariauh-be, In vico quem ira appellant, est autem nomen fluminis cuiusdam, à quo nomen vicus sortitur, quia ad eum situs est. Significat autem *Karios* domum. Componitur autem ex voce *Karios*, & *auh*, quæ domū significat, extrahendo *os*, & addendo *auh*, erit *Kariauh*. *Be* autem est articulus ablativi, & significat locum, quem petis, aut in quem proficisceris.

Kariauh-be, nomen compositū.

T.

Mossen ygerre. Quod significat custodem medicinarum, aut ad quem medicinae pertinent. Eo vero vocabulo vtuntur, quum mulierem veneficam designare, aut à Cacodæmone agitaram. Nā *Mossen*, est medicina. *gerre*, proprietas.

Custos medicinae aut femina Cacodæmone obsessa.

T.

Ourauh oussou auh arentin. Vici illius maxima penna.

T.

Tau couar-oussou tuue-gouare. In quo cannæ instar magnarum arundinum leguntur.

T.

Ou-acan. Præcipuus locus eius vici, quod significat caput ipsorum.

T.

Soouar-oussou. Foliū ab arbore collapsum.

Diversarū rerum nomina.

T.

Morgouia-ouassou. Ingens malum citreum aut aureum, sic vocatur.

T.

Maé du. Est flamma ignis.

T.

Maraca-ouassou. Magnum tintinnabulum.

Tintinnabulum.

T.

Mae-uocep. Res quæ partim emerit è terra, aut ex aliquo loco.

T.

Kariau piarre. Via quæ ducit ad *Carios*. Sunt vero ipsi præcipui inter eos, qui fluuium *Ganabarum* incolunt.

T.

Che rorup gaton, derour ari. Maxime gaudeo te venisse.

Nein téréico, pai Nicolas iron. Mane vero cum domino *Nicolao*, sic nominabant *Villagagnonem*.

Pai Nicolas Villagagnon. Miceco, vxor.

Neréroupé déré miceco? Adduxisti ne vxorem?

G.

Arrout-iran-chereco augernie. Adducam quum expedita erunt negotia mea.

T.

Marape derecouran? Quid tibi est negotij?

G.

Cher auc-ouam. Domus ad habitandum paranda est.

Domus.

T.

Mara-vac-auh? Quod genus domus?

G.

Seth, Dae-ehereco-rem-couap-rengne. Nondum scio quid sim facturus.

T.

Mein tereicouap derecorem. Cogita ergo quid sit faciendum.

G.

Peretam-repiab-irée. Postquam vestram regionem videro, & aliquandiu commoratus fuero.

T.

Nereico-icho pe deauem a irom? Nonne cum tuis, hoc est, cum popularibus tuis habitabis?

G.

Marani-amo-pe? Cur illud petis.

T.

Aipo-que. Non sine causa dico.

Che poutoupa-gue deri. Id me male habet, quasi dicas, id scire cupio.

G.

Princeps aut senex. *Nen pe amotareum-pe oreroubicheh?* Nunquid primarium nostrum siue senem odio habetis?

T.

Erymen. Minime vero.

Serecogaton pouyr eim ete mo. Nisi res esset maxima cura digna, dicendum esset.

G.

Secouac apoau e eugat engatourefine, yporere cogaton. Est mos boni parentis, ut quod amat diligenter conseruet.

T.

Bellum. *Neresco-icho pirem ouariui?* Nonne in bellum posthac es profecturus?

G.

Assjo irenue. Aliquando proficiscar.

Mara-pe perouagerre-rere? Quod est nomen vestris hostibus?

T.

Nomina hostiū Tououpinamb. *Touaiat*, siue *Margaiat*, gens est, quæ eadem est cum illis lingua, apud quam Lusitani habitant.

Ouetaca vere sunt Barbari, & degunt ad fluuium *Mach-he*, & *parai*.

Oueanem, hi Barbari ceteros antecedunt, in siluis & montibus habitant.

Cararia, hi nobiliores sunt, atque etiam cibus, tum aliis rebus ad vitam necessariis præ ceteris omnibus abundant.

Karios, est populus, qui degit vltra *Touaiare*, ad fluuium *Platam*, cuius lingua eadem est cum *Tououpinambaultiis* & *Tououpinenkin*. Differentia idiomatis est inter eos, quos supra nominauimus. Ac primum quidem *Toupinambaultiis toupinenlzin*, *Tououaiarre*, *Tenreminon*, & *Kario*. Ferme eandem habent linguam.

Kararia.

Karaia. Diuersam à reliquis habent & viuendi & loquendi rationem.

Ouetaca. Differunt ab vtrisque & viuendi & loquendi ratione.

Oueanem. Hi etiam diuersum & victus & sermonis ab aliis modum habent.

T.

Teh-oiuah pæireca à paauué, iendéue.

Alius alium quærit, atque id magno nostro bono. Nam vox hæc *iende-ue*, Modus loquendi. est dualis, quo Græci vtuntur, cum de duobus fit sermo: hic tamen resoluitur voce nobis.

Ty ierob ah apóau ari. Exultemus quod nos homines inuisunt.

Apoau ae mae gerre, iendesue. Gens est nostri commodi studiosa, quæ nobis bona sua largitur.

Tyréco-gatou iendesue. Diligenter eam conseruemus, hoc est, eam ita expiamus, vt ipsi satisfaciamus.

Iporencece-am reco iendesue. Præclara se nobis res offert.

Tymaran-gatou apoau-ape. Huic populo nos dedamus.

Ty momourrou, me mae gerre iendesue. Ne iniuriam faciamus Genti, quæ sua bona nobis affert.

Typoich apoaué iendesue. Suppeditemus eis cibos ad viuendum.

Typoeraca apoaué. Laboremus, vt prædam pro ipsis venemur. Vox *yporraca*, præcipue de piscium venatione intelligitur, sed eam ad alia etiam genera extendunt.

Tyrrou mae-tyronam ani ape, adferamus illis quidquid inuenire poterimus.

Tyre comremoich-meiende-mae reconssa-ue. Ne illos male excipiamus, qui nobis adferunt bona sua.

Pe-peroinh auu-mecharairé oueh. Ne mali sitis pueri mei.

Ta pere coih mae. Vt bona consequamini.

Tærecoih pçraire amo. Et vestri etiam liberi.

Nyrecoih ienderamouyn mae pouatre. Nulla bona habemus ab auis nostris.

O pap cheramouyn mae-pouaire aitih. Quæcunque mihi auus reliquerat proieci.

Apoau mae ry oi ierobiah. Magni æstimans ea bona, quæ nobis afferuntur.

Jenderamouyn remie piæ potategue aou-aire. Quæ cum nostri videre optassent, nec tamen viderunt.

The! oipotarhete ienderamouyn recohiare ete, iendesue. Id bene est, quanta potior nostra conditio patrum nostrorum condicione?

Jende porrau ousson vocare. Id nobis tristitiam omnem eximit.

Iende-co-ouassou gerre. Id efficit vt magnos hortos habeamus.

En sasi piram, iendere memynon ape. Nō amplius dolent pueruli nostri quum tondentur.

Tyre coih apouau, ienderoua-gerre ari. Hos nobiscum contra hostes deducamus.

Toere coih mocap, o mæ-ae. Habeant catapultas, quod genus armorum sibi vendicant.

Mara-mosentén gatou-euin-amo? Cur non essent strenui?

Memé taé morerobiarem. Est gens impauida.

Tysenenc apouau, maram-iende-iron. Experiamur ipsorum vires dū nobiscum erunt.

Ménré-taé moreroar roupiare. Illi sunt qui debellant alios, id est, Lusitanos.

Agne-he-oueh. Quasi diceret, quidquid dixi verum est.

T.

Nein-tya-mouéta iéndéré cassariri. Colloquamur de iis qui nos inuisunt, Quod in bonam partem est accipiendum.

G.

Differētia
inter A-
tour-assap,
& Coto-
uassap.

Nein-che atour-assauep, age igitur mi socie: hic vero notādum voces *Atour-assap* & *Cotouassap*, differre. Nam prior significat perfectum fœdus inter eos ac nos pactum esse, quo fit vt bona sint communia, cuius filiam aut sororem ducere in vxorem non possumus. Non ita vero de *Coutouassap*: ea enim appellatione nominis alicuius vtuntur, vt tibiæ, oculi, auriculæ, & alia pleraque eius generis nomina.

T.

Maé-resse, iende moueta? De quibus loquemur?

G.

Colloq. de
varijs re-
bus.

Sceh macrouem-resse. De multis ac varijs rebus.

T.

Mara-pieng vrah rere? Quomodo vocatur cælum?

G.

Cælum, sol,
luna, stel-
la, terra,
mare, a-
qua dulcis
& salsa.

Cælum.

T.

Cyh-rengne-tasseuouh maetirouem desue.

G.

Augebe, Recte.

T.

Mah, Cælum. *Couarassi,* Sol. *Iasce,* Luna, *Iassi tata ouassou,* Stella matutina & vespertina, quæ Lucifer vocatus. *Iassi-tata-miri.* Aliæ omnes stellæ paræ: *Ybouy,* Terra. *Poirauem,* Mare. *Vh-ete,* Aqua dulcis. *Vh-éen,* Aqua salsa. *Vh-éen buhk,* Aquæ, quas Nautæ vocant Sommaque.

T.

Ita, petra,
metallum
& domus
fund.

Ita, proprie lapis est, accipitur etiam pro quolibet metallo & ædificii fundamento, vt *ach ita,* domus columna.

Yapurr ita, fastigium domus.

Iura-ita, trabes domus.

Omne ge-
nus ligno-
rum.

Igourah seu *ybouirah,* omne genus lignorum.

Ourapat,
arcm.

Ourapat, arcus, & quamuis nomen sit compositum ex *ybouyrah,* quod est lignum, & *apat,* vncum: tamen pronunciant *orapat* per syncopem.

Arre, aer. *Arr aip,* malus aer.

Amen, pluuia.

Amen

Amen poitu, tempestas pluuiæ ingruente.
Toup-en, tonitru: *toupen Verap* est coruscatio.
Yori-hu, nubes aut brumæ.
Ybneture, montes.
Quum, campestria loca, vbi nulli montes.

Pluuiæ.
Tonitru.

Nubes.
Montes.

Planities.

T.
Tæue viri auh, domus. *Vh-écouap*, fluuius decurrens.
Vhpaou, Insula.

Vici &
fluuii.
Insula.
Syluæ.

Kaa, omne genus siluarum & nemorum.

Kaa-paou, est silua in media planitie.

Kaa ouan, qui in siluis educatus est.

Kaa gerre, Cacodæmon est, qui ipsos vehementer vexat.

Ygat, linter ex cortice arborum, triginta aut quadraginta homines ad bellum euntes capiens: accipitur etiam pro nauis, quam vocant *yguerrossou*.

Kaa-gerre
Cacoda-
mon.
Ygat, Cym-
ba.
Retepisca-
torium.

Puissa-ouassou, est rete piscatorium.

Jnguea, est magna Cymba ad piscandum.

Jnguêi, diminutiuum, Cymba quæ vsui est cum fluuii exundant.

T.

Nomoquot, mae tasse nomi désue, quæso ne quid amplius nomines.
Emourbéou deretam ichesue, iam de tua patria & habitatione differe.

G.

Augêbé derengue eporen doup, bene est, primùm ergo interroga.

T.

Ja eh marape deretam-rere, hoc faciam. Quod est patriæ ac regioni tuæ nomen? *Colloquiũ de Gallia.*

G.

Rothomagum, Vrbs quædam nominis.

T.

Tan ouscou-pe-oum? estne magnus vicus? Nullam ponunt differentiam inter vr-
 bem & vicum: quia ipsi nullas habent vrbes.

G.

Pa, sic est.

T.

Moboij-pe-perouhichah gatou? Quot habetis Dominos?

G.

Augé-pé, vnicum.

T.

Mara-pe-sere? Quod illi est nomen?

G.

Henry. Tempore Henrici secundi hæc nauigatio fuit suscepta.

Henric. II.

T.

Tére-porren c. Præclarum nomen est.

Mara-pe-peroubichan eta-euin? Cur non habetis plures Dominos?

G.

*De princi-
pe ac sub-
diuis.*

Moroéré-chih-gue. Non plures habemus.

Ore ramouim-aue. A temporibus maiorum nostrorum.

T.

Mara pienh-pee? Vos vero quid?

G.

Oroicôgué. Nos eo contenti sumus.

Orée mae-gerre. Et bene nobiscum agitur.

T.

Epé noéré, coih pêroupichah maé? Vester autem princeps bona ne habet?

G.

Oerecouh. Infinita habet.

Oré maé gerre ahépé. Quidquid habemus in ipsius arbitrio positum est.

T.

Oriuï pe ogépé? In bellum ne proficiscitur?

G.

Pa. Ita.

T.

*Colloq. de
urb. ac
vicis.*

Mobouy-taue-pe-iouca ny mae? Quot vrbes aut vicos habetis?

G.

Setà gatou. Plures quam possim dicere.

T.

Niresci nouih-ichopene? Nunquid mihi recensetis?

G.

Ypo icopouy. Id nimis longum foret.

T.

Yporrenc pe-peretani? Locus vestræ originis estne pulcher?

G.

Yporren gatou. Pulcherrimus.

T.

Eugaya pe-per-auce? Vestræ domus suntne similes nostris?

G.

Oicoe gatou. Multum abest.

T.

Mera-vaé? Cuiusmodi sunt ergo?

G.

Ïta gepe. Sunt prorsus lapideæ.

T.

Touroussou-pe? Sunt ne magnæ?

G.

Touroussou gatou. Maximæ.

T.

Vate gatou pé? Suntne multum excelssæ?

G.

Mahmo. Multum. Id vero vocabulum admirantis est.

T.

Engaya-pe-pet-anc ynim? Interior pars accedit ne ad similitudinem nostrarum?

G.

Erymen. Non.

T.

Esce-non de rete renomdau eta-ichesué. Recita mihi ea, quæ ad tuum corpus pertinent.

*De rebus
ad corpus
spectanti-
bus.*

G.

Escendoup. Audi.

T.

J-eh. Paratus sum.

Che-acan. Caput meum. *De-acan.* Caput tuum. *Ycan.* Caput suum. *Oreacan.* Nostrum caput. *Pé-acan.* Vestrum caput. *Anatcan.* Eorum caput. Ut autem hæc pronomina melius intelligantur, personas singularis & pluralis numeri tantum declarabo.

Primum.

Che. Est prima persona singularis numeri, quæ in omni sermonis genere, siue primitiuo siue deriuatiuo, possessiuo, aut alio deniq; inseruit.

Che-ané. Caput meum aut capilli.

Che-voua. Mea facies.

Che-nembi. Meæ aures.

Che-shua. Mea frons.

Che-ressa. Mei oculi.

Che-tin. Meus nasus.

Che-iourou. Meum os.

Che-retoupaué. Meæ genæ.

Che-redmiua. Meum mentum.

Che-redmiua-ae. Mea herba.

Che-ape-cou. Maa lingua.

Che-ram. Mei dentes.

Che-aioué. Meum collum, aut mea gula.

Che-asseoc. Meum guttur.

Che-poca. Meum pectus.

Che-rocape. Mea pars anterior.

Che-atoucoupe. Mea pars posterior.

Che-pouy-asoo. Mea spina.

Ché-rousbony. Mei renes.

Che-reuire. Meæ nates.

Che-inuanpony. Mei humeri.

Che-inua. Mea brachia.

Che-papouy. Meus pugnus.

Che-po. Mea manus.
Che-poneu. Mei digiti.
Che-puyac. Stomachus meus aut iecur.
Che-reguie. Venter meus.
Che-pourou asseu. Umbilicus meus.
Che-cam. Mammæ meæ.
Che-oup. Coxæ meæ.
Che-roduponam. Genua mea.
Che-porace. Cubiti mei.
Che-retemeu. Tibiæ meæ.
Che-pouy. Pedes mei.
Che-pussempé. Ungues pedum meorum.
Ché-ponampe. Ungues mearum manuum.
Che-guy encg. Cor meum & pulmo.
Che-encg. Anima mea aut mens.
Che enc gouere. Anima mea postquam è corpore exiit.
 Nomina partium corporis pūdendarum.
Che-rencouem.
Che-rementien.
Che-rapoupit.

Quæ quidem breuitatis causa non fusiùs persequar. Notandum vero est, nomina rerum accommodari non posse, nisi pronomina primæ, secūdæ ac tertix personæ vtriusque numeri attribuuntur.

Vt autem melius capiantur, hoc sit exemplum.

Primo.

Che, Ego. *De,* Tu. *Ahe,* Ille.

Plurales.

Oree, Nos. *Peè,* Vos. *Au-ae,* Illi.

Quod ad tertiam personam *ahe*, est masculinum. Et pro feminino & neutro *ae*, sine aspiratione. Et in plurali *Au-ae*, est masculini aut feminini generis. & proinde communis.

De rebus ad domum & culinam pertinentibus.

De rebus ad familiã spectantibus.
Emiredu tata. Accende ignem.
Emo goep-tata. Extingue ignem.
Erout-che-rata-rem, adfer fomites ad ignem suscitandum.
Emogi-pira. Pisces coque.
Essefit. Torrè.
Emoui. Elixæ.
Fa-vecu-óuy-amo. Fac farinam.
Emogip-caouin-amo. Compone potum.
Coein-úpé. Vade ad fontem.
Erout-v-ichesue. Adfer mihi aquam.
Che-renni augepe. Da mihi potum.

Quere

Quere me che remyou-recoap. Veni ut mihi cibum præbeas.

Taie poeh. Manus meas lauem.

Tae-ionron eh. Abluam os meum.

Che-embouassi. Esurio.

Nam che iourou-eh. Non esurio.

Ehe-usséh. Sitio.

Che-reaic. Caleo, Sudo.

Che-rou. Frigeo.

Che-racoup. Febricito.

Che carouc-assi. Tristis sum.

Carouc tamen vesperam significat.

Aicoteue. Me res quædam excruciat.

Che poura-oussoup. Pessime agitur mecum.

Chero emp. Lætus sum.

Aico memouoch. Ludibrio expositus sum.

Aico-gatou. Res mihi cedunt ex sententia.

Che remiac-oussou. Meum mancipium.

Chere miboye. Meus seruus.

Che-roiac. Qui sunt minores me, & ad mihi ministrandum nati.

Che-porracassare. Piscatores mei.

Che-mae. Bona mea, merces, supellex. Denique quidquid meum est.

Che-rémigmonem. Est industriæ meæ.

Che-rere-couarré. Meus custos.

Che-roubichac. Qui est maior me, quem nos Regem nostrum, ducem, principem denique vocamus.

Moussacat. Est bonus paterfamiliâs, qui peregrinos viatores excipit.

Querre-muhau. Potens in bello, & in quadam re perficienda strenuus.

Tenten. Qui videtur in bello, aut in alia re fortis.

Che-roup. Pater meus.

Che-requeyt, Meus frater natu maior. *Che-rebure.* Minor natu.

Che-renadire. Mea soror.

Che-reue. Filius sororis meæ. *Che-tipet.* Filia sororis meæ.

Che-aiche. Amita.

Ai. Mater mea. Dicunt etiam *Che-si,* Mater mea: & sæpe quidem dum loquuntur de ipsa.

Che-sut. Socia matris meæ, quæ patris etiam est vxor.

Che-raÿt. Mea filia.

érememynou. Filii filiorum meorum & filiarum.

Notandum est auunculum nomine patris vocari, & patrem nepotes & nepotes suos filios ac filias appellare.

Quod Grammatici nostri verbum nominant, apud Brasilienses dicitur *Verbū apud Græmaticos.* *guengaué,* quod idem est ac loquendi modus. Ut autem aliquam eius rei notitiam habeamus, exemplum in medium proferemus.

*Deproge-
sic.*

Primum.

Singular. Indicat. aut demonstrat.

Aico, Sum. *Ereico*, Es. *Oico*, Est.

Pluralis.

Oreito, Sumus. *Peico*, Estis. *Aurae oico*. Sunt.

Tertia persona singularis & pluralis similes sunt, nisi quod in tertia *an ae*, pluralis numeri pronomen est addendum; quod significat *illi*, vt apparet in praeterito imperfecto, numeri singularis, quod resoluitur per aduerbium *aquoeme*, id est, eo tempore.

Aico-aquoeme, Tunc eram.*Ereico-aquoeme*, Tunc eras.*Oico aquoeme*, Tunc erat.

Plus imperfectum.

Oroico aquoeme, Tunc eramus.*Peico aquoeme*, Tunc eratis.*Aurae-oico-aquoeme*, Tunc erant.

Pro praeterito perfecto.

Singularis.

Accipiemus verbum *Oico*, vt ante & hoc aduerbium *Aquoemene*, quod est temporis praeteriti & plusquam perfecti.

Exemplum.

Assaoussou-gaton-aquoemene, Eum perfecte amavi eo tempore: *Quo-nenengaton-tegne*, Nunc vero nullo modo, quasi dicas, debebat amicitiam meam colere, quando ipsum amabam.

Pro futuro. *Aco-iren*, Ero in posterum. Et ita deinceps de singulis personis tam singul. & plural.

In Imperatiuo.

Oico, Sis. *Toico*, Sit.

Plurali.

Toroico, Simus. *Tapeico*, Sitis.

Aurae-toico, Sint. Pro futuro vero addere oportet, *Iren*, vt ante. Et imperando pro praesenti dicendum est, *Taugé*, quod est, Statim.

Pro optatiuo.

Aico mo-men. Quam libenter essem. Et sic deinceps.Optatiuum resoluius per aduerbium *Iron*.

Exemplum.

Taico-de-iron, Tecum sim, & sic deinceps.

Participium.

Chérécoruré. Ens. Quod participium recte per se intelligi non potest, nisi addatur pronomen *de-abe-et-ae*. Pluralis quoque *Oreé, péé, an aé*.

Vox indefinita pro infinito accipi potest. Sed ea raro vtuntur.

Coniugatio verbi *Aiou*, Exemplum indicatiui aut demonstratiui in praesenti tempore.

Singu-

Singularis numerus.

Aiout. Venio, aut veni.

Ere-iout. Venis, aut venisti.

O-iout. Venit, aut venit.

Plural. numerus.

Ore-iout. Venitis, aut venistis.

An-ac-o-out. Veniunt aut venerunt.

In aliis temporib. accipere debemus aduerbia, quæ post declarabimus. Nul-
lum enim verbum coniugatur, quin per aduerbium resoluatur, tum in præ-
terito, præsentis imperfecto, plusquam perfecto, Indefinito & futuro.

Exemplum præteriti nondum perfecti.

Aiout-agouéme. Tunc veniebam.

Exemplum præteriti imperfecti & perfecti.

Aiout-agouéméné. Veni, aut veneram eo tempore.

Aiout dimaé-né. Longum tempus elapsum est à quo veni.

Quæ tempora potius indefinita sunt censenda.

Exemplum futuri.

Aiout. Iran-né. Veniam certe die. Possumus etiam dicere *Iran*, quamuis nõ
addatur *né*.

Notandum est etiam, quod dum adduntur aduerbia, personæ repetendæ
sunt, vt sic in præsentis indicatiui & demonstratiui.

Exemplum Imperatiui singularis numeri.

Eori. Veni: habet tantum secundam personam.

Eyot. Nam in hac lingua non possumus imperare tertiæ personæ, quam nõ
videmus. Possumus quidem dicere:

Emo-out. Fac vt veniat.

Pluralis numeri,

Pe-ori. Venite.

Pe-iot. Venite.

Soni.

Eiot & *pe-iot*, Similem sensum habent, sed prior, *eiot*, honestius est inter ho-
mines, quoniam vltimus *Pe-iot*, vsurpatur in vocandis bestiis & auibus, quas
domi alunt.

Exemplum optatiui: tamen videtur imperare.

Singula.

Aiout-mo. Libenter venissem. Et sic de ceteris personis, vt in Indicatiuo: ha-
bet tempus futurum addito aduerbio:

Exemplum coniunctiui.

Ta-iout. Veniam.

Sed ad implendam significationem addenda est hæc vox *Nein*, quæ est ad-
uerbium exhortandi, imperandi, orandi, & incitandi. Verbum hoc indicatiuo
caret: attamen ab eo formatur participium.

Tovume. Veniens.

Exemplum.

*Che-roumé. Assoua-nitin.**Che-remiéreco pouére.*

Vt veniens inuēni quod aliās perdideram.

Senoyt-pe. Hirundo.*Inuby-a.* Cornua lignea, quibus Barbari sonitus cient.

FINIS COLLOQVII.

Insuper vt facilius iudicium de rebus à nobis in hac historia commemoratis ferre possint, tum ii quibuscum eundo, ac redeūdo nauigauit, tum ii omnes, qui me in America viderunt (è quibus non paucos superstites esse credo) ipsiq; adeo nautæ, aliique qui vel tantillum ad Sinum *Ganabara* sub Capricorni Tropico vixerunt: In eorum gratiam colloquio catalogum hunc, qui nomina pagorum 22. ad quos non semel oberrauit, adiungere visum est.

Pagin. 2.
quos in A-
merica
peragravit
auctor.

Ac primùm quidem hæc sunt eorum nomina, qui siti sunt ad dexteram, ingredienti sinum illum. *Cariauc.* 1. *Taboraci.* 2. Quorum postremum Galli *Pepinum* nominabant, de nauarchi cuiusdam nomine, qui nauem aliquando ad eum pagum onerarat.

Euramyry. 3. A Gallis *Goffet* nominatur, de interpretis cuiusdam nomine, qui aliquandiu ibi habitarat.

Pira-ouassou. 4. *Sapopem.* 5. *Ocarentin,* pagus amœnissimus. 6. *Oura ouassou-oueé.* 7. *Tentimen.* 8. *Cotina.* 9. *Pauo.* 10. *Sarigoy.* 11.

Alium præterea *Talli* petram vocant, ob rupeculam à mola non absimilem, quæ siluam ingredientibus iter ad istum pagum indicabat. 12. Alium quoque Galli *Vpec* nominant, de Indicarum gallinarū nomine, quas Barbari *Vpec* nuncupant.

Alium præterea sagittarum vicum appellabamus, quod cum primùm ad eū iter faceremus, in siluam ingressi, sagittas multas ad procerissimæ cuiusdam arboris putrefactæ cacumen emissas defixeramus, quæ in posterum indicis vi-ces nobis præstarent. 14.

Qui ad dexteram.

Keri-u. 15. *Acata-u.* 16. *Morgouia-ouassou.* 17.

Qui in Insulam magnam.

Pindo-oussou. 18. *Corouque.* 19. *Piraijou.* 20. Alius præterea, cuius nomen mihi excidit, situs inter *Pindo-oussou,* & *Piraijou,* ad quem in quibusdam captiuis emendis operam posui. 21.

Alius quoque inter *Carouque* & *Pindo-oussou,* cuius etiam appellatio non occurrit. 22.

Quæ sit tum pagorum, tum ædium forma, alibi demonstraui.

CAP. XX.

De nostro ab America discessu: deque naufragijs & alijs non minimis periculis, quæ primum in reditu nostro euasimus.

Ostquam menses octo in Insula, quam occuparat Villagagno, viximus, ab eo eiectioni fuimus. Itaque in continentem secessimus, ad sinistram Ganabaræ sinum ingredientibus, ad eum locum quem nos *la briqueterie* nuncupamus, qui ab castello Collignio passibus M. distat. Ibi menses duos in tuguriolis quibusdam à Gallis piscatum euntibus olim extructis degimus. Per illud tempus Chappellæus & Boissius, quos apud Villagagnonem reliqueramus, ad nos veniunt, eandem ob causam eum deferentes, ob quam nos ab illo discessionem feceramus. Duo vero illi in nostrum sunt adscripti numerum, qui naulum sexcentenarum Gallicarum libellarum, vnà cum aliquanta commeatus copia cum nauclero, cuius nauis transportati sumus, pacti eramus.

Lateritia, locus in America.

Chappelleus, Boissius a Villagagnone abscedunt.

Verùm antequam vlteriùs progrediar, id est à nobis dicendum, quod antea nos dicturos recepimus, nimirum quo se gesserit modo in nobis dimittendis Villagagno. Legati regii nomen præ se ferebat, munusque obibat in illis regionibus: quare Gallorum, qui eò veniebant, nullus quidquam cõtra illius nutum adgredi ausus erat. Ille igitur tantisper dum nauis, qua reuecti fuimus, in anchoris stabat, ad Ganabaræ sinum, quo in loco onerabatur, ex scripto nobis abeundi potestatem facit, & literas dat ad nauarchum, quibus illi significat, ne cunctaretur nos nauis deportare, id quidẽ illi per se licere: nam (inquebat fraudulenter) quam gratus fuit mihi olim eorum aduentus, quo me id assequutum esse rebar quod optabam, eorum discessione tam delector, quãdo mecum non consentiunt. Qua specie insidias nobis clam struxerat. Arculam enim cerata tela obuolutam (qui mos est ab nauigantibus receptus) epistolis plenam, quas ad familiares scribebat, eidem nauarcho tradit: quibus dicã in nos conscriptam clam interferit, qua primo quoque obuio regio ludici, vt in nos manus conijciat. Atque ita merita nostra in se collata Villagagno indignissima perfidia veluti obsignauit. Quam tamen (vt mox dicetur) in contrarium Deus conuertit euentum: maximo enim nostro solatio, Villagagnonis vero ignominia cessit.

Villagagnonis indignissima perfidia.

Tandem Prid. Nonas Ianuarii, Anno 1558. nauem nostram, Iacobæam nomine, Brasilio, pipere Indico, gossypio, cercopithecis, Sagouinis, psittacis, alijsque id genus, quæ iam pridem plerique nostrum sibi compararant, oneratã conscendimus. Sed antequam e portu soluamus prætermittere nolo, vt magis ac magis pateat Villagagnonem vnum impedimento fuisse, quo minus Galli regionem illam tenuerint, Faribæum quendam nomine, Rothomagensem, nauis nostræ præfectum nauigationem illam suscepisse religiosi nominis procerum rogatu, vt terram illam exploraret, atque habitationi idoneum locum deligeret. Ac sane is nobis significauit, nisi Villagagnonis defectio obstitisset, vltra octingenta hominum capita longis Belgicis nauibus eò nauigatura mox fuisse.

Villagagno in causa est, cura Gallis America non sit occupata.

Ego vero facile credo, si Villagagno constanter in proposito perseverasset, è Gallia ultra capitum decem millia eo commigratura fuisse, quæ & Insulam nostram ab Lusitanorum insultibus propugnassent (qua tamen non multo post discessum nostrum sunt potiti) amplissimosq; ac fertilissimos agros sub regia auctoritate in America incolerent. Quæ terra si id contigisset, antarctica Gallia nomen, quod inditum fuerat, merito retinisset.

*Qua die
ab Ameri-
ca discesse-
rimus.*

Sed ut ad rem, eodem ipso die, nimirum Prid. Non. Ian. soluimus, ac Deo duce, vasto illi Occidentali Oceano rursus nos committimus. Recensione facta, capitum numerus ad quadraginta quinque est inuentus. Nauigium enim quo vehebamur oneraria erat nauis mediocris, cuius Nauarchus, nomine Baudouinus, de quo ante facta est mentio, nautas viginti quinque habebat, nos vero quindecim eramus. Nauigationem porro illam non nisi imminentis periculi cum formidine suscipimus: enimvero plerique nostrum ob infinitos, quos inter eundem exantlauerant labores, nisi adeo iniquus nobis fuisset Villagagno, ut in Galliam remigrarent, nunquam adduci potuissent: tum quod sincere Deum illic colere liceret, tum etiam soli fertilitate experta: quarum rerum in Gallia tum erat, atq; est etiam nunc longe maior difficultas. Hinc fit ut ego, qui patriam meam semper amaui atq; amo, Americae valedicturus, hoc loco fateri cogar, me non raro Americanorum consortii teneri desiderio, apud quos integritatem ac sinceritatem maiorem sum expertus, quam apud nostros plerosque Christianum nomen præ se ferentes. Iam enim apud nos fides nulla superest, resque adeo nostra tota immutata est, inque dissimulationibus, atque verbis inanibus posita.

Breuiam.

At quoniam ipso nauigationis nostræ initio Breuia erant nobis transmittenda (sunt autem scopuli arenæ permixti) quæ in mare ad L. x. pass. Mill. porriguntur, quæ etiam quam longissime possunt fugiunt nautæ, vento non satis ad altum tenendum secundo, ut tam graue declinarem periculum, retro cedere propemodum coacti fuimus. Attamen postquam totos septem dies fluctibus agitati oberrauimus, nec multum promouimus, circa mediam noctem accidit nobis, ut nautis pro more alternatim aquam è sentina ἰσραὴλῶ haurientibus, quamuis diu multumque in illo perstitissent labore, eam tamen exhaurire nusquam potuerunt. Nauclerus noster rem illam admiratus ad sentinam descendit, quidnam rei illud esset sciscitaturus. Nauem rimosam atque adeo aquis operetam, ut iam paulatim demergi eam persentiremus, comperit. Quare minime quærendum arbitror, utrum singulis nostrum expergefactis, ubi imminens illud periculum, in quo versabamur, innotuit, vehementer percussi fuerimus, nec ne. Ac sane tam certum erat submersionis mox futuræ indicium, ut salutis spe omni abiecta, plerique iam mortem expectarent.

*Imminens
nauis
periculum.*

Veruntamen Deo ita prouidente quidam (in quibus eram) vitam suam quam longissime possent producere decernunt: seque colligunt, ac duobus ἰσραὴλοῖς nauem ad horam usque meridianam sustentant, hoc est, duodecim horarum spatio, quo tanta abundantia in nauem influxit, quanta totis viribus à nobis potuit exhauriri. Immo cum Brasiliam, quo erat nauis onusta, aqua attingisset, sanguinem bubulum rubore referens è canalibus effluebat. Tantis per igitur

tur dum tanta cum diligentia, quantam res ipsa flagitabat, neruos omnes contendimus, secundo flante vento ad reditum in Barbarorum oram, quã (vtpote non multũ à nobis remotam) illius diei hora vndecima conspeximus, proram eò conuertimus. Interea nauæ, quicum fabro lignario sub foris erant rimulas, quæ aquæ ingressum præstabant lustrantes, tam nauiter officio functi sunt, vt lardo, plumbo, panniculis, atq; id genus aliis, quæ illis non parce à nobis ministrabantur, infestissimas quasq; obturant: atque ita viribus iam deficientibus paulisper leuati fuimus. Attamen vbi faber lignarius nauem vndiquaque diligenter recognouit, asseruit eam (vtpote vetustam & vermibus erosam) ad tantam nauigationem minime esse parem, quãta erat ea, cui iam nos accincti eramus: auctorque fuit, vt vnde excefferamus eò rediremus, ibiq; vel nauem aliam è Gallia venturam opperiremur, vel nouam conderemus: de qua sententia acerrime est cerratum. Nihilominus tamen vicit naucleri sententia, qui veritus vt si littus repeteret, nautis destitueretur, malle se affirmavit, vitam suã ad omnes casus obiicere (quæ erat illius amentia) quam mercium, atque adeo nauis ipsius iacturam facere. Se quidem Philippo, aliisq; quibus præerat, si ad Americam oram redire animus esset, scapham ad eos vsus daturũ esse. Ad quæ propere Philippus se quidem Galliam repeterere decreuisse, atque suis omnibus, vt idem facerent, auctorem esse respondit. Nauclerus vero alter excepit, nauigationem periculosissimam esse: ac præterea præsentire se eam diuturniorem futurã quam vulgo crederetur: ac proinde comeatum tot hominibus alendis nõ suffecturum. Quibus auditis ex vniuerso numero sex conuenimus, qui nauigationis pericula, ac præcipuè famem imminentem reformidantes Americanam oram, à qua x x. tantũ passuum millia aberamus, repeterere statuimus.

Id consilium vt exequeremur, haud mora, sarcinas nostras in scapham cõiicimus, quæ nobis data fuerat, cum farinæ exigua copia, atq; aliquantulo potu. Sed dum mutuo valedicentes bene alii aliis precaremur, quidam ex iis, qui cum Philippo remanserant, summo quo me prosequeretur amore motus, manum mihi porrexit, atq; ita inquit, obsecro te, vt nobiscum remaneas, fac nos minime in Galliã esse appulsuros, attamen longe maior affulget spes salutis, siue ad Prouinciam Peruensẽ, siue ad aliquam insulam appellamus, quam si ad Villagagnonem reuertamur, apud quem (vt facile est coniicere) quieti nunquam eritis. His permotus cum longiori orationi locus non daretur, ego relicta in scapha sarcinarum mearum bona parte in nauem rursus confestim conscendo, atque ita periculum summum (vt dicemus) ab amico illo sagaciter præuisum, effugi. Quinque reliqui, quorum nomina nõ sine causa hoc recensẽbo loco, Petrus Bordonius, Ioannes Bordellus, Matthæus Vernellius, Andreas Fontanus, Iacobus Ballæus, agre à nobis nec sine lachrymis abscedentes, Americanam o-

*Gallorum
quinque in
Americã
redierunt.*

ram repetiere. Ad quã non nisi maximo labore tãdem appulerũt, atq; ad Villagagnonem redierunt; quorum tres primo loco nominatos suffocãdos curauit. Itaque rebus omnibus apparatus, vela damus, rursumq; mari nos cõmittimus, putri ac vetusta illa nauì vecti, in qua ceu in sepulchro mortem potiùs quam vitã operiebamur. Ac sane præterquam quod maximo cũ labore Breuia

illa transgressi sumus, per totum Ianuarium mensem cōtinuis procellis ac tempestatibus agitati fuimus, nauisq; nostra maximam aquæ copiam rimulis excipiebat, quam nisi continuo exhaustissemus, centies de die (vt ita dicam) periissemus. Labor autem ille non fuit vnus diei.

Insula inculta arboribus atq; auib. abundans.

Maximo igitur illo labore vltra quadringenta passuum Mill. prouecti, Insulam quandam incultam conspicimus, in modum turris rotundam, quæ quā-tum coniectura assequi possum, passus mille in ambitu habebat. Eam vero, cum ad dexteram præternauigarem, arboribus non modo virentibus eo mense Ianuario abundare animaduertimus, sed etiam tanta auium copia, quarū non pauca malo rudentibusq; nauis nostræ infidentes prehendi se atq; contrectari patiebantur, vt eminus columbarium forma referret. Aues in ea erant nigri, leucopæi, subalbi, atq; varii id genus coloris: omnes quidem inter volandū amplitudinem non mediocrem præ se ferebant, verum captis quibusdam vbi plurimis eas nudauimus, corpore passerem amplitudine nō superante eas esse comperimus. Vltra quatuor passuum Mill. progressi, ad dexteram rupes acutas emergentes conspicimus, quæ res metum dedit, ne plures illiusmodi sub aquis laterent, ad quos nauis allisa frangeretur, quod si contigisset, ab ea exhaurienda immunes fuisset. Toto nauigationis illius nostræ tempore, quæ fuit quinque mensium, terras nullas, exceptis insulis illis, conspeximus, quas Nauiculatores nostri in suis chartis minime notatas inuenerunt, ac forsitan etiam à nullis antea conspectæ fuerant.

S. Rochi promontorium.

Sub finem Februarii mensis ad æquinoctialem circulum accessimus, adeo vt tribus tantum gradibus ab eo distarem. Sed quia dies iam quinquaginta erant elapsi, cū nauigationis partem tertiam nondum confeceramus, com meatus vero pars bona erat consumpta, ambigebamus, vtrum ad S. Rochi promontorium deflecturi essemus, necne? quæ terra Barbaros quosdam incolas habet, à quibus com meatum nos accipere posse nonnulli spem faciebant. Vicit tandem eorum sententia, quibus visum est vt vlteriùs progredieremur, vtq; cer copithecorum & psittacorum, quos nobiscum vehabamus, pars occideretur, atque ita com meatui parceretur.

Quid causa sit, cur circa æquinoctialem lineam difficultis sit nauigatio.

Porrò quarto huius historiæ capite summos retulimus labores, qui nobis inter eundem fuerunt exantlandi, vbi ad circulum æquinoctialem accessimus. At vero quia ipse expertus sum, non faciliorem à polo antarctico huc tendentibus esse accessum, quæ mihi de ea re probabiliter videntur, dicenda hoc loco ad iiciam. In primis igitur illud ponendum est, circulum æquinoctialem, cuius situs est ab Euro ad Fauonium, quasi dorsum siue spinam mundi esse, iis qui ab Aquilone ad Austrū nauigationem instituunt, & contra (nam alioqui sat scio, in globo nihil summum, nihil infimum esse) dico igitur & accessum ad mundi illam summitatem esse ab vtraque parte difficillimum, & in mari fluctus vtrinque æstuant, quos tamen in immansi illa abyssu cernere est difficile. Ventos quoque ab eo loco erumpentes, atque in contrariā partem flantes, naues ipsas æquinoctialis circuli accessu prohibere. Cui meæ sententiæ id suffragatur, quod statim vbi vel gradum vnum ab vtrauis parte transgressi fuerint nauæ, lætitia summa

summa exultantes, ac de reliqua navigatione bene ominantes sese inuicem ad comeatum edendum hortantur: adeo ut naues in decliui globi versantes, non ita difficulter agantur, atque ad summitatem illam tendentes agebantur. Adde quod maria omnia inter se quamuis conuexa (quæ tamen admiranda DEI prouidentia, ne terras obruant frenantur, licet in terris fundata sint, atque adeo supra ipsam terram elata, quam in varias Insulas, & quasi particulas diuidunt, quas item inter se quodammodo concatenatas quibusdam filamentis & radicibus, ut ita loquar, in imis gurgitibus esse existimo) cum inquam hæc tanta aquarum moles vna cum terra ipsa suspensa, quæque duobus axibus sustentata (quos axes in quadrangulis vtrique polo oppositos esse fingo, quorum quatuor, decusses duas faciunt, quæ in orbem & semicirculum spheram totam ambiunt) perpetuo agitur motu, quod ex æsto marino apparet. Cum igitur motus ille sub Æquinoctiali circulo initium habeat, certissimum est, hemisphærio meridionalium aquarum ad præscriptos limites recedente eos, qui in medio globo versantur, quasi in æquilibrio non nihil hac quoque ratione ab cursu cohiberi. Adde insuper, quod & alibi attingi, æris intemperiem malaciaque, quæ sub æquatore crebro obtinent, non parum incommodi afferre: imo obstare, quo minus celeri cursu transmittatur. Hæc sunt quæ paucis ac quasi obiter de hac re mihi dicenda fuere, de qua tamen in vtramque partem controuerti facile esse existimo. Ac sane nemo est, quantumuis eruditus, qui de his rebus statuere quidquam possit, quod non refellatur. Solus enim Deus, qui ingentem hunc orbem aqua terraque constantem condidit, quemque non sine insigni miraculo suspensum continet, arcana isthæc omnia nouit. Ac sane non est difficile argumenta, quæ passim in scholis de hac re agitantur, confutare: quæ tamen minime sunt contemnenda, eo præsertim nomine, quod ingenia acuunt, dummodo isthæc omnia non primam (quod faciunt Athei) sed secundas esse causas meminerimus. Denique nihil certi hac in parte agnosco, nisi id quod sacræ tradunt literæ. Illæ enim spiritum illius auctorem habent, à quo veritas omnis manet, ac proinde solas illas indubitatas habeo.

Sed cursum nostrum persequamur. Cum tandem ad Æquinoctialem circulum paulatim maximis cum laboribus peruenissemus, Gubernator nauis, eleuationem nostram astrolabio rimatus est: atque asseruit nos sub linea illa Æquinoctiali eodem ipso die, quo sol ad eam peruenerat versari, nimirum 4. Id. Mart. quæ res ut apprime notanda, quæque ante illud tempus paucissimis contigisset, ab illo est obseruata. Pluribus hæc persequi non lubet, cuiuslibet tantum æstimandum relinquo, quantos æstus tum perpelli fuerimus, quibus Sol esset pro Zenith. Præterea quamuis aliis anni temporibus Sol modo ad vnum, modo ad alterum ex tropicis exspatiatur, nullibi tamen siue mare siue terram spectes, æstus infestior perferitur, quam sub illa zona. Satis id mirari non possum, quod à quodam alioqui fide (quantum mihi cernere datum est) dignissimo, est memoriæ proditum: Hispanos quosdam per regionem quandam Peruanam iter facientes, non modo miratos esse, quod sub æquatore niuem cospexissent, immo montes niue obiectos ægre superassent, sed etiam tantum frigus ex-

*Sub Æ-
quatore
ipso die
Æquino-
ctiali ver-
sari sumus.*

*Hist. Gen.
7nd. lib. 4.
cap. 116.*

perti essent, vt sociorum suorum nonnulli gelu rigore fuerint examinati. Iam si vulgaris illa physicorum afferatur sentētia, niuem in media aëris regione creari, quam faciat ad rem (quod cum bona eruditorum venia dictum sit) non satis video. Sol enim perpendiculariter in illa linea radios suos in terram emittit, ac proinde aërem calefacit, qui niuem ferre non potest, nedum vt eam congelet, concreetq;. Nec magis mouet me, quod de montium altitudine atq; de Lunæ frigiditate vulgo dici solet.

Quare insolidum quid illud esse statuo, atq; ab Philosophorum regulis exceptum: solutionem vero certiolem afferri minime puto ea, quam Deus ipse Iob. 48. 22 Iobo affert, cui vt ostenderet homines, quantumuis acutissimos præclaris suis operibus capiendis minime pares esse, ait: An meos thesauros penetrasti? An grandinis thesauros oculis perlustrasti? Quasi summus ille opifex Iobo diceret, Quod horreum mihi putas esse, quo isthæc contineantur? tūne istarum rerum causas rimari potes? Minime id quidem, tu imperitior es, quam qui isthæc possis assequi.

Sed ad rem. Africus tandem ventus nos ab æstibus illis summis eripuit, ac mox arcticum polum, cuius conspectu annum integrum carueramus, intueri cœpimus. Ceterum ne lectores diutius detineam, ea minime repetam, quæ à nobis sunt commemorata, de permultis obseruatu dignissimis, de piscibus volantibus, aliisq; prodigiosissimis, non vnus generis, qui à nobis inter eundū sub torrida illa zona visi sunt: verum eos ad narrationem illam remitto.

Iam igitur eorum, à quibus eripuit nos Dominus, periculorum narratio est repetenda. Iurgium subortum erat inter vnum ex præfectis nauis nostræ, & nauiculatorem nostrum, quo fiebat, vt neuter recte officio suo fungeretur. Cōtigit, vt nauiculatore ad 7. Cal. April. vicem suam explente vela omnia expandi, atque in altum erigi iusserit: turbinem vero imminentem non animaduertit, qui repente in vela nostra tanto impetu irruit (quæ vt contraherentur iussisse debuerat) vt naui in latus inclinata, adeo vt mali summum aquam attigerit, quin & rudentes, auium caueæ, aliaq; sarcinæ paulo negligentius collocatæ in mare deciderint, non procul abfuimus ab exitiali submersione. Attamen rudentibus summa celeritate abscissis, nauis paulatim erecta est. Nihilominus tamen nos in summum discrimen tum deuenisse merito affirmare poteramus. Illi tamen, quorum culpa totum illud nobis euenerat, non illo periculo manfueti facti sunt, atque ad concordiam allecti. Sed contra simul atque à periculo exsoluti fuerunt, gratiarum actionis loco pugnam intentarunt inter se adeo obstinatam, vt periculum esset ne tandem ad eandem deuenirent.

*Humanū
ingenium,
nisi a Deo
immute-
tur, indo-
mitum.*

Aliquot post diebus obtinente malicia, faber lignarius cum nautis, qui de nobis leuandis à tanto labore (dies enim ac noctes in nauis exhaurienda ὑδραύλοις occupabamur) solliciti erant, rimas, quas obturarent, diligenter perquirūt. Sed dum quandam sarcinam, accidit, vt asser longitudine & latitudine pedis vnus auulsus sit, aqua vero tanta copia, tantoque impetu in nauem irruerit, vt nauitas ipsos è vestigio abegerit, adeo vt illi fabrum lignarium reliquerint solum, ad

nos vero, qui in foris eramus accedentes, re ipsa minime explicata summo cum pauore exclamabant, actum est de nobis, actum est de nobis.

Adhæc Præfectus, cum nauarcho & Governatore, periculo urgente asse-
res naus, quæ foris sunt tegumento, confestim in mare deiciunt, quo facilius
educeretur scapha. Brasiliæ quoque maximam vim aliasque merces, quarum precium
ad Gallicarum libellarum millia decem accedebat. Illi igitur consilium de naue
relinquenda inibant, deque salute quaerenda in scapha: quam rursus ne nimio
onere opprimeretur metuebant. Quo factum est, ut nauarchus stricta machæ-
ra nos omnes ingressu illius prohibuerit: minatus, se brachium illi abscissurum,
qui primus in illam ingressum moliretur. Igitur rabido mari permisos nos esse
autumabamus. Prius tamen illud naufragium, ex quo singulari Dei ope emer-
seramus, in mentem nobis redibat, hortabaturque, ut totis viribus in eo præsta-
remus, ne naus obrueretur: cum tamen alioqui æque mortem atque vitam op-
periremur. Tamen tantum effecimus, ut nauem incolumem retinuerimus. At-
qui non omnibus erat ea animi fortitudo: nauæ enim plerique mortis illius,
quod imminabat genus reformidantes, adeo obstupuerant, ut rerum omnium
curam iam abiecissent. Ac sane, merito quidem asseuerare possum impios il-
los atheos, qui passim inter pocula eos irrident, qui mari sese committunt, qui-
que tot pericula subeunt, si apud nos adfuissent, nugas illas & ludibria sua con-
festim horrendis terroribus permutaturos fuisse. Mihi porro dubium non est,
quin eorum, qui isthæc aliaque quæ iam commemorauimus, pericula sunt le-
cturi, plerique ex nostrate forma exclament: Quam tutum est brassicas in con-
tinente plantare! Quam facilius admiranda de Barbaris audiuntur quam vi-
suntur! Quam sapienter olim Diogenes eos laudabat, qui nauigandi consilio
inito, minime tamen nauigabant! Atqui nondum nostrorum hic fuit exitus
malorum: tum enim cum in istud incidimus discrimen, ab portu ad quem ten-
debamus vices centena passuum millia aberamus. Fuerunt itaque multa alia
nobis subeunda pericula: quinimo (ut mox dicetur) tantam perpeffi fuimus
famem, ut non pauci ex nostris extincti ea fuerint. Sed interim subiicienda est
ratio, qua istud euasimus periculum: Faber noster lignarius humilis quidem
staturæ vir, sed animo forti, naus sentinam ut ceteri, minime reliquerat, sed cõ-
tra penulam suam nauticam vasto illi hiatus admouerat, pedibusque, ut aquæ
viribus obsisteret (quibus tamen non semel est à suo loco dimotus, atque in al-
tum elatus) calcabat, tum quanta poterat vocis cõtentione eos aduocabat, qui
in foris erant consternati, atque in summam iam deuenerat desperationem: mo-
nebatque, ut sibi vestes, xyliua cubilia, aliaque quæ vsui erant subministrarent, qui-
bus quam maxime posset, aquæ impetus tantisper cohiberetur, dum asserem
appararet, quo hiatus ille perniciosus refarciretur. Quibus diligenter suppedi-
tatis, illius opera ab tam præsentis periculo liberati fuimus.

Ab eo tempore ventis adeo aduersis vsi sumus, ut naus nostra modo ad Eu-
rum, modo ad Fauoniũ depelleretur, cum tamen ad Austrum tenderemus. Præ-
terea Governator noster illius artis non admodum peritus à cursu aberravit, atque
ita incertum cursum, donec ad Tropicum Cancræ peruentum fuerit tenuimus.

*Casus, qui
submersio-
nem nobis
propemo-
dum attu-
lit.*

*Herbidū
mare.*

*Hist. Gen.
Ind. lib. 1.
cap. 16.*

*Herbarū
illarū ma-
rinarum
descriptio.
Quisqui-
lia rubra
marinna-
ntes.*

*Bolis quid
sit, quisue
illius usus.*

*Calchond.
de bello
Turcico.*

Præterea per quindecim dies inter herbas mari innatantes versati sumus, quarum tanta erat densitas, tantaque copia, ut nisi securibus eas secantes, nauigio, quod illis frangendis erat impar, viam fecissemus, futurum autumo fuisse, ut ibi substitissemus. Quoniam autem herbarum illa copia mare quodammodo turbidum efficiebat, nos in paludibus cœnosis versari credebamus: ac proinde Insulas quasdam in propinquo esse iudicabamus. Verum iacta bolide, cui funis quingentenarum vlnarum longitudine alligatus est, nec fundum attigimus, neq; etiam Insulas vllas aut continentem animaduertimus. Ad hæc id cōmemorare libet, quod ab Ind. Hist. de hac re memoriæ est proditum: Christophorus Columbus, inquit, ea quam primum instituit nauigatione ad Indiam nouam cognoscendam, Anno nimirum 1492. com meatu reparandi gratia ad vnam ex Canariis Insulis diuertit, à qua paulo post digressus, cū dies permultos nauigasset, tandē ad mare adeo herbidum deuenit, ut pratum referret. Quæ res non parum eum commouit, quamuis nullum subesset periculum. Sed herbarum illarum descriptionem subiungere placet. Colore sunt subflauo, ad fœnum iam exsiccatum accedente, foliis à ruta hortensi non absimilibus: baccis iuniperinas referentibus: prælongis quibusdam filamentis ac fibris colligantur, non absimili ab hedera terrestri modo, atq; ita radicibus expertes, mari ipso innatant. Ceterum non satis tuto tractantur, nonnunquam etiam sordes nescio quas rubras, quarum forma ad galli gallinacei cristam accedit mari innatantes vidi, quarum adeo periculosus erat contactus, ut si à nobis atrectarentur, manus confestim intumesceret, ac rubore infestaretur.

At quia nuper in sermonem de bolide incidimus, de qua multa ab anilium fabularum commentis non admodum aliena sæpius audiui, nimirum nauigantes ea iacta è terra quæ inhæret, quibus in regionibus versentur agnoscere, quod falsissimum esse de Occidentali mari assero. Itaque quod res est subiiciam. Bolis ergo instrumentum est trunculum pyramidalem forma referens, ac acuta parte perforatum, quod funibus attexitur, sebum vero ab altera parte applicantes in profundum demergunt nautæ, quoties locum stationi idoneum nactos se esse putant. Cui, si arena adhæserit, opportunam esse stationem colligunt: sin minus, limum aut rupes subesse cognoscūt, cui anchora defigi minime potest, ac proinde alio esse properandum.

Hæc habui dicenda ad erroris illius refutationem. Ii enim omnes, qui in alto Oceano nauigarunt, immensam esse illius & inscrutabilem, quantavis maxima funium copia adhibita, profunditatem norunt: quo fit, ut dies noctesq; quam diu secundus est ventus, cursus sit tenendus: obtinente vero malacia, consistere necesse sit. Nauigia enim mari illi accommoda perinde ac naues actuariæ remis non aguntur. Ex quo patet nugas esse ea, quæ vulgo referuntur: bolide humum erui, qua in quibus terris nautæ versentur, dignoscant, cū vasti illi gurgites (ut supra dixi) sint penitus imperscrutabiles: quod si in mediterraneo mari, aut in ipsa terra, ut quidam de Africæ desertis referūt, in quibus stellarum & pyxidis marinæ ductu viatores iter conficiunt, locum habeat: penes auctores fides esto. Ego quæ de Occidentali Oceano dixi, vera esse confirmo.

Igitur

Igitur postquam herbosum illud mare prætergressi sumus, veriti ne in piratas incideremus, tormenta aliquot ferrea aptauimus, aliaq; munimenta instruximus. Quæ res nouum nobis creauit periculum. Cùm enim tormentarius noster puluerem igni admouisset, tandiu eum apud ignem reliquit, quoad vas, cui fuerit impositus, candesceret, atq; adeo ignem cõciperet: cuius flamma vniuersum nauigium nostrum penetrauit. Adeo vt perparum abfuerit, quin ob picem, qua vndiquaq; oblitum erat nauigium, flammis correpti fuerimus, quibusdam velis ac rudentibus infestatis, tribus quoq; nautis grauissime adustis, quorum vnus post aliquot dies vitam cum morte commutauit. De me quod attinet, nisi vultui meo pileum opposuissem, haud dubie adustione fuisset turpatus, nisi quid grauius mihi accidisset. At illius mei pilei beneficio summis tantùm auriculis capillisque adustis incolumis euasi. Quod quidem ad decimum septimum Cal. Maias nobis contigit. Iam hoc loco aliquantulum est respirandum nobis per Dei gratiam ab naufragiis, submersione, incendioq; hætenus liberatis.

CAP. XXI.

De extrema fame, tempestatibus, aliisque non paucis periculis, à quibus in Galliam redeuntes diuina ope erepti sumus.

T O T tantisque euitatis periculis è Scylla in Charybdim incidimus. Etenim cibariis nostris iam ante non quidem opiperis pars media repete fuit detracta, eò quod tum temporis à Gallia decies centena passuum millia aberamus, quam moram nõ tempestates tantùm nobis attulerunt. Nam (quod etiam alibi dixi) Gubernator noster à cursu adeo aberrauerat, vt cum assereret nos ad Hispaniæ oram accedere, Insulas Efforeas legeremus, quæ ab Hispaniensi ora sexies centena passuum millia distant. Ille igitur error eò inopiæ nos redegit, vt sub Aprilis mensis finem com meatu penitus careremus. Postremum igitur solatium fuit, vt Cellulam gypstatam, in qua com meatus recondi solent, euerreremus: in qua vermes & murium excrementa maiori copia quam micæ reperimus, quisquiliis tamen illis diligenter collectis, ac sigillatim distributis, pulmentum conficiebamus, quod & nigredine & amaritudine fuliginem superabat. Id genus cibi quam palato esset gratum, minime est quærendum. Per illud tempus quicunq; cercopithecus & psittacos reseruarât iis (quod iam pridem à multis erat factum) vesci non dubitarunt. In summa, iam ipso Maij mensis initio ex nautis nostris duo fame necati sunt, atq; pro nauigantiũ more in ipso profundo sepulti. Præterea tam dira vrgente fame totos viginti dies procellis ac tempestatibus adeo vexati fuimus, vt non modo vela omnia complicare, clauumq; obligare, sed nauigium amplius regere impotes permittere illud flatibus atq; vndis coacti fuerimus. Quæ res effecit, vt per totum illud tempus, quantumuis vrgente fame, piscis à nobis nullus fuerit captus. In sum-

Vermes ac murium excrementa vna cum micis panis colliguntur & eduntur.

Nautæ duo fame necati.

Psal. 107.
23. 24.

ma repente nos in diram famem incidimus extrinsecus vndis, intrinsecus vero aqua petimur. Quare in eorum gratiam, qui mare nodum viderunt, quos merito mediam tantum mundi partem vidisse dixeris, hoc loco, id est, in memoriam reuocandum, quod Psaltes de nauigantibus asserit:

At vos tranantes pictis vada salsa carinis,

Maris coloni diuitis,

Magna Dei vere miracula cernitis, alti

Dispersa campis aquoris.

Nam simulac iussit, rapidi tota aquora venti

Ad ipsa tollunt sidera.

Abripitur pariter ratis, & nunc nubila tangit:

Tumete vecta gurgite,

Tartara nunc contra præceps contendit ad ima,

Ipsi que mergitur inferis, &c.

Per illud tempus cogente rerum inopia, admiranda concipiebant vota Nautæ: at nos ad verum illum Deum vota omnia dirigebamus, cuius benignitatem atque fauorem toties experti eramus: cuius etiam ope in media ipsa fame, non sine insigni miraculo sustentabamur, à quo etiam vno mare ipsum ac tempestates sedari posse noueramus.

Interim licet inedia ac proinde macie adeo cōfecti essemus, vt nauigationis obeundis ministeriis vix ac ne vix quidem idonei essemus, egestas tamē singulos eò compellebat, vt quacumq; fieri posset ratione, de famelico ventre saturando cogitarent. Nonnullis in mentem venit, vt frustula parmarum ex tergo *Tapiroussou*, de quo antea, in aqua decoquerent, ederentq;: at illa inuentio non ita successit. Alii igitur eadem frustula excipientes prunis imposita torrēt, quod adustum erat cultro eradunt; quod optime successit: corium enim illud nobis fame iam confectis suillam cutem prunis assatam sapore referebat. Hoc factō experimento, quicumq; parmas eiusmodi habebant, frustatim eas concidebant falcibus, aliisq; instrumentis, frustaq; diligenter in sacculis recondita apud se continuo gestabant, immo in tanto apud eos erant illa pretio, atque loculi auro oppleti apud auaros & fœneratores nostrates esse solent. Iosephus de Hierosolymitanis obsessis verba faciens, memoriæ prodidit, eos nec cingulis nec calceamentis abstinuisse, Coriaque scutis detracta mandisse. At non defuerunt inter nos, qui & Coriaceos thoraces, ipsaque adeo calceamenta ederent. Immo pueri, qui nobis famulabantur, fame adeo pressi fuere, vt à laternarum cornibus non abstinuerint, quarum in nauigiis maxima suppetit copia, immo sebaceis ipsis candelis, si quas offenderent, nō pepercerunt. At nos summe debilitatos iugiter in exhaurienda naue laborare necesse erat, alioqui mox submersi fuisset, in ediamq; nostram largo potu compensassemus.

Porro ingentem bolidem tertio nonas Maias sub solis occasum in aere ardentem conspeximus, cuius tanta erat velis nostris reuerberatio, vt ea igne iam correpta esse crederemus: attamen nullo nostro incommodo statim euolauit. Iam si quaratur, vnde bolis illa ortum habuerit. Respondeo rei illius causam indagare

Parmæ ex tergo Tapiroussou manduntur.

De Bell. Jud. lib. 7. cap. 7. Thoraces coriacei & calceamenta exeduntur.

Laternarū cornua candelaq; sebacea cibi vices præstant. Bolis ignea in aere cōspicitur.

indagare difficillimum esse, præsertim cùm terras nouas, ex quibus ichtyocol-
læ aduehi solent, Insulamque Canada præterlegeremus, quæ regio est frigidis-
sima, ex calidis exhalationibus ortam esse nemo dixerit. Nos igitur vt genere
omni incommodorum affligeremur, Aquilone vento adeo infestati fuimus,
vt totos dies quindecim calorem vix vllum perferimus.

Tormentarius noster ad 4. Cal. Maias, cùm ante tanta fuisset fame oppres-
sus, vt psittaci viscera me præsentem cruda paulo ante deglutisset, diem suū obiit,
nec terræ, sed mari sepulchrali, vt & superiores mortui, mandatus est. Cuius
mortem eò æquiore tulimus animo, quod opera ipsius facile careremus: ete-
nim si Piratæ quidam eo tempore nos aggressi fuissent, non modo non pro-
pulsarem eos, sed vltro in deditioem venire summis votis optabamus (quæ
erat nostra miseria) dummodo cibus suppeditaretur nobis. Sed prout Deo vi-
sum est, nos per totam nauigationem illam affligere, vnicum conspeximus na-
uigium, quod assequi minime potuimus: vela enim apparare mature per imbe-
cillitatem nostram non licuit.

Ceterùm consumptis illis, de quibus paulo ante memini, parmis, coriis,
ipsisque adeo arcarum tegumentis, breuiter quicquid famem explere poterat,
nos vltimam nauigationis nostræ lineam attigisse existimabamus. Sed penuria
artium inuentrix, quosdam ex nobis mures vt venarentur compulit. Illi enim
fame oppressi (quod micas ceteraque omnia, quæ corrodere solebant, diligen-
ter collegissemus) turmatim per foros cursitabant. Nos verò cùm diligenter,
tum ingeniosissime iis captandis variis decipularum generibus adhibitis inui-
gilabamus, nonnunquam etiam noctu felium more eos obseruabamus. Quo
factum est, vt quantumuis latentes perpauci manus effugerint nostras. Ac sa-
ne murem tum pluris quam bouem faceremus, in continente æstimabamus.
Vidi enim qui coronata tria, nonnunquam quatuor, in singulos mures nume-
rarent. Immo quendam obseruauit, qui cùm Chirurgus noster mures duos si-
mul cepisset, hac voluit cum illo agere conditione, vt si murium suorum alte-
rum commodare vellet, cùm primum ad portum appelleremus, galerum, tho-
racem, femoralia, & tibialia ipsi penderet. Ille tamē (quod vestes vitæ suæ post-
haberet) conditionem respuit. Denique mures frequentes ac minime exente-
rati in aqua marina elixabantur, qui tamen maiori nobis erant in pretio, quam
sint in continente veruecini armii.

*Mures
captantur
atq; man-
dantur.*

Præterea quo magis ac magis pateat, nihil quod edule esset à nobis con-
temni, de quodam narrabo, qui cū Præfectus noster murem satis grandem ap-
parasset, quatuor exsectis pedibus, quos in foris reliquerat, eos diligentissime
collegit, prunisque assauit, asseruitque se perdicum alas tam sciti saporis mi-
nime vnquam edisse. Ac sane, quid est quod non tanta inedia oppressi man-
dissemus, aut potius vorassemus, qui ad explendam famem ossa ipsa olim proie-
cta, aliasque id genus sordes summopere optabamus? Nec dubium est, quin si
nobis virides herbe aut fœnum adfuisset, brutorum more ea mandissemus. At-
qui non solum cum malo hoc conflictabamur, totis enim viginti diebus, qui-
bus fame illa infestati fuimus, neq; vinū neq; aqua dulcis in naui nostra visa est,

*Murium
pedes dili-
gentissime
colliguntur.*

*Sitis fame
intolerabi-
lior.*

restabat tantum exiguus siceræ cadus, quem præfecti nostri adeo parce distri-
buebant, vt si vel Monarcha quis tum nobiscum fuisset, ceteris largiorem po-
tum non obtinisset: singulis autem cyathus quotidie assignabatur. Cùm itaq;
non minus siti quam fame infestaremur, quotiescunq; decidebat pluuia linteis
expansis, ferreoq; globulo in medio sito, vt commodius in vasa subiecta instil-
laret, aquam excipiebamus. Immo eam, quæ per foros effluebat, diligenter col-
ligebamus, nec obstabant sordes, quæ eam longe turbidiorem ea, quæ per vicos
in vrbibus præterfluit, reddunt, quominus à nobis ebiberetur.

*Sancerra-
na fames.*

Deniq; quamuis ea fames, quã Anno 1573. in obsidione Sancerrana per-
pessi sumus, in earum numerum, quæ grauissimæ habentur, recenseri debeat, vt
videre est ex historia, quam de ea re nos ipsi edidimus, quamuis diuturnior, non
tamen æque grauis, atq; de ea qua nunc agimus, fuit. Sancerræ enim neq; aque
neq; vini laborauimus inopia, præterea herbæ quædam ac radices, vitiumque
gemmæ nobis suppetebant. Ego sane si ob causæ iustæ patrocinium, obsidione
alicubi tenerer, tantisper dum Deo creatis rebus benedictionem suam imperti-
ri visum esset, quid pelles, membranæ, bubalini thoraces, aliaque eiusmodi suc-
cum aliquantulum habentes, quibus tamen quotidiano vsui, quamuis minime
familiaribus, in illa obsidione famem tolerauimus, expertus, minime vnquam
famis metu in deditioem hostibus venirem, dummodo earum rerum copia
suppeteret. At in illa nostra nauigatione longe diuersa erat ratio: eò enim reda-
cti fuimus, vt nil nobis restaret, præter Brasiliium lignum, præ omnibus aliis li-

*Brasiliium
lignū cor-
roditur.
Philippi
votum.*

gnorum generibus siccum, atq; humore expers. Nihilominus tamen non de-
fuerunt inter nos, qui fame ad extremum adacti, cibi alius inopia, lignum illud
dentibus atterere conarētur. In quibus erat Philippus dux noster: qui cum fru-
stulum ori admouisset, altum trahens suspirium, me his cōpellauit verbis: Heu
mi Leri, pecuniã in Gallia ad quater mille libellas olim credidi, cuius apocham
vtinam conscribere tenerer, & mihi pro ea panis vnus cum cyatho vini mihi
præberetur. Petrus autem Richerius Pastor, qui nō ita pridem Rupellæ ad Do-
minum migravit, in cellula sua prostratus iacebat, adeoq; erat viribus omnibus
expers, vt caput ad Deum oraturus minime posset attollere, attamen ita pro-
stratus indefinenter precibus ad eum fundendis intentus erat.

*Richerii
debilitas.*

Antequam sermoni huic finem imponam, id obiter obseruare libet, quod
in aliis quidem, maxime in meipso animaduerti, qui binas fames expertus sum,
easque eiusmodi, vt nullum vnquam horridiores euasisse credam. Corporibus
inedia debilitatis, & deficiente natura, sensibus alienatis, spiritibusq; dissipatis,
non modo feroces, sed & morosi & iracundi fiunt homines. Illa porro iracun-
dia merito rabiei genus dici potest: Quo fit, vt apposite vernaculo nostro ser-
mone is fame dicatur furere, qui fame premitur. Præterea quoniam experien-
tia res omnes expressius edocet, video nō sine causa Deum, populo suo minan-
tem famem nisi suis pareat præceptis, diserte exprimere futurum, vt viri illius,
qui fuerat mollis, & delicatus, valde malignus sit oculus in fratrem suum, & in
vxorem sibi charissimam, atq; in filios suos, adeo vt non det vlli ex eis de carne
filiorum suorum quam comedet. Nam præter ea, quæ in Hist. Sancer. comme-
morauimus

*Inedia ra-
biem gene-
rat.*

*Dent. 28.
53.54.*

morauimus

morauimus exempla de parentibus, qui ex liberis suis vnum comederunt, deq; militibus quibusdam, qui postquam cadauera eorum, qui bello cæsi fuerat, degustassent, se decreuisse, si malum illud diutiùs perstitisset, viuis manus afferre, affirmare possum nos durante illa Nautica fame vix ac ne vix quidem pacate alii cū aliis colloqui potuisse, licet Dei timore cohiberemur, immo quin (quod Dominus condonet nobis) malignis oculis alii in alios fuerimus.

*Prodigio-
famulata
mis tempo-
re in men-
tem pleris-
que vene-
rant.*

Sed vt reliquum nauigationis nostrę cursum describere pergam: Contigit rebus nostris in peius ruētibus, vt nauta alii duo 17. Cal. Maias fame necati fuerint. Quo tempore ex nostris nonnulli fuere, qui tam diuturnum errorem nostrum in aquis secum reputantes, nulla obiecta terra animo suo fingeabant nos in nouo versari diluuiò. Cū igitur nautas illos mortuos in mare præcipites dari animaduertimus, eūdem nobis exitum omnibus impendere credebamus. Ego in tanta rerum inopia, qua, vt dixi, cercopithecii ac psittaci, quos vehebamus, confecti fuere, ad illud vsque tempus psittacum plumis decorum, anseris magnitudine, articulate voces multas humanas imitantem, studiosissime conseruaram: cum Gaspari Collignio offerre sperabam, atque ea spe quinque dies cautissime occultaram, nullo ei præbito cibo. Hunc tum urgente fame, tum quod vererer, ne mihi noctu furto surriperetur, post alios omnes occidi. Ille mihi amicisque aliquot meis per tres quatuorve dies alimento fuit: integer autem à nobis fuit esus, nullam enim particulam præter plumas eiecimus, adeo vt non carnes tantum, sed & viscera & pedes ipsos, atque adeo vngues, vncumque rostrum corroserimus. Auis istius mortem ægerrime postea tuli: dolorem auxit, quod quinto ab eius obitu die terram conspeximus. Cū igitur illius generis aues facile careant potu, vel tribus nucibus totum illud tempus vitam illius sustentare potuissem.

*Nauta fa-
me enecti.*

At vero, dicet quispiam, quid nobis cum tuo psittaco? nōsne perpetuo in miseris illis vestris suspensos tenebis? Annon tandem aliquando malorum & quidem omnis generis satis? Nunquid aut vita aut morte finis tandem dabitur? dabitur vtique: Deus enim, qui (non sane vulgari cibo) corpora nostra sustentabat, opem nobis tulit opportuniissimam, effecitque immensa sua bonitate, vt 8. Calend. Iun. cum iam ad foros ferme languore confecti iaceremus, Britanniam inferiorem conspexerimus. Veruntamen quod non semel à Gubernatore nostro decepti fuisset, qui terræ loco nubes nobis ac chimæras indicarat, quæ propere euanuerant, speculatore iterum atque iterum pro more exclamante, Terram, Terram, vix tamen vere illud dici credebamus. Atqui secundo flante vento prora obuersa mox certo cognouimus, continentem in propinquo esse. Iam vero vt liquido appareat, quantam in miseriam quantumque in discrimen adducti fuerimus: quamque opportune Deus sit nobis opitulatus, huc referre lubet, quod nauclerus noster edita voce affirmauit statim, vbi gratiarum actiones ob imminentem liberationē nostram egisset: se nimirū omnino decreuisse, si diem vnum adhuc in illo tam misero statu permanissemus, nō quidem sorte agere (vt ab nonnullis, in tales redactis angustias est aliquādo factū) sed aliquem ex nobis clam interficere, qui ceteris esui esset. Quæ res mini-

*Qua die
continentem
conspeximus.*

*Prodigio-
sum decre-
uit.*

me me commouit, conscius enim mihi eram (quamuis omnes macie essemus confecti) me ab illo periculo tutum satis fuisse, nisi forte cutem & ossa nuda pro carnibus habere voluisset. Quoniam autem nauæ nostri Rupellam appellere decreuerant, vt ibi Brasiliu suum lignum venderent, cùm iam à Britannia sex passuum millibus tantum abessemus, Nauclerus cum Philippo & quibusdam aliis scapha vecti ad oppidulum proximum (Hodiernam vocant) contendunt, cibaria comparaturi. Inter quos duo ex nostris, quibus pecunias speciatim numeraueram ad cibaria quædam mihi comparanda, vbi ad continentem appulerunt, nauem nostram famis domicilium esse rati, diserte testati sunt se in eam pedem nunquam relatuos: quod ab ipsis est factum. Relictis enim in naue sarcinis suis, ab illo tempore eos nunquam vidimus. At tamen eorum vnus, qui solus mecum è quatuordecim illis, quorū nomina initio recensui, hoc anno 1584. quo historiam hanc corrigere recensioque, quanto cum labore pristina restituti fuerint valetudini ad me scripsit. Nobis quid hac in parte contigerit, mox narabo. Nobis in anchoris nostros operientibus ad nos accessere piscatores quidam, à quibus cibaria petimus, illi se à nobis irrideri arbitrati, immo ne iniuria aliqua afficerentur veriti, fugam capessunt; at nos quos vrgebat fames, eos vt consisterent cogimus, inque eorum lintrem irruimus. Tum illi extrema quæuis sibi imminere credebant. Nos vero pacate omnia agere, cumq; cibariorum nihil præter cibarii panis frustra aliquot comperissemus, vnus ex illis inuentus est, qui exposita extrema qua premebamur fame, adeo ferum se præstitit, vt pro panis illius frustulo, quod vix obulo vānisset, sestertios duodecim nō dubitavit à me exigere. Nostris autem mox cum cibariis ad nos redeunt, quam auide à nobis fuerint excepta, necesse non est dicere. Tum in proposito perseuerantes, nimirum vt Rupellæ littus peteremus, iam passuum sex millia nauigaremus, cū ab Nautis, qui nos assecuti sunt, admoniti fuimus, Piratas quosdam ad oram illam vagari. Quare post tot tantaque pericula, quæ Dei ope euaseramus, si vltro in periculum nos coniiiceremus, vidētes illud nihil aliud esse, quam Deum tentare, illo ipso die 7. Cal. Iunias portum intramus Blauuetensem, in Britannia: ad quem per illud tempus naues permultæ è variis regionibus reduces appellebant: quæ & tormenta displodebant, aliaque nauigantibus solemnia celebrabant, atque ob portas victorias triumphabāt. Inter quas vna erat ex vrbe Sammalea, cuius nauæ Hispanicam ex terris Peruanis reducem ceperant. Ea pretiosis quibusq; mercib. erat onerata, cuius pretiū ad sexaginta aureorū nummorū millia æstimabatur. Cuius rei fama, cū per vniuersam Galliā sparsa fuisset, mercatores non pauci Parisienses, Lugdunenses, aliique eò ad merces illas commendas commeabant. Quæ res commodissime nobis euenit: accidit enim, vt cū è naui egrederemur mercatorum illorum plerique iis auditis quæ perpeffi eramus, & nos præ infirmitate minus ad gressus figendos idoneos sustentarint, & opportunissime admonuerint, vt ab nimio esu diligenter nobis caueremus, paulatimque vires nostras pauculo cibo repararemus, iure ex veterum gallinarum decoctione, lacte caprino, aliisque ad viscera dilatanda accommodatis. Ac sane cum iis omnibus, qui tam salubri paruerunt consilio, bene est actum. Nauæ ve-

tæ vero, qui repente ventrem cibo impleuere, non tulerunt impune: nam è viginti, tot enim incolumes terram attigerunt, plures decem sibi mortem accersuisse autumo: nos vero (quindecim eramus numero) qui, vt iam dixi, nauem illam in America conscenderamus in Galliam remigraturi, ad vnũ omnes terramariq; incolumes tum seruati sumus. Hoc quidem verum est, nos non nisi cute & ossibus tum constitisse, adeo vt alii alios intuentes cadauera è sepulchris eruta videre videremur. Adhæc vbi cælum terrestre persensimus, tantum ciborum nos cepit fastidium, vt (nam de me nominatim verius referre possum) in diuerforium tandem delatus, oblatum mihi vinum vbi olfeci, deliquium animi passus sim, inque arcam, quæ in propinquo erat delapsus. Qui vero aderant, futurum vt animam mox agerem existimabant, habita præsertim debilitatis meæ ratione. Atqui minimo affectus fui casu illo incommodo. Itaq; in lectum decubui, tamq; suauiter dormiui, vt non nisi sequenti die, & quidẽ multa luce experrectus fuerim: quamuis ante decem menses in lecto nõ decubuissim, quod ideo cõmemoro, quod faciat contra eorum opinionẽ, qui putant eos, qui ab mollibus cubilib. desueuerũt, ea repetentes initio dormire minũs posse. Blaueti igitur quatuor diebus transactis, Hannebonem nos conferimus, quod oppidulum ab Blaueto quatuor passuum millibus distat. In quo totos quindecim dies quieuius, nosq; ex medicorum præscripto curauimus. Quantumuis tamen diligenter nobis caueremus, nemo nostrum effugere potuit, quin tumore per totum corpus infestaretur, me cum tribus aliis exceptis, qui ab vmbilico ad pedes vsq; eo morbo laborauimus. Insuper cum diarrhœæ & stomachi solutione cõflictabamur, adeo vt intra corpus nihil consisteret eorum quæ immittebantur. Tamen medicamẽti genus nobis est indicatum, quo postquam vsi sumus, confestim ab eo morbo sanati fuimus: est autem eiusmodi: Ius hederæ terrestris est accipiendum cum oryza probe cocta, in ipsa olla pannis veteribus restincta, deinde ouorum vitellis permistis, denuo igni admouenda. Confectio-

Famẽ consequitur ciborum fastidium.

Medicamentum ad restringendã aluum accommodum.

Ioan. Sebast. de Cano, Hispanus, et Draclus Anglus, vniuersum terrarum orbem circumdederunt.

Consule Hist. Gen. Ind. ca. 98. Iren. Popelin. De tribus mũdis.

Statim post Benzonis reditũ accingit se ad uer. Amer. Auctor.

Ceterũ iis à me lectis, quæ Hieronymus Benzo de sua in Peruensem terram, aliasque orbis illius regiones peregrinatione, quæ fuit annorum quatuordecim, scripsit: commune hoc mihi cum illo esse animaduerti, quod (vt ipse historię suæ initio refert) annos viginti duos natus esset, cùm multorum exemplo peragranti orbis cupidus, ac præsertim visendæ eius mundi partis nuper re-

pertæ, cui Indiæ Occidentalis nomen factum est, explere animum secum tandem constituit: Ego vero eodem studio impulsus, totidemque annos natus, in Brasiliam navigationem suscepi, pro vt ipse historia huius initio adnotauit: sed aliud est longe maiori dignum obseruatione, quod nimirum Benzo (licet ille de nobis nihil, nec nos de ipso vnquam audiuissemus) affirmat se idibus Septembris Anno 1556. in Hispaniam, peractis suis peregrinationibus, appulisse: nos vero ad 4. Idus eiusdem mensis, eodemque anno in Brasiliam profecturi, domo discessimus: Iam igitur si quis temporum seriem obseruare velit, eorum qui in Americam nauigarunt: nos statim post Benzonis reditum essemus collocandi. Porro cum Benzonis historia Latino sermone primùm, ac postea Gallico Vrbanus Caluetonis amicissimi mei opera extet ex Italico conuersa, cui titulus est, *Noua noui orbis historia*, adde quod auctor ipse inter eos, qui multa obseruarunt, atq; obseruata elegantissime scriptis mandarunt, postremum nõ ob-
tinet locum: necesse penitus esse existimo iis, qui Americanorum mores probe nosse cupiunt, atque adeo quam immaniter miseræ illæ gentes ab Hispanis, à quibus subactæ sunt, excipiantur, vt historiam illam diligenter perlegant. Ille autem eo maiori est dignus laude, quod historiam tuam concludat præstantissima gratiarum actione, quam ad Deum dirigit. In quo se minime ingratum in eum fuisse, à quo beneficium hoc acceperat, vt res adeo nouas, tamque à nobis remotas terras viseret, per totum quatuordecim annorum spacium, cuius etiam ope tot pericula euasisset. illius tamen clarissimum nomen obscurare nititur Theuetus, veritatis (si quis alius nostra memoria extitit) acerrimus hostis, suo virorum illustrium libro, quem nuper edidit. Ille enim de Francisco Pizarro Hispano, à quo Attabalippa Peruensium rex fuit deuictus, verba faciens, totam Benzonis historiam ita in dubium reuocat (à cuius tamen facundia longissime abest) vt meras fabulas esse dicat. Quæ res forte à Theueto de industria est suscepta, quod Galliam patriam suam debito non prosequatur affectu, cuius tamẽ lepidissimus Benzo famæ est studiosissimus, aduersus eos, qui quod minimo negotio Indos illos subegerint, ceteras omnes gentes tam facile se deuincere posse iactant.

*Theuetus
Benzoni
obiret.*

Sed vt ad nos redeam, finem ac requiem laborum cõsequutos nos esse forsitan quis existimet: attamẽ nisi ille idem, cuius ope à tot naufragiis, tempestatibus, extremaque fame aliisq; incommodis, quæ nos inter nauigandum assidue vexarunt, liberati sumus, nos ad littus appulso seruasset, extrema quæque nobis impendebãt. Iam supra dixi Villagagnonem tradidisse dicam in nos perscriptam, præfecto nauis illius qua reuecti sumus, vna cum mandatis ad obuios quosq; magistratus, vt in nos animaduertent, ignique addicerent. Contigit autem, vt Philippo Duci nostro cum Magistratibus (ab religione quam profitebamur non abhorrentibus) cui arcula illa epistolis dicæ illi adiunctis plena tradita fuerat, necessitudo intercederet. Quo factum est vt optime ab illis excepti fuerimus, contra quam cupiebat Villagagno, imo etiam fortunis suis non pepercerunt, quin nostris, quibus opus erat, eas largirentur: Philippus quoque ab illis pecunias mutuo accepit, atque ita Deus ille, qui astutos in astutia deprehendit,

*Providen-
tia Dei ad-
miranda.*

hendit, nos ab illo periculo liberauit, effecitque vt scelerati Villagagnonis perfidia detecta, id totum ad illius contumeliam, nostrum vero solatium redundarit. Tanto igitur accepto beneficio ab illius manu, qui nos toties terra marique seruauit. Nautis nostris Hanebone excedentibus, vt Neustriam patriam suam repeterent: Nos etiam, vt ab Britannis illis recederemus, quorum idioma non minùs nobis erat Barbarum, atque fuerat Americana lingua, ad Nannetes properamus, non quod per celeres iter illud confecerimus: tanta enim erat infirmitas nostra, vt equis, quib. insidebamus regēdis minime pares essemus. Quocirca mercenarii, à quibus regerentur, singulis fuerunt mercede conducendi.

Quoniam autem quodammodo restauranda erant corpora nostra, non minùs portentosis flagrabamus appetitibus, atque ii sunt, quos de prægna-
 bus mulieribus referunt: quorum, nisi ad finem properarem, exempla admiranda referre possem: quin etiam plerique ab vino ita abhorrebant, vt ab eo per mensem integrum abstinuerint. Tandem vbi ad Nannetum vrhem peruenimus, quasi inuersi essent sensus nostri vniuersi, aures oculique nostri adeo hebetes repente facti sunt, vt formido inceseret, ne in surdos atque cæcos euaderemus. Huc referri potest, quod Ionathan Saulis filius dicebat: illuminatos fuisse oculos suos, postquam aliquantulum mellis gustasset: quibus verbis non obscure significabat oculos antea fuisse inedia hebetatos. Verum tamen ab primi nominis medicis quibusdam, aliisque claris viris, qui ad nos frequentissime accedebant, tanta cū diligentia curati fuimus, vt nulla tantorū malorum vestigia nobis adhæserint: quin imo de me possum affirmare, exacto ab eo tēpore mense me optimum aurium oculorumque vsum habuisse. Hoc quidem verum est, me ab eo tempore stomachi debilitate semper laborasse: quæ etiam fame illa Sancerrana, cuius paulo ante memini, adeo est cōfirmata, vt minime dubitem, ea me nunquam liberatum iri, donec me totum Deus felicissima resurrectione instauret. Itaque apud Nannetes, quo in loco (vt dictum est) optime excepti fuimus, recuperatis valetudine ac viribus, nostrum singuli quo visum fuit abiēre.

Natura restaurata appetitus mirabiles.

Surditas oculorumque hebetatio ex fame orta.
 1. Sam. 14
 27.29.

Denique, quandoquidem (vt ex hac Historia satis apparet) & in genere & speciatim tot periculis, totque mortis abyssis ereptus sum, an non merito cum sancta illa Samuelis matre exclamare possum, Iehouam morte afficere, & in vitam restituere, demittere in sepulchrum & educere? possum sane. Et quidem, ni fallor optimo iure, si quis alius nostra memoria. At tamen si huius esset loci, addere possem Deum immensa sua bonitate me ab infinitis aliis, in quibus versatus sum, discriminibus eduxisse. Quare, si mare elementum adeo furens, me non absorpsit, si Barbari anthropophagi, quibuscum ferme annum vixi, me non deuorarunt, famesque extremæ, quas toleraui, me non necauerunt: an nō patria mea Gallia, tygride immanior erit, si violentam atque immaturam mihi afferat mortem? Vt cunque tamen sit, ego, qui mortem filiorum Dei (in quorum numerum me ascitum certo scio, coram eo pretiosam esse noui, totum me ipsius voluntati permitto. Hæc tandem sunt, quæ à me tum in ipso mari, eundo, ac redeundo, tum in terra America, apud Barbaros obseruaui. Me autem

1. Samuel.
 2.6.

non latet tam amplum argumentum, resque adeo varias à me commemoratas eo stylo, eaque qua decebat grauitate minime fuisse descriptas: imo etiam lubens agnosco, me hac tertia editione nonnunquam ea, quæ paucis fuerant perstringenda, fusius quam par erat, persecutum esse, & cõtra in extremum aliud peccantem ea, quæ longiorem postulabant orationem, plus æquo contraxisse. At lectores rogatos velim, vt studium meum æqui bonique consulant, quod orationis non satis comptæ damna resarciat: cogitentque quam dura mihi rerum, quæ in hac Historia commemorantur, fuerit experientia.

Regi autem æterno, immortalis, inuisibili, soli sapienti Deo honos sit & gloria in secula seculorum, Amen.

F I N I S.

EXEM-

E X E M P L A R

DVARVM LITTERARVM,
 QVIBVS BREVITER EXPLI-
 CANTVR, ET NAVIGATIO NICOLAI VILLAGA-
 gnonis Equitis Melitensis, in illam Americæ Pro-
 uinciam, quæ vltra AEquatorem ad Tropicum
 vsque Capricorni extenditur: & mores con-
 suetudinesque Incolarum eius
 regionis.

*Scriptæ quidem illæ ad flumen GANABARA (Lusitanis RIO de
 GENERO dictum) & in Galliam missæ a quodam e Vil-
 lagagnonis domesticis: nunc vero recens
 Latio donatæ a*

C. C. A.

FRANCOFVRTI

Typis Ioannis Wecheli,

M D X C I I.

C. C. A. BENIVOLO
LECTORI.

UM THEODORVS de BRY, cuius nomen tibi proculdubio notū ex *Virginiana* & *Floridensis* *Historiarum*, quas elegantissimis figuris ornauit, euulgatione, *Brasilianam* etiam *Historiam* a *Stadio* quidem & *Lerrio* conscriptam, ab ipso vero similibus picturis illustratam, in publicum emittere vellet: non ingratum tibi futurum existimaui, si ad eius *Historia* calcem, duarum *Epistolarum*, a *Nicolao Barré* (cuius *Floridensis* *historia* meminit) Gallico sermone scriptarum, exempla (quia eiusdem argumenti, & de *Villagagnonis* in eandem *Prouinciam* nauigatione breuiter agunt) adiungerem. Eas autem Anno *M D LVII*. hoc est, sequente illum quo scripta fuerunt, eodemque sermone editas auide legi, pro innato mihi ad res peregrinas percipiendas desiderio, & haftenus diligenter apud me seruauī: nunc vero *Latinas* facere volui, vt qui *Gallicum* idioma non callent, ipsarum etiam lectione frui possint. Boni igitur consule tenuem hunc meum laborem in tuam gratiam susceptum, & uiue.

PRIORIS

PRIORIS EPISTOLAE EXEMPLVM.

VM à valle Argentueil, ad quam, inuicem valedicturi nō sine communi omnium nostrūm mœrore, comitati estis, discederem: vos ad felices vestras Musas rediistis, ego institutum iter prosequutus sum, meam tamen fidem obstringens, me, simul atque eo quo tendebamus peruenissem, vobis scripturum. Eam igitur liberare, ingratitude vitium fugere cupiens, nec immemor videri volens beneficiorum à vobis acceptorum: quātum temporis angustia permisit, quid nobis in illa Nauigatione acciderit, hac epistola vobis breuiter significare volui.

Anno Domini M D L V. Villagagno, paratis omnibus rebus ad suum institutum necessariis, & attributis illi ex Regis Henrici II. mādato magnis duabus nauibus, quarum singulæ ducentorum doliorum capaces, & tormētis bellicis probe instructæ, ad earum tuitionem, tum vt aliquam eorum partem istic, quo profectioem instituebat, relinqueret, oneraria præterea naue cētum amphorarum, quæ annonam & cetera necessaria veheret, comitibus multis nobilibus viris, artificibus, & nautis, eas conscendit, & merces imposuit. Omnibus ergo recte cōstitutis IIII. Id. Iulii sub tertiam pomeridianam, è Gratiano portu, in quo classis parata fuerat, soluere, & explicare vela iubet.

Bona tum erat tempestas, & spirabat Aquilo, nostræ nauigationi accommodus, quo perseuerante, Occidentalem Indiam attingere potuissemus. Sed postero die & sequentibus, Austroafricus, inde, quo nobis rectā dirigendum erat iter, flare cœpit adeo vehemens, vt in maritimam illam Angliæ oram, quæ vulgo Gallis *Blanquet* appellatur, propelleret, vbi iactis anchoris subsistere stantebamur, sperantes eius vehementiam mitigatum iri: verum frustra, immo summa cum festinatione nobis fuerunt vellendæ, vt in Galliam redeuntis Diepam appelleremus. Turbida ista tempestate, nauis qua Villagagno vehebatur, fluctibus concussa, tantum aquæ trahebat, vt minori quam semihoræ spatio, circiter quadringentas aquæ situlas è sentina educere necesse esset: quod sane mirandum, & hæcenus inauditum de nauis è portu soluente. Hac de causa Diepensum portum ingressi sumus, sed cum magna difficultate, quia eius aqua tres

*Regressus
in Diepen-
sem por-
tum.*

duntaxat orgyias alta est, nostræ vero naues ad duas orgyias cum semisse in aqua sidebant, præterea ventus admodum vehemens aditum præpediebat: sed Diepenfes (pro solito & laudabili ipsorum more) adeo frequentes affluerunt ad rudentes trahendos, vt ipsorum auxilio portū intraremus xvi. Kal. Sextiles. Ex illo, plerosque nobiles nostri comitatus satias cepit maris, fidem firman-tes prouerbio, Mare vidit & fugit; plerique etiam militum & artificum, istarum rerum pertæsi, secesserunt.

*Secunda
nauiū con-
scensio.*

Nos trium hebdomadatum spatio istuc absumto, secundum ventum expectantes, & reparandis nauibus occupati, Aquilone denuo flante, secundo vela fecimus, ea spe, vt superatis illis maris angustiis, in vastum Oceanum penetra-remus: sed venti perinde nobis aduersi violentia, voto potiri non permisit, im- mo eundem portum, ex quo solueramus, repetere coëgit, in quo hæsimus ad xix. vsq; Kal. Septembres.

*Tertiana-
uium con-
scensio.*

Interea singuli recentem annonam & reliqua necessaria compararunt, vt tertio mari nos committeremus. Prædicto igitur die Diuinam clementiam & benignitatem agnoscentes (nam quemadmodum nostris precibus illum solli- citaueramus, tempestatem maris sedauit, & cælum aduersus nos furens com- pescuit) atque animaduertentes ventum in ea statione constantem aliquam- diu futurum, maiori, quam antea, spe, tertio nauibus conscensis, vela fecimus: fuit vero is ventus nobis adeo secundus, vt angustias illas inter vtramque Bri- tanniam, vulgo Gallorum nauarum *La Menche* dictas, Aquitanicum & Can- tabricum sinum, Hispaniam, Lusitaniam, Sacrum promontorium, Calpen,

*Mons At-
las veterū.*

Maderæ insulas, & Fortunatas, quæ vulgo Canariæ cognominantur, superaue- rimus. Tenariffæ montem, à veteribus Atlas appellatum (à quo secundum Cosmographos Atlanticum mare denominatum) obseruauimus: nam præcel- fuse est, & viginti leucarum spatio conspici potest. Illi ad ænei tormenti iactum facti sumus vicini Dominico die, qui fuit vicesimus à tertia nostra in naues cō-

*Eius distā-
tia a Gra-
tiano por-
tu.*

scensione. Distat is à Gratiano portu mille & quingentas leucas, ab Æquatore vero xxxvi. gradus ad Septentriones. Nascuntur, vt aiunt, in ea insula sac- chari abūdantia & generosa vina. Hispano parere satis intelleximus: nam cū istuc anchoras iacere vellemus, ad petendam recentem aquam, & quædam ne- cessaria, ex castello ad radices cuiusdam montis sito, duobus aut tribus globis sumus petiti, quorum vnus Prætoriam nostram nauem perfodit. Instabat me- ridies, ingensq; erat æstus nullo spirante vento: illorum itaque ictus sustinendi fuerunt. Sed contra tormentis explosis ita ipsis respondimus, vt multis in arce ædificiis corruptis, feminæ pueris permistæ præcipiti in agros fuga sibi consule- re cogerentur. Si nostros lembos & cymbas eductas habuissemus, arbitror nos in pulcra illa insula hæsueros fuisse. Nemo nostrum vulneratus fuit, præter tor- mentarium quendam, qui tormenti ænei genus vulgo *Cardinac* appellatum explodere volens, sibi vulnus inflixit, quo decimo post die extinctus est. Tan- dem cū animaduertentem, nihil istinc quam ictus reportaturos, altum pe- tiimus, ad Barbariæ (quæ pars Africæ est) maritimam oram tendentes, atq; se- cundo vento perseuerante, prætergressi fumus flumen Ligerim in Barbaria,

*Barbaria,
pars Afri-
cæ.*

Promon-

Promontorium album, quod sub Tropico Cancrī est, & v. Id. Septembres ad altitudinem Promontorii Æthiopici peruenimus, vbi maximum æstum experiri cœpimus. A Tenariffa ad hoc Promontorium trecentæ leucæ numerantur.

Prom. album sub Tropico Cancrī.

His summis ardoribus suborta est in Prætoria naui pestilens febris, ex putidæ & corruptæ aquæ potu, à quo, qui illa vehabantur, abstinere nequibant. Fuit vero ea febris adeo contagiola & perniciofa, vt ex centum capitibus sola decem fuerint ab illa immunia, & ex nonaginta ægris quinque morerentur: res profecto commiseratione digna & deploranda: adeo vt ipse Villagagno in nostram nauem se recipere cogeretur, in qua omnes sani & alacres eramus, tristes tamen ob infortunium in socia naue acceptum. Abest hoc Promontorium à Torrida Zona $x\text{ llll}$. gradibus, & ab Æthiopibus habitatur. Istic desit ventus secundus, & sex continuis diebus fuimus afflicti malacia, sole autem ad occasum tendente scuis turbinibus & imbris tam fœtidis, vt quibus cutis madesceret, amplæ excitarentur pustulæ: ea de causa vix ab acatio siue maiore velo abscedebamus. Deus tamen nobis adfuit: nam Austroafricum immisit, qui, licet aduersus, utilis tamen fuit, quia nimis ad Occidentem vergebamus; & cū frigidiusculus esset, plurimum corpus & animum nostrum refecit, illoque Guineæ oram legimus, paulatim ad Zonam torridam accedentes, quam (præter veterum opinionem) adeo temperatam comperimus, vt qui vestes induisset, ob æstū eas exuere non cogeretur, neq; qui careret, illas ob frigus sumere.

P. Æthio: distantia ab Æquatore.

Guinea.

Nos v. Id. Octobris centrum illud mundi superauimus apud insulas D. Thomæ, quæ directe sub Æquatore sunt, vicinæ Prouinciæ *Manicongo*. ★ Et licet hoc iter nobis commodum non esset: aduerso tamen vento obsequendum fuit, & eo deflectendum, sic vt pro trecentis leucis, quæ rectâ tendentibus nobis erant emeriendæ, mille & quadringentas fere conficeremus. Immo si ad Bonæ Spei Promontorium, quod $xx\text{ lll}$. gradibus citra Æquatorem est, in Orientali India, iter instituissemus, prius eo peruenissemus, quàm in Brasiliam. Quinque citra, & aliis quinque gradibus vltra Æquatorem, in tantam piscium, eorumque varii generis abundantiam incidimus, vt interdum illis inhære nostras naues arbitraremur: ex horum numero erant Delphini vtrumque genus, Balenæ, Squatinæ, Auratæ, Albacores Hispanis dicti, Pelamides, & hirundines marinæ, quas gregatim volantes conspeximus instar nostratium sturnorum. Istic nos defecerunt aquæ præter eas, quæ ex riuulis collectæ, adeo fœtidæ & corruptæ, vt nullus putor cum iis comparari posset: quoties autem nobis erant bibendæ, oculos claudebamus, & nares obturabamus.

** VI. tamē gradib. vltra Æquatorem est.*

Promont. Bonæ spei 37. grad. cis Æquat.

In his difficultatibus versantes, & fere animum despondentes Brasiliam attingere posse, ob magnam distantiam (nam nongentis aut mille adhuc leucis ab illa aberamus) Deus nostri misertus, Euroaustrium immisit, qui dirigere nos coëgit proram ad Fauonium, quo nobis erat tendendum. Ceterum adeo secundo vsi sumus eo vento, vt Dominico die mane, qui incidebat in $x\text{ lll}$. Kal. Nouembres, elegantem insulam, in marina charta Ascensionis nomine donatam, conspiceremus, octo gradibus cum semisse ab Æquatore distantem: ex cuius conspectu exultantes didicimus vbinam versaremur: viciniore tamen illi

Ascensionis Ins.

non sumus facti, quam magnæ leucæ distātia. Admiratione profecto dignum, insulam videre quingentis leucis à continente discretam. Dies igitur, noctesq; nostrum iter prosequentes secūdo hoc vento, factum est, vt Dominico die mane III. videlicet Non. Nouembres Occidentalis India, Orbis quarta pars nobis in conspectum venerit, America dicta, ab eo qui primus illam obseruauit anno M CCCC XCIII. Facile quis æstimare potest, quanto gaudio fuerimus perfusi, considerata nostra miseria, & quanto tempore in itinere hæseramus: à singulis ergo gratiæ Deo actæ. Altitudinem porro x x. graduum habet Regio illa à nobis obseruata, quæ à Barbaris *Pararbe* appellatur, & à Lusitanis, nationeque continua bella cum nostris confœderatis gerente, incolitur. Inde restabant adhuc tres gradus ad Tropicum Capricorni, qui octoginta leucas cōficiunt.

*America
quādo in-
uenta.*

Pararbe.

*Propugn.
Villagagn.*

Quarto igitur Id. Nouembris ingressi sumus flumen *Ganabara*, à similitudine lacus sic appellatum, sub ipso Tropico Capricorni. Istic excensione facta, Dominoque laudibus & gratiarum actionibus redditis, quingenti aut sexcenti incolæ omnino nudi, & arcubus sagittisque instructi, nobis aduentum gratulati sunt, & facultates suas obtulerunt, solennes & festiuos ignes struentes, quod aduenissemus eos aduersus Lusitanos, aliosque infestissimos hostes propugnaturi. Ipse locus peramœnus est, & natura munitus: nam fluminis ostium angustum, & sesquimiliare Italicum forsitan patens, vtrunque præalto monte clauditur: meditullium occupat rupes centum pedes longa, sexaginta lata, in qua Villagagno Propugnaculum è trabibus construxit, in quod tormentorum bellicorum partem transtulit, ne hostes damnum inferre possint. Adeo vero latum est hoc flumē, vt totius orbis (opinor) nauibus commodam & tutam stationem præbere possit. Sparsæ sunt in eo amœnissimæ insulæ, arboribus perpetuo virentibus ornata, tum etiam prata, in quorum vno (quod à propugnaculo tormenti aenei iactu abest) nos omnes cum reliquis tormētis bellicis fuimus expositi: metuebamus enim, si in continente sedes figeremus, vt Barbari, ad occupandas nostras merces, facto impetu nos trucidarent.

** Mandio-
ca reliqui.*

** Musa
est.*

Terra Milium illud duntaxat producit, quod vulgo apud nos frumentum Turcicum dicitur, & quandam radicem, ex qua Milio commista vinum conficiunt. Habet vero ea radix, * *Maniel* appellata, fruticem ebuli altitudine, folia Pæoniæ mari adeo similia, vt initio eam esse arbitrarer. Ex eadē radice fit mollis farina, non minus grati saporis quam panis. Conspexi herbam, *Petun* vocaram, folia symphyto maiori æqualia habentem, quorum succum hauriunt, & fumum attrahūt, possuntque illius herbæ vsu, octo aut nouem dierum famem tolerare. Nascuntur etiam duo fructus genera, gratissimi saporis: vnum *Nana* dictum, cynaræ amplitudine, dulci quidem succo plenum, sed difficilis concoctionis, quem profert Aloë non dissimilis planta, spongiosa tamen: alterum *Pacona* * appellatum, ficubus congener, probè concoctionis, cuius stirps foliis Hydrolapati est. Præterea fabæ crassæ & minutæ, vtræque edules, sacchari cannæ, non tamen frequentes, & aurea, citria, limoniaque mala, sed parce admodum, quia incolæ in colenda terra negligentiores sunt. Inter alias stirpes, obser-

uauit

uaui portulacam, myrtum, & ocymum: reliquæ sunt adeo peregrinæ, vt, si etiam adsit M. Ioannes herbarum demonstrator Lutetianus, multum negotii in iis nuncupandis sit habiturus. Metallica nos reperturos confido: nam Lusitani quinquaginta leucis supra hanc regionem, & aliis quinquagenis infra, aurum, argentum, & æs inuenerunt. Irrigant istam regionem tam amœni fluuii aqua dulcis & potulentæ, vt saniolem bibere non meminerim. Aër est temperatus, calido tamen vicinior quam frigidus. December illis æstas, nimirum cum Sol in suum Tropicum venit, illisque pro Zenith est. Toto illo tempore, quo Sol ad illos accedit, sub vesperam, per trium horarum spatium, cadunt illis imbres, & tonitrua exaudiuntur: quando vero ad suum Æquinoctium, & Tropicum Cancræ regreditur, amœnissimam apud eos esse tempestatem perhibent. Et hæc quidem de soli vbertate, aërisque salubritate & dispositione: superest vt de Incolarum conditionibus, statutis, & moribus dicamus.

Nullam sub Sole nationem magis Barbaram, & ab omni ciuilitate alienam censeo: nam sine vlla Numinis notitia, sine solitudine, sine lege, sine vlla religione viuunt, perinde ac bruta animalia, quæ solo suo sensu ducuntur. Nudi incedunt viri & feminae, sine vlllo pudore, obscænis partibus nulla re tectis. Ipsorum idioma dictionibus abundat, sed numeris carent: nam quinarium exprimere volentes, quinque digitos ostendunt. Bellum inferunt quinque aut sex nationibus, è quibus si quos capiunt, pulcherrimis virginibus elocatis, tot funes collo innectunt, quot lunis illos conseruare volunt. His elapsis, vinum ex milio & radicibus conficiunt, quo conuocatis omnibus amicis, inebriantur. Deinde qui illum cepit, lignea claua trucidat, atque in partes sectum igni torret: has carnes auide vorant, nectar, ambrosiam esse dictitantes. Ceteroquin, serpentibus, crocodilis, buffonibus, & magnis lacertis vesci solent, quos non in minoribus delitiis habent, quam nos capos, lepores, & cuniculos. Eorum confœderatio in centum leucas extenditur: hostes, præter Lusitanos, habent Onitachas, Onyamas, Margaias, Taliarbas, quorum mores nostrorum confœderatorum moribus respondent. Totidem, quot volunt, vxores ducunt, liberumque vxoribus est, leui occasione maritos deserere. Magni faciunt nostras vestes, arma, & quæcumque à nostris aduehantur, contemnent aurum, argentum & gemmas omnis generis, quæ apud nos magno sunt in precio. Eorum arma sunt arcus & sagittæ ossiculis asperatæ. In alucis, siue lintribus *μονοξύλοις* triginta aut quadraginta pedes longis nauigant: adeo porro periti sunt natatores, vt si ipsorum lintres mergantur, non admodum solliciti sint. Pro opibus habent albas paruarum marinarum cochlearum lineas, & ornamenta è plumis concinnata, quibus ad bellum profecturi se adornant: deinde Brasilianum lignum, quo aduenas naues onerant. Præcelsa est hæc arbor (nam quasdam conspexi centum pedes altitudine, sex crassitudine æquantem) folio buxi. Nisi Deus ipsorum misereatur, difficilime (vt puto) ad Christianam fidem conuertentur, & illis adimetur fera illa sese mutuo deuorandi consuetudo. Cateruatim viuunt, quingenti aut sexcenti simul conuenientes, & oblonga domicilia, veteribus mapalia dicta, ædificantes. Qui ex eadem familia sunt oriundi, libenter simul

*Brasiliano
rum æstas.*

*Brasiliano
rum barbaris.*

Cruelitas

Hostes.

Lintres.

Opes.

*Qui sunt
eiusdem fa-
milie si-
mul habi-
tant.*

*Quos ha-
beant Re-
ges.*

habitant. Xyli magnam habent copiam, ex quo pensilia cubilia cōtexunt, quibus incumbere non minus commodum, quam pluma suffarcinatis lectis. In singulis pagis præstantissimus quisque, hoc est, qui plures hostes ceperit & occiderit, omnium suffragio Rex creatur. Omnia sunt inter illos communia: sed quando nobis aliquid conferunt, aliqua re compensare ipsis oportet, alioqui moleste ferunt.

Hæc, amicissimi, nunc commentari & scribere licuit de nostra Nauigatione, quæ ut boni consulatis, vos etiam atque etiam oro. Vt uterius, ad trigessimum septimum aut trigessimum vsque gradum progredi, Deo annuente, speramus. Quidquid istic obseruauero, vobis etiam perscribam, ut eo fruamini, donec in patriam rediero. Interea vobis à Deo longam & felicem vitam precabor, atque vestræ beneuolentiæ me commendabo. Ad flumen Gana-

bara in Brasilia Franciæ Antarcticæ Prouincia, sub Tropico Capricorni. Kal. Februarii,

M D LVI.

Vobis amicis.

N. B.

Accepta die Iouis ad x. Kal. Augusti eiusdem anni.

ALTERIVS EPISTOLAE
EXEMPLVM.

BLATAM occasionem prætermittere nolui, mihi amicissimi, quin vobis breuiter significarem, quibus & quantis periculis nos Deus pro sua clementia liberauerit: vt, quando in eiusmodi, aut alia pericula incidetis, nostro exemplo, ipsius benignitati confidere discatis.

Biduo post Nauium discessum, qui fuit pridie Non. Februar. M D LVI. deprehensa est coniuratio facta ab omnibus artificibus & mercenariis, quos aduexeramus (erant autem triginta numero) aduersus Villagagnonem & reliquos, qui cum ipso eramus, quorum octo duntaxat erant ad resistendum idonei. Eius autem coniurationis auctor fuit Interpres Villagagnoni donatus à Nobile quodam Nortmanno, qui ipsum huc vsque comitatus erat. Consuetudinem habebat ille idem Interpres cum Brasilia femina, quam nec dimittere, nec pro legitima vxore retinere volebat. Villagagno porro probi viri & Deum metuentis officio functus, initio in constituenda sua familia, sub capitis pœna inhiuit, ne quis suorum cum istis infidelibus stupri cõsuetudinem haberet, sed in vxorem duceret. Vixerat autem is interpres reliquorum more, in summa Epicureorum abominatione, diuini timoris fideique expers toto septennio. Propterea tædebat eum dimittere suum scortum, & hactenus actæ vitæ valedicere, vt frugi vir in Christianorum cœtu deinceps viuere. Principio igitur Villagagnonem nosque ceteros veneno tollere instituerat, nisi ab vno ex coniuratis fuisset inhiuitus. Deinde ad mercenarias operas & artifices se contulit, quos ob graues labores sibi impositos, & parce subministratum cibum, inuitos istic viuere non ignorabat. Nam cum ex Gallia nulla annonæ esset allata, qua in continente viuere possent, statim primo die subducta est sicera, & cruda aqua ad potandum propinata: pro pane autem bis-cocto, data eius regionis farina, ex herbæ cuiusdam, folia Pæoniæ maris habentis, & humanam altitudinem superantis, radicibus cõflata. Quæ subita mutatio valde insolens fuit, præsertim artificibus, qui sui quæstus & commodi causa duntaxat aduenerant: huc accedebant aquæ potulentæ penuria, aspera & deserta loca, atque intolerandi labores impositi ad structuram ædificiorum, quæ inhabitaremus. Facile igitur illos seduxit, cum proponeret summam quam habituri

*Coniuratio
in Villagagnonem &
eius domest.*

*Interpres
profligatus
vixit.*

*Artifices
& merce-
narius ope-
ras corrū-
pit.*

*Coniuratio
produitur.*

*Interpres
ad Barba-
ros se con-
fert.*

*Ceteros in-
terpretes
seducit.*

*Insula a
Villaga-
gnone ha-
bitata.*

essent libertatem, quas opes acquirerent, Barbaris abunde distribuendas, ut liberè & pro arbitrio deinde ipsis viuere liceret. Itaque conspiratione facta, illico, pulueri tormentario, qui in cella propere ædificata, supra quam omnes iacebamus, adseruabatur, ignem subiicere voluerunt: nonnulli tamen dissuasent, quia simul perirent omnes merces, supellex, & quidquid pretiosum habebamus, sine vlla ipsorum vtilitate. Statuunt ergo nos somno oppressos aggredi, & iugulare. Sed huic rei vna etiam oboriebatur difficultas, quod Villagagnone tres Scotos haberet satellites. Hos igitur corrumpere etiam studuerunt. Sed illi ipsorum consiliis bene perspectis & exploratis, coniurationem mihi produunt, ego vicissim Villagagnoni & meis comitibus. Remedium autem statim adhibitum, quatuor è primariis coniuratorum comprehensis, quibus in omnium conspectu statim ferreæ compedes iniectæ. Postridie, vincitorum vnus, facinoris sibi conscius, ad aquas adrepens, & sese in eas præcipitans, misere periit: alteri gula laqueo fracta fuit. Alii mancipiorum instar nunc seruiunt: reliqui sine murmure viuunt, & multo diligentius, quam antea, laborant. Coniurationis auctor Interpres aberat, sed deprehensam coniurationem intelligens, ad Barbaros se contulit, cum quibus nunc habitat, & ceteros eius regionis interpretes, viginti aut viginti quinque numero, seduxit. Hi quibuscumque possunt rationibus, nos calumniari & molestia afficere non desinunt, ut videlicet harum rerum pertæsos in Galliam redire cogant.

Quia porro Barbari à nostro aduentu pestilenti & contagiosa febre correpti fuere, qua plures octingentis perierunt, ipsis persuasum ab interpretibus, Villagagnonem id facere. Ea de causa tantum odium in nos conceperunt, ut, si in continenti habitarem, bello sint haud dubie nos adgressuri. Sed loci què incolimus accessu prohibentur: exigua enim est insula sexcentos passus longa, centum lata, vndiq; mari cincta, & à continente seiuncta ad tormenti ænei iactum: quæ causa est, ut ad nos accedere nequeant, cū furor ipsos corripit. Ipsum etiam locum suapte natura munitum, propugnaculis ita firmauimus, ut nos in suis cymbis accessuri, præ formidine torpeant. Illud tamen accedit incommodi, quod potulenta aqua careat: sed huic etiam difficultati subuenire iam cœpimus structura cisternæ, quæ tantum aquæ cõtineat, ut omnibus qui hîc viuimus, ad semestre sufficere queat. Iacturam præterea fecimus vnus nauiculæ, tum etiam cymbæ, quæ ad scopulos allisæ, magno nostro incommodo: quia lintibus destituti, neq; aquam, neq; ligna, neque annonam inferre possumus. Postremo faber lignarius & duo mercenarii ad Barbaros transfugerunt, ut liberius viuere possint. Nihilominus tantam constantiam nobis dedit Deus, ut horum conatibus resistamus, & de ipsius misericordia non diffidamus. Eius autem permissu hæc contigisse non est dubium, ut declararet, quantâ difficultate quouis loco radices agat Dei verbum, ad eius rei solidam gloriam sibi vindicandam: at vbi semel radices egerit, in æternum permanet. In causa fuerunt hi motus, quo minus regionem (ut constitueram) obseruare potuerim, an vllas metallicas venas, aut alias res singulares habeat: sed alio tempore fiet. Imminere nobis dicuntur Lusitani: verum Deus pro sua benignitate nos conseruabit.

Vtrumque

Vtrumque vestrum autem obsecro, vt proluxa epistola me doceatis, quid rerum agatis, quæ sint vestra consilia, & quonam secedere decreueritis, ad studiorum vestrorum fructum percipiendum, vt, cum Deo visum erit, me ex hac regione in Galliam reuocare, vos conuenire, & vestra consuetudine vti possim.

Deum interea oro, vt omni felicitate vos cumulet. Ad flumen Ganabara, in Brasiliana Franciæ Antarcticæ Prouincia, sub Tropico Capricorni v. l. i. Kal. Iunij

M D LVI.

Vobis amicis.

N. B.

IN IOANNIS STADII,
ET IOANNIS LERII HISTO-
RIAS BRASILIENSES, RERVM ET
VERBORVM INDEX
locupletissimus.

A.

Abbati Bossange regulus.	93	Agouti, nefrendis genus.	180
Acaiou, fructus edulis.	198	Aiourous, psittacorum genus.	186
Acara ouassou, pisces optimi.	91	Albacoræ, pisces.	152
Acerum è cannis sacchari.	200	Albakore, pisces maiores.	4
Ackakey, Cercopithecorum genus.		Alimenta Barbarorum infantiũ.	236
129		Alkindar Miri.	42
Acores Insulę. ii. regis Portugalię im- perio subsunt.	ibid.	Alkindar Ioan. Stadio infestus, 67. ex oculis laborat, 67. visum recu- perat.	67
Acus nautica. 147. eius præstantia. ibi- dem.		Alkatrafes Insula.	24
Acutia, vicus Barbarorum.	22	Alkatrafes aues, 25. nullo negotio ca- piuntur.	ibid.
Adulteri qua pœna afficiantur apud Barbaros.	235	Ameni iou, xylon.	199
Æquator (seu Æquinoctialis circulus) vnde dictus.	156	Americæ amplitudo.	204
citrà Æquatorem nauigatio diffi- cilis.	154	Americus Vespucius Americæ inuen- tor.	157
circa Æquatorem naues difficilimè aguntur.	156	Americani potatores eximii. 175. i v. sextarios Caouini exhauriunt.	176
sub Æquinoctiali vterq; polorum latet.	156	Americani non sunt villosi.	158
Ær temperatus sub Tropicis, & qua- re.	200	Americanum solum tritico & vi- no accommodatum, 173. ad fru- mēta nostra ob pinguedinem ine- ptum.	174
Æstus inter Tropicos perpetuus.	102	Amurati, Turcici Imperatoris, crude- litas.	218
Æstus maximus sub Æquinoctia- li.	155	Ananas, plantæ descriptio, 200. opti- mus totius Americæ fructus.	201
Agefilai eximia sententia.	196	Anati	

Index.

Anati, fructus Barbarorum.	33	Arma Barbarorum.	122
Anati, milium amplum.	173	Armilla ex ossium frustulis.	169
Anatum India ferax. 185. cur iis nō ve- scantur Americani.	ibid.	Aroua, specula.	169
Animalia quæ nā apud Barbaros.	129	Artus Coellius Marino præfectus.	5
Animalia insolita multa in Barba- rorum regione.	130	Arundines in India Orientali miræ ma- gnitudinis & crassitudinis.	200
Animalia Americæ prorsus nostris dissimilia.	178	Assumptio, locus Rio de Plata.	20
Animarum immortalitatem credunt Barbari.	222	Astutia Barbarorum in decipiendis exteris.	158
Anni distinctione carent Barbari.	120	Atourassap Barbaris, inter quos bona sunt communia.	234
Antipodes nostra ætate Euangelium audiuerunt.	232	Atramentum quale Barbaris.	131
Antonius Agodinus Galliciensis.	46	Attabalipæ Peruensium regis admi- randa fortitudo.	209
Anus Barbaræ adipem humanum a- uidissime lingunt.	214	Attun, vermiculi genus ex sordib. na- tum. 130. partibus humani corpo- ris infestum.	ibid.
Aou ai, lignum tetri odoris.	197	Auaritiam nostrorum rident Barbari. 195. 196.	
Apostoli totū orbem peragrârūt.	232	Auellanæ sub terris nascentes.	202
Apes culicum magnitudine. 131. mel optimum conficiunt.	ibid.	Auium mira varietas.	131
Apum tria genera.	131	Auium cantus Americani obser- uant.	188
Aprasse Barbaris saltare est.	42	Auium multitudo in Maq-hensu- bus insulis.	161
Aprofitus Insula.	148	Aurata vnde dicantur. 152. omnium marinorum suauissimi pisces.	153
Aquæ Brasiliensium optimæ.	177	Aurea mala magno numero crescunt apud Americanos.	199
Aqua marina potui inutilis. 155. e- ius mirabilis natura.	ibid.	Aypi, radix.	171
Arabouten, Brasilia arbor.	194	Ayri, hebeni species spinosa.	196
Araroye, pennarum fasciculus.	167		
Arasoya flabellum ex auium pennis. 44.		B.	
Arat, auis excellenti pluma.	185	Baculus Iacob, instrumentum nauti- cum.	156
Arauers, Papiliones.	189	Balænæ monstrofæ.	163
Arbores quomodo excindant Bar- bari.	194	Balæna in vado adhærescens.	163.
Arbores Americanæ multæ vene- natos fructus ferunt.	197	eius caro insipida.	163
Arcus cuiusmodi habeant Barbari. fol. 205.		Balæna instar scopuli emergit.	157
Arignau miri, gallinæ nostrates.	184	Barbari infidi, & ab omni virtute alie- ni.	94
Arignau oufou, gallinæ Indicæ.	184	Barbari futurorum prædictiones idôlis suis attribuunt.	45
Arignau-ropia, ouum.	185		
Arirab, vicus.	50		

Index.

- Barbari quando expeditionē suscipiant. 33
- Barbari sibi mutuo diffidunt. fol. 159
- Barbari primoribus dicto audientes sunt. 111
- Barbari quibus blanditiis merces à Gallis extorqueant. 169
- Barbari semper sagittis & arcu instructi incedunt. 107
- Barbarorum statura. 164. rerum mundanarum neglectores. 164 villosi non sunt. 164.165
- vnde natus hic error. 166
- variis coloribus corpus inficiunt. 166
- corpus incidunt. 167. ex parte nudi, ex parte induti incedunt. 168.
- absque pane & vino laute viuunt. 171. quoties esuriunt, edunt. 176.
- inter edendum non bibunt. ibid.
- immortales inimicitias gerunt. 204
- sagittas validissime emittunt. 206
- sagittis pisces transfigunt. 191. sine ordine, inconfuse tamen in militiam proficiscuntur. 206. ad præliū venientes vlulant. 207
- Barbari aduenas humeris gerunt. 243.
- Barbari suam agnoscunt obcæcationem. 233
- Barbari inexcusabiles in extremo iudicio. 232
- Barbari Dei cultui adhærere promittunt. 231
- Barbarorum cæcitas. 118
- Barbari cum lacrimis excipiunt reuersos. 50
- Barbari vnde originem traxerint. 233.
- Bogessy, colli ornamentum. 113
- Boiga de Todoslos sanctos, vicus à Portugallensibus constructus. 103
- Boisius classi præficatur. 145
- Bolis ardens in aere conspicitur. 276.
- vnde ortum habuerit. 277
- Bombax quomodo proueniat. 132
- Bonitæ pisces. 152
- Brasilia ex parte inter Tropicos iacet. 102.
- Brasiliæ amplitudo. 103. amœnitas. ibid. feris abundat. 103
- Bratti pisces à Barbaris appellati. 33
- Brickioca à Lusitanis restauratur. 31
- Buttugaris portus. 11
- Byassape portus. 25. eius situs. ibidem.
- Byy w, liba. 109
- C.
- Cacodæmones an sint. 224
- Cacodæmones Barbaros infestant. 223. apparent eis brutorum specie. ibid.
- Caiou. a brassicæ. 202
- Caluariatum acerui apud Barbaros. 215.
- Calumniæ exitus qualis. 73
- Camomoupouy. ouassou, piscis prægrandis. 191
- Canada Insula. 277
- Canaria Insula amœna. 149. pro Atlântide à nonnullis habetur. ibid.
- Canariarum Insularum nomina. 101
- Cancris terrestres. 190
- Canes nulli apud Barbaros. 182
- Canide, auis cærulea. 186
- Cannibali Tououpinambaultiis vicini. 232
- Canomi-miri, pueruli. 170
- Cantabri in quo Ouetacatibus similes. 160
- Cantus Barbarorum. 226
- Capita hostium vestibulis tuguriorum Barbarorum præfixa. 50
- Capo de S. Augustin, promontorium. 5
- Capo de Gel, urbs Barbariæ. 4
- Capo

Index.

Capo Verde, id est, Capitis viridis Insulæ, 101. in Æthiopia sita.	12	Choyne, arbores fructum Maraca ferentes.	197
Capreoli nostris similes apud Barbaros.	129	Citrea mala magno numero crescunt in Brasilia.	199
Captiui coloniae causa in Americam deducti.	2	Citrullæ Americanæ.	203
Captiui quomodo tractentur à Barbaris.	81	Claua lignea Barbarorum.	205
Captiuorum verba sollemnia.	83	Claudius Mirandus Gallus, 69. fratrem Io. Stadii se simulat.	69
Captiuus cædi destinatus quomodo tractetur.	123	Clypeus ex marina testudine.	154
Captiuos quomodo tractent Barbari, 210. per vicos circumducunt.		Coaty, longo rostro animal.	184
211. Captiuus moriens se vlciscitur.		Collignium, castellum.	163
ibid.		Commanda-miri, pisa minora.	203
Caraibes, Pseudopropheta Barbarorum.	225	Commenda-ouassou, faba Brasiliiana.	203.
Caribas, gens pessima.	183	Commutandi cum Barbaris ratio.	159
Carinée portus.	25	Concordia Barbarorum.	12
Carios ad meridiem sita natio.	16	Consilia quomodo ineant Barbari.	119.
Carios, gens malitiosa, 103. regio paulo rigidior, 103. quibus indumentis vtantur incolæ.	ibid.	Conuentus Barbarorum ad Lunam.	57.
Carios ferina & piscibus abundat.	20.	Conuentus Barbari quarto vel quinto quoque anno celebrant, 225. & quibus cæremoniis.	226. 227
Carnes humanas fumo indurant Barbari.	86	Copau, arbor nuci similis.	197
Casæ Barbarorum quomodo cõstruuntur.	105. 106	Coquendi ratio apud Barbaros.	110
Casarum Americ. forma & structura.	227	Cortex arboris nauis vsum præbens.	119.
Catharina de Vattauilla, nauis Gallica.	97	Cosmographorum error in describendo Fortunatarum Insularum situ.	148.
Cattiuaro, animal amphibium.	130	Cosmographorum error in depingendis Barbarorum assationibus.	214.
Cauxium mare.	146	Crepundia Americanorum infantium.	235.
Cay, Cercopithecus. 183. eorum in tuendis paruulis industria.	183	Crines quomodo absque forfice detondeant Barbari.	113
Cera Barbarorum nigra.	189	Crucis signum in Barbaria conspicuunt Lusitani.	19
Cercopithecorum tria genera.	129	Cubilia Barbarorum quomodo sternantur.	239
Ceyba, arbor ingens.	194	Culinæ Barbarorum quales.	179
Chamus auctor generis Barbarorum censetur.	233	Cumanensium regio vbi sita.	188
Charitatem colunt Barbari.	244		

Index

Cunei Barbarorum.	108	il Ferro Insula.	101
Cynici cuiusdam impudentia.	237	Festum quomodo celebrent Barb.	117
D.			
Dæmonem timent Barbari.	107	Flammulæ apparentes nautis bonum omen.	5
Dattu animalculum.	129	Florida quantum distat ab America.	201.
Delicatorum hominum studia.	155	Fœneratores Americanis immaniores.	219
Delphines ad naues alludunt.	97	Folia ingentis magnitudinis.	198
Delphines nauem circumdant.	157	Forte-ventura Insula.	101
Dentium dolore infestatur Ioan. Stadius.	49	Fortunatæ Insulæ.	148
Deum nullum agnoscunt Barbari.	221	Franciscus de Champs, nauclerus.	97
Dierum discrimen apud Barbaros nullum.	120	S. Francisci flumen.	19
Diluuii notitia aliqua apud Barbaros est.	118.229	Friense Promontorium.	160.161
Diuitiæ Barbarorum.	116	Frigus nullum in America.	200
Don Diego de Senabria, classis præfectus.	11	Fumus, Tatatin Barbaris.	243
Dorado, piscis genus.	4	Funtschallum Insulæ Maderæ oppidum.	4
Doynges, piscium genus.	77	G.	
E.			
Enduap, natium tegumentum.	114	Gallarum ferax America.	185
Equis caret America.	209	Gallus apud Barbaros degit. 47. deo randum pronunciat Stadium.	47
Esseniorum de animarum immortalitate sententia reprehenditur.	222	Galli piperi colligendo intenti.	46
Efforeæ Insulæ.	275	Gallica nauis à Lusitanis inuaditur.	11
Expeditio Barbarorum.	77	Gallorum cum Brasilianis cōmercium. 45. cum Lusitanis inimicitias exercent.	45
F.			
Faba Brasiliiana.	203	Ganabaræ sinus. 161. eius descriptio.	162.
Fames in nauis Lusitania exorta.	11	Garasu oppidum à Barbaris obsidetur. 6. eius situs.	ibid.
Famis horrendæ hist. 275. 276. 277. & seqq.		Garasu obsidio soluitur.	9
Famuli apud Gallos infano more circumcursitantes.	176	Genipat fructus gummosus.	166
Farina ex radicibus.	8	Georgius Fenero Lusitanus à Barbaris voratur.	81
Farina ex piscibus.	108	Gerau, Palmarum genus.	196
Femina Barbara crucem Ioan. Stadii demolitur.	87	Gigantum ad flumen Platam celeritas.	160
Feminæ Barbarorum vestes pertinaciter reiiciunt.	170	Gladios ferreos parui faciunt Barbari.	206.
Fernambuco portus.	5	Gomara, historiæ Indicæ scriptor.	233
		Gonambuch, auis minima.	187
		Gorgones,	

Index.

- Gorgones, Insulæ, nunc Capo Verde dicuntur. 101
- Gossypium quomodo neant Americanæ mulieres. 239
- Gran Canaria, Insula. 101
- Guap vel Kuap, pectines. 169
- Guinea, Æthiopia regio. 101
- H.
- Hami, quibus vtuntur Barbari. 193.
eos magni faciunt. ibid.
- Hay, deforme animal. 184
- Heliodorus Hællus, Eobani filius. 35
- Henricus Brand Bremensis. 2
- Hesperion cornu, Capo Verde dictum in Æthiopia. 12
- Hesperides Insulæ. 101
- Hetich, radices optimæ. 202
- Hieronymus de Praga à Barbaris assatur. 31
- Hiuomaé, Guaiaci species. 197
- Homicidii pœna quæ apud Barbaros. 110.
- Honfleur oppidum Normaniæ. 97
- Hospites comiter excipiunt Barbari. 240.
- Humanitatis Barbarorum. infigne exemplum. 244
- Huuassou, locus asper. 157
- I.
- Iacare, Crocodili Americani. 181
- Iacous, Phasiani. 185
- Iacobus & Dominicus de Praga, fratres Christiani capiuntur à Barb. 79
- Ian-ouare, fera hominibus infesta. 182.
- Ichthiocollæ vnde aduehantur. 277
- Idola Barbarorum futurorum præscia ab ipsis creduntur. 45
- Ieppipo Wasu. 42. duriter tractat Stadium. 55
- Ieppipo Wasu familia ægrotat. 58
- Itiki, radices boni saporis. 132
- Ignem quomodo eliciant Barbari. 107
- Ignem delectantur Barbari. 243
- Ignis Tata Barbaris. 243
- Ignem quomodo excitent Barbari. 243
- Inaures Barbarorum. 167
- Inconstantia Barbarorum. 231
- Inedia rabiem generat. 278
- Infantes quomodo gestant Barbari. 114
- Infantibus quo ritu indent nomina. 115
- Infantes vorant Barbari. 215. 216
- Infantes an fasciis inuoluendi. 236
- Ingange, Dæmon Barbaris. 107
- Inimicitia inter Gallos & Lusitanos vnde ortæ. 147
- Ingenio, tuguria in quibus saccharum conficitur. 35
- Inni, lecti pensiles. 38
- Insularum Fortunatarum situs. 184
- Inubia, cornua ingentia. 206
- Ioannes Brachusius, Germanus. 2
- Ioannes Ferdinandus, Cantaber, cum Barbaris degit. 20
- Ioannes Humbertus Nauarcha. 146
- Ioannes Meunius, nauclerus. 156. sine litteris egregius gubernator. ibid.
- Ioannes Sanches Cantaber. 69
- Ioannes Stadius Vlyssibonæ quieti se dat. 11
- ad Portum S. Mariæ Baticæ urbem appellit. 11
- Hispalim venit. 11
- ad S. Lucam portum peruenit. 12
- tempestate conflictatur. 15
- ad Barbaros scaphâ mittitur. 22
- castello tuendo præficitur. 31
- ab Hispano in Insula S. Vincentii inuisitur. 35
- in Barbarorum manus incidit. 35
- ab eis captiuus abripitur. 35
- de eo altercantur Barbari. 36
- in mortis discrimine versatur. 36

Index.

ad pias cogitationes incenditur. 38	70
in angustiis Deo hymnum canit.	75
38.	75
precibus suis tempestatem auertit.	77
39.	81
à mulieribus Barbarorum vexatur.	81
40	82
epulis destinatur.	82
42	83.
vinculis à Barbaris mulierculis constringitur.	87
42	88
detondetur.	88
44	88
ad saltationem accingitur.	90
45	93
Ipperu Wasu traditur.	93
45.	94. 95
contra idola Barbarorum disserit.	97
46.	97
Gallorum confœderatum se dicit.	97
46.	97
ad Deum preces fundit.	99
47	99
accuratissime asseruatur.	99
48	99
dentium doloribus vexatur.	99
49	99
mortem optat.	99
49	99
coram rege Konyan Bebe sistitur.	99
50.	203
magno plausu à Barbaris excipitur.	203
50.	35
regi Konyan Bebe blanditur.	35
50	42
eundem de hostibus suis præmonet.	42
51	92
cantare cogitur.	92
51	62
fugam meditat.	62
53	214
ægrotos frustra sanare tentat.	214
60	194
melius haberi iubetur.	194
60	131
à vetulis Scheraeire vocatur.	131
61	148.
mancipium morti destinatum de Deo erudit.	148.
64	Iwara Pemme claua mactationi captiuorum destinata.
64	124
tempestatem excitasse à Barbaris arguitur.	124
65	K.
65	Kannittare, capitis redimiculum, fol. 113.
ab esu humanarum carniū Barbaros deterret.	113.
67	Karayæ, natio. 105
67	Karaya natio ex palmis salem conficit. 110
ad nauim Lusitanorum in colloquium mittitur.	110
69	Karwat-
69	
merces ab iis accipit. 70. de bello Brickiocacēses admonet.	70

Index.

Karwattuware Gallus quidam à Barbaris nominatus. 47 Karwattuware ad Stadiū reuertitur. 62. Stadium liberare conatur. 62. 63. Kawi, potus Barbarorum. 33 Kenirima, radices aridæ. 109 Kenrimakui regulus Barbarorum. 61. de Ioan. Stadio somniat. 61 Key, Cercopithecorum genus. 129 Konyan Bebe, rex Barbarorum. 50 Konyan Bebe fastu & ambitione laborat. 50. fortitudinem suam iactat. 51 Kurema, nulli genus. 191	Lintres corticei. 207 Litteræ, excellentissimum Dei donū. 221. Litui Barbarorum, fistulæ ex ossibus humanis. 206 Lunam metuunt Barbari. 54 Lunæ facies formidabilis apparet. 54. Lunæ vicibus tēpus definiunt Barbari. 231 Lusitani de Ioan. Stadio apud Barbaros inquirunt. 57. responsum frigidum referunt. ibid. Lusitanorum erga Gallos crudelitas. 62 Lusitani quomodo cum Barbaris negotientur. 69 Lysses pisces ab Hispanis dicti. 33
L.	
Labia perforant Barbari. 113. lapillis exornant. ibid. Lacertæ Americanæ maximæ. 181. e-dules. ibid. Lacerta immanis magnitudinis. 182. Lamerotta Insula. 101 Lapides varii generis ex labiis appendunt Barbari. 50 Lapides olim cultrorum vsum Americanis præbebant. 214 Laridum quadragesimæ non est suis marini adeps, sed Balænæ. 153 Lateritia, locus in America. 267 Lecti Barbarorum. 107 Leitpirakaen, piscium genus. 77 Leopardi infesti Barbaris. 130 Leripes, ostrea. 163 Librum quomodo Barbari appella-uerint. 65 Ligna rosei odoris. 197 Ligna varii coloris. 197 Lignorum duo genera apud Americ. 243 Lingua Balænæ in Galliam transmissa. 163	M. Macacoua, Perdicum genus. 185 Maçtationis captiuorū descriptio. 72. Mackukawa, auis. 124 Madera Insula regi Portugaliæ paret. 4. vini & sacchari fertilis. 4 Magi Barbarorum. 117. eorum impostura. ibid. Mahometi monstrosa crudelitas. 218 Mais, Peruanum triticum. 173. eius mira fœcunditas. ibid. Mambukabe pagus à Tuppin Ikinisii vastatur. 55 Mancipium quoddam Io. Stadium apud Barbaros calumniatur. 72. ægrotans maçtatur à Barbaris. 72 Mandioca, radix. 9 Mandiocæ radices descriptio. 109 Maniot, radix. 171 Manobi, auellanæ. 202 Maq-he regio. 160 Maraca, crepitacula ex fructibus. 168 Mare an in se habeat singulas animalium species. 192

Index

Margaiates Gallis inimicissimi.	157	mnibus conuentibus.	226.228.229
Marganas, Pfitaci, apud nos frequētes.	186	Mokaen, caro tosta Christianorum.	85.
Margou-ia, poma aurea.	199	Monetæ nullus vsus.	116
Maria Bellete, nauis Gallicana. 92. in itinere periit.	ibid.	Monilia Barbarorum.	50
Marinum oppidum.	5	Μονόγαμοι Barbari pleriq;	115
Markayas, hostes Barbarorum.	50	Montium Brasiliæ altitudo.	103
S. Maro, è regione Brickiocæ Insula.	31.	Mortem contemnunt Barbari.	64
Mastiche in dumetis nascitur.	200	Mos Barbarorum in adornandis epulis.	64
Matrimonia quomodo contrahant Barbari.	234	Mouton, auis rara.	183
Matrimonia Barbari cum quibus non incant.	234	Mulierum Barbarorum nomina unde desumpta.	114
Matte pue, cochlearum marinarum genus.	113.114	Mulieres Barbarorum quomodo captiuos accipiunt.	40
D. Matthæus Euangelium apud Cannibalas annunciauit.	232	Mulieres Americanæ viros laboribus vincunt. 235. grauidæ à laboribus non cessant.	ibid.
Matthiolus quomodo Musam arborem describat.	199	Mulieres Americanæ dæmoniacæ fiunt.	226.227
Mauritaniæ terra humilis & plana.	149.	Mulieres Barbaræ fuco vniuersum corpus illinūt. 114. comam alūt, ib. auriculas perforant.	ibid.
Maurongaus, citrullæ rotundæ.	203	Mulieres vaticicæ Barbarorum. 118 ecstasin simulant.	118
Mayenbipe Insula.	77	Mulieres Americanæ qua in re nostris præstent.	234
Medici cuiusmodi apud Barbaros. fol.	245.	Mulierum nostratium mores.	235
Melle quomodo vtantur Barbari.	189	Mullorum duo genera.	191
Memoriæ subsidia an vtilia.	222	Mungu Wappe, locus maritimus.	62
Menisci ex ossibus candidis.	166	Mus tribus coronatis venditur.	277
Menstruis carent Americanæ mulieres. 237. & cur, coniectura.	ibid.	Mures à nautis famelicis vorātur.	275
Merces quas à Barbari negotiatores accipiunt.	75	Musa arbor eiusque descriptio.	199
Merces nostrates quanti faciunt Barbari.	244.245	Mussurana, funis ad vinciendo captiuos.	64
Metre humane quidam Barbaris dictus miracula edidit apud Barbaros.	113	Myoparo piraticus capitur.	149
Mingau, puls.	110	N.	
Mitylenæ quando expugnata.	218	Nambibeia, muliebre ornamentum.	114.
Mockaein, carnes coctæ.	110	Natandi peritissimi Barbari.	192
Modulationes Barbarorum in solle-		Naues quomodo construant Barbari.	119
		Nauiga-	

Index.

Nauigatio in Brasiliam quomodo in-	
stituenda.	101.102
Nauigantibus nullæ deliciae pro-	
positæ.	155
Nauigantium pericula.	148
Nauis oneraria in portu perit.	23
Nautæ duo fame necati.	275
Nautarum rapacitas.	147
Nautarum crudelitas.	149
Negotiandi cum Barbaris ratio.	69
Neustrii naumachia peritissimi.	150
Nicotiana non est Petum. 201. vnde	
primum allata.	ibid.
Nigua quid.	189
Niue caret America.	200
Nomina Barbari cum feris commu-	
nia habent. 114. ad numerum cæso-	
rum hostium augent.	114
Nomina cuiusmodi imponant in-	
fantibus Barbari.	236
Nuditas Americanorum an sit libidi-	
nis illex.	171
Nuditas contra S. scripturam.	171
Numerorum vsus nullus apud Ame-	
ricanos.	128
O.	
Obstetrices nullæ apud Barbaros.	114
Ocarantim vicus.	245
Occarasu mons.	83
Ollæ cuiusmodi apud Americanos.	
240.	
Ombrios Insularum Fortunatarum	
vna.	148
Orapat, arcus Barbarorum.	205
Ostrea præstantissima.	163
Oua ab Americanis venenata haben-	
tur.	185
Ouara, piscium genus.	191
Ouetacates Gallis inimici.	158
Ouetacatium feritas.	159
Oussa, cancri terrestres.	190
Ouy-entan, farina durior.	172
Ouy-pou, farina mollior.	172

P.	
Paco, poma, ficus sapore.	198
Paco- aire, frutex tenera. 198. folia ha-	
bet amplissima.	ibid.
Pag, animal maculosum.	180
Pages, Medici Barbarorum.	246
Paicacu, turtures.	185
Palma Insula vna ex Canariis. 12. eius	
situs.	101
Palmarum 1 v. aut v. genera.	196
Palmæ encephalum nautis loco ci-	
bi est.	19
Pana- pana, piscis capite deformi.	192
Pane quo vtantur Barbari.	109
Paraibe fluuius.	77.105
Paraibæ.	159
Parati, nulli genus.	191
Parmæ ex tergore Tapiroussou.	178
Papiliones apud Barbaros.	189
Pacca animalis dens.	108
Paygi, vates Barbarorum.	117
Pediculos vorant Barbari.	114
Pegassou, palumbi.	185
Pelles tonitruorum liber Barbaris di-	
citur.	65
Pennæ auium magno sunt in pretio	
apud Barbaros.	116.131
Perdices Americani. 185. eorum duo	
genera.	ibid.
Petasitis folium latissimum.	198
Perot appellantur Lusitani à Barba-	
ris.	35
Perottus Io. Stadii fratrem se simulat.	
93.	
Peru regnum auro fertilissimum.	11
Petrus Roselius, negotiator.	97
Petrus Bordonius, tornator peritissi-	
mus.	198
Petum herba magnarum virium. 201.	
eius fumus cerebrum purgat. ibid.	
Petum vera in Gallia nulla.	201
Phasiani Indici.	185
Phasianorum tria genera.	185

Index.

Pintiadus nauarcha.	2		
Piper Brasilianum quomodo proueniat.	132		
Piper Indicum non est oblongum.			
202.			
Piperis duo genera.	132		
Pipere viridi vt plurimum vtuntur Barbari.	110		
Pipere ad fugandos hostes vtuntur Barbari.	123		
Pira, pisces.	191		
Pirakui farina ex tostis piscibus.	33		
Pirau iou, Insula.	212		
Piscandi ratio apud Barbaros.	107		
Pisce Bolador, id est, pisces volatiles.			
4.			
Piscis prodigiosus.	161		
Plumaceus ornatus Barbarorum.	113		
Politia Barbarorum qualis. 238. nullis legibus constituta est, sed à sola naturæ luce pender.	ibid.		
Polygamia apud Barbaros vsitata.	234		
Potus conficiendi ratio.	175. 111		
Portulaca Americana nostræ similis.			
203.			
Portus S. Mariæ, vrbs Baticæ.	11		
Prandium præter casam fugiens, pro- uerb.	149		
Precatio Ioan. Stadii.	99		
Precum efficacia.	17. 19		
Pricki, Cercopithecorum genus.	129		
Pfittaci humanæ vocis periti.	186		
Pfittaci mira historia.	186		
Pfittacorum multitudo.	161		
Pfittacorum tria genera apud Americanos.	186		
Ptolemæi Lathuri immane facinus.			
217.			
Puella impuberes despondentur.	116		
Puerpera Americanæ laboris patientissima.	236		
Puluis tormentarius incensus nauigium corripit.	275		
		Q.	
		Quoniam, dicuntur feminæ Barbaris.	169
		R.	
		Rabies ex inedia.	278
		Radices, Iettiki dictæ. 132. in lupuli modum crescunt.	ibid.
		le Ratier rupes munitissima.	162
		Reciprocatio fluctuum mirabilis. fol. 148.	
		Requienes pisces. 153. damnosi.	154
		Resurrectio mortuorum à Peruen- sibus Barbaris creditur.	224
		Rio de Ienero, portus.	75
		Rio de Plata regio Americæ.	11
		Roberga minor, nauis.	145
		Romanus itineris ad Prouinciam Rio de Plata peritus.	25
		Rosea, nauis.	146
		Rupes Smaragdus credita.	160
		S.	
		Sabaucæ, nucis Indicæ species.	197
		Sacchari cannæ in Brasilia nascuntur.	
		200.	
		Sacrum Promontorium.	148
		Sagæ nostræ cum mulieribus Americanis dæmoniacis cõparantur.	226
		Sagittarii peritissimi in America.	205
		Sagittarum cuspides ex ossibus piscium.	122
		Sagittis cuiusmodi vtantur Barbari.	205
		Sago apud Marotum quid, & vnde.	184.
		Sagouin, pulcrum animalculum.	183
		Salasar, Capitaneus.	20
		Salis nullus vsus apud Barbaros.	203
		Saltationes Barbarorum quibus ritibus fiant.	228
		Sancerra Gallie per annum integrum obfessa.	239
		Sancerrana fames.	278
		Santel-	

Index.

- Santelmo, id est, corpora sancta, flammulæ nautis apparentes. 5
- Sarigoy, foetidum animal. 180
- Sarwoy, fera apud Barbaros. 129
- Scarificatione qua vtantur Barbari. 108.
- Scheraeire quid Barbaris. 61
- Scheriff Mauritanorū rex urbem Capo de Gel Portugaliæ regi eripit. 4
- Schirmireni, Portus S. Catharinæ. 19
- Scorpiones in America frequētes. 190
aduersus eorum ictus remedium. ibid.
- Scoticus lapis admirāda ratione ignē concipit. 243
- Scripturæ vsus magnum Dei beneficium. 221
- Scuta Barbarorum. 122
- S. Sebastiani Insula. 77
- Senes reuerenter habent Barbari. 204
- Seouassou, ceruorum genus. 180
- Serpentes vorant Barbari. 181
- Setubal, vrbs Lusitanix. 2
- Siluestres in Fernambuco seditionem mouent. 6
- Sippo sarmenta. 8
- Sirenes an sint in mari. 193
- Socrates liberorum suorum Deo cōmittit. 196
Socratis sentētia de memoriæ subfidiis reprehenditur. 222
- Solis altitudo apud Tuppin Ikinfios. 16.
- Somnia obseruant Barbari. 77. 120
- Soo, animantes feræ. 178
- Sorices sciurorum magnitudine. 180
- Sowarasu, regulus. 93
- Spiritus Sanctus, castellum Lusitanorum. 159
- Sponsalia quo ritu celebrentur à Barbaris. 116
- Spuma quæ saponis vicem supplet apud Americanos. 239
- Strategemata Barbarorū in militiam proficiscentium. 207
- Stryges Græcorum. 189
- Su, stella polus Antarcticus à Neustriis dicitur. 156
- Sues marini. 153. eorum duo genera. ibid. ingens copia. ibid. qua ratione capiantur. ibid.
Sues vmbilicum in dorso habent. 180.
- Supellex Barbarorum qualis sit. 239
- Superstitiones Barbarorum crassissima. 229. 230
- Suprawai, portus. 15. ab Insula S. Vincentii x v i i i. miliarib. abest. ibid.

T.

- Tacape, claua lignea. 205
- Tackwarasutibi, vicus Barbarorum. 91.
- Taiassou, aper Americanus. 180
- Talionis pœna apud Barbaros. 238
- Tamaraka fructus, Barbarorum numina. 40. 117
- Tamaraka vicus Barbarorum. 8
- Tamouata, piscis monstruosus. 191. 192
- Tapemiry, plaga maritima. 159
- Tapiroussou, fera asinum referēs. 178
- Tapitis, leporis genus. 180
- Taramiri regulus Georgium Ferrerium assat. 86
- Tatou, squamis armata fera. 180
- Tempestatis insignis descriptio. 17
- Tempus qua ratione distinguant Barbari. 120
- Teneriffe insula. 101
- Tercera insula. 11
- Testudinum marinarū sub zona torrida quantitas. 154
- Teuire, conuicium Barbarorum erga Deum. 51
- Teygasu Tattu, apri. 129
- Theuetus notatus. 162. 175

Index.

Theueri error in descriptione her-
bæ Petum.	202	Æquatorem gradu sita.	101
Theuetus reprehenditur.	243	Tuppin Imbarum cum Tuppin
Ikinsiis conflictus.	79
Thomas de Sufe Capitaneus.	32	Tuppin Imbæ iuxta flumina & sil-
uas ædificant.	105
S. Thomæ Insula à Portugallensibus
inhabitarur.	12	Tuppin Imbæ quas nationes vici-
nas habeant.	105
Tiberaun, piscis marinus.	122	Turacanus, legatus Turcicus trophæ-
um ex capitibus humanis erigit.	217.
Tickquarippe pagus.	64	Typpoy, industria nationis Carios.	103
Tigrides in Barbaria.	129	Tyuire, conuicium Barbarorum.	23
Tippiti, palmæ genus.	109	V.	
Tockaun, folia ex quibus retia conte-
xunt Barbari.	107	Valboa Hispanus canibus Barbaros
fugat.	183
Tocon herba, arcubus neruorum lo-
co.	205	Vasa quomodo conficiant Barbari.	111.
Ton, insecti genus. 189. vngulas pedū
& manuum infestat.	189	Vasanum, maris sinus.	164
Tonitru terrentur Barbari.	222	Venti in mari Brasiliano, sole in meri-
die versante, à meridie flant, ad me-
ridiem declinante, à septentrione
irruunt.	13
Tonitrua horrenda in Brasilia.	200	Venti per quinque menses vno ex
loco spirant.	13
Toucan, auis descriptio.	167	Venti inconstantes circa Æquato-
rem.	154. 155
Toucan, auis rostro monstruoso.	187.	Ventorum tempestas exoritur.	65
Touis, Psittacorum genus.	187	Ver perpetuum apud Brasilienses.	157
Toupan, tonitrua.	200	Verba quibus Barbari in prælio se mu-
tuò inclamant.	119
Tououpinambaultii, Barbarorum no-
men.	164	Vespertiliones nostris maiores apud
Barbaros. 130. dormientes infe-
stant.	ibid.
Touous, lacertæ Americanæ.	181	Vespertilionis faceta historia.	188
Trichides prodigiosa.	148	Vestium luxuries ad libidinem pro-
uocat.	171
Tritones num in mari reperiantur.	123.	Vicus Barbarorum quot casis costet.	106.
sub Tropicis cælum clementissimum.	200.	Vignol, cochlea prægrandis.	169
Tubæ Barbarorum.	121	Villagagno rupem munire conatur.	162. eius habitatio.
Tuguria quomodo construant Bar-
bari.	105	Vindictæ cupidissimi Barbari.	204
Tuguria quomodo muniant Bar-
bari.	106	Vino	
Tuppin Ikinsii. 16. Lusitanorum con-
fœderati.	ibid.		
Tuppin Ikinsii cum Tuppin Imbis
decertant.	37		
Tuppin Ikinsii in hostes suos ex-
peditionem suscipiunt.	53		
Tuppin Imbarum regio sub 24. ultra			

Index.

Vino incautè se obruunt Americani.	Vxores inuicem donant Barbari. 115
177.	Vythan, farina. 109
Viri obstetricantur mulieribus. 235	W.
Vitam hilarem ducunt Americani, & curis vacuum. 233	Waygannas natio in montibus habitans. 103. nullis certis vititur sedib. 103. in hostes crudelis. 104
Vladi, Moldaviæ reguli, inaudita immanitas. 219	Weittaka vicini Tuppin Imbarū. 105
Vltionis diuinæ exemplum. 98	Wilhelmus de Moner, præfectus nauis Gallicanæ. 97
Vlyssibona, vrbs Lusitaniæ. 101. eleuationem poli habet 39. grad. ibid.	X.
Volatiles pisces. 151. 152	Xyliferæ arbores. 199
Vpec, Anates Indiæ. 185	Xylon quomodo proueniat. 132
Vrakuciba, ligna. 107	Y.
Vratinge Wasu, Regulus. 42. 61. eius nominis interpretatio. ibid. Barbaris somnium de Io. Stadio narrat. 61	Yettin, culices. 190
Vrbanitas Barbarorum. 158	Yga ywera, arbores. 119
Vrbioneme Insula S. Vincentii. 25	Ygat, linter corticeus. 207
Vulturinus ventus quomodo à nautis appelletur. 17	Yneppaun, vasa Barbarorum. 109
Vwara Pirange, aues. 36. 131	Ywara Pemme, claua Barbarorum ad mactandos captiuos. 42
Vwara crebro colorem mutant. 36	Ywara, tuguriorum munimenta. 40
Vwattibi vicus Tuppin Imbarum. 40	Z.
51.	Zelotypia nulla apud Barbaros. 234.

F I N I S.

IMPRESSVM FRANCO-
FVRTI AD MOENVM, APVD
IOANNEM WEHELVM, IMPENSIS
THEODORI de BRY.

M D X C I I .

